

VALÓKOR

1967

MÁJUS

MŰVELŐDÉSI TÁJÉKOZTATÓ

BARANYA MEGYE TANÁCSA VB
MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLYA KIADVÁNYA

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

BÁRDI LÁSZLÓ, JÓZSA DÉNES PIROSKA, LIPPENSZKY ISTVÁN,
MÁNDOKI LÁSZLÓ, MÉSZÁROS BÁLINT, DR. SZÁNTÓ KÁROLY,
TIMÁR IRMA, DR. VARGHA KÁROLY

SZERKESZTŐ:

LEMLE GÉZA

A CÍMLAPOT RAJZOLTA:

SWIERKIEWICZ RÓBERT

A KIADÁSERT FELELŐS:

A MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLY VEZETŐJE

SZERKESZTŐSÉG:

BARANYA MEGYE TANÁCSA VB
MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLYA
PÉCS, SZÉCHENYI TÉR 9. TELEFON: 22-10.

MEGRENDELHETŐ A SZERKESZTŐSÉG CÍMÉN

MOHÁCS VÁROS:

FEJLŐDŐ VÁROS — KORSZERŰ KULTÚRA, SZOCIALISTA HAZASZERETET

A régi „tüke mohácsiak” sajátosan helyi jellegű érzelmi telítettséggel és túlfűtöttséggel voltak büszkék arra, hogy mohácsiak. Ma viszont éppen arra vagyunk büszkék szűkebb hazánkban, Mohácson, hogy gyökeresen változott, tartalmában jelentősen korszerűsödött a városi lakosság lokálpatriotizmusa. És a szemléleti, érzelmi és magatartásbeli változás háttérében meghatározó és mozgató erőként az utóbbi években érzékelhető mohácsi városfejlődés eredményei, valamint a szocialista kulturális és erkölcsi nevelőhatások állnak.

Ezekben pedig nem kis része és erőfeszítése rejlik a művelődésügy lelkes mohácsi munkásainak...

Hogy a lakosság már igazán magáénak érzi a szocialista fejlődés útján járó várost, szemléletesen igazolja az, hogy a megyei tanács által 1966-ban meghirdetett *társadalmi munkaversenyben Mohács első lett*, és ezért 100 000,— Ft jutalmat is kapott. S egyébként az egy főre eső társadalmi munka értéke évenként 150 Ft körül van rendszeresen.

Főleg az utóbbi 2—3 évben változott meg erősen pozitívan a lakosság közhangulata.

Ebben jelentős tényezőkként szerepeltek a városiasodást szolgáló közművesítésre, a korszerű iparosodásra, kommunális és egészségügyi ellátásra irányuló törekvések mellett a város közművelődési helyzetének javítására fogantatosított erőfeszítések. Ezek eredménye — a kisebb hatású létesítmények mellett — az épülő új, modern közművelődési házunk, korszerű filmszínházzal, 200 m²-nyi kiállító helyiséggel és 3 szép klubteremmel.

Hogyne örülnének a mohácsiak a *Széchenyi téri Általános Iskola új napközi otthonának*, amely egészen közel van a társadalmi munkában épített *tanműhelyhez!* Készül már a városi igényeket nagyszerűen és korszerűen kielégítő új *könyvtár kialakítási terve* is! 4—5 szintes új lakóházak emelkednek az „új” általános iskolánk mellett, s ezzel a lakáshelyzet gyökeresen javult.

Ha lassan is, de szinte „napról-napra fejlődik” a város. Ez felrázta és aktivizálta az embereket. Városáért megmozdul a lakosság, de nemcsak az árvízveszélyek idején.

Mai büszkeségünk tartalmát egyéb jegyek is színesítik — amelyek az idegenek szemében is figyelmet kelthetnek.

Pl. a Park u. Általános Iskola ének-zene tagozatos tanulói *mohácsi zeneszerző, Bojtár László gyermekoperáját mutatták be* az idén nagy sikerrel. „A halászegény titka” alapszövegét mohácsi népmeséből vették. A Széchenyi téri Általános Iskola pedig tavaly játszotta el *Békefi Antal „A csodafű”* című daljátékát, szintén lelkes közönségsikerrel.

A gimnázium 2 tanulója, *Zsemberi Erzsébet* és *Dunai Tamás* a megyei szavalóverseny legjobbjai lettek, s mint Baranya képviselőjében jutottak tovább.

A *Bartók Béla Művelődési Ház kamarazenekara* elnyerte a megye legjobb öntevékeny zenekara címet, és a VII. OKISZ Országos Tánctesztiválon zenei különdíjat szerzett.

A *Szivárvány Kórus* színvonalát jelzi, hogy az arany Helikon-jelvény mellé a megyei dalostalálkozón is aranyat kapott, a II. Országos Kamarakórus-fesztiválon pedig bronz fokozattal minősítették munkáját. Milliók hallgatták kórusunkat a „Ki mit tud?” közép döntője televíziós adásában is.

Külön kiemelhető a *Bartók Béla Művelődési Ház Rádiós Szakkörének* szerepe Mohács nevének ismertté tételében. Rádiós adó-vevő tevékenységükkel 38 nemzetközi diplomát szereztek meg, amelyek igazolják, hogy dolgoztak a világ 100 országával, egész Európával, az összes kontinenssel, 100 szovjet állomással, az Északi sarkkörön túli állomásokkal, az összes európai fővárossal, 100 svéd és 100 csehszlovák állomással, az összes magyar körzettel stb.

Sorolni lehetne hosszasan azokat a mohácsi eredményeket, amelyek motiválják és egyre nagyobb hatóerővel korszerűsítik a városi lokálpatriotizmus tartalmát. Az emberek dolgozni akarnak a városukért, és javaslatok, észrevételek tömegével kérnek részt a fejlődés elősegítéséből.

Azelőtt a „gyászos temető”, a „mohácsi vész”, a történelmi korfordulóként emlegetett és a búsmagyarkodás szimbólumaként használt szerep hangsúlyozása jellemezte tartalmilag a városi büszkeséget, no meg a szinte egyedülálló — de mégis csak ódon hangulatot lehellő — busójárás fetiszizálása. A nagyvilágbeli hírünk is ezekből táplálkozott, azon kívül, hogy a Duna szeszélyei révén az árvízveszély is többször felénk fordította a bel- és külföld figyelmét.

Hogy tehát mi, mohácsiak — ezek ellenére — már az új szocialista életünk vívmányaiban, és a városért végzett munka gyümölcseiben látjuk és érezzük a helyi büszkeségünk indokát és tartalmát, erre — úgy hisszük — jogosan lehetünk büszkék.

MOHÁCSI JÁRÁS:

A NEVELŐK NEVELŐI

A szerénytelenség látszatát is vállalva — úgy véljük — járásunk számos művelődési vonatkozású eredményéről szólhatnánk a dicsekvés hangján. Itt azonban most csak munkánk egy területéről, — annak is csupán egyik részéről frünk: — *a járási iskolai szakfelügyelet tevékenységéről, e tevékenység hatásköréről.* — Úgy érezzük, hogy az e téren végzett munkánkkal a jók között foglaljuk el helyünket.

Csakis a legteljesebb megnyugvás hangján szólhatunk a szakfelügyelet, *valóban járási szakfelügyeletté* válásáról. E tényben kifejezésre jut: sikerült a gazda szerepének vállalásán túlmenően annak funkcióit is betölteni. A koráb-

ban elszigetelt, szemlélődő szakfelügyeleti tevékenység helyébe az iskola és nevelésközpontú, az intézményvezetéssel szemben nagyobb követelményt támasztó és nagyjából azonos követelményrendszerű szakfelügyelet lépett. Nincs mód és lehetőség az általános emberi és felügyelői normák oldaláról és ezek teljes szintézisében bemutatni, szemléltetni a munkát, csak a megváltozott szemléletű tevékenység néhány kiragadott példájára hivatkozhatunk.

Igen értékes vonásnak tartjuk szakfelügyeletünk iskolaközpontúságát. A szemlélődés, a vizsgálódás iránya: hol a helye a szakterületnek az iskolai képességében, betölti-e szerepét a rész az egészben. Így jut el a szakfelügyelő a szaktárgyait tanító nevelők helyes megítéléséhez, ahhoz, hogy a szakember, mint nevelő, mint nevelőtestületi tag mennyire alkalmas a szocialista iskola megteremtése érdekében vállalt feladatok teljesítésére.

Az iskolaközpontúság természetes velejárója a nevelés kérdésével való fokozottabb törődés. Járási szakfelügyeletünk a helyi iskolai nevelési program ismerete alapján végzi vizsgálódását, s az érintett szaktárgy nevelési vonatkozásain túlmenően, a nevelőt mint osztályvezetőt, osztályfőnököt is igyekszik megismerni: feleletet akar kapni: a szaktárgy adta lehetőségek kihasználása mennyire segíti elő az intézmény nevelési programjának megvalósítását.

Gyakorta mondjuk: az intézményvezetés alkalmassága a feladatok megoldásának kulcskérdése. Az intézményvezetés színvonalának emelésében is nagy segítségünkre van a szakfelügyelet. Közreműködésével értük el, hogy a vezetők óraelemző tevékenysége minőségileg jelentősen javult, tájékozottabbak, bátrabbak az eddig idegenül szemlélt szaktárgyak bírálatában. E vonatkozásban — továbbképzésük fokozása — a vezetői önállóság, felelősség még jelentősebb kiteljesedését eredményezheti.

Igen fontos vonásnak tartjuk a követelménytámasztásban az igényességet, mégpedig megközelítően azonos szinten. Úgy véljük: sikerült az „egy nyelven beszélést” gyakorlattá tenni, s felébreszteni nevelőkben, igazgatókban egyaránt az egyre inkább belső motiváltságú felelősségérzést.

A segíteni-akarással mellettszerűen sikerül a tanterv és a nevelési célkitűzések követelményrendszere tükrét is az érdekeltek elé állítani, s ennek alapján dicsérni, jutalmazni, — elmarasztalni, felelősségre vonni.

A dicsérendő szakfelügyelői törekvések, a jelentős szemléletbeli változások eredményekben realizálódnak. Járásunkban igen jelentősen megnövekedett az osztályfőnöki munka szerepe. Az sem véletlen, hogy az alapkészségeket illetően sikerült a gyengébb iskolákat is a járási átlag szintjére hozni. A jó szakfelügyelői tevékenység jele a fizikai eszközök házi elkészítésében elért előkelő helyünk a megyében. S még igen sok jó vonás, kezdeményezés. Méltán vagyunk büszkék szakfelügyelői együttesünkre.

PÉCSI JÁRÁS:

A CIGÁNYLAKOSSÁG MŰVELŐDÉSÉÉRT

Az MSZMP Központi Politikai Bizottsága 1961. június 20-i határozata foglalkozott a cigánylakosság helyzetének megjavításával kapcsolatos egyes feladatokkal.

A határozat nyomán a Pécsi Járási Tanács VB Művelődésügyi Osztálya átfogó tervet dolgozott ki az írástudatlanság felszámolására. Abból indult ki osz-

tályunk, hogy a cigányság beilleszkedését erősen befolyásolja általános műveltségének helyzete. Többségük nem jutott el a betű megismeréséig, ha igen, akkor is csak az általános iskola alsó tagozatának valamelyik osztályáig. E kedvezőtlen helyzet felszámolása érdekében járásunk a nagyobb cigánylakossal rendelkező községekben *alapismereti tanfolyamokat* szerveztünk részükre, így *Szökéden, Kővágótöttösön (Tótvár), Szentlőrincen (Keresztespuszta), Tengerin, Bicsérden és Dinnyeberkiben.*

E munka értékét növeli, hogy nem állt meg az alapismereti tanfolyamok befejezésénél, hanem a terv céljának megfelelően tovább folytatódott. Ennek során jutottunk el oda, hogy a jelen tanévben *Kővágótöttösön, Bicsérden és Dinnyeberkiben a dolgozók esti iskolájának VII. osztályát, Szentlőrincen az V—VI. osztályt* végzik.

Ócsárdon járásunk egyik legnagyobb cigánytelepüléssel rendelkező községében *a tanköteles korú tanulók rendszeresen járnak iskolába.* Ennek oka abban keresendő, hogy az *óvodás korú cigánygyerekek részére óvodát hoztunk létre.* Ez lehetővé teszi már iskoláskor előtt a szervezett közösségbe való beilleszkedést, így nem jelent problémát ezen tanulók beiskolázása.

Intézkedésünk kedvező feltételeket biztosított a felnőtt cigánylakosságnak a termelőmunkába való bekapcsolódásba.

Alapismereti tanfolyamok, valamint a dolgozók esti iskolájának szervezése mellett más módon is biztosítjuk *ismeretkörük, általános műveltségük emelését.*

A kulturális ellátottság fokozása érdekében a művelődési otthonok az alábbi községekben terveztek *szervezett előadásokat:*

Szökéd	3	Hosszúhetény	4
Kozármisleny	4	Hidas	6
Kővágótöttös	4	Pécsvárad	5
Kisdér	4	Apátvarasd	2
	Szentlőrinc	3	

Az előadások mellett az alábbi községekben *ismeretterjesztő filmvetítéseket* szerveztek számukra:

Kővágótöttös	7	Dinnyeberki	7
Pécsvárad	8	Tengeri	2
Szentlőrinc	3	Hidas	2

Új színpalt jelent a cigányok asszimilálódásának elősegítése érdekében a *Kővágótöttösön (Tótvár) és Hosszúhetényben* működő *cigányklub.*

A fentiek mellett a mozi, a televízió és a könyvtár is fokozottan hozzájárul életszemléletük alakításához, műveltségük emeléséhez. Járásunkban 168 rendszeres cigányolvasója van a könyvtáraknak, legtöbb *Szentlőrincen és Hosszúhetényben 31—31, míg Kővágótöttösön 27.* A rendszeres mozilátogató cigányok száma mintegy 250—270 főre tehető. Legtöbbben *Szentlőrincen (46), Pécsváradon (40), Vókányban (32) és Ócsárdon (24)* vannak. A televízió adásait 14 községben kb. 230—250 fő nézi rendszeresen. Legtöbb helyen a művelődési otthonban vagy a klubban folynak a közös tv nézések.

A fent elmondottakat konkrét adatok támasztják alá. Tudjuk azt, hogy még van mit tenni ezen a területen. Ennek ellenére úgy érezzük, egészséges folyamatot indítottunk meg, mely végül azt eredményezi, hogy a járás területén élő cigánylakosság, gyorsított ütemben illeszkedik be szocializmust építő társadalmunkba.

EGY ISKOLA HARCA A BUKÁSOK ELLEN

A komlói Dávidföldi Általános Iskola tanulmányi átlaga éveken át 3,4—3,5 volt. Ez az eredmény nem rossz ugyan, de az elmúlt tanév végén az igazgatói beszámoló mégis azt állapította meg, hogy az elért eredmény nem kielégítő, főleg a bukások növekvő aránya miatt. Az 1964/65-ös tanév végén 8,4%, az 1965/66-os tanév végén 10,2% volt a bukott tanulók aránya. A kifogásolható eredmény okát a nevelőtestület abban látta, hogy a tanórákon adott maximális segítség csak azoknál a tanulóknál hoz eredményt, akiknél az iskolai munkát rendszeresen otthoni tanulás követi. A gyenge eredményt mutató tanulók jelentős részénél éppen ez marad el.

A tantestület a korábbi felhívások és utasítások, valamint a saját tapasztalata alapján fogott hozzá az 1966/67-es tanévben a *hátrányos helyzetű és a nehezebb körülmények között élő tanulók* segítéséhez. A naplóban az ilyen tanulók nevéhez figyelmeztető jelet tettek, hogy a szaktanár figyelmét jobban felhívják rájuk. E tanulókat fokozottabban vonták be a csoportos foglalkozásokba, s otthon is sűrűbben látogatták meg őket. Ennek ellenére a bukási százalék fél-évkor még mindig magas volt.

A nevelőtestület a félévet záró vitán úgy döntött, hogy továbbra is növelni kell a tanóra hatékonyságát, s e mellett rendszeresen és még konkrétabb segítséget kell adni azoknak a tanulóknak, akik otthon — különböző okok miatt — még csak serkentő segítséget sem kapnak. Így született meg az a gondolat, hogy a hét öt napján délelőtt és délután az iskolában tanulókört szerveznek. A testület tagjainak többsége helyeselte a megoldást és ki-ki elfoglaltságához mérten felügyeletet is vállalt. Az ügyeleti létszám azonban még kevés volt. Ekkor az iskolavezetőség összehívta a *szülői munkaközösség választmányát*, és erre az ülésre meghívták a *nőtanács* területi aktíváit. A probléma előterjesztése után lelkesedéssel ajánlotta fel segítségét a két szervezet.

Március 1-re tűzték ki a tanulókörök beindulását. Kihirdették a tanulóknak a lehetőséget; a nőtanács, a szülői munkaközösség aktívái és az iskola ifjúsági felelőse pedig felkeresték a szülőket. Ismertették a tervet és kérték, hogy küldjék gyermekeiket a tanulókörre. Mindenütt örömmel fogadták a lehetőséget, és elküldték a tanulókat. Az első napon 15 fő jelent meg, a második naptól kezdve mindennap délelőtt 20 fő, délután 60 fő volt a tanulóköri foglalkozáson. A résztvevők 60%-a olyan tanuló, aki félévkor bukott. Meglepően jó e foglalkozásokon a tanulók fegyelme.

A munkát rendszeresen segíti 20 szülő és nőtanácsai aktíva, továbbá 21 nevelő. Azt máris elmondják az iskola nevelői, hogy lényegesen csökkent a házi feladatot el nem készítő tanulók száma, s minden reményük megvan arra, hogy a bukottak száma lényegesen csökkenni fog.

ÁLTALÁNOS ISKOLAI DIÁKOTTHONUNK

Oktatási reformunk sikeres végrehajtása megköveteli a körzeti iskolahálózat továbbfejlesztését, úgy, hogy a kis települések felsőtagozatos tanulói számára biztosítsuk a szakrendszerű oktatást.

Járásunkban az 1964/65. tanévben az iskolahálózat szerkezetében már jelentős változás következett be. Növekedett a körzeti iskolák száma, ezzel párhuzamosan a szakrendszerű oktatásban részesülő tanulók száma 79,5%-ra nőtt.

A szakrendszerű oktatásban részesülők arányának további növelését azonban a bekötő úthálózat hiánya akadályozta. A további fejlesztés csak általános iskolai diákotthon létesítésével látszott megoldhatónak. Ezért osztályunk elhatározta, hogy az 1965/66. tanévben a járás székhelyén általános iskolai diákotthon létesít, a kis községek felsőtagozatos tanulóinak szakrendszerű oktatásba való bevonása érdekében. Elhatározásunkat a járási tanács vb támogatta és megerősítette, hasonlóan segítették az otthon létesítését az érdekelt községi tanácsok és a sásdi általános iskola igazgatósága.

A diákotthon létesítéséhez induláskor és a továbbiakban is jelentős támogatást kaptunk a megyei tanács vb művelődésügyi osztályától is. 1964-ben megyei segítséggel épületet vásároltunk, kétéves átalakítási tervet készítettünk azzal, hogy az otthon működtetését 1965-ben megkezdjük és a teljes bővítést 1966-ra befejezzük.

Munkánk sikerét bizonyítja, hogy 1965. szeptember 6-án Sásdon az otthon megkezdte működését, kezdetben még kölcsönzött bútorzattal és felszereléssel, kissé zsúfoltan, ebédlő, korszerű konyha és társalgó nélkül. Ma az otthon a követelményeknek mindenben megfelel. 70 férőhelyes, korszerű konyhával, étkezdével, tanulószobával, jól felszerelt fiú-leány hálószobákkal. A felszerelést kicseréltük, a kölcsönkért berendezéseket visszaadtuk és helyüket új szekrények, ágyak, asztalok, székek, rádió, televízió foglalta el.

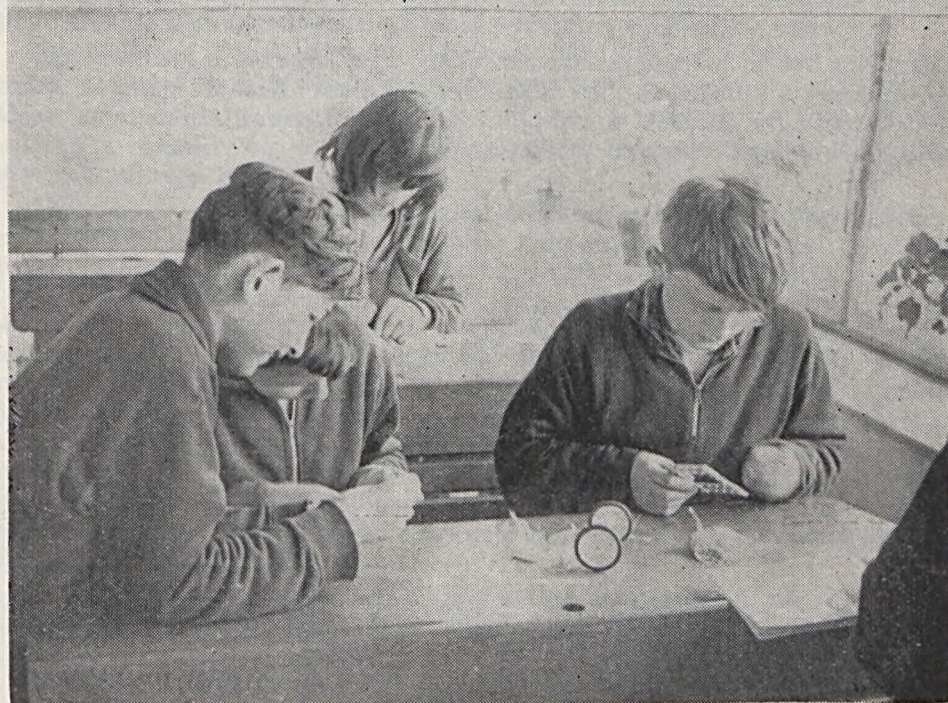
Az otthon korszerűsítésére és bővítésére az elmúlt két esztendőben 654 000 forintot fordítottunk, melyhez 6 község több mint 200 000 Ft községfejlesztési alappal járult hozzá. A korszerűen felszerelt otthon bútorzatának és egyéb eszközeinek kicserélésére, csinosítására 243 000 Ft-ot használtunk fel. A gyermekek kényelmét, kulturált elhelyezését szolgálja a hideg-melegvízes mosdó, fürdő és a vízöblítéses illemhely. Az otthonban laknak és tanulnak Szénápuszta, Felsőkövesd, Jágónak, Karácodfa és Szentkatalin kis községek, települések felsőtagozatos tanulói. A gyermekek kulturális igényeinek kielégítését televízió, két rádió, két lemezjátszó, magnetofon és rengeteg játék szolgálja. Működik az otthonban ének, tánc, kézimunka, sakk és repülőmodellező szakkör. Ezen kívül a kulturális munkát esti politikai, etikai beszélgetések, családi estek és vetítések teszik színessé.

Az elmúlt két év tapasztalata bizonyította, hogy az otthon létrehozása nagymértékben emeli a tanulók tudásszintjét. A tanulók tanulmányi átlaga az első félévi csökkenés után 3,1-re emelkedett, bukott tanuló az elmúlt évben nem volt. A végzett VIII. osztályosok közül négyen gimnáziumban, ketten technikumban, öten mezőgazdasági gépszerező szakiskolában tanulnak.

Az otthon létesítésével a szakrendszerű oktatásban részesülő tanulók száma a sásdi járásban az idei tanévben 87,3%-ra emelkedett.

A tiszta, rendes iskoláért...

Az almamelléki napközi otthonban

MŰSZAKI HÉT

Szigetvár városban 1967. február 27-től március 5-ig rendeztük meg a Műszaki hetet. Célunk az volt, hogy a lakosságot megismertessük a technika legújabb vívmányaival, korszerű gépekkel, berendezésekkel.

Február 27-én de. 11 órakor nyitotta meg a *Műszaki hét* első rendezvényét a „Modern otthon” c. kiállítást *Tinusz János*, a városi tanács vb elnöke. Megnyitó beszédében méltatta a tudomány, a technika rohamos fejlődését, melynek ismerete szinte minden ember számára fontos, hisz a technika századában élünk.

A kiállítás a mai igényeket kielégítő *modern kislakás berendezése* volt. *Bencsics István*, a városi tanács vb építési csoportvezetője jó ízléssel válogatta össze üzleteinkből a kiállításra került tárgyakat. Fő célunk az volt, hogy a fiatalok jó ötleteket lássanak az izlées, kényelmes otthon berendezésére, de törekedtünk annak bemutatására is, hogy a háztartás nehéz munkáját hogyan könnyíthetjük meg jelenlegi *háztartási gépeinkkel*. Valamennyi legújabb, jelenleg kapható háztartási gépfajta bemutatásra került.

A lakosság körében nagy érdeklődést váltott ki és sikert aratott a kiállítás. A látogatók száma mintegy 3 ezer fő volt.

A tanulók körében sikert aratott a különböző *modellek és barkács munkák kiállítása*, mely az ipari tanulók vizsgamunkáiból, gimnáziumi és általános iskolai szakköri munkákból tevődött össze. A szülők számára is tanulságos volt kiállításunknak ez a része, mert láthatták, hogy gyermekeik milyen komoly munkát végeznek a különböző szakkörökben, úttörő foglalkozásokon. De sok tanuló érdeklődését is felkeltette az ipari szakmák megbecsülése iránt.

Ezt követően a technika iránt érdeklődő szakembereket hívtuk meg találkozóra. Előadója *Zukovics Imre* főiskolai tanár volt. Az előadás a technika fejlődését az általános iskolai tananyagtól kiindulva a legújabb vívmányokig bemutatta. *A résztvevők a műszaki klub tagjaiként kívánnak továbbra is együtt működni*, mintegy 30 fővel.

Nagy sikert aratott a fiatal műszaki érdeklődésű fiatalok számára rendezett *vetélkedő*, melynek vezetője *Zukovics Imre* főiskolai tanár volt. A zsűribe kiváló műszaki szakembereket hívtunk meg, akik örömmel vállalták és látták el feladatukat. A gimnázium, ipari iskola, általános iskola, a technika iránt legjobban érdeklődő tanulóit küldte el a vetélkedőre, akik ez alkalommal külön meghívót kaptak a Városi Művelődési Háztól. Külön elküldte 5—5 fős csoportját a város szinte minden nagyüzeme: a Konzervgyár, a Cipőgyár, a Gépjavító Állomás. A kérdések az iparban és mezőgazdaságban használt új gépekről, a technika fejlődésének jelenlegi helyzetéről és további távlatairól szóltak. A csoportok nagy érdeklődést mutattak és fej-fej mellett küzdöttek. A legjobb eredményt a *helyi ipari iskola két csoportja érte el*, harmadik helyezett az általános iskola és cipőgyári fiatalok egyik csoportja lett. Díjazásul a csoportok értékes műszaki könyveket kaptak.

Úgy érezzük, hogy a kiállítás, és azt követő rendezvények nagymértékben hozzájárultak a lakosság neveléséhez, ismereteinek bővítéséhez.

KOVÁCS LAJOS

AZ IGAZGATÓI LÁTOGATÁSOK TERVEZÉSE

Ma már nevelők és igazgatók körében elfogadott az oktató-nevelő munka tervezése. Az igazgató pedagógiai irányító-ellenőrző munkájának tervezése, — s ezen belül a látogatási terv készítésének szükségessége és formája azonban még mindig sok vitára ad okot. Nemegyszer hallani igazgatók körében, hogy nem érdemes látogatási tervet készíteni, mert úgysem lehet betartani. A Rendtartás 2. § 3. pontja ugyanakkor határozottan előírja, hogy „*az igazgató az igazgató-helyettessel egyeztetett terv szerint látogatja a tanítási órákat, valamint az órán kívüli és iskolán kívüli foglalkozásokat . . .*” stb. Gyakorlati munkám során magamnak is sok problémát okozott a valóban használható óralátogatási terv készítése. Terveztem órára, terveztem nevelőre, az eredmény az volt, hogy a terv csak papíron maradt. Megvalósítani nem, vagy csak kis részben sikerült. A megoldás kérdése azonban izgatott. Az új út keresése amúgyis izgalmas. Hogyan lehetne olyan látogatási tervet készíteni, amely a gyakorlatban felhasználható? Nemcsak az igazgatónak ad segítséget a céltudatosabb vezetői munkához, hanem segíti a nevelők jobb, eredményesebb oktató-nevelő munkáját is.

A tapasztalat azt bizonyította, hogy órára, nevelőre tervezni nem helyes. Más módon kell a tervkészítést megoldani. Rugalmasabban, nem órákra, hanem nagyobb időegységekre, hetekre, hónapokra, megfelelő szempontok alapján. — Így alakult ki jelenlegi látogatási tervünk.

A tanév elején, amikor elkészült az iskolai munkaterv, abban meghatároztuk az igazgató és az igazgató-helyettes munkarendjét. A pedagógiai irányító-ellenőrző munkát a következőképpen osztottuk meg:

Igazgató:

felső tagozat (gyak. fogl. kivéve)

kisegítő osztály

tagiskolák: Alsómocsolád

Nagyhajmás

Mágocs-Kispusztá

óvodák

Igazgató-helyettes

alsó tagozat

felső tagozat gyak. fogl.

isk. napközi otthon

Meghatároztuk továbbá az iskolai munkatervből adódóan a *látogatási szempontokat*. Megállapítottuk, hogy mennyi időt fordítunk óralátogatásokra, úttörő, szakköri foglalkozás ellenőrzésére stb.

A terv készítésénél súlyponti feladatként kezeltük az *alapkészségeket* fejlesztő tárgyakat: alsó tagozaton — írás, olvasás, nyelvtan, helyesírás, számtan; felső tagozaton — a magyar nyelv és irodalom, számtan. Ezzel párhuzamosan a tanulók *hazafias és világnézetű nevelésének* alakulását vizsgáltuk. Ezért kiemelten kezeltük a fent említett szaktárgyak mellett az *osztályfőnöki órák látogatását* is. Figyelmet fordítottunk továbbá az 1., a 4., az 5. és a 8. osztályokra, valamint a *hátrányos helyzetű tanulókkal* való foglalkozásra. Számításba vettük a terv készítésénél, hogy a tanév egyes időszakaiban más és más az iskolavezetés feladata, és ebből adódóan más jellegű az óralátogatás is.

Mindezek szemmel tartása mellett készítettük el látogatási tervünket.

Ismerkedés a számokkal

Igazgató látogatási terve:

Hónap	Szemponatok	Ütemezés
I. Félév		
Szeptember	<i>Beindulás</i> Ev elejei ismétlés. Készségfelmérés (magyar nyelv és számtan) Hátrányos helyzetű tanulók számbavételének ellenőrzése I. o. tanulók megismerése	5—8. osztály kb. 9 óra 5. osztályok kb. 6óra Tagiskolák 1-1 nap Felsőtagozat (óralátogatások kapcsán) Alsótagozat kb. 4 óra
Október	<i>Változatos óravezetés</i> Alkalmazott módszerek (szemléltetés, kísérletezés, munkáltatás) Önállóságra nevelés Értékelés, osztályozás Hátrányos helyzetű tanulókkal való foglalkozás <i>Hazafiságra nevelés</i> (Nevelési értekezlet előtt tájékoztató jelleggel)	Felsőtagozat kb. 32 óra (Kiemelten: 5. oszt.- és magyar nyelv, számtan, osztályfőnöki óra) Tagiskolák 3nap Alsótagozat kb. 12 óra (Kiemelten 1. és 4. oszt.) Óralátogatások Uttörőfoglalkozás } kapcsán Szakköri munka }
December 2. és 3. hét	<i>A tanulók tárgyi ismerete</i> (Bukásra állók felmérése, — érdemjegyek mennyisége, — mit tettek megmentésükre?)	Felsőtagozaton kb. 10 óra Tagiskolák: Nagyhajmás 1 nap
II. Félév		
Január	Bukások okainak felszámolására készített terv (of-i) ellenőrzése <i>Gyenge előmenetelű tanulókkal való foglalkozás</i>	5—8. oszt. kb. 12 óra (magyar nyelv, számtan, földrajz, történelem, orosz)
Február	<i>Változatos óravezetés</i> Az alkalmazott módszerek, eljárások mennyiben segítik elő a tanulók önálló, öntevékeny munkáját? Differenciált osztálymunka <i>Hazafias nevelés</i> Megvalósítása, mértéke (Nevelési értekezlet határozatainak megvalósítása — ellenőrző jelleg- gel) <i>Politikai-világnézeti nevelés az órán</i> (kapcsolat a tananyaggal) <i>Uttörő foglalkozáson</i> Anyag adta világnézeti vonatkozás- ok megvalósítása	Felsőtagozat (kiemelten az 5. és 8. osztály és a magyar nyelv, számtan, osztályfőnöki óra) kb. 50 óra Tagiskolák 1-1 nap Alsótagozat kb. 16 óra <i>Visszatérő látogatás</i> (a beütemezett 50 + 16 órából kb. 16 óra Óralátogatás kapcsán Uttörő kb. 6 fogl. Szakkör kb. 2 fogl.
Április 30-ig		
Május	<i>Évvégi ismétlések ellenőrzése</i> A tantervi anyag elsajátításának mértéke a bukásra álló tanulóknál, velük való foglalkozás. <i>Eredmény felmérés</i> Alapkészségek (írás, helyesírás, olvasás, számolás) neveltségi helyzet	5—8. osztály kb. 12 óra (magyar nyelv, számtan, földrajz, történelem, orosz) 4/a. és 4/b. oszt. 6 óra 8/a. és 8/b. oszt. 2 óra

Ütemezés látogatásra bontása

Hónap	Hét	Meglátogatandó órák és órán kívüli fogl.				Tagisk. óvodák napk. otth.	Teljesítés (megj.)
		száma	megnevezése	száma	megnevezése		
		alsótagozaton		felsőtagozaton			
Szept.	1	—		—		—	
	2	2	I. o. A tanulók megismerése	4	5—8. o. év eleji ism.	Nagyh.	

Hónap	Hét	Meglátogatandó órák és órán kívüli fogl.				Tagisk. óvodák napk. otth.	Teljesítés (megj.)
		száma	megnevezése	száma	megnevezése		
		alsótagozaton		felsőtagozaton			
3	1	1	I. o. előkészítés	4	5 (a. 5) b. készség felmérés	Alsóm.	
1	1	1	I. o. előkészítés	2 3	5 (c. felmérés Of. ó. Kezdő of-ök	Mágocs Kisp.	

Hasonló az igazgató-helyettes látogatási terve is a munkafelosztásnak megfelelően.

A látogatási tervvel kapcsolatban beszélnem kell a látogatási szempontok alkalmazásáról és az óraelemzésről.

A gyakorlat azt mutatja, hogy a látogatási szempontok gondos meghatározása eredményre vezető. Segíti a nevelőtestület minden tagját gyakorlati pedagógiai munkájában s hozzájárul a didaktikai és módszertani ismeretek elsajátításának állandó fejlesztéséhez. Természetesen akkor, ha a látogatási szempontokat nem őrizzük hétepcsétes titokként. A meglátogatott órák capsán feladatokat is adunk, valamint visszatérő látogatást is eszközölünk.

Az óralátogatások célja és feladata, hogy a tanórai munkából kiindulva érvényesítse az igazgató a szocialista pedagógia követelményeit, fejlessze a nevelők pedagógiai és módszertani kulturáltságát, segítse elő az eszmei-politikai-pedagógiai egység mélyítését.

Tapasztalatom az — és erről beszél Kiss Gyula is „Az igazgató a pedagógusközösségben” című könyve egyik fejezetében, hogy az igazgató óralátogatása és azt követő elemzés akkor tölti be feladatát, ha az igazgató nemcsak a meghatározott szempontok szerint figyeli az órát, hanem teljességében is. Az óra elemzése során sem arról beszél csak, ami a szempontjai között szerepel, hanem arról is, amit az adott órán észlel.

(Láttam órát — látogatási szempont: a tanulókkal való szocialista bánásmód a tanórán — amikor a nevelő a szempontnak megfelelő követelményeknek szinte hiány nélkül eleget tett, de az óra didaktikai vonatkozásban erősen kifogásolható volt. Hiba lett volna, ha nem beszélek ebben az esetben a didaktikai feladatokról.)

Látogatási tervünk keret jellegű, ezért használhatóbb mint a kötöttebb óra-nevelőre tervezés. Pozitívuma, hogy a beütemezett feladatokat lényegében teljesíteni tudjuk, annak ellenére, hogy igen sok iskolán kívüli elfoglaltságunk van. Természetesen van hiányossága is, mint a kísérleteknek általában. További feladatunk a látogatási terv további módosítása, tökéletesítése, hogy irányító-ellenőrző munkánkat még hatékonyabban támogassa.

PÉNTEK KÁROLYNÉ

OSZTÁLYFŐNÖKI MUNKÁM TERVEZÉSE AZ 1966/67-ES TANÉVRE

Évek óta vitatott és mindenki számára nehéz feladatot jelent az oktató-nevelő munka megtervezése. Egy-egy tanítási évet mindig tapasztalatokban gazdagodva zár le minden pedagógus, reálsan látja az év folyamán felmerült problémákat, kialakul benne egy elképzelés a következő év tervező munkájáról. A *mohási Park utcai iskola* tantestületének mindig vita-témája az osztályfőnöki munka jobb, korszerűbb megtervezése. Négy éves pedagógus pályafutásom alatt mindig újabb és újabb osztályfőnöki munkaterveket készítettünk, kísérleteztünk, és év végén összegeztük munkaterveink pozitív, illetve negatív oldalait.

Hosszú viták, ülések előzték meg a 66—67-es tanév osztályfőnöki munkatervének elkészítését is. Az *iskola vezetősége*, illetve a *Pedagógiai Tanács*, valamint a tevékenyen működő *osztályfőnöki munkaközösség* sok jó ötletet, javaslatot adott az előző év eredményes munkájából az évi feladatok és célkitűzések megvalósításához. Az eddigi évek tapasztalata azt mutatja, hogy *elkészített terveink nem voltak eléggé áttekinthetők, szétforgácsolódtak az egyes nevelési területek*, ez munkánk konkrét végrehajtásában is megmutatkozott. Külön készítettünk negyedévenként rajmunkaterveket, külön terveztük meg a 33 hét osztályfőnöki tematikáját, a neveltségi szintet stb. A sok vita, értékes hozzászólás, javaslat változtatott az eddigi osztályfőnöki munkatervek elkészítésében formai és tartalmi vonatkozásban egyaránt. Hogy az elhangzott javaslatok, vélemények után hosszas, otthoni töprengő munkába merült mindenki, ennek bizonyítéka az iskolánkban elkészült kétféle osztályfőnöki munkaterv. Nem volt könnyű *egy munkatervbe koordináltan megtervezni a 6 nevelési területnek megfelelően az iskolai munkaterv célkitűzéseit, az osztályra vonatkozó nevelési feladatokat, az osztályfőnöki tematikát s az e feladatoknak megfelelő megvalósítási formákat: szakórán, osztályfőnöki órán, rajfoglalkozásokon s a szülői munkaközösségekre háruló feladatokat.*

Problémát az *időrendiség* jelentett, hogy az osztályfőnöki tanmenet óráihoz kapcsoljuk-e a nevelési feladatokat, vagy a havonként soron következő feladatokat tervezzük-e meg. A két kialakult munkatervi forma a lényegyet tekintve közel áll egymáshoz, csupán *szerkezeti felépítésében* tér el. A kartársak egy része hónapokra lebontva tervezte meg a 6 nevelési területnek megfelelő feladatokat, célkitűzéseket. Én, több kollegámmal együtt, nem havi bontásban, hanem a nevelési területeknek megfelelően, évre terveztem.

Munkatervem elkészítésénél első feladatom volt az *alapos év végi szintfel-*

mérés, a jövő év célkitűzéseinek tisztázása, az iskolai és csapatmunkaterv feladatainak osztályszintre való lebontása, valamint a nevelési terv tanulmányozása. Segítséget kaptam az osztályomban tanító kartársaktól és szülői munkaközösségem tagjaitól. Mondhatnám, közösen készítettük el munkatervünket. Hogy mennyire támogattak munkámban a szülők, ennek egyik bizonyítéka, hogy az „Ismerd meg városod szocialista létesítményeit!” mozgalom keretén belül támogatást kaptam a Farostlemezgyár megtekintése előtt az ott dolgozó munkaközösségi tagtól. Ugyanis osztályomnak rövid, érdeklődést felkeltő, véleményekben gazdag előzetes tájékoztatót adott a gyár megalakulásáról, az ott dolgozó munkások életéről, egyes érdekes munkafolyamatokról. Így a tavaszi szünet utánra beütemezett gyárlátogatás feltétlenül eredményesebb lesz.

A 6 terület (külön-külön íven felfektetve) sémája hasonló a részletesen kidolgozott „Szocialista hazaszeretetre, proletár nemzetköziségre” nevelés területével, melynek kidolgozása a következő:

Részlet a VI. d. osztály osztályfőnöki munkatervéből

Nev. terv	Iskolai munkaterv célkitűzése	Osztály nev szintje	Célkitűzés 1966—67.	Osztályfői tanmenet	Óraszám
Szocialista barátság, proletár nemzetköziség	1. Nemzetközi öntudat felébresztése szoc. hazánk eredményein, új létesítményein keresztül.	A szoc. hazaszeretet elemei kialakultak. Nem soványkodunk. Tájékoztatót gyűjtünk hazánk különböző vidékeiről, szoc. létesítményekről.	Viselkedjék illendően a Himnusz hallgatásakor, nemzeti szimbólumok előtt. Tudjuk a hazafias jelképek jelentőségét. Gyűjtsön képeslapokat, újságcikkeket hazánk új szoc. létesítményeiről.	Hazánk és a baráti országok ifjúsága összefogásának szükségessége, jelentősége. Hazánk új szocialista létesítményei.	7. óra (kötött téma) 20. óra (kötött téma)
	2. Tevékeny hazaszeretetre nevelés az úttörő munkaterv alapján.	Az „Útörök a hazáért” akcióban tevékenyen részt vettek. A tanulók ismerik a csapat munkatervét, a hazát bemutató, a nép munkájával kapcsolatos tantervi anyagot.	Külföldi levelezőtársának számoljon be hazánk fejlődéséről, ismertesse meg velük az újabb eredményeket, a nép életét.	Az úttörőtábor élményei, nevelő értéke (beszámoló a síkondai táborról).	1. óra (kötött téma)
	3. Eseményképek választása; az áldozatos hazaszeretetre nevelés.	Sikerült elmélyíteni bennük az igazságos és igazságtalan háború fogalmát. Az elnyomott népek mellett foglalnak állást.	Eseményképek állítása a munkásmozg. hősei közül. Tört. tárgyú filmek megtekintése, megbeszélése. Cél: példaképek követése tettekben.	Példaképeink.	23. óra (kötött téma)
	4. Iskolai ünnepek, megemlékezése a hazaszeretetre nevelés jegyében.	Tudjuk, hogy a haza megvédése szent kötelességünk. Ismerik az ünnepek jelentőségét.	Tartalmában elmélyíteni az ünnepeket. Aktívan részt venni előkészítésekben, lebonyolításukban.	—	—

Megvalósítási forma

Szakorák	Osztályfői tevékenység	Úttörő mozgalom	Szülői MK	Időrendi ütemezés	Megjegyzés
Történelem: Az uralkodó osztályok kizsákmányolásának és az el-lene folytatott igazságos harcnak bemutatása. Nemzeti függetlenségi harcok. Tört. emlékek gondozása. Adatok gyűjtése. Napjaink pol. eseményei iránti érdeklődés felkeltése.	„Ismerd meg városod szoc. léte-sítményeit” moz-galom beindítása. Farsortlemezgyár megtekintése (ápr. 2. hete). Kirándulás szer-vezése (Szeged, május folyamán)	Rajkeretben az Új Barázda Tsz meglátogatása. Próbakövetelmé-nyek teljesítése: 1., 3., 4., 5. pontok alapján. Bekapcsolódás a Vörös Zászló hō-seinek útján moz-galomba.	Rajfoglalkozásra egy párttag szülő meghívása: beszél-getés ab elért eredményekről. Segítség a tan. kirándulás előké-sztésében, szer-vezésében. Szül. érték. dec. 2-án a hazafias és honvédelmi ne-velésről.	1966. IX. 29.: ün-nepélyes rajfog-lalkozás. (Fegyve-res Erők Napja). Okt. 2.: Nemzet-közi Béknap Nov. 7.: Ünnepé-lyes rajfoglalko-zás.	Az ünnepeles rajfoglalkozás jól sikerült; a ha-tárórszakasz él-ménybeszámolója igen sikeres volt. A raj meghívást kapott kat. kör-letszemlére.
Magyar: Példa-képek választásá-nak elősegítése. Tájéirő verse-ken keresztül a haza szépségeit megismerni. Szép magyar beszéd alakítása.	Iskolai ünnepsé-gekhez versek ki-választása, felk. segítése.	Veteránok meghí-vása rajgyűlések-re. A Három ta-vaszt ünnepünk akcióban képek gyűjtése.	Családlátogatáso-kon beszélgetés a kettős nevelésről; a szülői érték. hatékonyságának lemerése.	Március 15., már-cius 21., április 4.: ünnepi raj-gyűlések.	
Orosz: Levelező-mozgalom beindí-tása. A SZU irán-ti érdeklődés fel-keltése.	Beszámoló a le-velező mozg. ered-ményeiről.	„Harsan a kürt-szó” akcióba va-ló bekapcsolódás.		Április 22.: Lenin szül. napjáról megemlékezés. Május 1. meg-ünneplése Május 31.: az út-törő szerv. szül. napja (rajgy.).	
Ének: Mozgalmi dalok tanítása.					
Élővilág: Hazánk a gyűzemi me-zőg. fejl. útján.					

az osztályfőnök munkáját koordinálja (osztályfőnöki munka, úttörő feladat), ha-nem a szaktanárokkal, szülőkkel való állandó egybehangolt munkára késztet, ösztönöz.

Végül néhány szót munkatervem gyakorlati használatáról. Talán a feltün-tetett és elemzett terület sok feladatot, célkitűzést tartalmaz, kicsit bonyolult-

A honvédelmi neveléssel külön nem foglalkoztam munkatervemben, hisz ez tulajdonképpen felöleli a nevelés valamennyi területét. Véleményem e téren egyezik a *Köznevelés* 1967. februári számában megjelent „A szocialista hazafi-ság és az iskola” című cikk írójával: „A jó munka, tanulás, a tananyag helyes értelmezése is igen fontos honvédelmi feladat... Honvédelmi nevelés pl. az is, ha olyan erkölcsi jellembeli tulajdonságokat alakítunk ki gyermekeinkben, mint a fegyelem, az őszinteség, a rendíthetetlen bizakodás rendszerünkben, pártunk-ban és szocialista hazánkban.”

Tudatában vagyunk annak, hogy munkatervünk nem hibamentes. Állan-dóan kísérletezünk, törekszünk a jobb, eredményesebb oktató-nevelő munkára. Közzétételét egyrészt gondolatébresztőnek szántam, másrészt egy szélesebb ne-velői közösség bevonását és véleménynyilvánítását szeretném kérni a tervsze-rűbb és még eredményesebb munka érdekében. Az előző évekhez viszonyítva a munkaterv ilyen formában történő szerkezeti felépítése és megtervezése nehe-zebb ugyan, alaposabb, körütekintőbb, kollektívebb munkát igényel, de hasz-nálhatóságát vizsgálva megállapíthatom, hogy megérte a fáradságot, hisz az ed-dig szétaprózott, nehezen kezelhető munkatervi feladatokat egyesíti. Feltétlenül

előnyének mondható, hogy a gyermeket érő nevelőhatások egyöntetűbbek, eredményesebbek, nem egymástól függetlenek, hanem egymást kiegészítik. Nemcsaknak, áttekinthetetlennek tűnik. Amit gépeléssel nem lehet feltüntetni, azt szeretném néhány szóban leírni. A meghatározott iskolai célkitűzésekhez, az osztály neveltségi szintjéhez viszonyítva határoztam meg a feladatokat és a megvalósítási formákat. A már elvégzett feladatokat bekeretezem: pl. az óraszámnál feltüntetett osztályfőnöki témát, ha elvégeztem, piros színessel bekarikázom, a megvalósított osztfői és úttörő feladatokat kipipálom (különböző színnel), hasonló módon járok el a szülői munkaközösségnek kiszabott feladatokkal. Munkatervembe a már lebonyolított ünnepélyes rajfoglalkozásokról, iskolai rendezvényekről rövid kis véleményt írok a megjegyzés rovatba. Hogy jobban áttekinthető legyen munkatervünk, talán az egyes rovatoknak nagyobb helyet lehetne szánni (nálam ez kicsit szűknek bizonyult az egyes területeknél), jobban ki kellene dolgozni a szaktanárookra háruló nevelési, oktatási feladatokat.

VASTAGH ZOLTÁN

AZ ÚTTÖRŐSZERVEZET NÖVEKVŐ SZEREPE A KORSZERŰEN TERVEZETT NEVELÉS FOLYAMATÁBAN

A külföldi és hazai iskolákban egyaránt érezhető a nevelési és oktatási folyamat korszerűsítésének szükségessége. A tudomány, a technika és a társadalom fejlődéséből egyaránt következik ez. Az oktató-nevelő munka hatékonyabbá tétele érdekében végzett kísérletek sora után 1963-ban általános iskoláinkban a nevelés egészét érintő új tervezet született. A Nevelési Terv végre tudatos, hatékony folyamattá igyekszik összekovácsolni a különböző nevelési tényezők törekvéseit. Ebből természetesen következik, hogy az ifjúsági szervezet — mint a nevelés egyik tényezője — szorosan egybefonódik az iskolával. Ez a kapcsolat a gyakorlatban sajnos nem minden esetben megfelelő, pedig az egységesen tervezett nevelési folyamat eredményessége érdekében (a helyesen értelmezett kapcsolat) elengedhetetlenül szükséges. Éppen az ifjúsági mozgalom nevelési elvei, az önkéntesség, öntevékenység, életkori sajátosságok szerinti romantika és játékoság érvényesülhetnének jobban, és biztosíthatnának kiváló gyakorlótérrel az erkölcsi normák tervszerű gyakorlásához, a mozgalmi közösségekben végzett társadalmi tevékenység pedig megérlelhette az erkölcsi meggyőződéssel cselekvő szocialista személyiséget. Véleményem szerint a Nevelési Terv akkor valósulhatna meg igazán, ha az iskolai és családi nevelés során átadott elemi erkölcsi szokások rendszere és a tervszerűen megalapozott erkölcsi tudat a felső tagozat osztályaiban mindinkább az öntevékenység szintjén válna a mindennapi élet gyakorlatává. Kétségtelen, hogy az öntevékenység az ifjúsági szervezetben érheti el a legmagasabb szintet.

Betöltheti-e az úttörő szervezet a fent vázolt fontos szerepet az általános iskolai nevelés folyamatában? Mielőtt megkísérelnénk választ adni e kérdésre, vessünk egy pillantást a jelenlegi helyzetre!

Témánkkal kapcsolatban tanulmányoztam néhány úttörő közösség életét. A megfigyelés egyrészt a *gyermekközösségek fejlettsége és nevelőhatása*, másrészt a *munkához (főleg társadalmi) való viszony* szempontjából történt. A tapasztalatokat a közösségek vezetőivel és kiszemelt tagjaival való beszélgetések, felmérés jellegű véleményösszesítés és a gyermekeknek kiadott fantázia-rajz feladatok értékelése egészítette ki öt VIII-os, valamint egy VI. és egy VII-es rajban a két fenti fő szempont alapján összeállított adatlapot töltötték ki a gyerekek.

Szemléltetésül tekintsük át az erkölcsi nevelés két fő területével kapcsolatos adatok egy részét!

1. A gyermekek közösséghez való viszonya és a közösség fejlettsége

A szocialista erkölcs közösségi jellegű. Kialakulásában elsődleges szerepet játszik tehát a gyermekközösségek fejlettsége. A tanulmányozott rajok szimpátiaviszonyai alapján megrajzolt közösségszerkezeti sémák is szemléletesen tükrözik, hogy a kis közösségek összeforrottsága, az egyének egymáshoz való baráti vonzódása a nevelőmunka alapját képezi. Az úttörő élet azokban a rajokban a legelevenebb, melyekben az őrsök szimpátia-rajza leginkább összezárt. Ez természetes is, hisz ezekben az esetekben szívesen vannak együtt a gyerekek, keresik egymás társaságát, a találkozás alkalmait.

A rajkollektívák kialakítása ifjúsági mozgalmunk jellegéből következően nem képzelhető el az iskolától függetlenül. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy *csak az osztályfőnök által tudatos munkával megszervezett és irányított egységes nevelési program alapján lehetséges jó rajközösség kialakítása*. Kétségtelen azonban, hogy célja eléréséhez a legtöbb lehetőséget az ifjúsági mozgalomban találja meg. Sajnálatos, hogy ezeket a lehetőségeket objektív és szubjektív okok miatt a jelenlegi gyakorlatban nem használják fel kellő mértékben. Ez abból is látható, hogy nem elég tudatosan foglalkoznak a rajok vezetői a közösség fejlődésének olyan lényeges tényezőivel, mint a kollektíva hangulata, dinamikája. Ezt a hiányt is szemlélteti a gyerekek válasza a következő kérdésekre: „*Milyen meglepetést készített őrsötök?*” „*Te mit javasolnál elkészítésre?*”

Valamennyi rajnál szerepel az ajándékozás, néhány esetben egy-egy kisdobos raj patronálásához kapcsolva. Ezen kívül két szép példáját látjuk még az őrsi meglepetéseknek: közösen jelmezbe öltözött az őrs a csapatkarneválon, a másik: egy tudósítást készítettek közösen.

A gyerekek egy részében (sajnos csak tíz százalékában) több ötlet él. Ezt igazolják javaslataik:

Pl.: A VII.-osok részére emlékalbumot készítettünk.

Olyan játékot készítettünk, amely szórakoztató, de egyben hasznos is az óvodásoknak.

Egy kiállítást állítunk össze a jövővől.

Egy becsületes őrsöt szeretnénk. Az iskolának meglepetés lenne.

A javasolt meglepetések rendkívül értékesek, a bemutatott esetekben azonban ez ideig nem sikerült kibontakoztatni, a megvalósításig juttatni őket.

A rajközösség fejlettségének egyik mutatója, hogy tagjai helyesen ítélik-e meg a közösség szempontjából hasznos, vagy káros jelenségeket. „*Rajunk legnagyobb dicsősége és legnagyobb szégyene*” címmel rövid fogalmazást írtak a gyerekek. Tanulságos a legjobbnak talált VIII-os rajközösség tagjainak néhány véleményét felsorolásszerűen is áttekinteni, hisz ez is a nevelési lehetőségek távlatait csillogtatja meg előttünk:

Legnagyobb dicsőségünk:

Az úttörőház expedíciós őrsé let-tünk

Maradandó emléket építettünk az iskolának.

Expedíciós kiállítást rendeztünk.

Patronáltunk egy kisdobos rajt.

Jól szerepeltünk a seregszemlén.

Legnagyobb szégyenünk:

Nem mindenki érzi azt, hogy segíteni kell.

Rajunkban bukott tanulók is vannak.

Olyan munkák, amelyeket nem végeztünk el.

Néhányan lopós bandába keveredtek és kárt tettek.

A dicsőséggként leírt esetek bizonyítják, hogy a példaként kiemelt raj tevékenysége céltudatosan szervezett volt. Az elért eredményeket megfelelően értékelték és a gyermekekben kedvet ébresztettek az alkotó munkára.

Nem hagyhatjuk említés nélkül azt a néhány rajt, melyben széthúzás tapasztalható a lányok és fiúk között. (Főleg VII. osztályokban.) Egyik rajban például legnagyobb szégyenként könyvelik el a következőket: „*a lányok akarnak csinálni mindent, titkolóznak*”, „*a fiúk mindig veszekednek*”, „*nem férnek össze a lányok a fiúkkal*” stb. A koedukáció problémáinak elemzése messze vezetne, ezúttal csak annyit állapítsunk meg, hogy a rajkkollektíva kialakításánál V. osztálytól kezdve nagy gonddal kell irányítani és szabályozni a fiúk-lányok egymáshoz való viszonyát.

2. A gyermekek munkához való viszonya

A Nevelési Tervben megfogalmazott követelmények alapján, az általános iskolai nevelés során a gyermeket képessé kell tenni a rendszeres, eredményes munkavégzésre, ezzel párhuzamosan ki kell alakítani benne a munka helyes értékelését, szeretetét, a közösségben végzett munka értékesebb voltának tudatát és a társadalmi munka megbecsülését.

A tanulmányozott közösségek fejlettségét e területen négy szempont alapján foglaljuk össze.

a) *Miért kell dolgoznia minden embernek?*

A gyerekek valamennyien felismerik a munka szükségességét, a szocialista társadalomban egyetlen boldogulási lehetőségnek tartják. A VIII-osok egy része a munka céljaként a kommunista társadalom felépülését jelöli meg. Néhányan az életszínvonal emelését, a technika fejlődését tartják a legfontosabbnak. Ezek mind helytálló nézetek, helyes állásfoglalások, azonban szembetűnő, hogy a munka szépségével, az életcéllal való kapcsolatával, mint az emberi boldogság egyik forrásával a gyerekek igen kis százaléka foglalkozik (8%). Sajnálatos az is, hogy a válaszok általában csak egy-egy okot jelölnek meg és nem utalnak azok összefüggéseire, kapcsolatára.

Valamennyi nevelési tényező számára egyaránt tanulságos ez. Jobban kellene tisztázni, megértetni a fogalmakat a munkával kapcsolatban, általában többet kellene foglalkozni a gyermeki munka értékelésével a családban is, biztosítani kellene a gyermeki öntevékenység kibontakozását ezen a területen is, és nem utolsósorban meg kellene mutatni a munkában rejlő szépségeket, az alkotó munka örömet.

b) *Melyik a legértékesebb munka?*

E kérdésre adott válaszok 70%-a legértékesebb munkának tartja a tanulást, mert ez minden más alapja. A kérdések 27%-a már magasabb szintű, általánosabb megfogalmazást tükröz. Pl. „*Minden munka egyaránt hasznos, mely elősegíti a társadalom felépülését.*” A legértékesebb válaszok aránya 5%. Idézzünk ezekből néhányat: „*Amit szívesen, kellő tudással végzünk, amivel segítünk másokat.*” „*Amit az ember szeret, önmagától végez és nem kényszerből, mert ebben találja meg életcélját.*” „*A becsületesen, jól végzett munka, mert így halad előre a társadalom.*” A többi válaszban 17-féle szakma szerepel a következő indokokkal: *szeretem, rendes, tiszta munka, van jövője, jól jövedelmez.* Szórványo-

san negatív vélemények is találhatók. Pl. „Legértékesebb munka az igazgatói, mert sok a pénz, és keveset kell dolgozni.” „A bányász munkája a legértékesebb, mert jól keres.”

A nevelési követelmények értelmében a VIII. osztály tanulóinak már tudatosabban, magasabb szinten kellene megfogalmazniuk a munka értékét. A pályaválasztás szempontjából sem elég kedvező az általános helyzet. Kétségtelen azonban, hogy a legpozitívabb válaszok a tudatos nevelés sokféle ki nem használt, szórványos eredményeit és lehetőségeit tükrözik itt is.

c) *Miért vettél részt legutóbb társadalmi munkában?*

A lehetőségeket az adatlapon közöltük, de egy rovatot hagytunk, melybe egyéb indokokat is írhattak a gyerekek.

A százalék szerinti válaszmegoszlás a következő:

<i>kötelező volt:</i>	16 ⁰ / ₀
<i>úgy érezted, szükséges:</i>	64 ⁰ / ₀
<i>mások is ott voltak:</i>	6 ⁰ / ₀
<i>a vezetőd kérte:</i>	6 ⁰ / ₀
<i>vagy:</i>	8 ⁰ / ₀

Kiemelkedő szintet tükröznek a válaszok, különösen, ha a „vagy” rovatban jelölt néhány véleményt is idézzük. Ilyen indokok kerültek ide:

„Mert a jó közösség megköveteli.”
„Az úttörő teljesíti a rábízott feladatot.”
„A próbalap igazolásáért” stb.

Néhány figyelmeztető jel azonban itt is tapasztalható. Ezt bizonyítják a következő válaszok: „Még nem vettem részt társadalmi munkában.” „Valamivel el kellett ütnöm az időt” stb. Figyelmeztető a *kötelező rovatban* található 16⁰/₀ is, mert a társadalmi munka kötelezővé tétele nem csupán a fogalom tartalmában foglaltaknak mond ellent, hanem az ifjúsági mozgalom nevelési elveinek is.

d) *Milyen társadalmi munkát vállalnál legszívesebben az alábbiak közül?*

Az adott munkaformákon kívül itt is szerepelt „vagy”-rovat, ahová tetszés szerint írhattak a gyerekek más munkákat is.

Téglahordás:	11 ⁰ / ₀
Favágás:	30 ⁰ / ₀
Kapálás:	11 ⁰ / ₀
Ajándékkészítés:	48 ⁰ / ₀

Az ajándékkészítésben szereplő nagy százalékarány arra mutat, hogy szeretnek a gyerekek örömet szerezni másoknak. Több esetben itt is a kisdobosok patronálásának szép hagyományához kapcsolódik ez. A favágás viszonylag nagyobb százaléka az otthoni gyakorlásból adódik. A gyerekek egy része a „vagy”-rovatba is írt szívesen választott munkát. Ez azt bizonyítja, hogy a gyermeki

ötleteket rendkívül hasznos összegyűjteni a társadalmi munkák megtervezése előtt is. Pl.

pályaépítés,
rádiókészítés,
járdaépítés,
talicskázás,
villanyszerelés,
virágültetés,
öregek segítése.

A közösséghez és a munkához való viszonytal kapcsolatosan egy-egy fantázia-rajzot is készítettünk a gyerekekkel.

A közösséghez való viszonyt vizsgáló feladat-lapra egy zászlót rajzoltunk, a munkához való viszonyt vizsgáló feladat-lapon pedig egy *kis kalapácsot* ábrázoltunk. Ezeket a megkezdett rajzokat kellett a gyerekeknek kiegészíteni, és a kész rajzoknak címet adni.

A közösséggel kapcsolatos rajzok 22⁰/₀-a az úttörőélettel foglalkozik. (Címek: Vidám úttörőélet, Őrsi portya, Úttörőtábor stb.) 40⁰/₀-ban különböző ünnepek alkalmával történő felvonulást rajzoltak meg a gyerekek. (Pl. Április 4, Május 1.) A zászlót a béke szimbólumaként tüntették fel 10⁰/₀-ban. Az elnyomott népek tüntetéseit ábrázolták 28⁰/₀-ban.

A munkához való viszonyt kifejező rajzok 40⁰/₀-a munkást, vagy munkajelenetet ábrázol, 60⁰/₀-a a munka, munkás—paraszt szövetség, béke szimbólumaként alakítja a rajzot. Különösen figyelmet érdemelnek a következő címet viselő rajzok: „A munka dicsérete”, „Szocializmus”, „Üzemek és gyárak”.

Mindkét rajzos feladat megoldása az asszociációk helyes kapcsolódását igazolta, valamint a fantázia kedvező irányú működését. Kiemelkedően értékes számunkra az úttörő közösségek életének tükröződési aránya.

A fentiekben röviden összesített tapasztalatokból még két tanulságot vonhatunk le: az egyik, hogy *a nevelőmunka azokban az osztályokban eredményesebb, melyekben az úttörőmunka tudatosan szervezett, rendszeres tevékenységet tükröz* — természetesen a gyermeki öntevékenység szintjén —, a másik, hogy (akár a közösséghez, akár a munkához való vizsgálat esetében) *a legpozitívabb eredményt tükröző adatlapok tulajdonosai egyben az úttörő raj munkájában is a legkiválóbbak.*

Az előadás első részében feltett kérdésre a végleges választ a következő évek gyakorlata fogja megadni. Számunkra azonban egyáltalán nem közömbös, hogy hogyan! Ennek tudatában a nevelőmunka tervezésében az iskolának és az úttörőcsapatoknak az eddiginél jobban együtt kell dolgozniok, a mozgalom vezetőit e feladatok megoldására alkalmassá kell tenni, jobban ki kell dolgozni és következetesebben magasabb színvonalon kell alkalmazni nevelési elveinket és módszereinket.

Mindez már nem csupán az ifjúsági mozgalom sajátos problémájaként jelentkezik, hanem a nevelési folyamat hatékonyságát szolgáló kiegészítésként és magasabb szinten való megvalósításának igényeként, a nevelés egészének korszerűbb felfogásaként.

A GYERMEKKÖZÖSSÉGEK STRUKTÚRÁJÁRÓL

Ötszáz 10—14 éves gyerek választát tanulmányozom hetek óta. Összeállították annak az órának a névsorát, amelynek tagjaként szívesen vennének részt egy dunai hajókiránduláson. Nem leptek meg a névsorok — régi gyanúmat igazolták —, de a tendenciának ilyen következetes érvényre jutására, ilyen kivétel nélküliségre nem számítottam: *egyetlen gyerek sem menne azzal a közösséggel, amelyhez tartozik*, — saját órával. A többség kb. 40%-ban választott társat mostani órából, 60%-ban más osztályokból, fele részben nála fiatalabb, fele részben idősebb korúak közül. De olyan is volt, aki *óráának egyetlen tagját sem vinné magával!*

Mi ez? Gyerekeink nem érzik jól magukat abban a közösségi keretben, amelyet számukra teremtettünk? Vagy az a baj, hogy ezeket az „elsőleges közösségeket” mi, felnőttek alakítottuk (mert mi alakítottuk) s olyanra sikerültek, amelyet gyerekek maguknak sohasem csinálnának?

Nem gondolom, hogy látott valaki közülünk olyan természetes gyermek-társulást, csapatot, bandát, baráti kört, amely annyira vérszegényen homogén lenne, mint az azonos osztályba járó, azonos korú, azonos nemű gyerekekből alakított órseink. S mégis, ahelyett, hogy felfigyelnénk az ember természetes közösségalkotásában világosan megmutatkozó törvényszerűsége, amely a lehető legheterogénebb összetételre való ösztönös törekvésben nyilvánul meg, olyan keretben akarunk makacs szorgalommal eleven, színes életet teremteni, amelynek egyhangúságát, színtelenségét felnőtt ember képtelen lenne elviselni. Már egyedül ez a nem „igazi gyerekre” szabott forma indokolná a válaszokat, meg azt is, hogy gyerekeink „*órsi órának*” hívják (és írják az órarendjükbe) azt a színesnek, vonzónak tervezett összejövetelt, amelyet az osztályfőnök-rajvezetők többnyire komolyan annak is gondolnak.

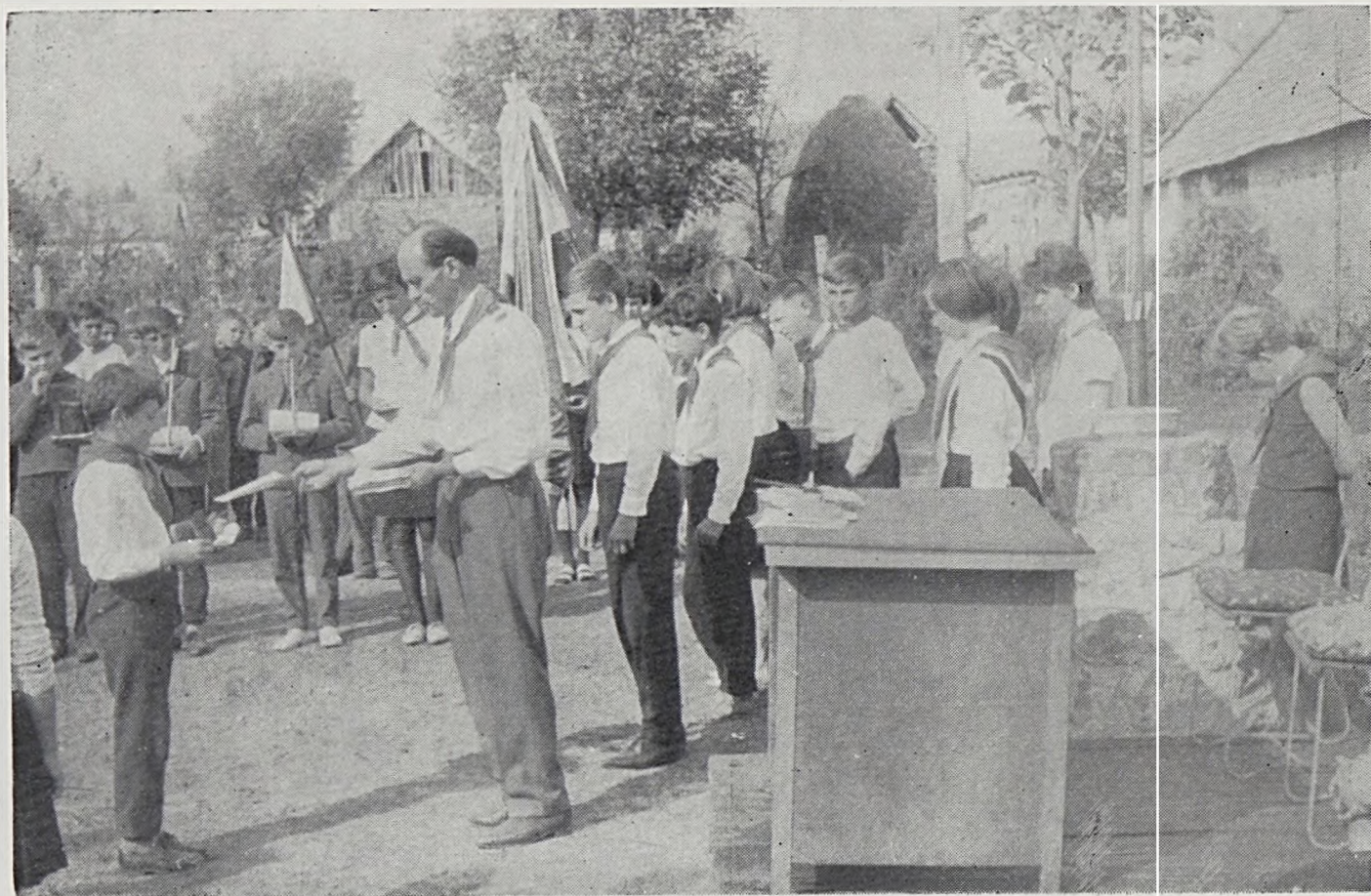
De vannak ennél mélyebb okok is. Az a nyolcadikos kislány, aki olyan órában érezné igazán jól magát, amelyben egyetlen osztálytársa sincsen, gyenge értelmi képességű gyerek. Testileg is fejletlen, egyébké vonzó tulajdonsága sem igen van. Testnevelésből is „csak” kettés. Ennek a gyerekeknek nyolc éven át nem volt, nem lehetett igazi sikerélménye. „*Az osztály legbutább tanulója*” — mondják az osztálytársak, és „*most tessék mondani, tanár úr, milyen különbség két testvér között*” — mondják a szülők, mert a bátyja élénk eszű, társai között ügyesen mozgó, vidám fiú, középiskolás, a szülőknek terveik vannak vele. A kislánnyal nincsenek. Senkinek nincs. És ezt érzi, látja, tudja, — de nem tud nevetni! Hozzászózott, hogy mások nevetnek az ő kárára. Lehet azt komolyan

gondolni, hogy ebben a társaságban, mindennapos kudarcainak tanúi között fel tud valaha is oldódni, jól tudja érezni magát? Hogy azokkal akarjon még délután is együtt lenni, játszani, akik között nyolc év óta „*egyedül van*” szorongásaival, félelmével? Lehet ez a gyerek valóban tagja annak a közösségnek, amelyben a helyét kijelölték? Mit látunk mi mindebből a rendtartási normák szemüvegén keresztül? Azt, hogy „*nem aktív*”. Azt az igényt már senki sem támasztja vele szemben, hogy jó kezdeményezői legyenek, hogy kitűnjék, hogy társaira is hatni tudjon. Még szerencse, mert a Rendtartás úgy beszél ezekről a követelményekről, mintha kivétel nélkül mindenki vel szemben támaszthatók lennének, csak akarat, jószándék dolga lenne, hogy megfelel-e valaki ezeknek vagy nem. A tapasztalat mást mutat. Azt, hogy az emberek egyrésze nem az, és nem is lesz kezdeményező. Nem azért, mert iskolás korában „rossz gyerek” volt, később meg lusta, nem akaró, hanem egyéb okok miatt. Féltreértés ne legyen, nem valamiféle biológiai determinizmusban való hit mondatja ezt velem, hanem a nagyon egyszerű hétköznapi tapasztalat.

Valljuk azonban, hogy „bizonyos” szintre, megfelelő körülmények között minden gyerek eljuttatható. Ez a kislány is, akiről beszéltem, de ahhoz valóban megfelelő situációt kell teremteni. Mert igényli ez a gyerek a társakat, a közösséget, olyan gyerekek társaságát, akik között szerény képességeivel is lehet „valaki”, — például egyszerűen azzal, hogy idősebb. *Ezért* választott ez a kislány nála fiatalabbakat. Ha köztük lehetne, nem kellene cipelnie a sok „leg”-terhét, nem lenne a „legbutább”, a „leggyengébb”, a „legutolsó”, bizonyára még tekintélye is lenne, hiszen kitűnően főz! Beszélgetés közben elmesélte, mit főzne az őrnek az úton. A mostani körből való „szabadulása” lehetőségének már a pusztá gondolatára is kigyúlt a fantáziája, és megtalálta azt a formát, ahogyan hasznára lehetne a többinek, a közösségnek. Egyszerre fontosnak érezte magát, mert helyrebillent az egyensúly, amire mostani helyén nincs lehetőség. Keserves érzés gyereket sajnálni. Őt kellett.

Természetesen ez kivételes eset, nagyon kevés ilyen gyerek van. De: a nem kivételek is kivétel nélkül másféle összetételű közösségekben éreznék magukat igazán jól! *Miért nem csinálunk hát olyan őröket, amelyeket a gyerekek szeretnének, olyanokat, amelyek különböző korú gyerekeket egyesítenének?* (Azt már nem is merem mondani, hogy különböző neműeket, pedig a gyerekek 80%-a (!) ilyen őröt állított össze.)

Azt szokás erre mondani, hogy *lehetetlen az iskolai közösségeket egy sor esetleges, nem lényeges tulajdonságon alapuló szimpátiára építeni*, hiszen a választások ritkán kölcsönösek. A különböző szociometriai felmérések is ezt igazolják. Így igaz. De itt nem *személyhez kötött* szimpátiáról van szó, hanem arról, hogy az azonos korúak mellett legyenek fiatalabbak is, idősebbek is az őrökben. Ezt igénylik elsősorban és nem a megnevezett gyerekek személy szerinti társaságát. Egy osztályban kétszer is újra írtam a névsort (mondván, hogy az eredetileg kiválasztottak különböző okok miatt nem mehetnek) és a százalékos megoszlási arány (a kor szerinti megoszlási arány) hozzávetőlegesen ugyanaz maradt. Különb, miért lenne az rossz, ha a gyerekek közötti vonzalmakat, a már meglévő barátságokat figyelembe vennénk az elsődleges közösségek szervezésekor? Elvben most is ezt tesszük. A gyakorlatban azonban ezt: egy kitűnő ide, — egy oda (mert tanulmányi verseny is lesz majd, ne legyenek hát túlzott egyenletlenségek), egy jó énekes ide, — egy oda (minden őrbe kell nótafa), egy hosszú gyerek zászlóvivőnek ide, — egy oda és így tovább. Hol van itt alkalom a baráti kapcsolatok figyelembe vételére?

Szentlászló; Kiváló úttörők

Szentlászlói óvodások

Sajnos, az a helyzet, hogy jónéhány nemes szándékunknak ez a vége a gyakorlatban.

Arra akarjuk nevelni tanítványainkat, hogy törődjenek egymással, segítsenek egymásnak. A gyengébbek mellé jobbakat állítunk tanuló párnak. Ettől a jobbtól olyasmit várunk, ami a tanárnak nem sikerült: megértetni a gyengébbel az anyagot. Ez nemcsak azért nem megy, mert az a jobb is csak annál a leckénél (a feldolgozási folyamatnak ugyanannál a láncszeménél) áll, és tovább nem lát, — hanem elsősorban azért nem, mert a gyenge nem fogadja el az egyívású instruktortól a segítséget. Számtalan ilyen esetről tudok. Nem megy el a tanuló párijához (sok esetben a szülők sem engedik) és amikor az osztályfőnöki órán felelősségre vonják, hallgat. Más a helyzet, ha egy nyolcadikos jó oroszost állítanak a nyelvvel nehezen boldoguló ötödikes mellé. Természetesnek veszi (a szülő is), hogy az többet tud, hiszen nagyobb, hosszabb ideje tanulja a nyelvet. Van mivel enyhíteni a helyzet kétségtelen feszültségét, s ha ezt még őrsi keret is szentesítené, szép emberi tulajdonságok kialakítására nyílna alkalom mindkét gyerekben. Az azonos korúak „segítőkészségében” mindig több a magamutogatás, önmaguk különb voltaként hangsúlyozása, mint az önzetlen segítség vágya. A gyengébből sem váltja ki az ilyen segítség a természetes hálaérzést, a hozzá tartozni akarást, amit felnőttekkel, idősebbekkel szemben a gyerek szívesen hangsúlyozva is kimutat, hanem a gyakran megalázó fölényeskedés következményeként éppen az ellenkezőjét, egészen a gyűlöletig. Ha tehát igazi segítőkészséget akarunk kifejleszteni, olyan szituációban kell azt gyakoroltatnunk, amely a gyengébb számára elfogadhatóvá teszi a segítséget önértetének sérelme nélkül, a jobbnak pedig megteremti az önzetlen segítség alkalmát.

Aztán: hogyan alakul készséggé a segíteni tudás abban a gyerekben, akinek mindig csak segítenek? Hamis, egészségtelen, önzéshez vezető rendet teremtünk így; lesznek, akik csak adnak, akiknek kötelessége lesz a segítség, és lesznek, akik ezt egyszerűen csak elfogadják. Őrseink mostani struktúrája mellett nincs is nagyon lehetőség másra. De egy hetedikes, nyolcadikos gyerek gyengébb képességekkel is tudna számtalan formában segítségére lenni az ötödikesnek, nagyobb tapasztalatával, ügyességével hatni is tudna. Miért kényszerítjük passzivitásra a gyengébbeket, miért nem éreztetjük meg velük is a másokkal törődés, a másoknak segítség, a vezetés örömét? Ha ilyen örömei nem lesznek iskolás korában a gyereknek, ha sohasem érezheti a közösség, a társadalom elismerését, ott szerzi az örömet is meg az elismerést is ahol tudja, mert enélkül nem lehet élni, és már tizenhat éves korában kocsikat döntöget a pesti utcán. A felnőtt társadalom meg csóválja a fejét.

Az elmondottak csak töredékét érintik azoknak a pedagógiai hátrányoknak, amelyek mostani közösségformáló koncepciókkal szükségszerűen együtt járnak. A visszahúzóadás, később, felnőtt korban a közügyektől való visszahúzóadás, a kisebb értékűség nyomasztó érzése, a „sikeresebbek”, a szerencsés jobbeszűek elleni ártó szándékú áskálódás, a közömbösség, az önzés, a gátlások tömege vezethető vissza a gyerekkori kudarcokra. Tudjuk a pszichológusoktól, hogy akit vernek, az egyszer visszaadja ott, ahol tudja. De nemcsak a verést, a legyintést, a mellőzést, a szorongásokat is visszaadja!

Olyan gyermekközösségeket kell tehát szervezni, amelyek közelebb állnak a gyermekhez, amelyek *éltszerű összetételüknel fogva alkalmasak arra, hogy „az élet gyakorlatlótéri” legyenek.*

Makarenkó évtizedekkel ezelőtt bizonyította már, hogy lehet ilyet csinálni. Annak is van már harminc éve, hogy a kommunákban szerzett tapasztalatai alapján a *heterogén összetételű közösségeknek* iskolákban való szervezését aján-

lotta. Elképzeléseit többször publikálták nálunk is. Legutóbb *Vág Ottó: A szocialista gyermekközösség kialakítása* (Tankönyvkiadó, Bp. 1966.) című könyvében foglalta össze a makarenkói koncepciót: „A Dzerzsinszkij-kommunában az elsődleges közösségeket a különböző életkorúak egyesítésének elve alapján szervezte meg, és függetlenítette őket mind az iskolai munka, mind a termelés szervezési formáitól. Ennek az eljárásnak rendkívül nagy előnyei vannak a korábbiakhoz képest. Ha ugyanis az egyes elsődleges közösségek különböző életkorú növendékekből állnak, az biztosítja a közösség életének folyamatosságát. Az elsődleges közösségek fennállásának időtartama tehát nem korlátozódik arra a néhány esztendőre, amit a növendékek a közösségekben töltenek, állandó sejtek lesznek, bár tagjaik az évek során cserélődnek. A növendékekkel való foglalkozás a kollektíva idősebb tagjainak feladatává válik, az elsődleges közösségekben belül nemzedékről nemzedékre átplántálódnak a hagyományok és olyan elemi sejtek alakulnak ki, amelyekre az intézmény vezetősége minden időszakban bizton számíthat.”

A fentieket nem azért idéztem, hogy mondanivalómnak nagyobb legyen a súlya. Arra szeretném csupán felhívni befejezésül a figyelmet, hogy olyan közösségekben próbáljuk mi alkalmazni *Makarenkó* módszereit, amelyek merőben mások, mint azok, amelyekben kialakultak. Máskor meg olyan „hűségesen” akarjuk másolni, hogy tizenkét éves gyerekek szájába adjuk a felnőttek számára teremtett makarenkói terminológiát, és megdicsérjük egymást, mert gyerekeink „mocsár”-nak, „rothadó passzívának” látják, mondják azt a kisgyereket, aki ma még — a felnőttek pszichológiai és sok másféle tájékozatlansága, felkészületlensége folytán nem olyan „tökéletes”, mint az az általunk már is „kész” közösségi lénynek hitt — persze, csak néhányunk által annak hitt — mindig ötös, mindig jó óravezető.

AZ ISKOLA ÉS A SZÜLŐI HÁZ KAPCSOLATA

A nevelés *társadalmasítása* a közoktatásügy egyik fontos feladata, mert nevelési céljainkat csak akkor tudjuk megvalósítani, ha az iskola munkáját szervesen kiegészíti a felnőttek összefogása. A nevelésben résztvevő tényezők között *a tantestület és az ifjúság mellett legfontosabb a szülők összessége*. Ennek összefogását, nevelését van hivatva megoldani *a szülői munkaközösség*. A tantestület, a szülőket és az ifjúsági szervezetet a szocialista embernevelés közös céljai kapcsolják egybe. Feladataikat csak akkor tudják eredményesen megoldani, ha egymás munkáját kölcsönösen segítik, kiegészítik.

Az igazgató és a nevelőtestület feladata az iskola és a család kapcsolatának megeremtésében:

Az iskolák igazgatóinak a *Rendtartás 12. §-a* előírja a szülőkkel való foglalkozást az iskola és a családi nevelés összhangjának biztosítása érdekében. Az oktatási reform keretében bevezetett és az iskolák számára kötelezően előírt *Nevelési Terv* mind az iskola, mind a szülők számára hosszú időre megszabja a feladatokat, illetőleg meghatározza a nevelés tartalmát.

A tanév elején a *Magyar Nők Országos Tanácsa* által kidolgozott *Útmutató*, valamint a *Művelődésügyi Minisztérium Tanévnyitó Utasítása* jelöli meg az igazgatók számára a feladatot. *A tanévnyitó szülői értekezleten* az Sz. M. elnökkel együtt elkészített munkaterv alapján ismertetik a szülőkkel a tanév legfontosabb céljait. Természetesen ehhez az szükséges, hogy az *Sz. M. elnök az iskolai munkaterv ismeretében, az igazgatóval közösen* határozza meg a tanév során végzendő munkát.

Az *iskolai választmány* tevékenységét az iskola igazgatója és az Sz. M. elnök közösen irányítja. *Az igazgató* a nevelőtestület, illetőleg az osztályfőnökök tevékenységét szorgalmazza, *az Sz. M. elnök* pedig a választmány és a szülők összefogását, mozgósítását, irányítását végzi, tartja a kapcsolatot a községi nőtitkárral és az egyéb társadalmi szervekkel. Ahol egészséges együttműködés alakult ki a szülők és a nőtanács között, ott a nőtitkár az iskolai választmány tagja.

A Szülői Munkaközösség választmányának létrehozása minden év szeptemberében választás útján történik. Nagy körültekintéssel kell az Sz. M. elnök személyét kiválasztani, mert tevékenységétől, rátermettségétől függ a szülők aktivizálása, valamint az igazgatóval és a nevelőtestülettel való együttműködése is. Az aktív Sz. M. elnök hosszú éveig választás nélkül is dolgozhat, újat csak akkor kell beállítani, ha gyermeke már kinőtt az iskolából. Az osztályelnökök, ille-

tőleg a választmány minden tagjára érvényes az igényes kiválasztás, mert ennek a kis csoportnak lüktető erőnek kell lennie a szülők közösségében.

A szülőkkel való kapcsolat megteremtése feladata az iskola igazgatójának, a nevelőknek, de ebben nagy szerepe van elsősorban az osztályfőnököknek. A családlátogatás, az osztályszülői értekezletek alkalmasak az emberformáló munkára, a tudatos, bensőséges kapcsolatok kiépítésére.

Az iskola fontos feladata a *szülők pedagógiai nevelése*. A *szülők körében végzett pedagógiai propaganda munka* elsősorban a szülői értekezletek keretében történik. Legeredményesebb az osztályonként tartott és az osztályközösséget érintő nevelési tárgyú megbeszélés. Igen népszerű és elterjedt a „*Szülők Iskolája*” előadássorozat, ahol a tanulók életkorának megfelelő csoportosításban tartják az előadásokat. Ebben az oktatási formában a TIT-előadók 512 pedagógiai tárgyú előadást tartottak 20 271 hallgatónak. Ez is azt igazolja, hogy a *szülők körében nagy érdeklődés mutatkozik a pedagógiai tárgyú előadások iránt*. A nevelés társadalmasítása, a nevelési követelmények végrehajtása érdekében a nevelőknek még inkább keresniük kell az utat a szülők táborának kiszélesítése érdekében.

Más oktatási formák keretében is mód nyílik a pedagógiai ismeretek gyarapítására. A *szülők akadémiaja*, a *nők akadémiaja*, a különböző oktatási intézmények típusaira alkalmazott előadásokkal segítheti a szülők pedagógiai tájékozottságának előmozdítását. A *szülők akadémiaja sorozat* — a tapasztalat szerint — népes hallgatósággal indul, majd csökken az érdeklődés. Ennek oka az, hogy a tematika összeállításánál nem mindig veszik figyelembe a szülők igényeit, gondjait.

A *Magyar Nők Országos Tanácsa* minden évben kiadja a „*Mit tanuljunk?*” című tájékoztatót, amely tartalmazza valamennyi megjelent pedagógiai tárgyú kiadvány címét. A felsorolt kiadványok a helyi nőtanács útján kerülnek az iskolához, tehát valamennyi korosztályra vonatkozóan a nevelési tárgyú előadásokhoz megfelelő segédanyag áll rendelkezésre. Nagyon jó alkalom a pedagógiai ismeretek gyarapítására a nőtanács és a művelődési otthon szervezésében működő *nők klubja*, amely alkalmas arra, hogy kötetlen formában beszéljék meg a szülőket érdeklő problémákat. A pedagógiai tájékozottságot segíti a *Család és Iskola* című folyóirat is, amelynek népszerűségét bizonyítja, hogy jelenleg több mint kétezer szülő kezében van.

A nőtanács számos mozgalmi alapidokumentummal segíti a szülők pedagógiai kultúrájának emelését. Köztük a leglényegesebb a család számára írt „*Szülőknek a nevelési tervről*” című kiadvány, amely Baranyában 13 600 példányban jutott el a szülőkhöz. Ebből megismerhetik a családra háruló nevelési feladatokat. Természetesen a szülő kezében levő kiadvány akkor éri el célját, ha az iskola megfelelő felvilágosító munkával segíti és támogatja a családot a pedagógiai feladatok megvalósításában.

Az *iskolai oktató-nevelő munka* nem fejeződik be a tanítási órák végétével. Az az *osztályfőnök, aki a szülői kollektívát az otthoni tanulás következetes ellenőrzésére tudta bírni, csatát nyert*. Ellenőriztetni tudja a napirend betartását, rábízza a szülőkre az iskolán kívüli magatartás ellenőrzését. Egyre több iskolában elterjedt, hogy az alsótagozatos nevelők — különösen az 1. osztályban — *bemutató tanítást* tartanak, ahol a szülők képet kapnak a tanítás módszeréről, így az otthoni foglalkozást megkönnyítik számukra. *Mozsgón, Baksán, Páprádon* és még sok helyütt az alsó tagozat valamennyi osztályában ezt a módszert követik. A szülők körében közkedvelt a „*Nyílt tanítási nap*” szervezése. Ez al-

kalommal a szülők részt vehetnek valamennyi tanítási órán, ahol megismerkedhetnek az iskola követelményeivel, tájékozódást nyerhetnek a gyermekek felkészültségéről, alkalmuk van megismerni a nevelők munkáját.

Eredményes kezdeményezés *Nagyharsányban és Palotabozsokon*, hogy az Sz. M. elnököt az iskola igazgatója meghívja a *nevelési értekezletre*. Ezekben az iskolákban és másutt is a szülők behatóan foglalkoznak a *hátrányos helyzetben levő tanulók* életével. Jelzéseket adnak az iskolának, nevelők-szülők közös családlátogatásokat végeznek. Ellenőrzik a tanuló párok munkáját, megteremtik a feltételét annak, hogy a hátrányos helyzetben levő tanuló az otthon levő szülő felügyelete mellett végezze el feladatát. *Komlón* a szülők és a nevelők közös gondja, hogy a több műszakban dolgozó szülők gyermekeinek miképpen tudják biztosítani a felügyeletet.

A tanulmányi és nevelési célok megvalósítása összefügg a Nevelési Terv iskolán kívüli követelményeinek végrehajtásával is. A tanulókat a legtöbb hatás az iskolán kívül éri. A felnőttek példamutatása sokoldalúan befolyásolja a fiatalok nevelését. A család magatartása, munkához való viszonya, világnézete, a közösséghez való viszonya alakítja a tanuló egyéniségét és világszemléletét. Ezért a korszerű nevelési feladatok megoldására alkalmassá kell tenni minden családot.

A nevelőnek a Rendtartásban előírt kötelessége, hogy a tanulókat a családi környezetben is megismerje. A családlátogatásról a nevelőnek *feljegyzést* kell készítenie, minden tanuló számára személyi lapot kell felfektetni, amely tükrözi a tanuló testi, szellemi és világnézeti fejlődését. A családlátogatás alkalmas arra is, hogy a beszélgetések során a *szülők világnézetét* formálják. A tapasztalat azt mutatja azonban, hogy a *családlátogatást nem minden iskolában végzik következetesen*, a személyi lapokon csak általános bejegyzést végez sok nevelő, vagy hiányosan, felületesen vezetik azt.

Szülők közreműködése az iskolai munkában

A *szülői munkaközösség* valamennyi község minden rétegét magában foglaló nagy tömegmozgalom, amely szervezett irányítással nagy feladatok megoldására képes. Az iskola célja: *az egységes és céltudatos nevelés*, de a szülők nagy részét is az jellemzi, hogy mind többen mutatnak érdeklődést a nevelés iránt.

Az iskolai oktató-nevelő munka támogatásában, segítségével a szülők számtalan esetben bebizonyították rátermettségüket. Évekkel ezelőtt nehéz volt a szülők bizonyos rétegének ellenállását leküzdeni a *szakrendszerű oktatás előnyeinek biztosításában*. Ma már a szülők jelentkeznek, és közreműködnek a feltételek megteremtésében. Salakosút, bekötőút építését vállalják, hogy a bejárást a körzeti iskolába biztosítsák. A szülők belátják, hogy a szakrendszerű oktatás biztosításával tudják gyermekeik számára megadni a megfelelő alapot mind a továbbtanuláshoz, mind pedig a korszerű szakmunkásképzéshez. A szülők figyelme kiterjed arra is — pl. Vókányban —, hogy a felsőtagozatban az osztályfőnökök gyakori változtatása miatt a tanulók megismerésének, a tanulók következetes nevelésének hiánya károsan hat a közösség fejlődésére. Hagyományos módszer a *szülők ellenőrző látogatása* a hiányzó tanulóknál. *Görcsönyben* a cigánytanulókat felszerelték ruházattal, a napköziben az étkezésüket biztosították a hiányzás kiküszöbölése érdekében.

A pedagógiai kulturáltság jele mutatkozik meg a *véméndi* szülőknél, akik azt kérték az iskolától, hogy az ellenőrző könyvet ne csak a büntetés és a rendezvények közlésére használják a pedagógusok, hanem dicséretre is. Elhangzott a szülők körében olyan javaslat is, hogy az 5. osztályban bevezetett gyakorlati oktatást csak félévtől osztályozzák, mert addig a tanulók hozzászoknak a munkaeszközök használatához, és így elkerülhető a sok rossz osztályzat miatti elkeseredés, vagy a gyakorlati munka iránti közömbösség.

Köztudomású a szülők körében, hogy a megyében a tanulók 33%-a nem végzi el saját évfolyamában a kötelezően előírt nyolc osztályt. *Szentlászlón* a szülők felfigyeltek erre a jelenségre, felkeresték a szülőket a nevelőkkel együtt, hogy rábírják a családokat arra, hogy a tanulók folytassák, illetőleg befejezzék az általános iskolát. A tanulmányi és nevelési célok között szerepel a *tanulók munkára nevelése*. A fizikai munka megbecsülése is a családból kell hogy kiinduljon. *Komlón* az otthoni munka végzését a szülő igazolása alapján az iskolában pontozzák. Lassan megszűnik a szülők ellenkezése a gyakorlati munkával szemben. A felsőtagozatos tanulók részt vesznek a termelészövetkezetek őszi betakarítási munkálataiban. A szülők egy időben úgy nyilatkoztak, hogy szeretnék megkímélni gyermekeiket a nehéz fizikai munkától, annak ellenére, hogy őket nem sajnálta senki az első kapavágás alkalmával. Most már ez a felfogás szűnőben van, szülő és tanuló együtt dolgozik a földeken.

A *pályaválasztás* nagy gondot és felelősségteljes feladatot jelent az iskolának és szülőnek egyaránt. A falusi szülők körében szűnőben van az a törekvés, hogy a gyermeket mindenáron a középiskolába kell küldeni. A termelészövetkezetek anyagi megerősödésével jelentkezik az igény a mezőgazdasági szakmunkásképzésre. *Somogyapátiban* pl. a szülők jártak el abban az ügyben is, hogy a jelentkező 10 tanuló közül ne csak 4 tanulónak biztosítsák a mezőgazdasági szakmunkásképzést. A szülők jelzik azt is, hogy problémát jelent a túlkoros tanulók beiskolázása a szakmunkásképzésbe.

Jó kezdeményezés született *Szentlőrincen*, ahol a szocialista brigád felvette az iskolával a kapcsolatot és a 8. osztályos tanulókat megismertette a termelészövetkezet munkájával. Helyes gyakorlat *Szigetváron*, hogy a tanulók felkeresik az üzemekben dolgozó szülőket, megismerkednek munkájukkal, munkaeszközeikkel, majd a fizikai munka szépségéről beszélnek a gyermekeknek.

Az *úttörő munka* az elmúlt évben az Úttörő szervezet 20. évfordulójának jegyében zajlott le. A *lánycsöki* tanulók a nevelők és a szülők segítségével elkészítették a mohácsi járás felszabadulási térképét. *Somogyhárságyon* a községi tanácselnök tájékoztatta az úttörőket a felszabadulás előtti helyzetről, majd ismertette a község fejlesztési tervét. *Pellérdén* az úttörőavatást ünnepélyesebbé tették azzal, hogy a nevelők vállalták az avató-szülői tisztséget. *Szigetváron* úttörő-rendőrséget szerveztek, *Nagyhársányban* a munkásör szülők bekapcsolódtak az úttörők sportfoglalkozásába és lövészetre oktatják őket.

Minden községben található olyan gyermek, akinek családi körülményei rendezetlenek. A szülők szívesen segítik az iskolát a *veszélyeztetett* körülmények között élő gyermekek felkutatásában, felügyeletében. A gyermekfelügyelők is igénybe veszik a helybeli nőtanács és a szülők segítségét azoknak a szülőknél a felkutatásában, akiknél a kihelyezett állami gondozottak megfelelő ellátásban részesülhetnek. Vannak azonban még községek, ahol a *gyermekvédelmi albizottságok* munkáját az egyhelyben való topogás jellemzi. Itt a pedagógusok és a tanács tag szülők összefogására van még nagyobb szükség.

A szülők körében még mindig kedvelt munkaterület az *iskola társadalmi*,

anyagi megsegítése. Hiányosság a szülők munkájában, hogy még mindig nehezen tudnak lemondani a hagyományos pénzgyűjtésről. Gondot okoz a szülők körében, hogy a pénzgyűjtés megszüntetésével hogyan oldják meg a télapó és fenyőfa ünnepélyek kiadásait. *Lánycsokon* és *Magyarbólyban* az úttörők gyakorlati foglalkozás keretében készített ajándékokkal oldják meg ezt a problémát. Ez az ajándékozási mód az alsós és felsős tanulók viszonyát is bensősége-sebbé teszi.

Az iskola évenként két rendezvényt tarthat, amelynek a bevételéből kell a szükséges kiadásokat fedezni. Ez a kiadás az oktató-nevelő munka céljait szolgálhatja. *Kaposszekcsőn* pl. a bevételt az iskola szertárfejlesztésére fordították, másutt az úttörőavatás, országjárás, valamint a gyermeknap költségeit fedezik. A szülők gondoskodnak a tanévvégi jutalomkönyvekről, sportfelszerelésről, televíziót vásárolnak, vagy egészségügyi felszerelést biztosítanak az iskolának. Sokkal nagyobb és hatásosabb a szülőknek az az összefogása, amikor a társadalmi megsegítés a *körzeti iskolák feltételeinek megteremtésében* mutatkozik. Szép példa erre a bogádmindszenti körzeti iskola létesítése, ahol a tagiskolák szülői minden segédmunkát vállalva dolgoztak. Jelenleg a *rózsafai* körzeti iskola létesítésén fáradoznak. Itt a *bánfai, katádfai és rózsafai* szülőkből alakult 70 tagú brigád 3 nap alatt 9 ezer forint értékű munkát végzett. Ugyanez a lelkesedés tapasztalható *Nagypeterden* is, ahol ugyancsak a körzeti iskola kialakítására több tízezer forint értékű társadalmi munka végzésére jelentkeztek a szülők.

Új formaként a járási Sz. M. elnöki értekezletén felkértük a szülőket, hogy ellenőrizzék a tanácsi költségvetés művelődési célokot szolgáló összegeinek maradéktalan felhasználását. A tanácsstag szülők a tanácsülésen a KÓFA-tervek készítésénél ügyeljenek arra, hogy a művelődés megfelelő arányban részesedjék. A beszélgetés során mindinkább érezhető, hogy a község gondja a szülők gondja is. Eljárnak és megteremtik a feltételét, hogy a községben *napközi otthont* biztosítsanak a tanulóknak. Az iskola bővítése, osztályterem létesítése éppen olyan szívügye a szülőknek, mint az iskolának.

Az iskola és a család szoros együttműködése mindenképpen előbbre viszi az iskola ügyét, megteremti a lehetőségét annak, hogy a korszerű iskolában korszerű nevelés folyjék. Minden iskolában az egység jegyében kell munkálkodni, és még szorosabb, még bensősége-sebb kapcsolatok megteremtésén kell fáradozni az iskola és a szülők kapcsolatának megteremtésében.

DR. KINCSES GYÖRGY

FIATAL NEVELŐK ANKÉTJA A PÉCSI JÁRÁSBAN

Évről évre visszatérő feladatot jelent szakfelügyelőink számára a fiatal, pályakezdő nevelők meglátogatása, segítése. Az 1966/67-es tanév elején elhatároztuk, hogy a tanév folyamán számbavesszük a fiatal nevelők munkájával kapcsolatos tapasztalatainkat. Így került munkatervünkbe a *fiatal nevelők ankétja* megrendezésének terve, és 1967. február 25-én össze is hívtuk a járásunkban működő és 1961 óta tanító- vagy tanárképző intézetben nappali tagozatos hallgatóként végzett nevelőket.

Az ankét előkészítését már novemberben kezdtük. Tervünket megbeszéltük a *Bajai- és Kaposvári Felsőfokú Tanítóképző Intézet*, valamint a *Pécsi Tanárképző Főiskola* igazgatójával is. Az ankét célja ugyanis az volt, hogy megvizsgáljuk, hogyan alakultak fiatal nevelőink élet- és munkakörülményei, milyen problémák adódnak mindennapi oktató-nevelő munkájukban. Egyúttal azonban lehetőséget kívántunk biztosítani a felsorolt képzőintézeteknek, hogy találkozzanak a náluk végzett nevelőkkel, és felmérő munkánkkal a képzőintézetek tevékenységére is tudjunk következtetéseket, feladatokat levonni. A képzőintézetek igazgatósága és a pedagógiai tanszékek tanárai szívesen vették meghívásunkat és az ankéton részt is vettek.

Az ankétnak az is célja volt, hogy megvizsgáljuk és megbeszéljük a fiatal nevelőknek a falu társadalmi és kulturális életében kifejtett tevékenységét. Meghívtunk az ankétra néhány *falusi tanácselnököt és MSZMP alapszervezeti titkárt is*. Megkértük őket, hogy mondják el, mit vár a falu a fiatal nevelőktől az iskolai munkájukon túlmenően is. Úgy gondoltuk, feltétlenül jó hatással lesz, ha a falu vezetői mondják el ezt az igényt az ankéton. De az is jó lehet, ha a fiatal nevelők gondjairól a párt- és tanácsvezetők közvetlenül értesülnek.

Ankétunkat széleskörű *felmérés* előzte meg. Minden érdekelt nevelőnek, számszerint hatvanháromnak, kérdőívet küldtünk, amelyben válaszokat kértünk az alábbi témakörökből: 1. élet- és munkakörülmények. 2. iskolai munkával kapcsolatos problémák. 3. iskolán kívüli, társadalmi tevékenység. 4. tovább- illetve önképzés.

Megkértük *szakfelügyelőinket és az iskolák igazgatóit*, hogy különös figyelmet szenteljenek a fiatal nevelők munkájának, látogassák őket és minősítsék tevékenységüket. Ilyenformán a sok adatból meglehetősen alapos képet tudtunk alkotni fiatal nevelőink munkájáról, problémáiról.

Az ankétot *Gajdócsi János*, a művelődésügyi osztály vezetője nyitotta meg,

majd pedig ezt követően ismertette felmérésünk összegezését, melynek főbb gondolatait az alábbiakban közöljük.

A diploma arról tanúskodik, hogy a jelöltnek előkészülete a választott pályára befejeződött. Megszerezte azokat a feltételeket, amelyek az induláshoz szükségesek: *elérte a szakmai érettséget*. Azonban ez az életpályának még csak az eleje: a *megvalósítása* csak most kezdődik. Most jelentkezik sok olyan probléma is a fiatalok életében, ami teljesen új, és hatással van sokszor egész életükre. A sok probléma között az egyik legjelentősebb a *beilleszkedés* egy új közösségbe. A beilleszkedés sikere, illetve sikertelensége *nem egy elhatározáson* múlik: az *időben végbemenő folyamat* csak akkor lehet sikeres és teljes, ha a pálya legfontosabb objektív célkitűzéseit az ifjú nevelőnek sikerül magáévá tenni.

A pedagógus pálya célkitűzéseit, feladatait a fiatal, az intézetekből kikerülő nevelők általában jól ismerik. Ezeket a feladatokat azonban egy *adott* iskolában, *adott* munkakörülmények, *adott* feltételek mellett kell megvalósítani. A fiatalok tanulmányaik idején, élettapasztalat hiányában, *ideális* munkakörülményeket és feltételeket képzelnek el, amikor azonban kikerülnek az iskolákba tanítani, sokszor nehezen viselik el, hogy a *valóság nem mindig felel meg álmaiknak*. Hogy ez mennyire így van, azt a kérdőíveken a feljegyzések bizonyítják. Többször teszik szavá azt, hogy *„kár, hogy nincs egy szép otthonos iskola, ahol a gyerekek és pedagógusok is sokkal nagyobb örömmel dolgoznának.”* *„Nincs megfelelő terem a testnevelési órák levezetésére a téli időszakban. Az iskola épületéről nem is szólv!... X község megérdemelné egy új iskolát.”*

Mi ezekkel a véleményekkel egyetértünk. Magától értetődik, hogy egy optimálisan megkonstruált iskolában jobbak a munkafeltételek, azonban nem lehet egyik napról a másikra, egyik évről a másikra lebontani a régi iskolákat, kicserélni az elavult felszerelést, és ugyanakkor minden hibától mentessé változtatni az iskola nevelőközösségét. A fiatalok beilleszkedése körül éppen az okozza legtöbbször a problémát. Nehezen tudják a valóságot elfogadni, kevésbé *rugalmas az alkalmazkodóképességük*. Az esetek sorát lehetne felsorolni a szakfelügyelői jelzések alapján, hogy X nevelő pl. azért nem kísérletezik a kémia órán, mert valamilyen apróbb anyag nem áll rendelkezésre, vagy pedig Y nevelő fizika órán azért nem kísérletezik, mert körülményes a szűk kis szertárban rendet tartani úgy, hogy minden meglévő eszköz bármikor könnyen előszedhető legyen. És ez már idézet kérdőívekről: *„tehetek én olyan iskolában valamit a cél elérése érdekében (a higiénikus életmódra nevelésről van szó), ahol a gyerekeknek tornafelszerelésben kell jönni iskolába, és ahol még az óra utáni mosakodást sem tudjuk biztosítani?”*

Úgy gondolom, ez az idézet eléggé indokolja annak hangsúlyozását, hogy *szükséges a megalkuvás nélküli kitartás* a helyes cél megvalósításában — *megfelelő módon*.

A pályaérettségnek igen fontos komponense a *helyes fejlődési tendenciák* kialakulása. Gyakori eset, hogy amikor a fiatal nevelő megállta a helyét a képesítő vizsgán, úgy gondolja, hogy most már mindent tud, ami munkájához szükséges. Ez ma sehol és semmiképp nem lehetséges. A régebbi időben, amikor a fejlődés tempója lassúbb volt, hosszabb időre *elégleges volt* a szakmai képzésben kapott tudásanyag, *ma azonban* nem állhatunk meg a tanulással. A fiatal nevelők megkapták az intézetekben az alapot a további fejlődéshez. Megismerték azokat a lehetőségeket, amelyek biztosíthatják az *elméleti továbbfejlődés feltételeit*: be kell állniuk a fejlődés áramába, állandóan tökéletesíteni, fejleszteni kell pedagógiai és szaktárgyi ismereteiket.

Áttanulmányozva a kérdőíveket, úgy érezzük, hogy a fiatal nevelők nagyobb része szükségesnek érzi, hogy ismereteit állandóan bővítse. A beérkezett 46 kérdőív tanúsága szerint Tanárképző Főiskolán tovább tanul 2 fő, esti egyetemen 1 fő; 23 főnek szándékában áll továbbtanulni, 17-nek nincs szándékában, 5 még nem tudja. Lényegében tehát a kérdezett nevelőknek több mint 50%-a óhajt továbbtanulni, mégpedig ezek mindnyájan felsőbb intézetben, vagy pedig kiegészítő szakon óhajtának újabb szakismereteket szerezni. Ez örvendetes dolog. Szükségesnek látjuk azonban, hogy figyelmüket felhívjuk arra is, hogy a továbbfejlődést, az ismeretek bővítését, nemcsak a főiskolán, vagy az egyetemen való továbbtanulás szolgálja. Nem is cél, hogy minden nevelő újabb, magasabb fokú képesítést szerezzen.

A fiatal nevelők továbbfejlődését mi elsősorban a különböző *szakmai és ideológiai továbbképzési formákban, valamint önképzéssel képzeljük el*. Jelenleg a fiatal nevelők 48%-a vesz részt a különböző szakmai és ideológiai továbbképzési formákban. Ez azonban még nem minden. Szükséges az is, hogy legyen a tantestületben *magas igényű szellemi légkör!* Egy tantestületben, ahol az egyes szakcsoportok képviselői a kor tudását magas fokon képviselik, ott az *önmagukkal és kollégáikkal, a tanári közösséggel szemben támasztott szellemi igény hajtóerejévé válik az önképzésnek*. Ez a magas szellemi igény elsősorban az igazgatóból kell hogy *kiinduljon: legyen a tudásnak becsülete és rangja minden testületben!* Az igazgató értékelje a nevelő műveltségét, *tájékozottságát*, és a mindennapi tanítás mellett végzett egyéb *alkotómunkáját* is, sőt az igazgató legyen az inspirálója e munkának. Ha iskoláinkban mindenütt ilyen magas igényű szellemi légkör uralkodna — akkor nem kellene arról sem beszélni helyenként, hogy az *igényes nevelő is elszürkül*, nem látna az ember olyan sok ún. rutinos, de egyúttal sablonos órát sem.

A nevelőnek nagyon-nagyon kell óvakodni attól, hogy munkája sablonossá, csak rutin munkává süllyedjen. Hasonló feladatok, hasonló helyzetek ismétlődhetnek iskoláinkban, de *teljességgel egy és ugyanazok a szituációk nem ismétlődnek* — tehát sablon sem lehet! És ettől kell óvnunk fiatal és idősebb nevelőinket egyaránt! Ha megvan egy testületben az igény, ha egy testület légkörét magas szellemi színvonal jellemzi, akkor aligha fognak előfordulni az említett esetek az *alkotó pedagógiai munka* rovására.

Szó volt arról, hogy a pályakezdő nevelőnek *egy adott* és nem mindig az *elképzeléseinek megfelelő*, hibáktól mentes nevelőközösségbe kell illeszkednie.

A marxista nevelésszemlélet tengelyében nem az egyes, az elszigetelten dolgozó pedagógus áll, hanem a nevelők közössége. Az iskoláinkban tanuló és nevelkedő gyermekesereg sorsa nem múlhat az *egyes* pedagógus tulajdonságain és képességein. Szervezett nevelési folyamatra van szükség, és szervezett nevelési folyamatról csak akkor beszélhetünk, ha az egységes logikára, azonos módszertani elvekre épül, s egységes eszmei-etikai forrásokból és nevelési felfogásokból táplálkozik. Márpedig erre csak ott nyílik mód, ahol a *nevelők közösségbe* tömörültek. Úgy gondolom, most nincs szükség arra, hogy részletesen elemezzük a *pedagógus közösség fogalmának* tartalmát.

Egy néhány *aprónak tűnő* dologról, de *mégsem apróságról* egyet s mást azonban el kell mondani. Hangsúlyozom, nem az *alapvető* kérdésekről, mint az eszmei-pedagógiai világnézeti egységről óhajtok szót ejteni, hanem olyan dolgokról, amelyek egy-két kérdőíven ilyen formán nyertek megfogalmazást: „Nincs baráti társaság. Kartársaink idősebbek nálunk. Csak az iskolában barátkoznak.” Vagy pedig: „A tantestület csak az iskolában jó, mint magánsze-

mélyek nem igen jövünk össze: nincs közös szórakozás. Általában mindenki külön életet folytat az iskolán kívül."

Ma szerte a világon foglalkoznak a szociológusok az „*emberi viszonyok*” „*az emberi kapcsolatok*” kérdésével. Az egymásközi kapcsolatok fokozottan befolyásolják a pedagógus munkáját. A pedagógus a tanári szobából megy a tanulók közé, nem mindegy, hogy a sivár közöny, esetleg ellenségeskedés vagy érdekes, baráti beszélgetés utóízét viszi-e magával.

Nem mindegy, hogy ha a pedagógus kilép az iskolából egyedül érzi-e magát, hogyan tölti szabad idejét, milyen légkörben él a faluban. Az, hogy egy iskolában milyen a légkör, milyen a nevelők egymás közti kapcsolata, nagyrészt az iskola vezetőjén múlik. Az iskola igazgatójának azon kell fáradoznia, hogy a nevelő, különösen a fiatal nevelő, aki még meg sem kapaszkodott nagyon a községben, *otthon „saját falujában”* érezze magát. És ez ott kezdődik, ha az igazgató a fiatal nevelőt nemcsak a testület tagjainak mutatja be, hanem a falu vezetőinek is, az első szülői értekezleten a szülőknek is, ha a KISZ-ben fog dolgozni, a KISZ-tagoknak is, és sorolhatnám tovább az eseteket. Érezze a fiatal nevelő, de az idősebb és az iskolához helyezett nevelő is, hogy egy olyan közösségbe került, amelyre mindig számíthat, nemcsak az iskolában, hanem azon kívül is.

Örvendetes, hogy a kérdezettek több mint a fele azt írja, hogy „*a baráti légkör a testületben*”, a „*kartársak jóindulata és segítőkészsége*”, „*munkám elismerése*”, „*főnökeim megértése és törődése*” kedvező feltételeket teremt az oktató-nevelő munkához. Természetes, a beilleszkedés egy közösségbe kétoldalú dolog: nemcsak a közösségnek van kötelessége, feladata a fiatal nevelővel szemben, hanem ez fordítva is áll. De ugyanúgy kétoldalú dolog az is: hogy segítsük a fiatal nevelőket munkájukban! Segíteni azt lehet, aki igényli a segítséget, és aki a segítséget elfogadja! Továbbá kétoldalú a segítség azért is, mert a fiatal nevelők friss elméleti tudással, korszerű szakmai ismeretekkel, az idősebbek rengeteg tapasztalattal rendelkeznek.

A jól képzett, fiatal nevelőknek szükségük van az idősebb nevelők gazdag tapasztalataira! És megfordítva a dolog: a korszerű pedagógiai ismeretekkel rendelkező nevelők milyen mértékben tudnak hatni az oktató-nevelő munka korszerűsítésére, milyen mértékben tudnak hatni a nevelőkre, akik nem rendelkeznek a legkorszerűbb pedagógiai ismeretekkel? Azt, hogy a fiatal nevelők általában jól képzettek, azt az igazgatói és szakfelügyelői vélemények alapján állítjuk. Az ő véleményük alapján a következő kép alakult ki járásunk fiatal nevelőiről: kiválóan dolgozik 14,3%, jól dolgozik 58,7%, megfelelően 23,8% gyengén 3,2%. Úgy gondolom ez nem rossz arány! És abban is bízunk, hogy a most még gyengébben dolgozó néhány nevelő munkája, amint gazdagodik tapasztalatokkal, javulni fog és szintén a jók közé emelkedik.

A munka tervszerűségéről, módszeréről is kértünk véleményt és a következő választ kaptuk: alkotó módon dolgozik 50,8%, hagyományos módon 46%, improvizátor 3,2%.

Ez egyúttal azt is jelzi, hogy a fiatal nevelők munkáját általában a *tervszerűség, a fegyelmezettség* jellemzi. Azért mondom általában, mert egy-két esetben bizony olyan órát is láttunk egyik-másik nevelőnél, ahol bizony nem látszóttak a felkészülés jelei. Még 2 problémát említenék meg oktató-nevelő munkával kapcsolatban. Az egyik: a fiatal nevelők elméletileg jól ismerik a szocialista tanár-diák viszony problémakörét. A helyes elmélet legyen a gyakorlat iránytűje is! Meg kell találni a megfelelő hangnemet, de ugyanakkor legyünk igényesek saját magunkkal és tanítványainkkal szemben is. A másik probléma, ami-

ről beszélni kell: a *feleltetés és osztályozás*. Az igaz, hogy a jó tanár sok esetben idegenkedik a feleltetéstől, de feleltetni kell, több okból is. Egyszer azért, mert az osztályzashoz ez nyújtja a legtöbb lehetőséget. Erkölcsei és társadalmi kötelesség is, hogy a pedagógus a tanulót *optimális megerőltetésre kényszerítse*, s a feleltetés ennek is egyik eszköze. *Aki soha nem gürcöl*, az később sem képes erre, amikor pedig sokszor szükség van rá. Ha a tanuló túl kényelmesen ér el osztályzatot, azt kényelmessé teszi, s később nem is képes többre! Pedig az, *hogy valakiből mi lesz*, nagymértékben attól is függ, *hogy milyen az a tükör, amit eléje tartanak!*

Tehát követelni, feleltetni kell! *De*: rossz tanár az, akire ráillik az, hogy „én vagyok a tanár, én tudok, és bebizonyítom neked, hogy te nem tudsz semmit!” Továbbá: a feleltetés módjával van a baj! Következétesen ragaszkodni kell a feleltetés és osztályozás alapelveihez!

Szólnunk kell a nevelőknek az *iskolánkívüli, társadalmi tevékenységéről* is: A falu nem közömbös aziránt, hogy az oda került fiatal nevelő mit tesz az iskola oktató-nevelő munkája mellett a község érdekében. A szocialista társadalom nevelőjének iskolán kívül is kell tevékenykednie a falu kulturális felemelkedése érdekében. Nézzük, mit mond a statisztika a fiatal nevelőknek az iskolán kívüli tevékenységéről: párttag 10,5%, szakszervezeti tag: 96%: szakszervezeti funkciója van 17%-nak, a KISZ-ben dolgozik 12%.

Az iskolán kívüli népművelés terén, mint szakkörvezető, ifj. klubvezető, népm. ügyvezető dolgozik: 20,8%. Népfrontban, nőtanácsnál, könyvtárban, vörskeresztben tevékenykedik 20,8%. A beérkezett válaszok szerint 48 nevelő közül 36-nak különféle iskolánkívüli megbízatása van. Ez az arány így nem rossz. De egész másképpen alakul a kép, ha azt nézzük, hogy hány nevelő látja el a 36 megbízatást. Ugyanis a 48 nevelő közül 5 nevelőnek 3 megbízatása van (10,5%), 6 nevelőnek 2 megbízatása (12%) és 10 nevelőnek 1 megbízatása van (19%). Így tehát tulajdonképpen 21 nevelő (43,8%) teljesít különféle társadalmi funkciót. Úgy gondoljuk, feltétlenül szükség van arra, hogy fiatal nevelőink többen is bekapcsolódjanak az iskolán kívül népművelő tevékenységbe. Ha azonban a fiatal nevelőknek a társadalmi tevékenységbe való kapcsolódását összehasonlítom az idősebb korosztály társadalmi tevékenységével, akkor lényegesen a fiatalok javára billen a mérleg nyelve.

Igaz, annak, hogy valaki részt vegyen egy községben az iskolán kívüli társadalmi tevékenységben, annak feltétele az, hogy minél többet tartózkodjon is a községben. Gondolom, érthető, hogy mire célok; sok a kijáró nevelő járásunkban.

Járásunk nevelőinek több mint 1/3-a nem a munkahelyén lakik, hanem Pécsről jár ki. A fiatal nevelőknek 54%-a jár ki Pécsről, 35,4%-a lakik albérletben. Igyekeztünk és igyekszünk ezen a helyzeten a magunk lehetőségeivel segíteni. Az utolsó 3 évben 5 nevelői lakást vásároltunk, és négy esetben fiatal pedagógus házaspár kapta azt. Ez azonban a kérdés megoldásának egyik oldala csak. Jó néhány nevelő nem is akar kiköltözni a faluba.

Azt is el kell mondanunk, hogy a kijárás nem mentesít az iskolán kívüli tevékenység alól. Erre igényt tartunk, és ezt megkívánja a falu lakossága is. Azt is nem egyszer állapítottuk meg, hogy „kultúréletet” vidéken is lehet élni. Alig van olyan a fiatal nevelők közül, akinek ne állna rendelkezésre rádió, televízió és egyéb szórakoztatást nyújtó eszköz. És nem utolsósorban alig van olyan községünk a járásban, ahonnan pl. ne lehetne könnyen Pécsre jönni egy színházi előadás megtekintésére.

Fiatal nevelőink kereseti lehetőségeit is megvizsgáltuk az elmúlt hónapokban. Csak számszerű felsorolásban a következő képet kaptuk: 1966. szeptember 1-én 1200 Ft-ot kerestek, de január 1-ével már előlépett a fiatal nevelők 27⁰/₀-a, 1400—1500 Ft-ot kap 26⁰/₀. Túlórával együtt 1700 Ft körül keres 47⁰/₀. Úgy gondoljuk, az anyagi igény és részesedés mellett van jogunk magas szellemi igényt támasztani.

Ami a fiatalok lakáskörülményeit illeti, nem a legjobb a helyzet, de távolról sem mondható rossznak. Saját lakásban lakik a fiatal nevelők 19⁰/₀-a, szülőknél 30⁰/₀, szolgálati lakásban 38,4⁰/₀, albérletben 12,3⁰/₀. Rossznak minősítette a lakását 1 nevelő (0,3⁰/₀). Úgy gondolom, ezek nem festenek rossz képet a lakáshelyzetről, és mi minden lehető eszközt megragadunk, hogy ezt a helyzetet tovább javítsuk. Elsősorban az albérletben lakók gondjain kell és fogunk segíteni. Biztosak vagyunk benne, hogy az érdekelt községi tanácsok is mindent megtesznek a lakásproblémák megoldása érdekében.

A referátum elhangzása után meghívott vendégeinknek és a nevelőknek adtuk át a szót. A felszólalók elsősorban nem panaszokat hallattak, hanem *nagy úgyszeretettel és széleskörű tájékozottsággal beszéltek a munka módszeréről, annak tartalmi kérdéseiről*. Csak regisztrálásként sorolunk fel néhány elhangzott gondolatot. Többen, fiatal nevelők és igazgatók szavá tették, hogy az osztályfőnöki munkához kevés útmutatást kaptak a képzőintézetben, mások a gyakorló időszak rövidségét hangsúlyozták. (*Koltai Péter, Szabó Éva, Radványi Lászlóné*). Ugyancsak többen beszéltek szaktárgyuk oktatásának egyes módszerbeli kérdéseiről, valamint az oktatás és nevelés eredményességéről, a napközis munkáról, az úttörő- és KISZ-munkáról, stb. Igen helyesen szóltak a nevelők a társadalmi tevékenység szükségességéről, arról, hogy a nevelő nem zárkozhat be az iskola falai közé. (*Metzler György, Borsos Mária, Koltai Péter, Komlói Imréné.*)

Igen jó hatású volt *Polgár Zoltán* igazgatóhelyettes felszólalása az úttörőmunka kérdéseiről, és annak szépségéről.

A meghívott tanácsi és MSZMP alapszervezeti vezetők szavaiból a megbecsülést érezhette mindegyik nevelő. Ez a megbecsülés azonban igényeket is támaszt. „A községi tanácsok vezetői, a lakosság szívesen fogadja a fiatal nevelőket. Minden lehetőséget megadnak, hogy jól érezzék magukat falun.” „Azt várjuk a pedagógusoktól, hogy gyermekeink olyan körülmények között tanulhassanak, és úgy sajátítsák el a tananyagot, hogy biztos alapot kapjanak a továbbhaladáshoz.” (*Korpa Sándor*) „A pedagógusok ne legyenek megalkuvók, neveljék szocialista emberré gyermekeinket, és a szocialista haza szeretetére” (*Dobribán Antal*). „A pedagógusnak a neveléssel nemcsak a gyermekeket, hanem a felnőtteket is befolyásolnia kell. A felnőttekben a szocialista tudat fejlesztését elsősorban a nevelőktől várjuk” (*Tóth József*).

A megyei művelődésügyi osztály és a képzőintézmények vezetői hasznos kezdeményezésnek minősítették vállalkozásunkat. „A képzőintézetek számára sok hasznosítható javaslat hangzott el. Ezeket a jövőben, különösen a falusi gyakorlatokat és az osztályfőnöki órákat illetően figyelembe kell venni” (*Zukovics Imre Tanárképző Főiskola Pécs*). „Az ankét azt is igazolja, hogy a ma és a jövő pedagógusképzése mennyire társadalmasítható. A tanítóképzés így korszerűbbé és modernebbé válik” (*Kerényi József Felsőfokú Tanítóképző Intézet Baja*) „Elismerés és köszönet illeti a járási művelődési osztályt az ankét megszervezéséért. Általános helyzetképet és sok hasznos tapasztalatot nyújt a képzés számára. Várom és remélem, hogy széles körben fog visszhangot találni és a megyék átveszik ezt a kezdeményezést” (*dr. Kolta Ferenc Tanárképző Főiskola Pécs*).

A megyei művelődésügyi osztály nevében Lemle Géza osztályvezetőhelyettes elvtárs köszöntötte a résztvevőket. Hasznos tanácsokat mondott el a fiataloknak, de a pedagógusok felelősségéről és a velük szemben támasztott követelményekről, a pedagógusok munkájának értékeléséről is beszélt. *„Bármilyen jól dolgozik is a fiatal nevelő az iskolában, a legfényesebb eredményeket is mutathatja fel a szülőknél, ha nem tart fenn velük kapcsolatot, nem veszi figyelembe kéréseiket, eredményeit a negyedévre sem értékeli. A pedagógusnak akkora tekintélye van iskolájában, amennyit maga szerez.”*

Nem volna teljes a kép, ha most nem mondanánk el azt is, amit azóta tettünk az ügy érdekében. Előkészületet tettünk 6 pedagóguslakás létesítésére még a folyó évben. A járási tanács v.b. elnöke utasította az igazgatási osztályt, hogy keresse meg a lehetőséget 3 albérletben lakó nevelő lakásproblémájának megoldására. A szakmai problémák további megvitatására a tavaszi szünetben továbbképzést rendeztünk.

Úgy gondoljuk, munkánk már eddig is eredményeket hozott. Bízunk abban, hogy sikerült indítékokat adni ahhoz, hogy fiatal nevelőink hivatásszeretből indítatva egyre lelkesebben és odaadóbban munkálkodnak majd oktatási reformunk célkitűzéseinek megvalósításáért és a falvak kulturális felemelkedéséért.

DR. BERNÁTH JÓZSEF

A KEZDŐ NEVELŐK SEGÍTÉSE

Az egyik nyáron igazgatók kis csoportja latolgatta az iskola gondjait, bajait. Valaki kifakadt, mondván: töméntelen teendőre, mozzanatra, jelre, tendenciára kell (sokszor: kellene) az igazgatónak figyelnie. Ez igaz — vélekedett más —, de a tennivalók halmazából tudni kell kiemelni a csomópontokat.

A nyári beszélgetés eme töredékét azért idéztem, mert ilyen kiemelendő, következmények nélkül el nem hanyagolható igazgatói feladatnak tartom a pályakezdő nevelő útnak indítását, tudatos segítését. Két vonatkozásban is: felnőtt, szilárd emberré válásában és pedagógiai képességei kibontakoztatásában.

Kicsit túlzottnak tartom, de azért elfogadom *Laki Pál* megjegyzését: az új iskola nem az egyetemek, főiskolák termeiben, a tudományos intézetek előkelő csendjében születik, hanem az iskolában. „Az új mindig is ott született, ahol maga a mindennapi élet zajlik.” (*Laki Pál: Olvasztótégely. Pedagógiai Szemle, XV. évf. 4. sz. 386. l.*)

Olvasom a *Valóságban* (1967. 2.), hogy kevés jó pedagógusunk van; a tanárok nagyobbik része csak oktató s nem pedagógus. De miért? *Dr. Fekete József* az iskola és a sajtó kapcsolatáról írott cikkében megemlíti azokat a nevelőket, „akik formálisan elvégzik ugyan a kötelességüket, de a tanulók életének, jellemének alakításáért szinte semmit nem tesznek.” (*Köznevelés, XXIII. 3. sz. 97. l.*) Latolgom: vajon ezek a pedagógusok soha nem voltak tele hévvel, lelkesedéssel, „világot megváltó” tervekkel?

Én magam 10 éve figyelhetem egyes kollégák útját: a kissé félnék, toporgó kezdést és aztán a valamerre fordulást. Vannak, akik már kezdetben káposztafajnek nézik a gyerekeket, s ezen az állásponton később sem változtatnak. Mások eleinte csak derülnek egy-egy cinikus kijelentésen („a munka elsősorban kenyérkereset, csak másodsorban öröm, de arra már nem jut idő”), később maguk is hangot adnak ilyesminek. Akadnak azután olyanok, akik — ha a munkáról van szó, méricskélik a perceket; zordon homlokuk csak az anyagiak hallatán derül fel. És találkozhatunk olyanokkal is, akik a tisztességes, pedagógushoz méltó magánéletről feledkeznek meg néhány évi praxis után. A sort folytathatnám...

Nem szűnök meg kételkedni abban, hogy ez a fátumszerű, a kikerülhetetlen. Tapasztalatokkal rendelkező, idősebb kartárs magyarázta: valamicskét lehet alakítani a testület egyes tagjain, de az eredménnyel nem áll arányban a

belefektetett energia. Miközben az igazgató egy-egy kollegával bajlódik, haragost is szerezhethet...

Az a gyanúm, hogy a restséget tudománytalan tételek hangoztatásával tevézzük. Miért akarjuk a fejlődéslélektan és a pedagógiai pszichológia tudományos megállapításait kétségbe vonni? Kiss Tihamér *Életkorok pszichológiája* című könyvében (226. l.) arról ír, hogy a „*felnőtt a választott hivatás, az életpálya területén... elérheti teljesítőképessége csúcscsintjét, és ezen évtizedeken át megmaradhat.*”

Nem mentek fel senkit saját kínlódása, kemény, céltudatos munkája, egyéni felelőssége alól. De több baráti kézre, támogatóra, biztatóra és elismerésre lenne szükség.

Itt ötlök fel emlékezetembe az az iskola, ahova két ígéretes tehetséget, végzett tanárt helyeztek. Megjelentek a tanévnyitó tantestületi értekezleten, leültek valahova, aztán meghallgatták az igazgató beszédét. Némi bátorsággal időnként körülnéztek, s láthatták a horgolókat, a levélírókat, az alvégen 5—6 ifjú tanár tereferelését, néhány buzgó lélek jegyzetelését. Közben hallhatták a tantárgyfelosztást, majd a végén egy idősebb kollegina hozzászólását, miszerint mindegyik tanulótlól meg kell kívánni az előírt tisztelgést... Az iskolavezetés koncepciótlansága, a tudatos és körültekintő irányítás hiánya folytán ezek a kezdő nevelők bizony nagyon egyedül érezhették magukat... Aztán az egyik — kitaró akarással, erős jellemmel, dacolva a visszahúzó erővel — kiváló pedagógussá lett, s „kiemelték” vezetőnek; a másik egy jókedélyű, de a pedagógia kérdésein vajmi keveset töprengő csoporthoz vetődött, s élte, éli a szürke hétköznapok sorát.

Végül is: hogy képzelem a kezdő nevelők útnak indítását, patronálását?

A probléma csak akkor lesz teljes, ha átérezzük az ügy fontosságát, ha felelősségünk tudatában látjuk a pályakezdő nevelőről való gondoskodás következményeit a fiatalok nevelésében.

A probléma csak akkor lesz teljes, ha átérezzük az ügy fontosságát, ha felelősségünk tudatában látjuk a pályakezdő nevelőről való gondoskodás következményeit a fiatalok nevelésében.

Az első helyen említeném a fiatal pedagógust alakító tényezők sorában *az iskolának a légkörét*, amelyet tulajdonképpen a nevelőtestület hangneme, közszelleme határoz meg. Hogyan, miként fogadják az iskolába kerülő újat, van-e önálló gondolat, kezdeményezés, gazdagítják-e a pedagógiai-pszichológiai műveltségüket; kiegyensúlyozott-e a légkör, van-e vállalkozókészség; ismerik, s elismerik-e egymás munkáját; feltételezik-e, hogy a gyerek jót akar, s bíznak-e abban, hogy megjavul? Ha a kérdésekre igenlő válasz adható, adva van az egyik legfőbb feltétel az emberré és pedagógussá válásban.

Folytatván a sort, feltétlenül szükséges *az erőhöz mért megterhelés*, az ellátandó feladatok körének fokozatos bővítése. Ahol mód és lehetőség van rá, helyes például a kezdő nevelőt *osztályfőnök-helyettes* tenni, hogy legyen ideje a sokrétű osztályfőnöki teendők megismerésére (osztályának közösséggé fejlesztése; szülőkkel a szükséges kapcsolat kiépítése és tartása; az osztályban tanító kollégák munkájának koordinálása.) Ha valakiknél gyakori *az elismerés, a végzett munka elemző értékelése*, úgy az a kezdő nevelőnél feltétlenül annak kell lennie. Miért tartjuk természetesnek és egyfajta természetből fakadónak a kezdő lelkesedését, ügybuzgalmát, törekvő igyekezetét, és miért várjuk meg egyes hibák elhatalmasodását? Akár kényelemből, akár tudatosság híján, egyre megy!

Elengedhetetlenek az iskolavezetés és az első vagy másodéves nevelő közt *a rendszeres beszélgetések*. Ilyen alkalmakkor kell megértetni vele pl. azt, hogy keresse a munkát és találja is meg osztályán és tantárgyán kívül is; hogy mindenkit nem lehet megtanítani jelesre; ami a tanárnak első hallásra természetes, nem biztos, hogy a tanítványnak is az; hogy a megtanított anyagok nem mind egyformán fontosak; hogy a hangsúly az embernevelésen van, nem csupán az ismeretek nyújtásán; hogy szakmai továbbképzéséhez sokat és szisztematikusan kell olvasnia (neveléseméleti műveket, pszichológiai munkákat, szakfolyóiratokat, napilapokat stb.); hogy — a kezdő kartársak ábrándjával ellentétben — a jó nevelőnek nemcsak a tanulók között, hanem a tanulók mellett és fölött is kell lennie.

Úgy gondolom, ekkor — a kezdet kezdetén — kell megértetnünk a nevelővel, hogy a különböző alkalmakkor rendezett megbeszélésekre nem úgy kell beülni, hogy — valamivel foglalatoskodva — azt végig kell hallgatnia és vége az egésznek, hanem úgy, hogy figyel, gondolkodik, s részt vesz a tennivalók megfogalmazásában; nemcsak befogadja, hanem fel is dolgozza a hallottakat. Ezen az úton juthatunk el odáig, hogy valamilyen vonatkozásban kapcsoljuk a falu, város közéletéhez alkalmilag vagy állandó jelleggel.

Nem egy olyan kezdő nevelő akad, aki igencsak hadilábon áll a szervezéssel: nem látja át a feladat egészét, nem számol a következményekkel, elnagyolja az előkészületet, nem tud mozgósítani, hasznosan értékelni. Pedig a kirándulásoktól kezdve a klubdelutánokon át egy beteg tanuló meglátogatásáig sok mindenhez illik értenie a pedagógusnak. És ebben is segíteni kell. Ilyen jellegű feladatok adásával.

Végezetül említsem, mintegy summázásképp, az igazgató körütekintő figyelmességének fontosságát.

A nyomasztó — mert sokféle teherrel egyszerre teli — tanévkezdést tehetjük könnyebbé a kezdő nevelő számára, ha már a nyár folyamán értesítjük a tantárgyfelosztásról, ha elküldjük címére a tanterveket, rendtartást, nevelési programot, házirendet.

Hány kezdő tanító és tanár lép teljesen ismeretlenül az illető községbe, városba! Tapasztalatból tudom, mennyire jól esik nekik a közreműködés egy al-bérleti szobának a szerzésében.

Saját gyakorlatunk bevált módszereként ajánlhatom *egy idősebb, tapasztaltabb pedagógus felkérését* a kezdő nevelő éves patronálására, aki jóval többet tesz (tehet) az adminisztrációs teendők megmutatásánál: részt vesz egy pályáján elinduló nevelő pedagógussá formálásában, akiben visszhangot vet majd a mások gondja, kialakul a felelősség a maga szűkebb vagy tágabb pátriájáért, az iskolájáért, a városért, az egész országért. Legyen olyan nevelővé, akinek „*Még otthoni vagy baráti körben folytatott beszélgetéseibe is szinte észrevétlenül, magától értetődően szövéődnek bele az e g é s z munkahely, az e g é s z ország gondjai. Az egyéni, a családi problémákat is úgy szemléli, mint elválaszthatatlanokat másokéitól. Felébred benne a vágy, hogy legyen ott, ahol tenni tud valamit, egyszerűen azért, mert tudja, számítanak rá, s mert hasznosítani akarja képességeit a közösség javára.*” (Faragó Jenő: *Életszemlélet és életmód. Népszabadság, 1961. június 21.*)

AZ 5. OSZTÁLY MAGYAR TV ÓRÁIRÓL

Írásomban három problémakörrel foglalkozom:

1. A tv-órák módszerei, fogásai
2. A tv-órák és a gyermek mindennapi élete
3. A tv-óra felépítése, az adás utáni foglalkoztatás.

E három, sok kérdést felölelő problémacsoport köré szeretném rendszerezni gondolataimat az „Iskola Tv” 1965/66-os tanévtől sugárzott magyar óráival kapcsolatosan. (Az egyes műsorok évről-évre azonos formában kerülnek megismétlésre.)

Úgy lenne tökéletes beszámoló a tv-órákról, ha az órák felépítési vázlata is rendelkezésünkre állana. A terjengősség hibájába nem szeretnék esni a felépítések ismertetésével. Kiváló előzetes segítséget adnak az 1966/67-es tanév Tv-műsorfüzetei az órákhoz. A füzetek tanulmányozásával már egységes kép, szilárd gondolatvezetés áll a gyakorló pedagógus rendelkezésére. Természetesen ez még nem jelenti azt, hogy a tanári improvizáló képességre nincs szükség.

1. A tv-órák módszerei, fogásai:

Az órákon a *hagyományos* és a *legkorszerűbb módszerek* összefonódását figyeltem meg. Az elfelejtett vagy csak ritkán alkalmazott apró fogások mellett új fogásokkal találkozunk, és a lehetőségek bő tárháza nyílik meg előttünk, hogy segítse gyakorlatunkat a nem tévés órákon is. A *beszélgetés* módszere szerepel minden egyes órán, de *előadást* ritkán hallhatunk. A *szemléltetés* módszere alapvető. A *csoportos foglalkozás* korszerű módszerének alkalmazása is hasznosan példát ad. A csoportok nem egyszer versenyben is állnak.

A *játékossággal* az alsótagozatból való átlépést segíti a tv-órák mindegyike. *Peti bábu* játssza a nyelvtant néha rosszul, de gyakrabban jól és példamutatóan tanuló gyereket. Így még közelebb kerül tanulóinkhoz ez a kevésbé népszerű tárgy. Az „*eljátszás*”, a szín önálló berendezése, a megfelelő kosztümök kiválasztása a gyermeki aktivitás eszközeivé lesznek. A *kirándulás* módszerének alkalmazása a mi falusi gyermekeinket is elviszi Budapestre, megsétáltatja a Lánc hídon, felviszi a Várba és közben változatos szóhasználatú fogalmazásra tanítja őket.

2. A tv-órák és a gyermek mindennapi élete

Amióta rájöttünk, hogy az az igazi, ha „... élet zengi be az iskolát”, — tudatosan *életközpontúvá* válik tanításunk. Nyelvtanításunk a nyelv gondolatköz-
lő funkcióját szolgálja, és emellett *helyesírásközpontúvá* válik, — irodalomol-
vasásunk pedig a *szóbeli és írásbeli kifejezés és az olvasásra nevelés* eszközevé
lesz.

- A tv-órák kapcsolatára a gyakorlati élettel — példákat szeretnék felsorolni:
- *Kapcsolat az úttörőmozgalommal*: őrsi kirándulás, járőrverseny, titkos parancs a különböző gondolattartalmat hordozó mondatfajták szolgálá-
tában. Peti bábu nyelvőr-próbát tesz, amikor az igefajtaról beszél és he-
lyesírási jártasságát mutatja be a nehéz szavak, összeolvasások helyes-
írásánál.
  - Petink a bevásárlásban is jártasságot árul el: az alanyi- és tárgyas ige-
ragozás megfelelő ragjait „*önkiválasztó bolt*”-ban szerzi be a megfelelő
szótövekhez.
  - Bonyolult *automatizált üzemben* teszünk látogatást Petivel, és a „rag-
műszerfalak” megfelelő gombjának lenyomásával gyullad ki a helyes vá-
laszadást igazoló fény.
  - „*Beteg*” szavak érkeznek egy-egy dolgozatírás után a *kórházba*. Az éke-
zethiányban szenvedő könnyű sérültek kórterméből a kis betűvel írt tu-
lajdonnevekhez látogatunk, majd asszisztálunk az ejtés szerint leírt ösz-
szelvasdások műtétjénél. A szabaccság” ccs-jét kioperálva a helyes ds-t
ültetjük a szó „szervezetébe”, hogy a gyógyulást elősegítsük.
  - *Tanyai gyerekek* mai élete mutat példát a tudásért áldozathozatalra. Az
Alföld gyermeke, Halasi Marika napi 7 km-t gyalogol iskolájába.
  - Az *Állami Bábszínház* János vitéz-megjelenítése a Petőfi-művel való
összehasonlításra, különbségtételre ad alkalmat.
  - A *művészetek láttató erejét* igazolják az összefonódó művészeti ágak
azonos témái: *Kosztá*-festmény mutatja be az alföldi „Tanya”-t, *Kodály*:
„Nyári esté”-jéből zeng a „Tiszán innen, Dunán túl...” c. népdal, és *Pe-
tőfi* „Az Alföld” c. verse is a végtelen rónát láttatja.
  - „*Nyelvtankedvelő gyerekek klubjába*” tartozhatunk, jelszavunk lehet:
„Állj közénk nyelvőrnek!”
  - A *képszerűség* kihasználására sok példát láthatunk. Lepereg előttünk fil-
men apóka és anyóka története a „Mese a halászról...” kapcsán. Nyelv-
tani táblázatok, nyelvtani lottócédulák (a rövid- mély magánhangzóknál)
a szavak jelentésének képe, (hal, halász) — mind a több érzékszervre ha-
tást segítik elő. Jellemző portrérajzok mutatják be a Vadászkaland 3 kis
hősét és Tiprincz kutyát. Mű- és népmese-fa levelei jelentik a mű- és nép-
mese jellemzőit. Az író írógépében előttünk változik át a népmesei orosz-
lán műmesei oroszlaná... és szinte minden tv-óra osztogatja a kép-
szerűség kihasználásának példáit.

3. A tv-órák felépítése, az adás utáni foglalkozás

A tv-órák felépítésére a következő mozzanatokat ajánlanám:

1. *Előkészítés*: A tv-óra témájához kapcsolódó elméleti anyag felidézése. (Pl.
az igemódok, igeidők tudnivalóit egy-egy ige ragozása során felidézzük esetleg

padsorok közötti versennyel, gyors pontozással.) — Az előkészítés távolabbi is lehet, pl. feladatmegoldás. Megfigyelési, adatgyűjtési feladatot kaphatnak tanulóink a Gyermeksorsok c. tv-óra előtt. Olvasmányaikból, szülei elbeszéléseiből gyűjtsenek adatokat a gyerekek a régi Pétörök, Palkók, Olivérek életéből. Úgyes munkájukat jó jeggyel, a sikerélmény erősítésével jutalmazhatjuk már az adás előtti 5—10 percben.

(Először láttam én is a tv-órát, igyekeztem a lényeges dolgokat, követendő fogásokat, módszereket, az adott feladatokat, az óra menetét lejegyezni. Nem kötelező jelleggel a gyerekek is feljegyezhettek egy-egy érdekességet.)

2. *Célkitűzés:* A tv-óra címe.

3. *Az adás megtekintése:* (tanári jegyzeteléssel)

4. *A látottak megbeszélése:*

a) Helyet adtam az önálló véleményeknek: Mi tetszett?

b) Hol láttunk eltérést a mű és a megjelenítés között? (Kihagyások a János vitézből!)

5. A tv-óra fontosabb mozzanatainak, témáinak, jó módszereinek *felidézése:* rajz, eljárásszerű verseny a látott mintára.

6. A kapott vagy szorgalmazott *feladatok megoldása*, vagy ha házi lecke, *előkészítése:*

Feladatok, amelyeket célszerű megoldatni:

— A jámbor úr és a balga szolga megjelenítése.

— Hangok, betűk: a „folyik” szó családja.

— Magánhangzók: Vezeték- és keresztnév nyelvi lottócedulán.

— Nép- és műmesefa készítése. (Jellemzőik: levelek).

— Jelentéstan: Fogalmazás változatos mondatszerkesztéssel: Petivel a falunkban.

— Tiprincs további sorsa...

Az Iskola-Tv magyar óráihoz fűzött gondolataimban a pozitívumokat húztam alá a magam számára is. Nagyszerű lenne, ha minden magyartanító kartársam felismerné a tv-adta lehetőségeket, a sok segítséget a néha nagyon elvont elméleti jellegű magyartanításunkhoz. Érdemes áldozatot is hoznunk, hogy mi magunk és osztályaink is többel, mással is gazdagodhassunk.

Tavalyi ötödikeseim továbbléptek, a felsőtagozat második osztályába, a hatodikba járnak, és kérdezik: — Ugye, később lesz még adás nekünk is? — De jó volt tavaly! — Milyen jó volna látni Toldi Miklóst is a képernyőn!... — hajtogatják.

Gyerekeinkkel együtt mi is óhajtjuk a folytatást, akik rájöttek ennek a jól bevált műsornak sok-sok előnyére...

LÓCZY LÁSZLÓ

A TANULÓK ÉRTÉKELÉSE

Pedagógiai tevékenységünk egy-egy területén a viszonylag megbízható, könnyen áttekinthető rendszerek, sémák, formák kezdeményezése, létrehozása, tartalmilag helyes működtetése, a feladatok megvalósításához közelebb segít bennünket.

Az iskolánkban kialakult, vagy megindult kezdeményezések módjait, eredményeit kívánom bemutatni rövid írásomban.

Komplex értékelés

A korábbi évek osztálynaplóiban tallózva megállapíthatjuk, hogy a „Megjegyzés” rovatok többsége üres. A bejegyzések egy része csak a tanár-diák viszony konfliktusait tükrözi.

Három évvel ezelőtt váltottuk valóra azt a javaslatot, hogy minden évben legalább egy osztályközösséget (felső tagozat) a tantestület részletesen vizsgáljon meg, elemezzen, a tanulók bevonásával.

Az értékelések alapján határozzuk meg a legsürgősebb feladatokat, a konkrét felelősség és végrehajtási módok megjelölésével. Év közben szükség szerinti ismétléssel vizsgáljuk, értékeljük a végrehajtást. Az elmúlt évben a 7. osztályban tanító nevelők azt a feladatot kapták, hogy a tanárban elhelyezett ívre, amelyben az osztály névsora szerepelt, írják rá, kinek adnának dicséretet és figyelmeztetést. Majd ennek birtokában meghallgatjuk a tanulók, raj- és órsevezetők véleményét és ezt is rögzítjük a nevelői vélemények mellé. Az összesítés után az eredményt közöljük a tanulókkal és a szülőkkel, beírjuk az osztálynaplóba és az ellenőrzőbe.

A feladat egyszerűnek, rövid idő alatt megvalósíthatónak látszott.

A végrehajtáshoz 3 hétre volt szükség.

Az 1966/67. tanév novemberében a felső tagozat 4 osztályában, 142 tanuló-nál végeztünk hasonló értékelést. Az összesített eredményről beszéljenek a számok! Csak dicséretet 58 tanuló (40%), csak figyelmeztetést 18 tanuló (12,7%) kapott, több dicséretet mint figyelmeztetést 33 tanuló (23%) kapott. A figyelmeztetés több, mint a dicséret 33 tanulónál (23%). Tanórán kívüli tevékenységért nevelőink 62 tanulót (43%) részesítettek dicséretben (57%-nál nincs ilyen értékelés).

Törekvéseinket a következő, főbb célkitűzések irányították.

Az értékelés minél több forrásból merítsen. Segítse a közösségek, az osztályfőnökök, az osztályozó értekezlet munkáját! Ismerjük meg újra nevelőink értékelő tevékenységét! A szülők idejében kapjanak gyermekükről megközelítően komplex jelzéseket!

A számadatokban közölt eredmények mögött nagyon sok töprengés, gond, elmélyült nevelői munka rejlik. Célkitűzéseink megvalósításához közelebb kerültünk. A tanév befejezése előtt 1 hónappal az értékelést megismételjük.

Értékelő lap

A pontok, a + — alkalmazása a tanulók osztályozásánál nem mai keletű. Lehet-e újat, hasznosat mondani? Néhány vonatkozásban igen. Több tantárgynál (5—8. o.), osztályonként 3—4 tanuló értékelő lapokat vezet. A + — jelzéseket két külön oszlopban jelöltetjük. Az elsőbe a lényeges, a másodikba a kiegészítő, kiegészítő kérdésekre adott tanulói válaszok értékelése kerül. Érdemjegyre való átváltása: az 5. osztályban az első oszlopban 3 pluszért jeles, 3 minuszért elégtelen. A második oszlopban ennek kétszeresét értékeljük jeles, vagy elégtelen érdemjeggyel. A 6. osztálytól növekszik a követelmény. A 6. osztályban például 4 illetve 8 plusz vagy minusz értékelés szükséges a jeles, illetve elégtelen érdemjegy eléréséhez, a 8. osztályban már 5, illetve 10 plusz vagy minusz jelzés az első és második oszlopban. A tanulók egy év alatt átlagosan 2—4 osztályzatot érnek így el. Az osztálynaplóban ezeket az érdemjegyeket külön megjelöljük. Az osztályzatok számának növelésén túl az „értékelő lap” vezetése más haszonnal is jár. Megmutatja, hogy tanulóink gondolkodása, tudásszintje, aktivitása hogyan fejlődik, vagy stagnál. Idővel is takarékoskodunk, mert a tanulók jelölnek. A család lehetősége a megbízott tanuló részéről szinte kizárt, mert minden tanuló tudja, hogy ki jelöli teljesítményeit és a lapokat, bármikor megtekintheti. A közösségi ellenőrzés megbízható akadály.

Csoportmunkánál, amikor az egyes csoportok tanulóvezetői feleltetnek, az értékelő lapra színes pluszt és minuszt írnak. Az osztálynaplóban az osztályzatot is színessel jelölöm. Néhány alkalommal a csoport tagai értékelték vezetőjük tudását. Ez a kezdeményezés szórványos, rendszeresen nem alkalmazható és kevés a tapasztalat ahhoz, hogy eredményét értékeljem.

A grafikon szerepe

Iskolánk folyosóján osztályonként és tanulónként folyamatosan vezetett grafikon mutatja az olvasás fejlődését. Jó lehetőséget nyújt ez a tanulók önértékelésére, az összehasonlításokra, az osztályfőnököknek, szaktanároknak az ilyen tevékenység megismerésén alapuló értékelésre, a szerzett ismeretek felhasználására és a jutalmazásra. Mint eszköz az olvasómozgalmat fellendítette. Az idei tanévben február végéig, az egy tanulóra eső átlagok valamennyi osztályban magasabbak, mint az elmúlt tanév végén (növekedés: 5. osztályban 0,7, 6. osztályban 2,4; 7. osztályban 2,—; 8. osztályban 6,4). Nincs üres oszlop. Mindenki olvas. Az iskolavezetés könnyen áttekintheti, értékelheti a mozgalom fejlődését. A grafikon adatait a beiskolázás véleményezésénél is felhasználtuk. A növekvő teljesítményeket segíti a „Ki mit tud”-ban elért eredmény, a tematikus kiállí-

tás, a szaktanárok értékelő-javasoló tevékenysége, az elérhető jutalomkönyv. Van olyan nevelő, aki bizonyos mennyiségi teljesítményt szaktárgyi osztályzattal is jutalmaz.

Felmérő kimutatások

1. Az osztályozó értekezletek munkájának segítésére a félév és a tanév befejezése előtt 1 hónappal a bukásra, vagy bukáshoz közelálló tanulókról kimutatást vezetünk. Valamennyi nevelő tantárgyak szerint, előzetesen írásban közli a tanulók nevét. Ennek nyomán felméréseket végzünk (a tanulók tudása, ki mit tett a bukás elleni harcban, kire mennyi felelősség hárul, stb.) Iskolánkban ez a megoldás 3 év óta jól bevált. A rendszeres, ilyen vonatkozású évközi munkát azonban nem helyettesítheti.

2. Az írásbeli házi feladatok elvégzéséről osztályonként megbízott tanulókkal minden tantárgyra kiterjedő kimutatást vezetünk. Szükség szerint ellenőrizzük, közösen megbeszéljük. Az első félév munkafegyelmében mutatkozó hiányosságok megszüntetésében sokat segített.

HALLGATÓK ÉS TANTÁRGYAK VISZONYA A FELNŐTTOKTATÁSBAN

A felnőttek tanulási kedvét a társadalom által sugallt általános „objektív motívumok” mellett (amilyenek pl. az általános műveltség pótlása, kiegészítése, előrehaladás a szakmában, vagy a továbbtanulás, illetve a tanultak hasznosítása a családban) jelentősen befolyásolják a „szubjektív motívumok” is.

Ezek a napi aktuális iskolai tanítás és tanulás gyakorlatában közvetlenül jelentkező motivációs tényezők, melyek intellektuális és emotív úton egyaránt hatnak a felnőttek tanulási ambíciójára; benne tanulási érdeklődésükre, hangulatukra, öntevékenységükre és kitartásukra. Ezért semmiképpen sem hagyhatók figyelmen kívül a felnőttoktatásban. A tanulásra szubjektíve készítő motívumokat *össze kell hangolni* az említett „objektív” indítékokkal. Ezáltal a hallgatók tanulási vágya a végső cél és perspektíva irányában megerősödik, s így képesek lesznek legyőzni az esetenként jelentkező tanulási nehézségeket, és eredményesen alapozzák meg az iskolában általános és szakmai műveltségüket, továbbá önművelési készségüket.

Ilyen szubjektív és határozottan emocionális értékeléseket kifejező tényező a felnőttek tanulásában a sok közül pl. az, hogy *miképpen viszonyulnak az egyes tantárgyakhoz?*

Az alábbiakban az egyes tantárgyak iránti rokon, illetve ellenszenv keretében azt vizsgáljuk meg, hogy mennyire befolyásolják az elért sikerek vagy éppen sikertelenségek a hallgatók tanuláshoz való viszonyát. Ezzel kapcsolatban a következő kérdéseket adtuk fel a hallgatóknak: „*Mely tárgyakat szeret különösen tanulni és miért?*” Az ellenpólusa pedig így hangzott: „*Mely tárgyakat szeret kevésbé tanulni és miért?*” Ezekre összesen 62 személy válaszolt, melyből 32 férfi, s 30 nő volt.

Ezekre a kérdésekre már bátrabban válaszoltak, ezért is több a válaszadók száma itt, mint pl. a tanárok értékelésénél. Ugyanis a tantárgyakkal közvetlen dolguk van nap mint nap, azután sokan nem a nevelőkben keresik elsődlegesen esetleges tanulási eredménytelenségük okát, mert általában eléggé objektívek magukkal szemben; ismerik képességeiket, előképzettségük hiányosságait, készségszintbeli problémáikat, és ezeket meglehetősen józanul vetik egybe a tanári munkával.

Az adott válaszokban főleg ezek a tényezők szabják meg értékeléseiket, de jelentősek azok az indokolások is, melyekben ilyen véleményeket olvashatunk:

„nem látom hasznosnak az élet szempontjából ezt vagy azt a tantárgyat”; ebből vagy abból a tantárgyból „sok” vagy „kevés” az anyag. „ez a tárgy könnyű”, „ez a tárgy nehéz”, de az oktatási hibákat is elég bátran megjelölik a viszonyulás pozitív vagy negatív okául.

A leadott szavazatok szóródása eléggé megoszló, változatos képet mutat mindkét irányban: vannak szélsőséges esetek, vannak közepes arányok is, mind a nők, mind a férfiak szavazatainak viszonylatában. Legtöbben sorrendben egyszerre több tárgyat is megjelöltek, ahogy szeretik vagy nem kedvelik azokat. Vannak kimondottan kedvelt és nem kedvelt tárgyak mindkét nemnél, mint a mellékelt táblázatok is mutatják.

A kedvelt tantárgyakra leadott szavazatok megoszlási aránya

Kedveltek (férfiaknál)				Kedveltek (nőknél)			
Sorrend	Tantárgy	Szavazatszám	%	Sorrend	Tantárgy	Szavazatszám	%
1.	Matematika	15	35	1.	Magy. irod.	17	36
2.	Fizika	12	28	2.	Történelem	12	25
3.	Földrajz	9	21	3.	Földrajz	10	23
4.	Magy. irod.	7	16	4.	Matematika	8	16
Szavazatok összege: 43				Szavazatok összege: 47			

A nem kedvelt tantárgyakra leadott szavazatok megoszlási aránya

Nem kedveltek (férfiaknál)				Nem kedveltek (nőknél)			
Sorrend	Tantárgy	Szavazatszám	%	Sorrend	Tantárgy	Szavazatszám	%
1.	Magy. nyelv	7	35	1.	Kémia	16	17
2.	Egészségtan	5	25	2.	Fizika	8	23,5
3.	Történelem	4	20	3.	Matematika	7	20,5
4.	Matematika	4	20	4.	Biológia	3	9
Szavazatok összege: 20				Szavazatok összege: 34			

A táblázat szerint a *férfiaknál* nagyon kedvelt tantárgyak sorrendben: a matematika, a fizika, a földrajz, irodalom; mert ezeknek a legmagasabb a szavazati szóródása. Kevésbé kedveltek viszont náluk: a nyelvtan, az egészségtan és a történelem.

A *nők főleg* az irodalmat, a történelmet és a földrajzot szeretik, s szép számmal a matematikát is. Nem kedvelik viszont a kémiát, a fizikát, és elég sokan a matematikát.

A következőkben ismertetjük indokolásaikat is, melyekből megtudhatjuk, milyen motívumok hatása alatt dicsérő vagy elmarasztaló a választásuk.

A férfiak indokolásait azért vetettem össze a nőkével, hogy kiélezzem a különbségeket köztük.

Irodalom. A férfiak azért szeretik, mert nem elvont, a tömegkommunikációs eszközök sokat foglalkoznak vele, leköti a figyelmüket, jól szolgálja az emberismeretet és nevel.

A *nők* viszont a következőkért vonzódnak hozzá. Az órákon megkedveltették velük az olvasást, a szemelvények bemutatása, a tanárnő lelkes magyarázata folytán. A tv, a rádió értékelései is elősegítik, hogy mindent értsenek belőle, az órákon és gyönyörködjenek.

Nyelvtan. Még kevés hallgató látja a beszédben való szerepét, mert ezt csupán két pozitív szavazat igazolja a *férfiak* részéről. A *nőknél* különösebben nem emelték ki ezt a tárgyat, igaz, ellene sem igen szavaztak.

Történelem. A *férfiak* közül mindössze négyen szavaztak rá, mert szeretik világnézetformáló hatása miatt, és érdekli őket, hogy miképp lett a múltból a jelen.

A *nőknél* sokan kedvelik, az irodalom után a legkedveltebb tárgyak, mert érdekes, eseményes, mesészerű, a valóságot, s a fejlődés menetét tárja fel színesen, amelyet mindannyian értenek.

Földrajz. A *férfiak* azért kedvelik, mert nem elvontak annyira az ismereteik, a térkép révén sokat utazhatnak képzeletben, az újság, a tv is sokat él vele, és segíti őket abban, hogy a tanultakat felhasználhassák.

A *nőknél* is hasonló a helyzet, ezt is mesészerűnek tartják elbeszélő jellege miatt, örülnek, hogy értik, s hogy a világban megtanulnak tájékozódni.

Számtan—mérta. A *férfiaknak* főleg az üzemi osztályokba járóknak, ez a legkedveltebb tantárgya, ami érthető is, hiszen sokaknak a szakmájában nélkülözhetetlenül szüksége van rá. (Lakatosok, esztergályosok, asztalosok stb.) Egyik leghasznosabb tantárgynak tartják a társadalomban.

A *nők* is meglepően magas számban adták rá szavazatukat: ők főleg a szöveges feladatokat kedvelik, és szeretik a fejtörő formájában megrendezett versenyeket, funkció-öröm hatja át őket ilyenkor, s külön élvezik azt, hogy értik az összefüggéseket is.

Fizika. Ugyancsak a szakmában való nagy szerepe magyarázza a nagy szóródásbeli eltolódást a *férfiak* javára. Ők konkrétan meg is tudják indokolni a jelentőségét társadalmunkban. A *nők* nem indokolták, hogy miért szavaztak rá, illetve ellene.

Kémia. Kevésbé kedvelt tantárgy *mindkét* nem esetében, amint leolvassuk a táblázatokból. Sajnos a nagy többség nem érti, mert alig látnak belőle kísérleteket, így gyakorlati haszna sem elég konkrét részükre.

Az *egészségtan* inkább a *nőknél* lenne jelentősebb, viszont elég sokan ellene szavaztak. Az indokolásokból határozottan lehet következtetni a szaktanári munka minőségére.

A *kedvező viszonyulások indítéka* pl. az irodalom, a számtan, a fizika és a történelem vonatkozásában abban keresendő elsősorban, hogy ezeknek a tárgyaknak feladatait, gyakorlati szerepét az életben, meggyőzően fel tudták tárni a tanárok; maguk is igen szeretik tárgyaikat, építenek a hallgatók tudására, tapasztalataira, életszerű példákon gyakorlatilag is alkalmazzák a tanultakat, az órákon pedagógiailag serkentő légkört tudnak biztosítani, tapintatosan és hatékonyan tudnak hatni a gyengébbekre, nem engedik őket odáig jutni, hogy tartósan kedvüket veszítsék, mindig megtalálják hozzájuk a kedvébresztő vagy fokozó ráhatásokat. Nyilvánvaló, hogy az ilyen nevelői munka hatására kedvező motivációs alap alakul ki sok hallgatóban a jelzett tantárgyak tanuláshoz.

A *nők* inkább a humán tárgyakat kedvelik, mert ezek tartalmát jobban értik, érdekesebbnek tartják, előismereteik esetleges hiányossága nem ütközik ki annyira ezeken az órákon, mint a reál tárgyak esetében. A *férfiaknál* a reál tárgyakhoz való nagyobb vonzódását főleg az indokolja, hogy sok szakmabeli ismerettel rendelkeznek főleg a gyakorlat vonalán, a tanuláskor így könnyebben érnek el sikereket, dicséretet, jobb osztályzatot, s mindez magától értetődően fokozza náluk a munkakedvet.

A válaszokból arra is lehet következtetni (főleg ha a hospitálásokon észleltekkel egybevetjük azokat!), hogy mely tárgyak óráin folyik színes, eleven

munka, mennyire változatosak, céltudatosan megválasztottak az oktatási eszközök, fogások és módszerek, mennyire jutnak érvényre az eredmény fokozásában az oktatási alapelvek. Ha az órákon gyakran jutnak a hallgatók elismeréshez, sikerélményhez, akkor ezek lelkesítő hatása folyton erősíteni fogja a célmotívumok által felébresztett tanulási munkavágyat. A nevelők legyenek igényesek, de egyszersmind álljon szemük előtt az a fontos szempont, hogy hallgatóikkal szeretessék is meg tantárgyaikat. Ha ezt elérik, semmiféle nehézség nem fogja elvenni a hallgatók kedvét az iskolabajárástól.

A továbbiakban konkrétan azt is megvizsgáljuk, hogy milyen tantárgyakat nem kedvelnek és miért, az esti tagozatos általános iskolások.

A *magyar nyelvtant* a férfiak azért nem szeretik, mert nem értik a szabályokat, sok is van belőlük, nagyon időigényes a tanulása, többen kifejezésbeli nehézségekre is hivatkoznak, főleg az idősebbek.

Az *irodalmat* mindössze hárman írták a kevésbé kedvelt tantárgyak közé. Meglepő viszont, hogy egyik férfi (egy 32 éves szakmunkás) azért szavazott ellene, mert „politikai jellege van és politikai dolgok — szerinte — nem tárgyak”!?

A *történelemnél* 3:4 az arány a nők javára. A férfiakat kevésbé köti le a múlt. A nők viszont arra hivatkoznak, hogy nem értik az osztályharcot, és túlságosan „elméleties” a magyarázat és így nem érdekes számukra.

A *földrajzra* mindössze 2 nő adott elmarasztaló választ. Indokolásuk szerint nem értik a fogalmakat, s unalmas a magyarázat.

A *számtan* és *mértan* esetében az arány 4:7 a férfiak javára. Több hallgatónál az indok: sokat kell gondolkodni, az algebra érthetetlen számukra, több idő kellene a házi feladatok elkészítéséhez, s azok legtöbbször elég nehezek. Ez mindkét nem egyöntetű nézete.

A *fizika* főleg a nőknek nem kenyerre, ezt az 1:8-as arány is jelzi. A nők szerint túlságosan elvont, nem értik, nem látják célját, a gyakorlatban keveset foglalkoznak vele.

A *kémianál* a nők vonatkozásában a legrosszabb a helyzet. A szavazati arány 3:16. A képleteket sem a nők, sem a férfiak nem szeretik, mert nincsenek kísérletileg alátámasztva, így a tárgy tanítása, teljesen elvont. Sok időt elvesz náluk a kémia tanulása, és mégsem értik az alapfogalmakat. Nem köti le figyelmüket, így munkájuk nagyrészt eredménytelen.

Egészségtan. Főleg a férfiak nem szeretik, táblai vázlatot ritkán kapnak az órán, nem érdekli őket, így a „levegőben lógó a magyarázat és benne a sok adat”, mely egyébként is unalmas és száraz.

Észrevételeink az egyes tantárgyak oktatásáról.

Meglepő, hogy az *irodalmat* — még a lelkes tanári munka mellett is, a férfiak közül elég sokan — nem kedvelik az üzemi iskolában. Ott is be kell iktatni az órák menetébe a szemelvény-bemutatókat, és konkrét példákon szemléltetni kéne emberformáló szerepét.

A *nyelvtant* főleg azért nem szeretik, mert nem értik meg a nyelvtényeket, nem érdekes számukra az indukciós anyag, nem meggyőző az elemző — elvonatkoztató — általánosító eljárás. A hallgatók ebben a munkában alig vesznek részt, mert ez a folyamatot szinte kizárólag a szakos tanár végzi.

Lassúbb, de meggyőzőbb haladást az órákon! Nagyobb türelemmel, apró sikerélményeket biztosítva kellene haladni, a gyengébbeket gyakrabban kellene feleltetni.

A *történelmet* és a *földrajzot* ugyanaz a tanár tanítja. A túl tömör tankönyveket magyarázatával alaposan felduzzasztja, sok évszámot követel, kevésbé

eseményesen adja elő az anyagot, így a feleletek nemigen sikerülnek, az osztályozás és a bíráló eléggé elmarasztaló. Természetesen így nem szerethetik meg az egyébként érdekes, érdeklődési körükbe vágó, színes tartalmú tantárgyakat. A légkör nem egyszer feszült, ingerült hangulatú, s ez a tény sem kedvez az ösztönző motívációk kialakulásának.

A hallgatókat az órákon gyakrabban kellene gondolkodtató kérdésekkel aktivizálni, és feltétlenül gyakrabban volna szükség buzdítások, dicséretes alkalmazására.

A *számтанban* az algebra valóban sok nehézséget jelent számunkra. A feladatok fokozott gyakorlatiassá tétele segítheti csak elő gondolkodásbeli tevékenységük frissességét. A házi feladatoknál sokszor még az analóg példák is nehezeknek bizonyulnak a hallgatók zöménél. Meggyőző magyarázat mellett, kevesebbet belőlük odahaza! Akik viszont rászorulnak, több alkalommal kellene számukra korrepetálást biztosítani. Általában igen gyenge a hallgatóság feladatmegoldó képessége a silány alap következményeképpen. Ebben a tantárgyban különösen fontos a tanulók tudásának egyéni ismerete, s főleg azért, hogy megtaláljuk irányításukhoz a legcélravezetőbb, leghatékonyabb ösztönző eszközöket és módszereket.

A *fizika* a nőknél jelent problémát, mert nem szerepelnek a magyarázatban kísérletek és a háztartásból vett feladatok. Kevés a szemléltetés, sajnos eszközökkel alig rendelkeznek. Kísérletekre és élettapasztalatokra való támaszkodás nélkül nem fogják a nők a tárgy hasznosságát felismerni.

A *kémia* ellen a legtöbb a panasz! A nők részéről 16 fő szavazott ellene! Ezek az órákon szinte teljesen hiányzik a kísérlet. Az alapfogalmak — tudjuk, hogy még a nappalisok számára is eléggé komplikáltak: nem értik pl. az atom-, a molekulásúly fogalmát, a vegyértéket, s bár sok ideig tanulják, nem marad meg fejükben a sok mechanikusan bevésett ismeret. Sok ezeken az órákon a kedvét vesztett hallgató, ellenőrzéskor lesütik a szemüket és nem akarnak felelni. Egy-egy nehezebb egységnél többet kellene időzni a szaktanárnak. Az alapfogalmakat állandóan ismételni kellene.

A *biológia* iránt is érthetetlenül nagy az érdektelenség. Itt a nyolcadik osztályban *egészségtan* formájában tanítják. Pedig igen fontos tárgy lenne, de a tanár nem képes valóban szemléletes, vonzó formában megtanítani az órákon. Igen sok és sokféle az új fogalom, több vázlatrajzra volna szükség, a tanulásmód nem tisztázott, rajzos segédkönyv sem áll rendelkezésre, száraz a magyarázat is, jó felelet csak nagy ritkán akad, így siker lehetőség biztosítására, buzdító vélemény nyilvánítására nincs igen lehetőség.

Látható tehát, hogy sok tantárgynál gyenge az érdeklődési kedv, így a dolgozó munkába alig kapcsolódnak bele a hallgatók, elveszi a kedvüket az, hogy a kérdésekre rosszul vagy egyáltalán nem tudnak válaszolni... Szókincsük szegényes, a szaknyelvet nem igen tudják használni, hiányzik az órákról a sokoldalú szemléltetés, ritka a feszültséget feloldó humor, azután egy-egy apró siker gyakrabban elkelne az órákon, főleg a nehezebb részek feldolgozásakor.

Módszereink tárházában is meg kell keresni az öntevékenységre sarkallókat, hogy a gyengébb képességű hallgatók együtt tudjanak haladni az osztály zömével. (Pl. csoportoktatás, csoportos eszközhasználat, fokozottabb támaszkodás a hallgatók termelési és élettapasztalataira stb.).

AUTH ANDRÁS

A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOM 50. ÉVFORDULÓJÁRA KÉSZÜLŐDNEK

Korábban megírtuk, hogy Baranya megye nagyobb művelődési házaiban hogyan készülnek e különös jelentőséggel bíró évfordulóra. Most lássuk, hogyan készülnek egyes *körzeti művelődési otthonok!*

A rendezvények természetesen nem korlátozódnak november 7-re, jóval korábban is, és folyamatosan kerülnek lebonyolításra.

Számos művelődési otthon gondos válogatás után már most megtervezte az *ismeretterjesztés* vonalán lebonyolításra kerülő munkát.

Dunaszekcsőn Politikai Kör címmel hat előadásból álló előadássorozat lesz, melynek előadásai elsősorban társadalomtudományi jellegűek. Ezekre főképpen a KPVD SZ-hez és a Szakmaközi Bizottsághoz tartozó dolgozókat mozgósítják. Ugyanebben a községben Forradalmi Filmnapokat terveznek. Elsősorban az ifjúság részére nyolc forradalmi játékfilmet mutatnak be kéthetenként kedvezményes belépővel. Ennek keretében a következő filmeket vetítik:

1. Puskák és galambok.
2. Emberi sors.
3. Scsorsz.
4. Valahol Európában.
5. A tizedes meg a többiek.
6. Patyolat akció.
7. Két félidő a pokolban.
8. Negyvenegyedik.

Almamellék, Kölked és Szajk községekben is *Leninnel és a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal* kapcsolatos filmvetítést terveznek az évfordulót megelőző hetekben, előestéjén pedig „Ki mit tud?” vetélkedőt tartanak. Ugyanakkor a Szovjetunióban járt dolgozók *élménybeszámoló*i teszik változatosabbá a programot.

Berkesden a Szovjetunió népeinek élete címmel kiállítást terveznek, mely kiállítás a körzet valamennyi községében kerülne bemutatásra. Megrendezéséhez a *Magyar—Szovjet Baráti Társaságtól* kérnek segítséget. *Önálló ismeretterjesztő filmvetítéseket* szerveznek a következő kisfilmek bemutatásával:

Baráti találkozás,
Kis történetek róluk és rólunk,
Lenin illegalitásban,
Történelem és legenda.

Ismeretterjesztő előadásokat a következő témákkal tartanak:

Mit jelent a Nagy Októberi Szocialista Forradalom a Szovjetunió lakosságának?

Mit jelent a Nagy Októberi Szocialista Forradalom a föld népeinek?

Mit jelent a Nagy Októberi Szocialista Forradalom Magyarország lakosságának?

Felhívják továbbá a lakosság figyelmét a *televízió* és *rádió* azon műsoraira, melyek a nagy évforduló jelentőségét méltatják. E műsorokat a lehetőségekhez mérten közösen tekintik meg a művelődési otthonban.

Szentlőrincen négy előadást terveznek filmvetítéssel egybekötve. Ebből kettő a *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* történetével, kettő pedig annak hatásával foglalkozik.

*Borjád*on a következő előadások foglalkoznak az évfordulóval és az ezzel kapcsolatos eseményekkel:

1. *Ötven éve történt* címmel *Atádi József vb-elnök* tart előadást. (Mi történt ötven évvel ezelőtt? Az események hatása az egész világra.)
Szemléltetés: *Körzetünk fejlődése a felszabadulás után* c. fotokiállítás.
2. *Hazafiság és nemzetköziség* címen hangzik el előadás *Heinek János tanár* részéről. (Ezen belül szó lesz arról, hogy hogyan fordítja el a hazafiság fogalmát a nacionalizmus és a sovinizmus. Mit jelent az igazi hazafiság?)
Szemléltetés: *Nem törnek át* című film.
3. *A magyar parasztság történetéből*. (Parasztors-parasztgond az ellenforradalmi korszakban. Mezőgazdaságunk szocialista átszervezése és az egységes parasztság kialakulása.)
Szemléltetés: *Falusi szimfóniák* című film.
4. Egy Szovjetunióban járt elvtárs *élménybeszámolója*.

Ugyanebben a községben *önálló filmsorozatokat* is tartanak:

1. *Képek a szocialista országokról:*

Ember észak ura,
Ezt láttam Mongóliában,
Hatalmas Ob folyó,
Hajnali harmat országa,
Krasznojarszki oszlop,
Öt országon át,
Romániai útjegyzetek.

2. *Az úrkutatás a Szovjetunióban:*

Dicsőség a szovjet ürrepülőknél,
Föld — világűr — föld,
Út a csillagok felé.

Somogyhárságyon április 4-e után folyamatosan a következő előadások hangzanak el:

1. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom előzményei.
2. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom.
3. Fél évszázad eredményei a Szovjetunióban.
4. Magyar vöröskatonák a Nagy Októberi Szocialista Forradalom utáni intervenciók harcokban.

5. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatása a magyar munkásmozgalomra.
6. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatása a nemzetközi munkásmozgalomra.

Klubmunka

Kölkeden az ifjúsági klub az évfordulóról való megemlékezést egész évi munkájában szeretné kifejezésre juttatni. A mozgalom első szakaszában programjukban fő súlyt helyeznek a *politikai kör vitáira*. Ennek keretében mutatják meg a fiataloknak a *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* nemzetközi hatását az ifjú kommunista hősök életének bemutatásával. A második szakaszban kívánják beindítani a *forradalmi nyomolvasás* akcióját, amelynek keretében a forradalom naptára, helyszínrajza, az osztályharc menete, az intervenció és polgárháborúk frontjai, a forradalom vezéreinek életútja elevenedik fel az ifjúság előtt. Egy közös faliújságon „Vörös Sarkot” jelölnek ki és azon hétről-hétre cikkekkkel történelmi propagandát teremtenek. Helyet adnak itt a *forradalom a művészetben, irodalomban* témáknak is. Öt fordulóban „Ki mit tud?” szellemi vetélkedőt rendeznek: a forradalom vetülete az irodalomban, történelemben, ideológiában, földrajzban, művészetekben.

Berkesden, Dunaszekcsőn, Lippón és másutt is rendeznek *szellemi vetélkedőket* *Ki tud többet a Szovjetunióról* címmel. E vetélkedőket a körzet valamennyi községe megrendezi. A helyi vetélkedők öt legjobb helyezettje a körzeti székhelyeken *körzeti vetélkedőn* vesz részt.

A *szentlőrinci ifjúsági klubban* kötött foglalkozások keretében *filmvetítésekkel egybekötött vitaesteket* terveznek öt alkalommal, melyek a *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* történetével foglalkoznak. Ezekben a vitaesteken részt vesznek a még élő veteránok is. Két alkalommal *szellemi vetélkedőt* rendeznek. Az első témaköre a *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* története, a másodiké, a *Szovjetunió ma*. Úgy tervezik, hogy a beinduló *filmklub* részére a filmműzeumtól nagy szovjet filmalkotásokat kérnek és mutatnak be.

Borjád községben *Tv-klub* működik. A klubtagságot mozgósítják a tv keretében sorra kerülő, az évfordulóval kapcsolatos előadásokra, politikai tanfolyamra.

A megyében a *szakkörök* is tevékenykednek. A *dunaszekcsői fotoszakkör* a helyi dokumentumokat örökíti meg. Részt vesz a Járási Tanács VB dokumentációs anyagának kidolgozásában és kiállítást rendez. A *sakk-szakkör* az évforduló tiszteletére megrendezi a Duna-Kupa versenyt.

Több községben (*Újpetre, Vókány* stb.) érdekes kezdeményezésekkel és előképzésekkel lehet találkozni a *bélyeggyűjtő-szakkörökön* belül. Olyan kiállítást rendeznek, melynek témája: *A munkásmozgalom története bélyegeken. Szentlőrincen* is kollektív munkával tervez kiállítást a *bélyeggyűjtő-szakkör*, melyen két témakör szerepel:

- a) A Nagy Októberi Szocialista Forradalom a szovjet bélyegeken.
- b) A magyar munkásmozgalom története magyar bélyegeken.

Itt a *honismereti-szakkör* is bekapcsolódik, mely feldolgozza az októberi forradalomnak a községre vonatkozó történetét. Összegyűjti a fellelhető fényképes anyagot, a még élő szereplőkről pedig felvételeket készít a *foto-szakkör* bevonásával.

A *somogyhársági* művelődési otthonban működő *honismereti-szakkör* tagjai felkutatják a körzetben élő vörös katonákat, jegyzőkönyvszerűen rögzítik az aktuális élményeket (tipikusabb esetben magnetofonszalagra rögzítik az elmondottakat), tárgyi és okirati emlékeikről fotofelvételeket készítenek. Ugyancsak a honismereti-szakkör felkutatja a körzetben lezajlott *uradalmi és paraszti mozgalmak* történetét. Anyagot gyűjt és párhuzamot von a *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* előzményeivel.

A kisebb művelődési otthonokban ugyancsak tevékenykednek a *könyvtárosok*, ahol a könyvtári munkát is a cél szolgálatába állítják. *Berkesden* a községi könyvtár megfelelő propaganda munkával arra törekszik, hogy minél többen ismerjék meg a szovjet irodalmi alkotásokat. *Borjád*on könyvkiállítást rendeznek, melyen az évfordulóval kapcsolatos aktuális művek kerülnek kiállításra.

Kiállítást készítenek elő *Somogyhárságyon* is, amely a Nagy Októberi Szocialista Forradalom lefolyását és eredményeit szemlélteti (folyóiratok, napilapok és egyéb kiadványok irodalmi anyagából, képeiből). A *szentlőrinci* művelődési otthon az iskoláknak gyermekrajz *pályázatot* hirdet meg, melynek témaköre a Nagy Októberi Szocialista Forradalom. A legjobbakból a művelődési otthonban kiállítást rendeznek, a három legjobbat tárgyjutalomban részesítik.

A körzeti művelődési otthonokban a *műkedvelő művészeti csoportok is készülődnek*. Több csoport az 1966/67. népművelési évad során nemcsak az évadra vonatkozóan készített tervezetet, de munkatervébe felvette az 1967/68. népművelési évadban sorra kerülő *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* 50. évfordulójának előkészítési munkálatait is. Több körzeti központ már konkrét rendezvénytervezetet határozott meg munkatervében.

Magyarszéken november 7-én tartják *szavalóversenyüket*, dalárdájuk november 7. tiszteletére *hangversenyt* rendez a községben. Erre a hangversenyre meghívják a *mágocsi és szalatnaki* kórusokat.

Az *irodalmi színpadok* november 7-i emlékműsorral készülnek, amellyel bemutatják azt a történelmi változást, mely a november 7-i eseményeket követte. *Mágocson* a műsorban közreműködik a művelődési ház kamarakórusa. *Szentlőrincen* az irodalmi kör, irodalmi összeállításban mutatja be a *Nagy Októberi Szocialista Forradalmat* szovjet költők művei alapján. Ebbe a produkcióba bekapcsolódik a Mezőgazdasági Technikum énekkara is. A *színjátszócsoporthoz* november 6-án este ünnepi díszelőadás keretében kívánja bemutatni *Osztrovszkij: Holló a hollónak* című drámáját. A *borjádi színjátszócsoporthoz* a Nagy Októberi Szocialista Forradalom méltó megünneplése érdekében KISZ-tagok közreműködésével a következő egyfelvonásosokkal készül:

Akik harcoltak értünk,

Kezedben a sorsod,

továbbá *Vers a szocializmusról* című irodalmi műsorral. Gyermek-táncscsoportjuk „Béke és barátság” címen készül az évfordulóra a következő táncokkal:

Szomszédos népek táncai,

Orosz körtánc,

Tampet,

Galgamenti csárdás.

Borjád már részletes ünnepi programmal is rendelkezik az évforduló napjára. A következőképpen tervezik:

November 5-én *kiállítások megnyitása*: foto- és könyvkiállítás.

November 7-én *zenés ébresztő* hangos híradón keresztül. 10 óraker: ünnepély. Ennek műsorgetervezte: szovjet himnusz, szovjet hadsereg jubileumi indulója. Táncok: szomszédos népek táncai, orosz körtánc. Szavatelok: *Nyikolaj*

Aszajev: Lövés az Auróra cirkálóról, I. *Davidkov*: Október unokái, *Földéak János*: Nem feledheted! *Komját Aladár*: November 7., *Kapuvári Béla*: Értünk élt Lenin elvtárs, *Szpendiarova*: Gyermekdal Leninről. Karének: Fel vörösök, proletárok... Völgyvidéken és hegygerincen át... Békedal, Vár ránk a síkság, Ma nekünk ragyog már a napfény. Néptánc: Tampus, Galgamenti csárdás.

Közben elhangzik az ünnepi beszéd. A délelőtti program az Internacionálé hangjaival ér véget. Délután *sportműsor* lesz, az időjárástól függően labdarúgás vagy asztalitenisz. Este szórakoztató előadás lesz egyfelvonásosokkal és irodalmi összeállítással.

A *somogyhársági program* november 7-én:

1. *Zenés ébresztő* (forradalmi, mozgalmi indulók).
2. *Élménybeszámoló úttörőknek*: elbeszélgetés veterán vöröskatonákkal.
3. A *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* szovjet és magyar emlékeiről összegyűjtött, valamint a körzet munkásmozgalmát (uradalmi megmozdulások, aratósztrájk), továbbá a felszabadulás utáni eredményeket szemléltető *kiállítás megnyitása* a körzeti művelődési otthon nagytermében. Ugyanakkor kerül megnyitásra a *Nagy Októberi Szocialista Forradalommal*, a *Szovjetunióval* és a felszabadulás utáni magyar eredményekkel foglalkozó könyvek kiállítása.
4. Szellemi vetélkedő. Témaköre: a) A Nagy Októberi Szocialista Forradalom előzményei, lezajlása, eredményei. b) A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatása a magyar munkásmozgalomra, felszabadulás utáni eredményeink. c) A körzet mozgalmi múltja. d) Lenin életrajzi adatai.
5. Ünnepi nagygyűlés kultúrműsorral.

Körzeti tevékenység

Szentlőrinc és más körzeti székhelyek körzeti munkájukban a kis községek részére biztosítják az elhangzott előadások közül a legjobbakat. A műsoranyag válogatásában és a műsorok megrendezésében segítséget nyújtanak. *Szentlőrinc* a gyermekrajz-kiállítást is *vándoroltatja* a körzetben.

A *borjádiak* célja az évfordulóval kapcsolatban a körzeti munka hatóságának bővítése, kiterjesztése minél több művészeti ágra. Az ismeretterjesztő előadásokat, a filmsorozatokot és a művészeti csoportok bemutatóit a körzetben is megtartják. A körzet művelődési otthonai együttesen is adnak *közös műsort* a *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* 50. évfordulója tiszteletére jelenetekből, táncból, énekből, furulya-dalcsokorral és szavalatokkal szerepelnek. E műsort a körzet valamennyi községében bemutatják.

A művelődési otthonok terveiből érződik, hogy a népművelők ebből az alkalmából többet, jobbat, a valóságos igényekhez közelebb állót akarnak nyújtani, igyekeznek célirányosabbá tenni népművelési tevékenységüket.

Annak reményében adjuk közre egyes körzeti művelődési otthonoknak az évfordulóra vonatkozó elképzeléseit, hogy a megye kultúrmunkásait ezzel is segíthessük. Reméljük, hogy az elképzelések életrevalóságát a gyakorlatban sikerül bizonyítani és hogy azokból minél több megvalósul.

IRODALMI ÖSSZEÁLLÍTÁSOK NOVEMBER 7-RE

Ember lesz az ember!

1. *Ivan Vazov*: Nézzétek így élünk című verse.

Szövegmondó: Nőjj fel, nőjj fel szívem virága
S kik bölcsődet a hóba hányták
Anyád szívével gyűlöld, gyűlöld
Rabtartóid rettentő jármát.

2. *H. Botev*: Harc című verse (Tűz csiholója. 81. oldal).

3. *Puskin*: Üzenet Szibériába (Tűz csiholója. 124. oldal).

4. *Gyóni*: Utolsó tánc (Gyóni összes költeményei. 186. oldal.
Tűz csiholója. 290. oldal.)

Szövegmondó: Nőjj fel, nőjj fel szívem virága,
Erős legény légy, mint a szálfá,
S erős karoddal vedd a bombát,
Vedd a bombát
A zsarnokok hintájára.

5. *Sevcsenkó*: A földön ember lesz az ember. (Felszállott a páva című kötet, 35. oldal.)

6. *V. Brjusov*: Üdvözlét a tömegnek. (Tűz csiholója, 271. old.)

7. *Ny. Aszajev*: Lövés az Auróra cirkálóról. (Tűz csiholója, 342. oldal.)

Szövegmondó: Nőjj fel, nőjj fel szívem virága,
Szívd el, szívd el sovány emlőmet.
Apádnak és bátyáidnak
Bosszúlója,
Bosszúlója legyen belőled.

8. *L. Ragyim*: Elvtársak c. verse.

9. *Somlyó Zoltán*: Hol van a cár. (Tűz csiholója 286. oldal.)

10. *Tvardovszkij*: A hazáról. (Tvardovszkij összegyűjtött versei)

Szövegmondó: Jöttöd előtt hosszú századok botorkáltak
éjbevesző rögös utakon,
szakadékok, rémek, rianások lestek rájuk,
örvényes, szennyes, garázda folyók,
lábuk, kezük, szívük felvértezte a fénytelen
reménytelen élet;
Állj elő tanu, esküdj!

1. versmondó: Megrontották asszonyomat...
Szövegmondó: Esküdj te is ott!
2. versmondó: Leányom szüzi virágát sárba taposták...
Szövegmondó: Esküdj!
3. versmondó: Szíjat hasítottak hátamból. Ez vala munkám bére...
Szövegmondó: Esküdj!
4. versmondó: Bénára vertek... Szemem elfolyt... Nézd karomat...
 Csonk.
Szövegmondó: Esküdj!
5. versmondó: A cár börtöne mélyén hunyt ki ifjúi életem...
Szövegmondó: Esküdj!
6. versmondó: Szibéria jeges pusztáin vigyorgott rám a fagyoscsókú halál...
Szövegmondó: Megálljatok!... (szünet)
 „Valami új született a világra —
 alig gyanítjuk még fényét a tömkelegben.
 keresnünk kell tehát, keresnünk fáradhatatlanul.”
11. *Tyihonov:* A lenini zászló. (Tyihonov válogatott versei.)
12. *Marincho Regó:* Népek hajnala. (részlet)
 Ó, Auróra, Auróra benedicta... stb. végig.
 (Tűz csihilója. 391. oldal.)
13. *Ernst Tollek:* *Requiem.* (Tűz csihilója. 263. oldal.)
 (A műsört tételenként orosz forradalmi dalokkal lehet színe-
 sebbé tenni.)

A NAGY OKTÓBER SZÜLÖTTE

- Szövegmondó:* A tengerészeknek tüzet kellett nyitniok a kormány ellen. Várták a petropavlovszki erődtől a jeladást. Amint ott felvillan a vörös fény, az Auróra matrózainak azonnal meg kellett kezdeniök a tüzelést és ez szolgált jeladásul a Téli Palota megrohanásához.
- I. versmondó: „Orr-ágyú tölts. Vaktöltényt! — kiáltott Belisev a forradalmi bizottság parancsa értelmében.
 — Kész!
 — Tűz!
- Szövegmondó:* A Néva fölött fellobbant az ágyútűz, a városon végigdübörgött a lövés moraja. A vörösgárdisták csatalanca megindult a Téli Palota felé.
- I. versmondó: Sok külföldi újság azt írta, hogy az Auróra éles tölténnyel lőtte a Téli Palotát, vádolták a bolsevikokat, hogy elpusztítják az orosz építőművészet e remekét.
- Szövegmondó:* A Pravda 1917. október 27-én Belisev komiszár aláírásával a következő levelet közölte:
- II. versmondó: „Petrográd minden becsületes lakosához, az Auróra cirkáló legénységétől, amely élesen tiltakozik az ellene emelt vádak ellen, mert teljesen alaptalanok. Kijelentjük: nem azért jötünk, hogy tüzeljünk a Téli Palotára, nem azért, hogy békés lakosokat megöljünk, hanem azért, hogy védelmezzük őket, és ha szükséges meghaljunk a szabadságért és a forradalomért...”

A külföldi sajtó azt írja, hogy az Auróra a Téli Palotára tüzet nyitott, de vajon tudják-e ezek az újságíró urak, hogy az ágyúból nyitott tűz nyomán kő kövön nem maradt volna sem a mellette lévő utcák épületeiből? Önökhöz szólunk, Petrográd városának munkásai és katonái! Ne higgyenek a provokációs híreknek. Ami a cirkálóról leadott lövést illeti, azt vaktöltéssel végeztük, hathüvelykes ágyúból.

Szövegmondó: A forradalomra akarták fogni, hogy pusztít, arra a forradalomra, mely a legcsodálatosabb fejlődést indította el egy nagy nép életében.

Vinokurov: Vasúti kocsí 1918-ban. (Mai orosz líra c. kötet 56. oldal.)

Tyihonov: Nagy volt az út. (válogatott versek. 14. oldal.)

Optimista tragédia. II. felv. 4. jelenet. (1 nő, 5 férfi.)

Tyutcsjev: Hazám. (Külföldi versek könyve 286. oldal.)

Majakovszkij: Termés induló. (Válogatott versei 178. oldal.)

Tyihonov: Vers. (Tűz csíholói 421. oldal.)

Iszakovszkij: Faluhosszat. (Tűz csíholói: 429. oldal.)

Tyihonov: 1919—1941. c. vers 2. része. (válogatott versek 60. oldal.)

Szimonov: Várj reám. (Csodálatos utazás 42. oldal.)

Tyihonov: A teaszedőnő keze. (fölszállott a páva. 206. oldal.)

Jevtusenko: Az „Atomiram” cipőgyárban. (Mai orosz líra 14. oldal.)

Szövegmondó: Szibéria pusztáin új városok nőnek, hatalmas vízierőművek fényt és energiát zúgnak, úrhajók indulnak a holdra, az atom erőt a békés építőmunka szolgálatába kényszerítik, erősek és békéért harcolnak, mert tudják:

Jevtusenko: Naggyá lenni. (Mai orosz líra 7. oldal, vagy Csodálatos utazás 48. oldal.)

Brjusov: Lenin. (Tűz csíholói 375. oldal.)

(Zenei, ill. énekbetét a forradalmi daloktól, a munka dalain át a sputnyik dalokig válogatható).

Összeállította: Bucsky Mihály

ANTAL GYULA

TERVEK ÉS GONDOK A NÉPMŰVELÉSI ÉVAD KÜSZÖBÉN

A korszerű, szocialista népműveléssel szemben támasztott legfontosabb követelmény, hogy céltudatosan szolgálja a főbb társadalmi feladatok megvalósítását, népszerűsítését. A népművelés tartalmát a harmadik öt éves terv idején társadalmunk két, egymással szorosan összefüggő feladata határozza meg:

- Az ország termelési-gazdasági teljesítményének növelése;
- a szocialista tudat, társadalmi magatartás sokoldalú fejlesztése.

Megyénk népművelésének megítélésénél tehát elsősorban abból kell kiindulni, hogy ezeket a társadalmi célokat hogyan szolgálja a kulturális munka gyakorlata. E kérdés vizsgálatánál különös figyelmet érdemel: a népművelés társadalmi bázisa, a népművelési munka tervezése és a munkatervek megvalósítása.

A népművelés, mint a szocialista művelődésügy, az MSZMP művelődéspolitikai irányelveinek, célkitűzéseinek egyik sajátos eszköze, *széleskörű társadalmi bázisra épül fel*. E társadalmi és mozgalmi jellegéből adódóan a művelődéspolitikai irányelvek végrehajtása nem csupán a párt és az állami szervek feladatát képezi, hanem a társadalmi és tömegszervezetek, szövetkezetek és gazdasági szervek aktív közreműködését is igényli. Így *a népművelési munka irányítása minden területen elválaszthatatlanul szoros egységben jelentkezik a tömegszervezeti koordináció és népművelési egység kérdéseivel*.

A koordináció megteremtésében jelentős eredményekkel és sok tapasztalattal rendelkezünk. A *Megyei Művelődésügyi Bizottság*, majd az újjászervezett *Megyei Népművelési Tanács* fő feladata a koordináció javítása. E téren mindkét testület jó munkát végzett. A kapcsolatok általános javulásán túl a társadalmi és tömegszervezetek, párt- és állami szervek egységes fellépése, „egy nyelven beszélése” a központi célkitűzések lebontásában, a népművelési tervek kialakításában érte el csúcspontját.

E vonatkozásban a *Megyei Népművelési Tanács* a hozzáfűzött reményeket beváltotta, s mint elvi koordinációs testület segítséget adott a népművelési munka tervezéséhez, az országos irányelvek továbbításához. A célok és feladatok egységes továbbvitele azonban — nagyon kevés kivételtől eltekintve — *csak járási szintig* valósul meg. Ott a különböző szervek útjai már kettéválnak. Ki-ki a maga területén — bár a központi irányelveknek megfelelően — *önállóan* kívánja megoldani feladatait. A tömegszervezeti élet sajátosságai a szervezeti ön-

állóságot bizonyos mértékben igazolják, ez azonban nem jelentheti a teljes különállást, helyenkint elszigeteltséget.

Az önállóság túlzott hangoztatása igen sokszor gátolja a szoros együttműködést, az operatív koordináció létrejöttét. Megyénkben főleg három területen szembetűnő a különállás káros hatása.

- Az egységes fellépés, „egyetakarás” *leszűkül a népművelési évad előkészítésére.* A tervek elkészülte után csökken a koordinációs munka lendülete, és a közösen készített tervek végrehajtása kisebb csoportokra, nem ritkán egyes személyekre hárul.
- Gyakori jelenség, hogy tömegszervezetek és egyéb szervek az önálló szervezeti életet *csak külön helyiségben, szervezeti különállással* tudják elképzelni. Népművelési intézményeink igen súlyos helyiség gondokkal küzdenek, ezzel szemben gyakran találunk a művelődési otthonokban, vagy egyéb épületekben lezárt szobákat, tömegszervezeti és egyéb helyiséget, melyeket ritkán használnak, s akkor is olyan rendezvényekre, amelyekre a művelődési otthon tudna megfelelő helyiséget, zavarmentes környezetet biztosítani.
- *A gazdasági együttműködés* kérdésében régóta megvan az elvi egység, de a gyakorlati megvalósulás kevés elemével találkozunk. A gazdasági együttműködésnek nagyobb szabású népművelési akciók közös lebonyolításában szép eredményei vannak. A különböző szervek „mutató” dolgokban szívesen résztvesznek, de a rendszeres tevékenységre, a kevésbé látványos nevelési, művelési tevékenységre viszonylag keveset áldoznak.

E hátráltató tényezők elhárítását, a népművelés egységes társadalmi bázisának erősítését az 1968-as év egyik kiemelt feladatának kell tekinteni.

A társadalmi bázis erősítésének másik igen fontos eleme *a népművelés helyi irányításának javítása, demokratizmusának növelése, a népművelési intézmények társadalmi vezetőségeinek munkája, valamint a gazdasági szervekkel való kapcsolat megjavítása.*

A helyi tanácsok népművelést irányító munkáját több országos utasítás, rendelet szabályozza és módszertanilag is segíti. Több kérdésben pl. a könyvtárak tanácsi irányítása, a körzeti népművelési hálózat működése, a népművelési munka tervezése, stb. megyei útmutatókat dolgoztunk ki. Mindez és a tanácsi irányítás megjavítása érdekében tett egyéb erőfeszítések azt eredményezték, hogy *a tanácsi vezetők túlnyomó többsége jól látja el a népművelés helyi irányítását.*

Az elmúlt évadban *az előkészítés és tervezés* megvalósítását teljesen a községi tanácsokra bíztuk, és a tapasztalatok azt igazolták, hogy a feladatot eredményesen megoldották, a tervek megvalósításához javuló segítséget és irányítást adnak. Minőségi változásokat hoz napról-napra a tanácsok összevonása, a szakigazgatási körzetek létrehozása. Ezek pozitív hatása több területen — így a népművelés irányításában is — máris érezhető.

Fejlődött a *népművelési munka demokratizmus*a. Ez a fejlődés tartalmi és szervezeti vonatkozásban jelentkezik. A demokratizmus tartalmi kérdései a népművelés strukturális változásaival függenek össze, melynek lényege, hogy *a dolgozók anyagi jólétének javulása a kulturális kiadások nagyfokú növekedéséhez vezetett.* Ezek a kiadások azonban zömmel olyan árucikkekre terjedtek ki, amelyek a lakás kulturált berendezését szolgálják. A népművelési intézmények berendezése a lakáskultúrának ezzel a gyors fejlődésével nem tudott lépést tartani. Nagy mértékben elterjedtek a tömegkommunikációs népművelő eszközök: a rádió, tv, a sajtótermékek és a könyv. A kultúra terjedésének forrásai nagyrészt

áttevődtek a népművelési intézményekből az otthonba. Általánossá vált a családi, illetve szűkebb baráti körben történő művelődés.

A kulturális hatások sokasága nem volt hatástalan. Eredményessége főleg az emberek érdeklődésének fejlődésén mérhető, mely aktívabb és mélyebb lett. Jobban mernek és jobban tudnak vitatkozni, érvelni, mint néhány évvel korábban. A mélyebb érdeklődés az aktív művelődés igényét is eredményezte, és határozottabbá tette az emberek differenciálódását. Ezt igazolja az 1965-ös és 1966-os népművelési statisztika is, mely az aktivitást legjobban biztosító forma, a klubélet nagy fejlődését mutatja. A fokozódó differenciálódás pedig a klubokon belül a speciális *réteglubok* gyarapodását, illetve a népművelés leghatékonyabb formájának, a *szakköri mozgalomnak* fejlődését eredményezte.

A tömeges kulturális hatások nemcsak aktívabbá, de fogékonyabbá is tették az embereket kulturális kérdések iránt. *Mesterházi Lajos* úgy fogalmazta meg egyik cikkében, hogy Magyarországon sok a „félművelt” ember. Ezek további művelése nagyrészt igények és feltételek kérdése. Az 1965. és 1966. évi statisztika, az ellenőrzések tapasztalatai, valamint egyéb jelzések alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy az *elmúlt időszak a népművelésben „a konszolidáció” ideje* volt. Megszűnt az a nagy hullámmás, amely a korábbi években jellemezte az egyes ágazati fejlődést.

Kialakultak bizonyos *működési normák, belső arányok*. Kezdetét vette a *differenciált művelődésnek* olyan szakasza, amelyben a lakosság egyes rétegei — amennyiben a feltételek ezt lehetővé teszik — megtalálják helyüket a művelődési otthonokban, közművelődési könyvtárakban.

Ez a *viszonylag kedvező helyzet* azonban megnyugvásra nem ad okot. A *művelődési otthonok hatósugara — lassú bővülése ellenére — igen kicsi és a község lakosságának csak töredékét érinti*. Az új népművelési struktúrából az is következik, hogy a „félműveltség” állapotában lévő embereknek már igényei is vannak. Jobb feltételeket esztétikusabb környezetet kívánnak. Ezt művelődési otthonaink és könyvtáraink zöme nem tudja nyújtani.

Mindezek a körülmények erőteljesebben kiemelik a *társadalmi vezetőségek jelentőségét*, mind a népművelés belső demokratizmusának további javítása, mind tárgyi, személyi feltételei színvonalának emelése területén.

A közművelődés demokratizálódása az elmúlt évadban is erősödött. Jó hatása elsősorban a *népművelési programok kialakításában* mérhető. Az 1966—67. évi népművelési tervek bátrabban épültek az egyéni érdeklődési formákra és csökkenő tendenciát mutat az ellentét, mely korábban a társadalom nevelési céljai és az egyének érdeklődési köre közt volt. Meg kell jegyezni azonban, hogy ez korántsem jelenti az ellentétek megszűnését, csupán egy egészséges, demokratikusabb népművelés csíráját sejteti. Olyan közös tevékenység kibontakozásának lehetőségére utal, amelyben a népművelő jobban „emberközbe” kerül és az öntevékenyen művelődő személyiségek vagy differenciáltabb kisközösségek segítőjévé, művelődési tanácsadójává válik. A *demokratikus közművelődés további fejlesztésének kulskérdését tehát a népművelés „emberközpontúságának” javításában látom*.

A *társadalmi vezetőségek* működési formái, szervezeti keretei az elmúlt években kialakultak. Tevékenységükre mégis bizonyos „helybenjárás” jellemző. Kevés kivételtől eltekintve — és a lassú fejlődés ellenére — társadalmi vezetőségeink még nem állnak olyan színvonalon, hogy valóban a társadalom, az adott terület lakosságának igényét, véleményét képviselnék a népművelésben. Ennek okát *nem a testületek összetételében, hanem elsősorban a népművelők hibás szemléletében* látom, mely abból táplálkozik, hogy a társadalmi vezetőség létre-

hozása és fenntartása a „felülről” diktált feladatok egyike. Viszonylag kevés azoknak a szerencsés népművelőknek a száma, akik rájöttek, hogy a társadalmi vezetőséget nem *működtetni* kell, csupán hagyni kell *működni*. Ha a következő évadban sikerül annyit elérnünk, hogy a népművelés kiaknázatlan lehetőségeinek tárházából kiemelve, jobban előtérbe állítjuk a *társadalmi vezetőségek aktivizálását, öntevékenységük kibontakozását*, sok energiát takaríthatunk meg, és nemcsak tartalmi kérdésekben, de a népművelés jelenleg szegényes tárgyi, személyi feltételeinek javításában is szinte új fejezetet nyithatunk, melyet *hatékony együttműködés, tömegszervezeti koordináció, közös fenntartás, erős aktívahálózat*, stb. jellemezhet.

A *népművelési tervek készítésének* jelenlegi mechanizmusa több év gyakorlatának, továbbképzéseknek, a tervezésről kiadott elvi és módszertani kiadványoknak az eredménye. A tervkészítés módja és a községi tervek színvonala általában kielégítőnek mondható. Ezt az utóbbi években több értékelésben leírtuk és az éves népművelési munkatervek ezt többnyire alátámasztották. Ez az elégedettség azonban magában hordozza a megszokás veszélyét, ami a népművelésben igen nagy hiba lenne. Azt eredményezné, hogy a közművelődési munka nem tudná rugalmasan követni a társadalmi változásokat, s helyette megszokott formákhoz igazodnék. Ilyen negatív tendenciák kezdeti tüneteit már az idei évadban is fellelhettük. Az 1966/67-es népművelési évad előkészítése, megyei irányelveinek kialakítása az *ONT-nak a népművelés 5 éves tervezéséről kiadott irányelvei* alapján történt. Ezek az irányelvek a társadalmi feladatok hatékonyabb szolgálata érdekében a népművelési *célok* meghatározásában, *rangsorolásában* több dologban eltérnek a korábbi irányelvektől. Pl. az elmúlt években kiemelt feladatként szerepelt az általános műveltség növelése, rangsorban harmadik helyen állt a termelési propaganda végzése, túl általános volt a művészeti nevelés feladatainak megfogalmazása. Ezzel szemben az új irányelvekben a természettudományos alpműveltség fokozása szerepel kiemelt feladatként, a termelést segítő technikai és agrotechnikai propaganda rangsorban az első helyet foglalja el, a művészeti nevelési feladatai pedig a fokozatosság betartásával konkrétabb megfogalmazást nyertek.

Társadalmi fejlődésünk jelenlegi szakaszában ilyen indokolt változások, új rangsorolások a népművelési évad előkészítésében kellő súlyt kaptak. Az évadnyitó értekezleten a népművelők és társadalmi szervek az irányelveket megvitatották, jónak és reálisnak ítélték. Mindezek ellenére az *1966/67. évi népművelési tervek mégis jobban hasonlítanak a tavalyi munkatervekhez, mint az előkészítés során vázolt, új tendenciákat, kiemelt társadalmi feladatokat tükröző elképzelésekhez*. Ebből azt a következtetést kell levonnunk, hogy a népművelési évad előkészítése érdekében kifejtett energia nagy része meddő erőfeszítés volt, nem tudta áttörni a megszokott sablonok korlátait.

E „súlyos vádat” arra a vizsgálatra alapozom, amelyet a megye 10 népművelési körzetében végeztünk és tárgya a központi irányelvek helyi megvalósítása volt. (A realitás kedvéért megjegyzem, hogy a vizsgált körzetek kiválasztása céltudatosan történt. Közülük 5 a járási művelődésügyi osztályok által legjobbnak ítélt 1—1 körzet, 5 pedig közepes, vagy ennél gyengébb körzet volt. 5 körzet függetlenített igazgatóval rendelkezik.) A vizsgálat első szempontja volt a *központi célok megvalósulása a körzeti tervekben*.

A 10 körzeti tervek közül mindössze 2 tartalmazza kielégítő színvonalon a központi irányelveket, 5 körzet terve elsősorban a korábbi évek feladatait, azaz a *tavalyi, tavalyelőtti munkatervek szempontjait* tartalmazza, s az új feladatoknak csak néhány elemével bővült, 3 körzeti tervek pedig teljesen „egyéni”, a köz-

ponti irányelvekkel össze sem hasonlítható, sőt a korábbi évek művelődéspolitikai céljait sem tükrözi. (Megjegyzem, hogy a községi tanácsok és a járási tanácsok művelődésügyi osztályai ez utóbbi 3 tervet változtatás nélkül elfogadták.)

Az újonnan rangsorolt feladatok közül 5 kiemelt célkitűzés megvalósulását elemeztük az alábbi eredménnyel:

1. Termelési, műszaki, mezőgazdasági propaganda fokozása.

a) jól beépült	2 tervbe
b) közepesen	4 tervbe
c) gyengén	2 tervbe
d) sehogy	2 tervbe

2. Politikai nevelés, szocialista-társadalmi magatarás, világnézeti, internacionalista és hazafias nevelés javítása.

a) jól beépült	2 tervbe
b) közepesen	4 tervbe
c) gyengén	3 tervbe
d) sehogy	1 tervbe

3. Természettudományos műveltség fokozása.

a) jól beépült	— tervbe
b) közepesen	4 tervbe
c) gyengén	5 tervbe
d) sehogy	4 tervbe

4. Művészi izlés fejlesztése, művészetek tudatformáló hatása.

a) jól beépült	3 tervbe
b) közepesen	3 tervbe
c) gyengén	4 tervbe
d) sehogy	— tervbe

5. A népművelés hatókörének bővítése.

a) jól beépült	— tervbe
b) közepesen	2 tervbe
c) gyengén	6 tervbe
d) sehogy	2 tervbe

A második vizsgálati szempont arra irányult, hogy a tervezett népművelési feladatok közül — mennyiségileg kimutathatóan — hány feladat szolgálja konkrétan a fenti 5 célkitűzést.

A vizsgált tervek átlagosan 50 különböző népművelési feladat, rendezvény megvalósítását irányozták elő (bálokat nem számítva.) Ez a 10 körzet esetében kb. 500 feladat. Ebből a korszerű célkitűzéseket szolgálja 270 feladat, vagyis az összes 54⁰/₀-a.

1. termelési propaganda	76 feladat
2. politikai, társadalmi nevelés	76 feladat
3. természettudományos képzés	11 feladat
4. művészeti nevelés	89 feladat
5. hatókör bővítése	19 feladat

Összesen: 270 feladat

Harmadik szempont a tervek megvalósításának értékelése volt. Megnyugtató az a tapasztalat, hogy a népművelési tervek — hibáik ellenére — alapját

képezik a népművelési munkának. A tervek teljesítése mind a 10 körzetben elégségesnek mondható s a végrehajtás aránya 75—85% közt változik. A végrehajtás nehézségeit, a kollektív munkavégzés hiányát tekintve, a társadalmi bázis fogyatékoságai közt említett tendenciákat a 10 körzet tapasztalatai is alátámasztották.

Természetesen a végrehajtás során olyan feladatok, rendezvények is szolgálnak a kiemelt nevelési, művelési célokat, amelyek címükben témájukban ezt konkrétan nem fejezik ki. Ezt a közvetett nevelést azonban nem lehet általánosnak tekinteni, minősége közepesnek mondható, annak ellenére, hogy a fejlődés tendenciája kedvező és különösen a klubélet kibontakozásában lel kedvező talajra.

A tervezés jó eredményeinek és módszereinek fenntartásával, a végrehajtás színvonalának javításával, a következő időszakban fokozni kell az olyan továbbképzési tevékenységet és bátor helyi kísérletezést, mely a változó feltételekhez, társadalmi célokhoz jobban igazodó és különösen az új gazdasági mechanizmus által teremtődött körülményeknek megfelelő népművelési munka tervezését elősegíti.

Baranya megye sajátos, kisközséges helyzetéből adódóan — ahol kevesebb az értelmiség, a megfelelő szakember — nehezebben tudnak megvalósulni a központi irányelvek, a kiemelt és újszerű népművelési feladatok. Ez a sajátosan kisközséges baranyai arculat nyomja rá bélyegét valamennyi járásra. Ha a korszerű népművelés szempontjai szerint vizsgálódunk, akkor azt tapasztaljuk, hogy a vizsgálatot szinte csak a körzeti székhelyeken végezhetjük, és nem az alig pár száz lélekszámot mutató tagközségekben. Ez természetesen nem jelenti, hogy a tagközségekben nem folyik népművelési munka, de az újszerű, a kezdeményezés, a már említett szempontok miatt nem a kisközségekből ered.

Megyénk népművelése korszerűsítésének tehát továbbra is fontos feladata a körzeti hálózat megszilárdítása, szakmai és módszertani munkájának, hálózatközpontúságának javítása.

Másik igen lényeges, sajátos baranyai vonás, hogy a körzet községei között mostohák a közlekedési lehetőségek. Ez a körzeti művelődési otthon területi munkájának határt szab. Megyénk útviszonyainak javulása ugyan lehetővé tenné a körzeti központ és a tagközségek kapcsolatának szorosabbá válását, de a menetrend szerinti közlekedés lehetőségei — különösen az esti órákban — ezt kizárják. Sok egyéb tényező mellett ennek felismerése is közrejátszott a Mozgó Művelődési Ház létrehozásában. A kezdeményezés helyességét az elmúlt 2 év igazolta. Az 1966—67-es népművelési évadban a Mozgó Művelődési Ház ajánló jegyzéke lehetővé tette az általa biztosított lehetőségek beépítését a helyi népművelésbe. Ez a lehetőség, amely a népművelési körzeti munka gerincét képezhetne volna, nagyrészt kihaszírlatlan maradt, mindössze 18 körzet jelentett be igényt a Mozgó Művelődési Ház rendezvényeire. Abból is csupán 4 körzet igénye tükröz szándékot a kisközségek kulturális ellátásának javítása érdekében, a többi körzeti művelődési otthon — a tagközségekről megfélekedve — „önző” módon csak a saját, székhely — községi munkáját kívánta színvonalasabbá tenni, mondhatnám megkönnyíteni.

A Mozgó Művelődési Ház korlátlan igények kielégítésére nem képes. Az adott lehetőségek ki nem használása azonban súlyos mulasztás. Ennek kiküszöbölése a jövő évad korszerűbb népművelésének egyik fontos feladata kell hogy legyen.

A népművelési célok és tervek realizálásának alapja a személyi és tárgyi feltételek mennyisége és minősége. A személyi feltételek dolgában különös ag-

godalomra nincs ok. A járási és körzeti népművelők döntő többsége több éves népművelési gyakorlattal rendelkezik, különböző továbbképzéseken megismerkedett a népművelés elméleti és módszertani kérdéseivel, és személyileg alkalmas a korszerű követelményeknek megfelelő népművelési munka végzésére. A járási művelődésügyi osztályokkal közösen kialakított véleményünk szerint az 57 függetlenített és 69 tiszteletdíjas járási és körzeti népművelő közül 99 fő személyileg jónak ítéelhető, és a korszerű feladatok ellátására alkalmatlannak tartott 27 népművelő közül továbbképzéssel, fokozott segítséssel több alkalmassá tehető.

A személyi feltételek javítása megyénkben nem csupán „káder-kérdés”, hanem elsősorban a *személyes kiállítás, felelősségérzet, több lelkiismeret, nagyobb lendület* kérdése. Számottevő fejlődés ezek megvalósítása, valamint a korábban említett szemléletbeli fogyatékok kiküszöbölése útján várható. Az 1967—68-as népművelési év küszöbén — a fenti személyi feltételek birtokában — ez nem tűnik irreális célkitűzésnek, hisz csaknem ugyanez a kollektíva valósította meg 2—3 évvel korábban azt a jelentős előrelépést a népművelési munka tervezésében, amelyre akkor joggal büszkék voltunk, sőt lelkesedésünkben talán túlságosan is elégedettünk. Nem alaptalan, ha ettől a kollektívától újabb lépést várunk, a sablonok áttörését, korszerűbb, az élethez közelebb álló népművelés megvalósítását.

Ez a várt, szükséges lépés nem kitalált taktika, hanem a népművelés új struktúrájának belső törvényeiből fakad. Ugyanis a korábban írt kedvező jelenségek, mint a népművelés demokratizálódása, a tömegkommunikáció gyors terjedése által az önművelés áramkörébe került tömegek fokozódó aktivitása, a könyvtári statisztika javulása, a klubélet nagyfokú fejlődése, stb. nemcsak a fejlődést jelentik, hanem új, magasabb szintű kulturális igényesség kialakulását is. Ha a szükséges lépést elmulasztjuk, és nem találjuk meg a magasabb kulturális igények kielégítésének korszerűbb formáját, nagy, és a népművelés szempontjából a legaktívabb tömeget veszíthetünk el. Fennállhat annak a veszélye, hogy a népművelés a műveltségi szint alacsonyabb fókán álló emberek számára monopolizálódik. Aki a műveltség valamilyen magasabb fokára értek el, és igényesebb művelődést, esztétikusabb környezetet, integrálódó ismeretrendszert stb. igényelnek, azok nem találják meg számításukat abban a népművelési intézményben, amely nem tud haladásukkal lépést tartani.

Korántsem akarom azt állítani, hogy ebben a vonatkozásban aggasztó a helyzet. A klubmozgalom fejlődése, az ismeretterjesztés korszerűsödése, a népművelési intézmények csinosodása, stb. az ellenkezőjét mutatja. De a reális tervek érdekében látnunk kell, hogy pl. az ismeretterjesztés tematikája még mindig túlságosan „érdeklődést felkeltő” szándékú, és kevésbé alapoz azokra, akiknek már fejlett egyéni érdeklődésük van. A népművelés új struktúrájához képest sok az egyedi előadások és az egymásra nem épülő — az egyéni előadást csak mennyiségileg összegező — előadásorozatok száma. Nem a kívánt színvonalat tükrözi a műkedvelő mozgalom sem, bár az a nagyfokú érdeklődés, amely a népművelés szakmai továbbképzései iránt megnyilvánul, magában hordozza a gyorsabb minőségi változás lehetőségét stb.

Egyszóval *mind a szükségletek, mind a feltételek lehetővé teszik, hogy az 1967—68-as évad a korábbinál gyorsabb ütemű korszerűsödés időszaka legyen.*

Gyakran hangoztatott érv, hogy a *népműveléssel szemben támasztott követelmények, és a kulturális intézmények tárgyi feltételei közt nagy ellentmondás van.* Ez olyan reális tényező, amellyel a népművelési tervek kialakítása során

számolni kell. Nem jelentheti ez azonban a korszerű népművelés igényéről való lemondást.

A tárgyi feltételek javítása megyeileg és országosan is a fejlesztési tervek és törekvések középpontjában áll, a népgazdaság teherbíró képességével együtt fokozatosan megvalósul. Társadalmi fejlődésünk jelenlegi szakaszában, különösen a gazdasági irányítás reformjával együttljáró általános decentralizálás idején nem várhatjuk csak „felülről” munkánk tárgyi, dologi feltételeinek javítását. Sok példa igazolja, hogy a *helyi erőforrások céltudatos, összehangolt felhasználása*, a sokat hangoztatott társadalmi bázis gyakorlati megteremtése vá-rakozáson felüli eredményeket hozott, a korszerű népműveléshez megfelelő körülményeket és kedvező légkört teremtett.

A *Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya* versenyt hirdetett *népművelési intézmények közös fenntartásba vételére*. A közös fenntartás mozgalomná válásától sokat várunk. Egyrészt a közös fenntartású intézmények számának növekedését, másrészt a gazdasági együttműködés formáinak széleskörűvé válását, módszereinek elterjedését. Közös fenntartású intézmény létesítésére nincs mindenütt mód. Az azonban valamennyi körzetben és községben megvalósítható, hogy a különböző szervek, szövetkezetek, üzemek, stb. hatékonyan támogassák a tudatformáló tevékenységet, akár a *népművelés egyes formáinak a patronálásával* (pl. tanfolyamok, szabadegyetemek, kirándulások, stb.) akár *egyes ága-zatok, csoportok, klubok közös fenntartásával, közös népművelési akciók megvalósításával, könyvbeszerezési keretek biztosításával* stb. Az együttműködés formáinak tárháza igen gazdag. Nyúljunk bátrabban, kezdeményezőbbben e tartalékokhoz!

Az új gazdasági mechanizmus szellemében az anyagi érdekelttség elvét a népművelésben is meg kell valósítanunk. Ennek egyik lehetőségét a *központi támogatások új rendszerű elosztásában* látom, amely a támogatások mértékét nem az intézmény *nagyságától*, hanem a benne folyó *munka korszerűségétől, minőségétől* teszi függővé. Másrészt az egyéni érdekelttség elvét is jobban kell érvényesíteni és a korszerű munkát végző, a korszerű népművelés feltételeit megteremtő *népművelők megbecsülését erkölcsileg is és anyagilag is* magasabb szintre kell emelni. A népművelés tartalmának és anyagi ösztönzőinek közelítése, és az új gazdasági mechanizmus várható hatásai felvetik annak a gondolatát, hogy a népművelési évadot és a gazdasági évet is közelíteni kell egymáshoz, vagyis a népművelési munkát is naptári évre, január 1—december 31-ig tervezni.

Sok más szempont alapján lehetne tovább meditatálni a népművelés helyzetéről, gondjairól, terveiről. Egy befejezett népművelési évad végén, annak tapasztalatai alapján, az új évad küszöbén, annak a gondolatnak a jegyében kezdetjük az évad előkészítését, hogy a népművelés problémái nem megoldhatatlanok. Helyzetünk nem kiüttlalan, eredményeink biztatóak, a fejlődés tendenciái pedig kedvezőek.

MOLNÁR KÁROLY

KORSZERŰSÍTÉSI KÍSÉRLET A GERÉNYESI NÉPMŰVELÉSI KÖRZETBEN

Az ideológiai átalakulás, mely napjainkra jellemző, szervesen kapcsolódik a kulturális forradalomhoz, amely a szocialista forradalom fontos része. A szocialista kulturális forradalom azt a célt szolgálja, hogy a társadalom minden tagja minél hamarabb eljusson a szocialista tudatosságig. Ez csak úgy lehetséges, ha a társadalom megfelelő erőfeszítéseket tesz a kulturális felvilágosító intézmények fejlesztésére, a művelődési otthonok és más népművelési intézmények egész hálózatának fejlesztésére, tartalmi munkájának javítására, korszerűsítésére. E gondolatok jegyében kaptuk a *Sásdi Járási Tanács V. B. Művelődésügyi Osztályától* 1965 nyarán — az 1965/66. népművelési év előkészítése során — azt a megbízatást, hogy dolgozzuk ki *népművelési körzetünk korszerűsített irányító és tervező, valamint gyakorlati munkáját*. A megbízatást örömmel vettük és az elmúlt két népművelési évadban igyekeztünk új utakat keresni, amit apróbb nehézségek legyőzése árán, úgy érezzük sikerült megtalálni.

Körzetünk négy kis község; *Ág, Gerényes, Kisvaszar és Tékes*. E községek egyben közigazgatási, gazdasági és iskolakörzetet is alkotnak. A körzet központja *Gerényes*. Mind a központi, mind pedig a tagközségek lélekszáma a 4—600 között mozog.

Lakóinak legnagyobb része *termelőszövetkezeti tag*, kisebb részük a *kisvaszari erdőgazdaság* dolgozója. Ez utóbbiaknál is kevesebb azoknak a száma, akik mint *bejáró munkások* különböző ipari üzemekben, főleg *Komlón* dolgoznak.

Körzetünkben a népművelési munkát elsősorban pedagógusok látják el. Az utóbbi időben sikerült egy-két mezőgazdasági szakembert is megnyerni ügyünknek, akik főleg az ismeretterjesztő előadások tartásával gazdagították elsősorban a tsz-tagság ismereteit. A körzetünkhöz tartozó négy község mindegyikében viszonylag megfelelő és a legszükségesebb felszerelési eszközökkel rendelkező kultúrház működik. *A korábbi években ezekben önálló tervező és gyakorlati népművelési munka folyt*, melyet a helyi igazgató — mint tiszteletdíjas — irányított. A kultúrházigazgatók így egymástól elszigetelten dolgoztak. Eseményszámba ment, ha kicserélték, vagy kicserélhették a munka során szerzett tapasztalataikat egymással. Körzetünk népművelői nem tudták munkájukat összehangolni, sok felesleges energiát pazaroltak munkájukra, s az mégsem hozhatta meg a várt eredményeket.

A problémák nemcsak a *tartalmi* munkában jelentkeztek. Mutatta ezt a körzet népművelési pénzeivel folytatott *gazdálkodás* is. Az állami támogatás elaprózódott. Nagy problémát jelentett, ha egyik-másik intézményünk nem tudta teljesíteni előirányzott bevételi tervét. Ezek az előirányzatok a gyakorlat szerint általában magasak voltak. Szinte létkérdéssé vált a kultúrotthonok pénzgazdálkodása, s nemegyszer ez olyan mértékben került előtérbe, hogy hatással volt a tényleges népművelési munkára.

Kísérletünkkel ezeket az aprónak látszó, azonban mégis a gyakorlati munkát fékező akadályokat kellett megszüntetni a körzet népművelésében.

Korszerűsítési törekvéseinket a következők megoldásával láttuk biztosított-nak:

1. Új, hatásos népművelési körzet kiépítése.
2. A művelődési otthonok és könyvtárak összevonása.
3. Egységes és közös munkaterv készítés a körzetben.
4. A népművelési körzet közös gazdálkodásának megvalósítása.
5. Az egységes irányítás és ellenőrzési rendszer megteremtése körzeti szinten.

Népművelési körzetünk

Körzetünk népművelési hálózatának élén a *Népművelési Tanács*, a társadalmi vezetőség áll. Társadalmi vezetősége a korábbi években is volt körzetünk minden kultúrházának. Ezeknek azonban a gyakorlatban nem sok jelentőségük volt. Részben azért volt ez így, mert a helyi népművelők nem tudták, vagy nem akarták azokat foglalkoztatni. Az új *Népművelési Tanács* tagjai elsősorban az aktív népművelőkből, a községi tanács kulturális állandó bizottságának tagjaiból, különböző gazdasági egységek és társadalmi szervezetek tagjaiból tevődik össze. Népművelési Tanácsunk munkatervvel rendelkezik, munkatervük a körzeti népművelési munkatervnek része. Évente négy ízben ülésezik. Feladata a népművelési tervek összeállításának időszakában a helyi igények tolmácsolása, a későbbiek során a munkatervi feladatok megvalósításának közös ellenőrzése, megvitatása és értékelése. A *Népművelési Tanács* e feladatát körzeti szinten látja el.

A *Népművelési Tanács* elnöke a körzet népművelési igazgatója. Politikailag, szakmailag felelős a körzetben folyó népművelési tevékenységért. Irányítja, összehangolja a körzetben folyó népművelési munkát. Ő állítja össze a végleges munkatervet és terjeszti fel jóváhagyásra. Ellenőrző tevékenységet fejt ki.

A körzeti népművelési igazgató helyettese — a mi esetünkben — a központi község művelődési otthonának vezetője, aki egyben ellátja az egész körzet gazdálkodási teendőit. Az ő kezéhez fut a körzet minden kiadásáról és bevételéről szóló számla. Ő kezeli és használja fel a körzetre jutó állami támogatást a közös költségvetés alapján. Ezért az utóbbi többletmunkájáért magasabb tiszteletdíjban részesül.

Körzetünk harmadik félfüggetlenített népművelője a körzeti könyvtáros. Ő ellátja a körzeti központban működő könyvtár vezetését, segíti a tagközségek könyvtárosainak munkáját. Gondoskodik a könyvvállomány gyarapításáról, cseréjéről.

Tagközségeinkben az intézményeink élén a *klubkönyvtáros*, népművelési munkatárs áll. Feladata a helyi népművelési tevékenység szervezése és lebonyolítása. Biztosítja a klubok és könyvtárak nyitvatartását. Általában felügyel a klubokban folyó életre, rendre. Munkájáról a körzeti igazgatón keresztül tájékoztatja a *Népművelési Tanácsot*.

A népművelési munkánk hatékonyságát emeli a *szakkörvezetők* és *helyi TIT előadók* csoportja, akik tevékenységüket fekérekes alapon, a munkatervben foglaltak alapján végzik *körzeti szinten*, a tagközségekben is.

Az új szervezeti felépítéssel és az egyes munkakörök határozott megjelölésével sikerült tisztáznunk minden félreértésre okot adható kérdést. Népművelőink világosan látják, hogy mi a saját munkaterületük, és ezen belül mit kell végezniük. Ugyanakkor azt is látják, hogy népművelésünk helyi mechanizmusa csak akkor képes zavartalanul működni, ha kiszabott feladatát minden népművelő képességeinek maximális felhasználásával valósítja meg.

Klubkönyvtárak

A könyvtárak és klubok összevonása nem okozott különösebb problémát. Eddig is általában a művelődési otthonokban történt a könyvvállomány elhelyezése. Könyvtárvezetőink úgyszintén általában a helyi klubok vezetői is voltak. Nem megoldott körzetünkben még a könyvtári költségvetés és a népművelés költségvetésének összevonása. Ez azonban csak formai kérdés, a tartalmi munkára nem jelent és nem jelenthet hátrányt.

Egységes munkaterv

Népművelési körzetünkben *csak egy munkaterv* készül. Ezt azonban a tagközségek igényeinek messzemenő figyelembevételével állítjuk össze. Itt nagy szerepük és jelentőségük van azoknak az összejöveteleknek, amelyeken meghatározzuk, hogy mi legyen munkatervünk gerince egy-egy népművelési évben és ehhez hogyan kapcsolódjanak a kiegészítő ágazatok. Közös tervezésünk rövid múlttal rendelkezik, mégis sok hasznos tapasztalatot szereztünk vele kapcsolatban. E tapasztalatok általában pozitívek. A közös tervezés elősegítette, hogy a körzet minden községében javult az ismeretterjesztő előadások száma és látogatottsága, de sorolhatnám jól sikerült barátsági hónapjainkat, melyeket körzetünk minden községében megrendeztünk, stb. Az egységes tervezés lehetővé tette, hogy a *Megyei Filmtárral* szerződéses kapcsolatot teremtsünk, s így helyi előadóink filmszemléltetéssel is színesítik ismeretterjesztő előadásainkat. Ugyancsak a közös tervezés tette lehetővé, hogy olyan jó kapcsolatot sikerült teremteni a *Megyei Mozgó Műv. Házsal*, amelyet keveset találhatunk a megyében.

A jóváhagyás után minden népművelő átvehette a körzet közös munkatervének egy példányát, amelyből láthatta, hogy községe milyen helyet foglal el a körzetünk népművelési tevékenységében.. A részletesen kidolgozott naptári terv arról ad képet, hogy egyes rendezvényeink milyen időpontokban kerülnek megvalósításra a körzet egyes tagközségeiben.

Közös gazdálkodás

Mivel körzeti szinten folytatjuk a gazdálkodást, nem lehet nagy lemaradás egyik községben sem a hitelek felhasználása, vagy bevételi tervek teljesítése terén sem. A közös gazdálkodás biztosítja, hogy ha szükség van rá, nagyobb pénzüsszegek ráfordításával tegyünk rendbe egy-egy intézményünket, míg ez elképzelhető nem is volt addig, míg a közös gazdálkodás bevezetését nem nyert.

Irányítás és ellenőrzés

Az irányítási és ellenőrzési rendszer az új szervezeti felépítéssel és a közösen készített munkatervvel már adva van. Körzetünkben szokássá tettük a *havi munkaértekezleteket*, amelyeken részben értékeljük egy-egy elmúlt hónap tapasztalatait — s itt sor kerül a népművelők személy szerinti értékelésére is minden esetben — másrészt ezeken a munkaértekezleteken foglalkozunk a következő hónap feladataival, ezek megoldásának legjobb módszereivel. Parázs viták alakulnak ki ezeken az összejöveteleinken arról, hogy hogyan oldjunk meg bizonyos feladatokat. Ezeket nagyon hasznosaknak tartjuk. Ki kell emelni a körzeti igazgató helyszíni kiszállásait is, amikor személyesen szerez tudomást az adott területen folyó munkáról.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy körzetünkben a korszerűsítés minőségi javulást hozott a népművelési munka terén. Szükségünk volt arra, hogy bizonyos formai változtatásokat hajtsunk végre. Az új forma úgy érezzük — s a statisztikai adatok arról győznek meg bennünket — még inkább megfelel annak a tartalomnak, amivel meg kell hogy töltsük népművelésünket.

Azt hangsúlyoznom kell, hogy kísérletünk mindössze két éves múlttal rendelkezik csupán. Ez a rövid idő nem elég ahhoz, hogy minden kérdésben a legnagyobb eredményt érjük el. Egy dolog azonban bizonyos. Az az út, amit körzetünkben a népművelés munkásai választottak, hatásosabban segíti az emberek tudatformálását, s ez népművelésünk legfontosabb célja.

Kézimunka-szakkör Sásdon

BÁNDI GÁBORNÉ

A SZABADIDŐ, MINT A NÉPMŰVELÉS ALAPFELTÉTELE

A társadalomtudományokban egyre inkább előtérbe került világszerte a *szabadidő kutatásának* problémája, nemcsak a szociológiai, hanem — a kérdés komplex jellegénél fogva, — a közgazdaságtan, statisztika, pedagógia, néprajz, pszichológia és a filozófia oldaláról is.

A korszerű népművelés szempontjait figyelembe véve a szabadidő kutatás nem más, mint annak az *alapfeltételnek* a megismerése, amelyre a munkát építeni lehet. Olyan alapfeltétel ez, amelynek megismerésében még igen kezdeti fokon állunk, és csak a legkisebb társadalmi egységeken elvégzett analízisek révén határozhatjuk meg általános elméletét. Népművelési tevékenységünk, amely egyre inkább afelé mutat, hogy a tömegkommunikációs eszközök mellett, a legkisebb közösségekben érjen el sokrétű eredményt, terveiben és elképzeléseiben bizonyos fokig előbbre áll, mint az alapfeltétel megismerése. Ez az elmentmondás különösen a népművelés gyakorlati tervezésében ötlük fel. Országosan igen kevés közölt felméréssel rendelkezünk a szabadidő mennyisége tekintetében, s nem rendelkezünk olyan meghatározással sem, amely például részleteiben, belső arányaiban taglalná a szabadidő felhasználásának lehetőségeit vagy pillanatnyi állását a különböző életkorú és adottságú közösségekben. Vizsgálódásunk a szabadidőt, mint a népművelési tevékenység alapfeltételét célozza. Népművelési vonatkozásban különösen fontos *az egy hétköznapra és az egy hétre mint időegységre vonatkozó felmérés*, mert a szabadidőben mutatkozó reális arányeltolódásnak *gyakorlati jelentősége van*. A szabadidő általános növekedése, mint tendencia, társadalmi rendszerünk lényegéből adódóan igaz, de a népművelési munka mennyiségi, tartalmi tervezése tekintetében feltétlenül megköveteli a szükséges felméréseket.

A szabadidővel kapcsolatos vizsgálódásoknak figyelembe kell venni a népművelési munka vonatkozásában azt is, hogy egy-egy közösségen belül milyen arányú *az ismereteket szerző szabadidő kihasználás*.

Ezzel kapcsolatban kiválasztottunk öt különböző lélekszámú és adottságú Baranya megyei helységet és felméréseket készítettünk a kultúrházakban működő *ifjúsági klubok tagjaival*. A felmérések helye *Szigetvár, Dunaszekcső, Szederkény, Mozsgó, Somogyhárság*. Az öt község legfontosabb statisztikai adatai a következők:

Szigetvár: város-járási székhely — 8078 lakos, 8 tanácsi ipari vállalata van, vándorlási különbözet +43.

Dunaszekcső: 2922 lakos, 2 tanácsi ipari üzeme van, vándorlási különbözet —15.

Szederkény: 1611 lakos, 2 üzeme van, vándorlási különbözet +31.

Mozsgó: 1182 lakos, 2 ipari üzem, vándorlási különbözet +8.

Somogyhárság: 849 lakos, ipari üzeme nincs, vándorlási különbözet —7.
(Stat. Évk. 1965.)

A felmérés olyan kérdőíven történt, melyen a szabadidőtöltés népművelési vonatkozású ismeretszerző tevékenységeire kellett a kérdezetteknek válaszolni.

Az adatszolgáltató lapok értékelésének alapja jelen esetben az lett, hogy különválasztottuk a dolgozó és tanuló fiatalokat. A vizsgálat során az öt községből 4 tanuló és 5 dolgozó közösséget tudtunk többféle szempontból összehasonlítani.

Minden egyes témánál számszerű és százalékos adatot kaptunk, a népművelési munkában oly jól kihasználható lehetőségek igénybevételéről, a dolgozó és tanuló ifjúságnál.

1. Könyvtári tagság

<i>Dolgozók:</i>		<i>Tanulók:</i>	
Szigetvár	55,5 %	Szigetvár	100,0 %
Dunaszekcső	100,0 %	Dunaszekcső	87,5 %
Szederkény	81,2 %	Szederkény	94,1 %
Mozsgó	62,5 %	Somogyhárság	100,0 %
Somogyhárság	30,0 %		92,4 %
	<u>64,8 %</u>		

Rendszeres TV-néző

<i>Dolgozók:</i>		<i>Tanulók:</i>	
Szigetvár	77,7 %	Szigetvár	77,7 %
Dunaszekcső	100,0 %	Dunaszekcső	62,5 %
Szederkény	93,7 %	Szederkény	70,5 %
Mozsgó	75,0 %	Somogyhárság	55,5 %
Somogyhárság	70,0 %		67,5 %
	<u>84,2 %</u>		

Rendszeres mozinéző

<i>Dolgozók:</i>		<i>Tanulók:</i>	
Szigetvár	77,7 %	Szigetvár	88,8 %
Dunaszekcső	100,0 %	Dunaszekcső	87,5 %
Szederkény	87,5 %	Szederkény	82,3 %
Mozsgó	68,7 %	Somogyhárság	66,6 %
Somogyhárság	80,0 %		82,3 %
	<u>80,78 %</u>		

Szakköri tag

<i>Dolgozók:</i>		<i>Tanulók:</i>	
Szigetvár	11,1 %	Szigetvár	33,3 %
Dunaszekcső	16,6 %	Dunaszekcső	50,0 %
Szederkény	—	Szederkény	11,7 %
Mozsgó	43,7 %	Somogyhárság	11,1 %
Somogyhárság	20,0 %		27,5 %
	<u>19,2 %</u>		

Valamit gyűjt

Dolgozók:		Tanulók:	
Szigetvár	11,1 %	Szigetvár	77,7 %
Dunaszekcső	16,6 %	Dunaszekcső	50,0 %
Szederkény	56,2 %	Szederkény	58,8 %
Mozsgó	18,7 %	Somogyhárság	33,3 %
Somogyhárság	—		56,9 %

Ezekon a próbafelméréseken is megmutatkozott néhány olyan lehetőség, amely nagyobb, reprezentatív felmérések birtokában fontos adatokat nyújthat az ifjúság szabadidő-felhasználása tekintetében, s megmutatja a szervezett népművelési munka számára azt a reális képet, amelyre tervezni lehet és amelyet alakítani kell.

A reprezentatív felmérés ugyan lényegesen megváltoztatja az egyes szempontok százalékos arányát, de — mivel a próbafelmérés is alkalmoszerű és válogatás nélküli volt, — nem valószínű, hogy jelentősen eltérne egymástól a dolgozó és tanuló ifjúság közötti főbb tendenciákban jelentkező különbség. Ezeket tehát reálisnak foghatjuk fel. A továbbiakban ezért csak az összesített %-okat figyelembevéve próbálunk meg levonni néhány következtetést a gyakorlati népművelési munka számára.

1. Könyvtári tagság

A felmérés megkezdésekor arra szerettünk volna választ kapni, hogy a fiatalok szabadidejükben milyen módon törekednek az újabb ismereteket nyújtó lehetőségek kihasználására. A kérdőív első pontjára kapott válaszok — mivel nem tértünk ki a kérdezett érdeklődési körére — félrevezető adatot szolgáltathatnak. Éppen ezért a könyvtári tagság kérdésében, csak azzal a lehetőséggel számolhatunk, hogy a dolgozó és tanuló ifjúság milyen arányban veszi igénybe a községi könyvtárak könyvanyagát — válogatás nélkül.

A könyvtári tagság a dolgozó és tanuló ifjúsági klubtagoknál a következőképpen alakul: az előbbieknél 65,84%, az utóbbiaknál 95,4%.

A *tanuló klubtagok* kedvező olvasási aránya jórészt természetes, mert az iskolai munka igényei több irányból is a könyvtárak látogatására sarkallják a tanulóifjúságot (kötelező olvasmányok, anyaggyűjtés dolgozatok elkészítéséhez, egy-egy téma részletesebb megismerésének vágya, ajánlott olvasmányok stb.) Esetükben nemcsak a könyvolvasás *mennyiségét*, hanem *minőségét* tekintve is viszonylag megnyugtató a helyzet. Ilyen körülmények között reálisnak bizonyul az olyan tervezés, amely a tanulóifjúságra építi pl. az irodalmi színpadok munkáját, könyv- vagy versbarátok körének működését, író-olvasó találkozók lebonyolítását, sőt, amennyiben az olvasott művekből megállapíthatóan nagyobb számú azonos érdeklődésű fiatal jár az ifjúsági klubba, számukra külön rendszeres foglalkozásokat is tervezhetünk, pl. műszaki-technikai klubot, honismereti szakkört, stb.

Más a helyzet a *dolgozó fiataloknál*. Esetükben elsősorban a százalékos arány növelésére fejleszteni kell a *könyvtári propagandát*. Ennek számtalan formája lehet, ezekre itt nem akarunk kitérni. Mivel a %-os arány növekedése még nem jelenti a „minőségi olvasást”, azt hisszük ebben a feladatban rejlenek a tulajdonképpeni népművelési lehetőségek. Figyelembe kell venni, hogy a dolgozó fiatalok egy része elsősorban nem az ismeretszerzés vágyával nyúl egy könyvhöz, hanem szórakozni akar.

Ez a magatartás korántsem egyértelműen negatív jelenség, mert az *olvasásra nevelés* lehetőségeit rejt magában. A „csak” a szórakozás igényéből olvasót is sokféle hatás éri akarva-akaratlan (ismeretek szerzése, esztétikai, világnézeti-erkölcsi hatások, stb.) s a fokozatosság elvét alkalmazva egyre bővíthetjük, s minőségileg javíthatjuk a hatások körét. Ebben a folyamatban mind a könyvtárosra, mind más népművelőkre sokféle feladat vár (szabadpolcos kölcsönzés-megvalósítása, tervszerű ajánlás, könyvismertetés, folyóiratolvasztatás, az érdeklődés felkeltése akár egy-egy könyv, akár egy-egy téma iránt, stb.).

2. Rendszeres tv-néző

A dolgozó fiatalok: 83,28⁰/₀-a, a tanulók 66,55⁰/₀-a nézi rendszeresen a TV adásait. A felmérés bizonyítja, hogy mind a tanuló, mind a dolgozó fiatal a televízió műsorainak rendszeres megtekintésére szabadidejének nagy részét fordítja. Ez a népművelés sok lehetőségét biztosítja. Megyénk kisközséges települési viszonyai között e lehetőség értéke szinte felbecsülhetetlen, mert a népművelési munkában tapasztalható problémák, panaszok legtöbbször a lehetőségek kis számának emlegetésében merültek ki. Nincs előadó, szakkör, ill. klubvezető, helység, pénz stb. A felsorolt s más nehézségek legkézenfekvőbb áthidalását a TV-adások tervszerű felhasználása jórészt megoldhatja. Ennek feltételei szintén mindenütt biztosítottak, mert a TV adásait rendszeresen megtekinthetik a fiatalok akár a klubban, akár a családi otthonokban; a népművelő a Népművelés c. folyóiratban rendszeresen megkapja jó előre a TV műsorokat egy-egy negyedévre, s a tájékoztatás és az ajánló bibliográfia alapja lehet az igényes felkészülésnek; egy-egy vita, beszélgetés megtartására helyiség mindenütt akad, különösen ha — mint jelen esetben — ifjúsági klubtagokról van szó.

A TV nyújtotta lehetőségekre építve változatos, igényes kulturális programokat alakíthatunk ki, segítve a fiatalság válogató készségének és igényességének fejlődését, érdeklődési körének bővítését, ugyancsak a fokozatosság elvének érvényesítésével. Kezdetben természetesen nem azt akarjuk elérni, hogy a sportközvetítéseket, vagy az „*Angyal kalandjait*” ne nézzék meg, hanem azt, hogy ezek mellett kísérjék figyelemmel a természettudományos, a zenei, a politikai és egyéb ismeretterjesztő műsorokat, színházi közvetítéseket, tárlatlátogatásokat stb., kinek-kinek alakuló igénye szerint. Alapozhatjuk a különböző szakköri munkát is esetleg a TV adásaira, de megszervezhetjük a TV klubot is, hogy a kiválasztott műsor előtt bibliográfiát adunk, ismertetést tartunk az adás befogadására, megértésére felkészítünk. A legközelebbi foglalkozáson, az előkészítés és a műsor alapján kialakult véleményeket megvitathatjuk.

Ezek a feladatok mindkét csoportnál megvalósíthatók, természetesen eltérő mértékben, s néha szükségszerűen eltérő színvonallal. Arra azonban törekedni kell, hogy ne különüljön el egymástól a dolgozó és tanuló fiatalság, s a színvonalkülönbség kiegyenlítődjék.

3. Rendszeres mozi-néző

A dolgozó fiatalok 82,78⁰/₀-a, a tanulók 81,3⁰/₀-a rendszeres mozilátogató.

A ⁰/₀-os aránnyal mindkét esetben elégedettek lehetünk. Éppen ezek a magas arányszámok nyújtják a lehetőséget a népművelő számára. Igen hasznos következtetéseket vonhatunk le a dolgozó és a tanuló fiatalok számára — ter-

mészetesen azok *aktív* közreműködésével —, egy-egy film alapján, az életről, a világról, egymásról és önmagukról. A válogatásra ugyan kevesebb a lehetőség (az előadások számának korlátozottsága miatt), de annál nagyobb a lehetősége annak, hogy a népművelők segítségével (filmesztétikai előadások, kapcsolódó olvasmányok) fejlesszük a fiatalság kritikai érzékét, esztétikai igényét. Erre a lehetőségre épülhetnek a filmklubok, filmbaráti körök, előadások és előadássorozatok, a filmek tartalmából adódó különböző témájú viták, stb.

4. Szakköri tag

A dolgozó fiatalok 18,28%-a, a tanulók 26,52%-a tagja valamilyen szakkörnek.

5. Valamit gyűjt

A dolgozó fiatalok 20,52%-a, a tanulók 54,95%-a gyűjt valamit. Két utolsó kérdésünket összekapcsolhatjuk, mert fennáll a lehetőség, hogy az azonos érdeklődésű fiatalokat, tehát bélyeg-, gyufacímke-, levelezőlap-gyűjtőket egy-egy szakkörben összevonjuk. Természetesen nemcsak ilyen szakkörökre gondoltunk a felmérés során, hanem irodalmi, színjátszó, honismereti, műszaki, fotó stb. szakkörökre is. Mindkét esetben *az érdeklődési irány azonossága* hozza össze az embereket és ez nagyban befolyásolja a ráfordított szabadidőmennyiséget is. Tulajdonképpen ezeken a területeken alakulhat ki a népművelésben a legközvetlenebb kapcsolat az irányító és az észrevétlenül irányítottak között. Viszont ha a %-os arányokat vizsgáljuk nem lehetünk elégedettek. Elgondolkodtató, hogy mindkét csoportnál, a tanulói ifjúságról különösen jóval magasabb a gyűjtők köre a szakköri tagokénál. Ez a jelenség arra hívja fel figyelmünket, hogy az azonos érdeklődésű körű kis csoportok létrehozásában aligha aknáztunk ki minden lehetőséget, a felmérés felhívta a figyelmet arra, hogy a szakköri tagság %-a magasabb az iskolai szervezetben élő ifjúságnál, vagyis a falusi szakköri mozgalom érdekében van még tennivaló. A ki mit gyűjt mozgalom aránya is magasabb a tanulóknál — a dolgozó fiatalokkal szemben. E mögött természetesen az intellektuális érdeklődés jelenlegi képe húzódik meg. Feladatunk tehát az érdeklődés felkeltése, illetve az érdeklődési kör bővítése is, különösen a dolgozó fiatalok körében.

Vizsgálódásaink során alapfeltételként tekintettük, hogy *a kérdezettek rendszeres művelődési otthon látogatók*, — mivel az ifjúsági klub minden esetben a művelődési otthonban működik, meghatározott napokon.

Ahogy megkaptuk a most bemutatott igen kis hatósugarú felmérésből az ismeretterjesztő tevékenységre vonatkozó személyi-mennyiségi arányt, úgy ismernünk kellene a szabadidő mennyiségi változásainak az arányát a dolgozó és tanuló ifjúságnál, és ismernünk kellene a különböző közösségeknél az ismeretszerző és szórakoztató tevékenység időbeni arányát is. Ez arány ismeretének, egyik lényeges szempontnak kellene lenni pl. a népművelési tevékenység mennyiségi növelésének kérdésénél, s általában a népművelési munka tervezésénél. Bár felméréseink nem tudományos igénnyel készültek, szükségességüket igazolják a felmérési eredmények — a népművelési munka alaposabb megszervezése és hatékonyabbá tétele tekintetében.

DR. FÖLDESSY DÉNES

MÁRIAKÉMÉNDI TANULSÁGOK

Kerner Istvánnak, a budapesti operaház első főzeneigazgatójának emlékéit ünnepelték április kilencedikén Máriakémen, abból az alkalomból, hogy éppen száz esztendeje született e faluban a magyar zeneművészet történetének ez a nagy egyénisége. Aki részt vett a megemlékezésen, annak úgy tűnt, hogy a kisebb falvakban rendezett különféle ünnepek közül eddig talán ez volt a legszínvonalasabb, itt találták el a legjobban a mértéket, ami a szegényes és a túlzófolt program között van, ezt jellemezte leginkább az ízlés, a rendezési fel-fogás tisztasága, egyértelmősége, s — ami talán legfontosabb — ez az ünnepség találkozott a legközvetlenebbül a lakosság érzelmeivel. Ezek a jótulajdonságok most lehetőséget nyújtanak arra, hogy általános rendezési törvényszerűségekre következtessünk belőlük. Előbb azonban hadd ismertessük röviden a máriaké-méni centennárium programját, azok számára, akik a napilapok híreit, riport-jait nem olvasták.

Dél előtt tíz órakor kezdődött az egésznapos program, amikor is a tanácsi ki-rendeltség épületében fogadták a vendégeket, köztük *dr. Csendes Lajost*, az MSZMP Baranya megyei Bizottságának titkárát, *Baris Józsefet*, a mohácsi járási pártbizottság első titkárát, *Lemle Gézát*, a megyei tanács művelődésügyi osztá-lyának vezető-helyettesét, *Szabó Istvánnét*, a mohácsi járási tanács vb-elnök-helyettesét, továbbá *Komor Vilmos* Kossuth-díjas érdemes művészt, az Állami Operaház karnagyát, *Marton Károlyt*, az Országos Filharmónia főtitkárát, *Brunovszky Károlyt*, a Budapesti Filharmóniai Társaság titkárát, *Antal György* Liszt-díjas tanszékvezető főiskolai tanárt, a Zeneakadémia Pécsre kihelyezett ta-gozatának vezetőjét, *Paulusz Elemér* Liszt-díjas karnagyot, a Pécsi Nemzeti Szín-ház zenei igazgatóját, *Várnagy Viktort*, az Országos Filharmonia pécsi irodájá-nak vezetőjét, *Timár Irmát*, a Pécs—Baranyai Népművelési Tanácsadó vezető-jét, *dr. Vargha Károly* tanszékvezető főiskolai tanárt, a Baranya megyei honis-mereti körök szakreferensét, továbbá a Budapestről és Pécsről érkezett művé-szeket, a sajtó munkatársait.

Fél tizenegykor kezdődött az emlékünnepe az egykori kántorlak falánál, *Kerner István* emléktáblája előtt. A *Himnusz* után *Bálint András* szavalt, majd *Komor Vilmos*, aki nyolc évig működött az Operaházban *Kerner István* veze-tése alatt, mondott körülbelül tizenötperces megemlékezést.

— Nem volt zenei forradalmár — hangoztatta. — A maga által felállított szépségideált féltette minden új behatástól. De ennek a szépségideálnak megszólaltatásában felejtetetlen volt mindenki számára, aki csak egyszer hallotta. A legerősebb együttesben is meghallotta a legkisebb intonálási zavart. Karmesteri technikája felülmúlhatatlanul biztos, szuggesztivitása bámulatra méltó volt. Beethoven, Wagner, Csajkovszkij, Mozart tolmácsolásai vetekedtek a legkiválóbbakéval. Rendelkezett az igazi nagy művészek tulajdonságával, mely nélkül nincs művész és nincs művészet: az alázattal a hivatás iránt, a megszólaltatott mű és annak szerzője iránt. Ha fiatalon nem érik súlyos csapások, akkor nemzetközi karriert fut be. De így a magyar zenei élet szerencséjére egész életén át a miénk maradt, s szolgálta azokat a tradíciókat, melyek ápolása nélkül a magyar zenei élet nem juthatott volna a világ élvonalába.

Ezután *Chopin* gyászindulójának hangjai mellett helyezték el a koszorúkat az emléktáblán, majd a *Szózattal* zárult az ünnepség.

Ebéd után a művelődési otthonban gyülekezett a falu és a vendégek, s kezdetét vette a *művelődési otthon névadó ünnepsége*. Ez alkalomból *Antal György* mondott mintegy húszperces beszédet.

— *Nagyszerű energiákat szabadított fel az ünnepség a kis faluban, s az izléses, és jó szervezés példáját mutatták meg a máriakéméndiek* — mondotta, majd elemezte *Kerner István* helyét a magyar zeneművészet történetében. Hangoztatta: *Nem baj, hogy a falu nagy szülötte nem volt zenei forradalmár, s ehelyett a klasszikus, főleg német muzsikát honosította meg hazánkban, mégpedig úgy, hogy például a berlini zenei életben 1938-ban is nagy tanítómesterként emlegették. Előbb az európai zenekultúra vérkeringésébe kellett bekapcsolni az országot, s csak ebből az alapból indulhatott ki a későbbi nagy forradalmár páros, Bartók és Kodály.*

Majd *Komor Vilmos* átnyújtotta a Budapesti Filhamóniai Társaság ajándékát, *Kerner István* rézmetszetű portréját, amit ünnepélyesen a terem falára helyeztek. Ezután hangverseny következett, mégpedig mintegy kétórás időtartammal. Budapesti és pécsi művészek léptek fel, s általában rövid énekszámokat, zeneműveket, illetőleg két szavalatot hallhatott a közönség, s ezzel lezárult az ünnepi program.

Miután az egésznapos műsort szándékosan szárazon, forgatókönyvszerűen ismertettük — éppen a műsor ütemének könnyebb megfigyelése céljából — lássuk, milyen tanulságokat lehet általánosítani a máriakéméndiek munkájából.

Először is azt, hogy a legtöbb falunak van kisebb-nagyobb jelentőségű hagyománya, s ezeket a *hagyományokat általában össze lehet hangolni mai művelődési feladatokkal*. *Kerner István* ugyan kántor fiú volt, a zenei életben tartózkodott minden újtól, elsősorban éppen a klasszikus német muzsikát művelte, mégis életművét nem szabad ennyire önmagában értékelni, hanem összefüggéseiben kell vizsgálni. Így az ő esetében az derült ki, hogy a nagy magyar zenei forradalmárok, *Bartók Béla*, *Kodály Zoltán* csak zeneileg kultúrált ország talaján kezdhették meg munkásságukat, s ezt a talajt éppen *Kerner István* teremtette meg, közvetlenül őelőttük. *Antal György*, a délutáni ünnepség szónoka igen jól fejtette ki ezt a fontos összefüggést, s így bebizonyította: *Kerner István* emlékének a szocialista államrendű Magyarországon is van létjogosultsága.

Bebizonyosodott, hogy jó rendezvényt csak kellő szervezési intelligenciával lehet megoldani. A szervezési intelligenciának pedig nemcsak az *ötletesség*, a *találékonyság* a jellemzője, hanem az a jótulajdonság is, hogy a szervezők tudják: *mikor kihez kell fordulni*. Máriakéménd esetében ezt először

dr. Vargha Károly sok adatot tartalmazó, helyes szemléletű cikkének tanulmányozása jelentette, ahonnt a vezérfonalat kapták. Majd később is tudták, hogy „hová kell nyúlni”, s a Kerner Istvánnal egykor kapcsolatban álló szervekhez fordultak, vagyis az Operaházhoz és a filharmóniai szervekhez. Természetesen, hogy mindkét szervezet kapva kapott az alkalmon, s azonnal felajánlotta segítségét, nevét adta az ünnepséghez, sőt, anyagi támogatásban is részesítette. Az Operaház például tiszteletdíj nélkül, munkaköri kötelezettségképpen adott énekeseket, s vállalta leutaztatásuk költségeit is, a Budapesti Filharmóniai Társaság művészi értékű rézmetszetet ajándékozott a Kerner István nevét felvevő művelődési otthonnak.

De a szervezési intelligenciát bizonyítja az egynapos program összeállítása is. Az egyes műsorok időtartama a legjobban megfelelő volt, sem rövidebb, sem hosszabb a kelleténél. Amellett nem volt zsúfolt sem, a gazdagság címen nem halmoztak benne össze divatbemutatótól kezdve a népitáncos programig minden sablonos „kultúrcikket”. A komoly zene nagy művészenek ünnepén csak komoly zenét játszottak, énekeltek. De ezt is mértéktartással, úgy és annyit, hogy a kis falu közönsége elbírt, megtapsolta, mégis rendkívüli népművelő hatása volt.

Végül még egy, s talán a legnagyobb tanulság: a honismeretet tudatosan művelő falusi szakkörök rendkívül fontos munkát végeznek a hazaszeretetre való nevelésben is. Éppen azzal, hogy felkutatott hagyományokat, helytörténeti érdekességeket, a múlt kiderített titkaiba, kedves vagy szomorú emlékeibe életet lehelnek, alapot adnak az ünnepségek megrendezéséhez. Mert az ilyen helyi jellegű ünnepek szinte kitapintható valóságot jelenthetnek mindenkinek, s nagyobb a hatásuk, mint az országosan körözött beszédvázlatok, irányelvek monoton felolvasásának, agyonunt drapériák és kivevényelt úttörőgyerekek között. A máriakéeméni ember számára is messze van a sokféle minisztérium, de ott áll a faluban Kerner István szülőháza. A centennáriumi ünnepségen akadt asszony, aki csakúgy végigsírta az emléktábla megkoszorúzását, a Himnuszról Komor Vilmos zenetudományi érdekességű beszédén és a Bálint András szavaltá Illyés Gyula versen át a Szózatig, mint egykor végigsírta a Kerner István temetéséről szóló rádióközvetítést. S nem csoda, hiszen ennek az asszonynak első férjét Kerner István vitte fel az Operába, s egy év választotta már el az örökös tagságtól, amikor bevonult katonának, és az első világháborúban életét vesztette. Másik, éppen hétköznapi jellegű emlék, hogy egy Kerner-rokon szerint a nagy karmester Pestről is lejárt a faluba disznótorba, és nagyon szerette a disznósajtot. Százféle emlék, százféle ok arra, hogy egy falusi ember kicsit nagynak érezze szűkebb szülőföldjét.

A tanulságok mellett illő emlékezetbe vésni azt is, hogy személy szerint kik szorgalmazták, szervezték a máriakéeméni emlékünnepet. A válasz első pillantásra könnyű: az egész falu és valamennyi érdekelt felsőbb szerv. Csakhogy a lelkes emberek tömegéből is kiemelkedik néhány név. Először is Kövy Dezső nyugalmazott igazgató-tanító és Nagymiklósi Ferenc művelődési otthon igazgató neve. Kövy Dezső jelentette ugyanis be a községi tanács ülésén, hogy közeledik Kerner István születésének 100. évfordulója, s szép lenne erről valamilyen formában megemlékezni. Nagymiklósi Ferenc már ugyanezen tanácsülésen bejelentette: régóta foglalkoztatja a gondolat, hogy az új művelődési otthonnak méltó névadót kellene keresni s javasolta; legyen az Kerner István. A tanácsülés el is fogadta ezt a javaslatot. Ettől kezdődően Nagymiklósi Ferenc és felesége, aki a máriakéeméni általános iskola igazgatója, vitte végig azt a hatalmas szervező munkát, amit a centennárium igényelt. Igaz: később operatív bizottság is alakult — tagjai: Füleki János főállattenyésztő, Kövy Dezső, Molnár Tamás rendőr kör-

Képek az ünnepségről

zeti megbízott, *Molnosi János* községi párttitkár, *Nagymiklósi Ferenc*, *Nagymiklósi Ferencné*, *Pete József* tanár, *dr. Petényi Gyula* állatorvos, *Rideg József* tsz vezetőségi tag és *Rumszauer Béla*, a községi tanács v. b. elnökhelyettese — s ez különösen az utolsó héten biztosította a zökkenőmentes ünneplést. De az egyének nevei mellett fel kell jegyeznünk két testület nevét is: *a helyi általános iskoláét és a tanácsét*. Az iskola nevelői a hagyományos pedagógus lelkesedéssel támogatták a szervezést. A tanács pedig azzal a ténnyel emelkedik ki a községi tanácsok sorából, hogy ilyen kulturális jellegű rendezvény kezdeményezője lett. Ezek az emberek s ezek a testületek méltók voltak *Kerner István* szelleméhez.

FÖLDEVÁRI JÁNOSNE

MEZŐGAZDASÁGI KÖNYVHÓNAP, 1967

Az Országos Előkészítő Bizottság a hagyományos februári mezőgazdasági könyvhónap megnyitóját Baranya megyében, Pécsváradon tartotta. Ez a körülmény a korábbi évekhez viszonyítva megnövelte feladatainkat. A szervezésben és előkészítésben a Mezőgazdasági Könyv- és Folyóiratkiadó Vállalat, a Baranyai megyei Tanács V. B. Mezőgazdasági és Művelődésügyi Osztálya, a Baranya megyei Könyvtár, a MESZÖV és a TIT Agrárszakosztálya vettek részt.

A megyei bizottság — az országos rendező bizottság irányításával — munkájának nagyrésztét a *könyvhónapot megnyitó pécsváradai ünnepség* előkészítésére, azt követően a megyei jellegű feladatok megoldására fordította. A mezőgazdasági könyvhónapok célja, hogy a mezőgazdaságban dolgozók szakmai műveltségét növelje, a korszerű termelési eljárások meghonosításához segítséget nyújtson. A tudományos kutatóintézetek eredményeit, általában a szakirodalomban ismertetett újabb termelési eljárásokat eljuttassa azokhoz, akik azt munkájukban felhasználják.

A mezőgazdasági könyvhónapnak kulturálpolitikai célkitűzései is vannak. A kulturális forradalom gyorsabb megvalósulását segíti elő, ha a *mezőgazdasági dolgozók több szakkönyvet s általános műveltségüket növelő szépirodalmat* olvasnak. Ennek a kettős, de végeredményben egységes célnak a kulturált megvalósítása fontos feladat.

A rendezvényeken jelentős számú hallgató vett részt. Az országos megnyitón, melyre 1967. január 31-én került sor, *ünnepi beszédet dr. Polinszky Károly művelődésügyi miniszterhelyettes* tartott. Ebben — többek között — a következőket mondta: „A mezőgazdasági szakirodalom az utóbbi években nagyot fejlődött. Számos vonatkozásban elérte a nemzetközi színvonalat. A szerkesztőséget és a munkájukat támogató, az ország legkiválóbb szakembereiből álló tanácsadó testületek ügyeltek rá, hogy a *könyvtermés tartalmában és kivitelében egyaránt megfeleljen* necsak a hazai szükségletnek, hanem a modern, tudományos kívánalmaknak is.

A könyvpiac gazdag választékkal vonult fel a mezőgazdasági könyvhónapra is. Az érdeklődő szakemberek ez alkalommal nem kevesebb, mint 445 szakkönyvből válogathattak. A szakirodalom tehát elegendő mennyiségben és minőségben rendelkezésre áll.

Tudjuk azt, hogy nem könnyű a szakkönyvterjesztés feladata. Található még közöny, megnemértés. Nem titok, hogy helyenként az igényekkel sincs min-

den rendben. A tsz-ekben dolgozó szakemberek lelkesedése sem osztatlan a szakirodalom iránt. A kor követelményeinek megfelelő szakmai tudás igényét hatalmi eszközökkel senkiben sem lehet felkelteni. A gazdasági irányítás reformjának várható intézkedései fokozzák az egyes üzemek önállóságát, a mezőgazdasági üzemeknél épp úgy, mint minden más vállalatnál. A termelési eszközök célszerű felhasználása a gazdaságos, jövedelmező termelés feltételeinek kialakítása szinte parancsolóan írja elő mindenki számára a nagyobb szakmai műveltséget, hozzáértést” — fejezte be beszédének ezt a részét a miniszterhelyettes elvtárs.

A következő legfontosabb feladat, hogy azoknak a kezébe eljuttassuk a szakkönyveket, akik ezeket termelési eszközként fel tudják használni. Polinszky elvtárs a szaklapok szerepével is foglalkozott a következőkben: „Külön ki szeretném emelni a szaklapok szerepét és jelentőségét a szaktudás növelésében. A szakkönyvek hosszú esztendőik, gyakran emberöltők kikristályosodott termelési tapasztalatait adják közre. Mind a kiadásuk, mind hasznosítási tartamuk hosszabb időt vesz igénybe. A szaklapok viszont az információ áramlás szabatos, szakszerű és időszerű, gyors és hathatós eszközei. A szakember sem a könyvet, sem a szaklapot nem nélkülözheti. A kettő, a szakirodalom e két műfaja kitűnően egészíti ki egymást. A szaklapok gyakoribb megjelenése, következőképp tartalmuk időszerűsége, aktualitása teszi lehetővé, hogy a szakemberek hétről-hétre megismerjék a számukra legfontosabb problémákat” — mondta Polinszky elvtárs.

A pécsváradi országos megnyitót színessé tette a Mezőgazdasági Könyvkiadó Vállalat által kiállított mintegy 500 szakkönyv és folyóirat. Ezeket a miniszterhelyettes ünnepélyes keretek között ajándékozta a Megyei Könyvtárnak. A megnyitót a véleményi földművesszövetkezet szobényi kultúr csoportjának jól sikerült szereplése fejezte be. Az ünnepi megnyitón mintegy 500 főnyi lelkes közönség — köztük 250 termelőszövetkezeti szakember — vett részt. A jelen volt tsz elnökök és szakemberek további segítségére számítottunk a szakpropagandában.

A mezőgazdasági könyvhónap eredményeként könyvelhető el, hogy a megye könyvtáraiba ez idő alatt 117 tsz dolgozó iratkozott be. Jelentősen emelkedett a könyvtárak mezőgazdasági szakkönyvforgalma is. A földművesszövetkezeti könyvesboltok februárban közel 100 000 Ft értékű szakkönyvet adtak el.

A mezőgazdasági könyvbarátok körének taglétszáma 600 főről 1620-ra emelkedett.

A további program a következőképpen alakult. Dr. Németh Lajos a Földművelésügyi Minisztérium főigazgatója tartott előadást „A szarvasmarhatelejesztési üzemág szervezése” címmel a megye 210 állattenyésztési szakembere előtt. Ezt követően dr. Nagy Bálint osztályvezető „A növényvédelem helye az új mechanizmusban” címmel, amit 85 növényvédelmi szakember hallgatott végig. „Az állategészségügy időszerű kérdéseiről” dr. Mészáros János, az Állategészségügyi Kutató Intézet igazgatója beszélt 158 állatorvos és állattenyésztési brigádvezető előtt.

Mohácson a „Zöldségtermesztés időszerű kérdéseiről” dr. Somos András akadémikus, egyetemi tanár 220 fő kertészeti szakembernek tartott előadást.

A záróelőadásra Pécsen került sor. Dr. Patay János, az MSZMP Központi Bizottságának alosztályvezetője „Agrárpolitikai feladataink a IX. kongresszus után” címmel tartott előadást. Itt adta át a Megyei Könyvtár képviselője a fiatal agrárszakemberek klubjának a Mezőgazdasági Könyvkiadó ajándékkönyveit.

A központi rendezvényekhez csatlakoztak a járások előkészítő bizottságai

is programjaikkal. A megye különböző községeiben 43 mezőgazdasági témájú előadást tartottak. Ezeket mindenütt könyvkiállítással kötötték egybe.

A könyvhónap elindított egy olyan mozgalmat, hogy minden tsz rendelkezék üzemi kézikönyvtárral. Az illetékes országos szervek együttes állásfoglalása, hogy a jövőben a szakkönyveket a tsz-ekben termelési eszközöknek kell tekinteni. A népművelés minden dolgozójának, de különösen a könyvtárosoknak feladata, hogy ez a törekvés mielőbb valósággá váljék, és olyan korszerű kézikönyvtárak alakuljanak ki, melyek a tsz-ek speciális termelési ágaihoz igazodnak és a termelési folyamatot szolgálják.

A gazdasági mechanizmus reformja — mely a tsz-ek önállóságát is növeli — szükségessé teszi, hogy a tsz vezetők kellően tájékozottak legyenek. Döntéseik, határozataik meghozatala előtt megfelelő áttekintéssel rendelkezzenek. Ezért is indokolt, hogy a szakkönyvek, szakfolyóiratok terjesztésével az illetékes szervek rendszeresen foglalkozzanak, hogy ezzel is lehetőséget adjunk a gyors információ megszerzésére. Ennek megfelelően nemcsak kampányszerűen, hanem folyamatosan szükséges e téren a hatásos propagandatevékenység.

Az ünnepi megnyitó

MIÉRT KERESIK A SZAKKÖNYVEKET A SÁSDI, SZÁSZVÁRI, MÁGOCSI ÉS EGYHÁZASKOZÁRI KÖNYVTÁRAKBAN

Nem tudunk és nem is akarunk szenzációs módszerekről, csillagászati eredményekről beszámolni a következő lapokon. Egy járási, egy körzeti, egy félfüggetlenített községi és egy tiszteletdíjas könyvtárost kérdeztünk meg az ismeretterjesztő és szakkönyvek kölcsönzése, propagálása körüli tapasztalatairól, gyakorlatáról.

A sásdi járási könyvtár olvasószolgálatosa kilencedik éve, a szászvári főfoglalkozású körzeti könyvtáros két esztendeje, a mágocsi négyórás pedagóguskönyvtáros 1953 óta, végül egyházaskozári kollégánk kerek 18 esztendeje dolgozik ebben a munkakörben. Közülük egyedül a mágocsi végez kiemelkedő színvonalú munkát, nyert vándorzászlót, kapott kitüntetést.

Meg kell mondanunk, hogy a szakkönyvek olvasásában megmutatkozó egyenletes fejlődést nem tulajdonítjuk kizárólag a könyvtárosok tevékenységének. Hogy mi ebből az ő részük, ez cikkünk tárgya. A legjobb könyvtáros sem mutathat fel kiemelkedő eredményeket ott, ahol pl. gyenge a tsz, írni-olvasni alig tudó öregek, munkával agyonterhelt asszonyok alkotják a falu lakosságának zömét. A kultúra: felépitmény, s a könyvtár a maga statisztikai mutatóival érzékeny műszerként jelzi a társadalmi tudat reagálását a gazdasági alap minden moccanására. Más látószögből megfogalmazva: a népgazdasággal együtt nőtt fel a könyvtár. Közvetlenül függ a gazdasági helyzettől, hogy mikor és milyen helyiség jut a könyvtárnak, mennyit költhetünk könyvekre, háromszorosán zsúfoljuk a szekrénybe az olvasnivalót, vagy asztal mellé, kárpitozott székre ültetjük az olvasót és szabadpolcon tárjuk eléje az állományt.

Az évi 1500—1800 forintból szerzeményező községi könyvtáros nehezen vehető rá arra, hogy ennek az összegnek 40%-át ismeretterjesztő könyvekre költse. Ha a legkeresettebb szépirodalmi könyveket szerzi be, kevesebb fáradsággal „csinál forgalmat”, mintha a tanácsi és gazdasági vezetőkkel, szaktanárokkal megbeszélve rendel szükséges és fontos szakkönyveket, amelyekre először igényt kell ébresztenie, mielőtt kikölcönözheti.

Nem véletlen, hogy legmagasabb az ismeretterjesztő könyvek aránya Mágocon (41%), ahol a könyvbeszerzési hitelkeretet évi tízezer forinttal toldja meg a tanács költségfejlesztési alapból, 1966 óta pedig a termelőszövetkezet is hozzájárul 5000 forinttal az állomány gyarapításához. A járási könyvtár 10 449 kötetének 29,5%-a, a szászvári körzet központi könyvtára csaknem hatezres álló-

mányának 28,2⁰/₀-a, az egyházaskozári körzeti letét könyveinek 28,4⁰/₀-a ismeretterjesztő, illetve szakkönyv az 1966. XII. 31-i statisztikai adatok szerint.

Közvetettebb úton, társadalmi hatásokon keresztül érvényesülnek a gazdasági élet tendenciái az emberek olvasási kedvében. Akarnak-e olvasni egyáltalán, s ha igen, mit? Könyvtáros körökben közhelynek számít, hogy azonos képzettségű dolgozók közül az önállóbb, alkotó jellegű munkát végzők összehasonlíthatatlanul többet és változatosabb témakörökből olvasnak, mint a napról napra gépies, adminisztratív feladatokat ellátó társaik. Minél inkább gazdának érzi magát az ember az élet valamely területén, minél inkább tapasztalja, hogy véleményével, cselekedeteivel befolyásolhatja az eseményeket, annál elevebb lesz benne a vágy, hogy képzettségét emelje, látókörét szélesítse, a világnak azt a sarkát, amelyet ő igazgat — legyen az akár egy társadalmi munkában létesített tényérnyi park kiültetése — helyesen és jól irányítsa.

Ezek a gazdasági, társadalmi, tágabb értelemben vett népművelési ösztönzést érző férfiak és nők, idősebbek és fiatalabbak, az iskolai szakkörökben kísérletezgető gyermekekig, alkotják az ismeretterjesztő és szakkönyvek kikölcsönzőinek első csoportját.

Határozott céllal érkeznek a könyvtárba. A „Fejés, gépi fejés” című könyvet keresik, mert gépesítik a tsz tehenészetét. (Mágocs). Barlangokról szóló olvasmányt kérnek, mert a napi sajtóban olvasott hírek felkeltették érdeklődésüket (Egyházaskozár). Középkorú férfi mezőgazdasági gépekről akar olvasni, mert szakmát tanul: mezőgazdasági gépszerező lesz. Autó-, motor-, tv-, rádiószerelő

Ifjú olvasók a sásdi könyvtárban

könyveket visznek az ezermester családapák, *gyümölcsfák metszésével, számóca-, málnatermesztéssel* foglalatосkodnak a nyugdíjasok. *Műszaki könyveket, fotoszakirodalmat* igényelnek a művelődési ház szakköreinek tagjai (Sásd). És még sorolhatnánk az életszínvönalemelkedés, a politechnikai oktatás, a dolgozók iskolája, a rádió, a tv és a napilapok hatásait, amelyek mögött az újságnak leadott könyvtári hírral, a szakelőadáshoz készített könyvkiállítással, a szakkör-vezető könyvtárba hívásával sok esetben ott áll a könyvtáros is.

Akik úgy gondolnák, hogy ezekkel az olvasókkal kevés dolgunk van, tévednének. Először is, a legmesszebbmenően ki kell elégítenünk igényeiket. Különös gonddal ügyelünk rá, hogy biztosítsuk a továbbtanulók számára előírt kötelező és ajánlott olvasmányokat. A községi könyvtárak gyűjtőköre általános, anyagi erőik végesek. Előfordul, hogy telefonon érkezik a kérdés könyvtárközi kölcsönzésre délelőtt és a délutáni busszal már küldi is a járási könyvtár a szükséges szakmunkát. Második lépés, hogy felhívjuk figyelmüket a téma többi feldolgozásaira. Magasabbfokú vagy népszerűbb, illusztrált kiadásra, újabb eredmények publikációira, szakfolyóiratokra. Más szóval: fel kell tárnunk előttük a könyvtár nyújtotta lehetőségeket, meg kell tartani az olvasót.

Ha igazságosak akarunk lenni önmagunkkal szemben, meg kell mondanunk, hogy — amint fentebb már utaltunk rá — ezeket a szakkönyvolvasókat sem kizárólag külső hatások juttatták el a könyvtárakhoz. A TIT-előadót, aki ma könyvtári könyvekből készül fel, és szakirodalmat ajánl a hallgatónak, esetleg egy öt évvel ezelőtti előadásához készített szerény könyvkiállítás ébresztette a lehetőségek tudatára. Az iskolai szakkör vezetője akkor fog *Bűvár könyveket* olvasatni a gyerekekkel, ha a könyvtáros előzőleg megkérte, hogy segítsen a szakirodalomból kiválogatni a tanulóknak valót.

Olvasóink második csoportjának — akiknek ugyan életük minden vonatkozásában szükségük lenne szaktanácsra (kinek nincsen?), de ezt még nem tudják — irányítása, felvilágosítása képezi a könyvtáros fő feladatát.

Ennek a csoportnak rávezetése az ismeretterjesztő könyvek olvasására számtalan közvetett és közvetlen módszerrel történik járásunkban. Mind a négy tárgyalt helyen alkalmaznak a *szóbeli ajánlás* egyszerű és hatékony eszközét. A „háborús könyvek”, képregények kedvelőit aránylag könnyen rászoktathatjuk a II. világháború irodalmán keresztül a politikai, történelmi szakkönyvek olvasására. Különösen férfi olvasóinkat gondolkoztathatjuk el, ha megjegyezzük, hogy a két egyformán izgalmas könyv közül az egyik valóban megtörtént dolgokat tartalmaz. Legközelebb már egyenesen a politikai könyvek polcához lépnek válogatni. Hasonló úton vezetjük történelmi regényeket kérő kölcsönzőinket.

A *sportkönyveket* főleg fiúknak ajánljuk nagy sikerrel. Némelyikre a felfedezés erejével hat, hogy a „foci” és az olvasás nem ellentétei egymásnak, hogy a könyvnek nemcsak az iskolapadban, hanem a pályán is hasznát veheti.

A *népszerű orvostudományi* könyvekért idősebb olvasóink hálásak. A magas vérnyomásról, a viszérrel, szívbántalmakról, vagy az idős ember életmódjáról szóló füzetek csaknem minden korosabb asszonynak és férfinak jó tanácsot, segítséget adnak.

Öregemberek és serdülők egyaránt szívesen fogadják az „Univerzum”-sorozat könyveit; a *csillagászat* és az *úrhajózás* főleg a gyerekek fantáziáját mozgatja meg.

Az iskolai és kultúrotthoni szakkörökkel állandó kapcsolatot tartunk. A *fotoszakkönyvek* szinte állandóan kézben vannak. Hasonló a helyzet a *faragással, kézimunkával* foglalkozó könyveknél. Segítjük a népművelés munkáját és egyben újabb szakkönyvolvasókat toborzunk a különféle vetélkedőkre, „*Ki mit*

tud?”-okhoz biztosított irodalommal. Az általános iskola kémia szakkörének tagjai számos 54-es szakba tartozó könyvünket forgalmazzák. A *barkácsoló és játékoskönyvek* (*Miből mit készítsünk, Csináld te is pajtás! stb.*) olvasói is főleg az iskolások közül kerülnek ki. Az osztályfőnökök, szaktanárok segítségével szervezett osztálylátogatások sok érdeklődő szakkönyvolvasó kisdíákot hoztak könyvtárunkba.

A sásdi járási könyvtár már az utcán *könyvtárlóval* fogadja az érkezőt. A folyosón álló *vitrin*, a falon függő *könyvborítós tablók*: mind, mind egy kis tematikus kiállítás. A tárló és vitrin anyagát gyakran cseréljük, annál is inkább, mert az olvasó kérésére kivesszük a kívánt könyvet, s így egy-egy sikeresebb kiállításunk napok alatt „elfogy”.

A *szabadpolcos könyvtár* tulajdonképpen — a maga egészében — kiállítási teremnek tekinthető. A szakkönyvek kiemelten, a *kölcsönzőtér közepén álló úszópolcokon* vannak elhelyezve. Gyermekolvasóinknak a *kölcsönző pultra* ránkunk ki mindig friss, szépülsejű ismeretterjesztő könyveket.

Mind a járási, mind pedig a megyei szinten szervezett előadások nagy része olyan (*Nyúltenyésztés, Baromfigondozás, Modern otthon, Műanyagok a háztartásban stb.*), hogy szakkönyvkiállítással tudunk hozzájuk kapcsolódni. A március elején *Csehszlovákiáról* tartott beszámolón — melyet a járási kultúrotthonban rendeztek — 24 szakkönyvet mutattunk be. Előadás után az érdeklődők számára ki is kölcsönözzük az így figyelmükbe ajánlott könyveket.

Szervező könyvtárosunk a *szülői munkaközösség* aktív tagja. A szülői értekezleteken ma már elmaradhatatlan a *pedagógiai könyvkiállítás*. Ez az akciónk közös a könyvesbolttal, az olcsóbb füzeteket többnyire meg is vásárolják a jelenlévő apukák, anyukák.

Sokéves, kitartó munkánk eredménye a kikölcsönzött szakkönyvek számának lassú, de zökkenőmentes emelkedése. Csak a legutóbbi évek adatait felsorolva:

1961-ben 3700

1962-ben 3823

1963-ban 4197

1964-ben 4229

1965-ben 4342

1966-ban 5036 kötet ismeretterjesztő és szakkönyvet ad-

tunk ki. Ez a teljes forgalom 19,2 százaléka.

A *szászvári körzeti könyvtár* — ahol szintén függetlenített munkaerő végzi a kölcsönzést — ugyancsak *tablókkal, asztalnyi szakkiallítással* fogadja a látogatót. Itt is gyakran veszik igénybe a könyvtárközi kölcsönzést szakemberek és továbbtanulók számára. Jó a kapcsolat az iskolával, kelendők a *Búvár könyvek*. Emelkedett a gyermekek szakkönyv olvasása a színes, képes ismeretterjesztő művek szaporodása óta. (*Nyolclábú vadászok, Képes Történelem, gyermek enciklopédiák stb.*)

1963-ban még tiszteletdíjas könyvtáros dolgozott Szászváron, 233 ismeretterjesztő könyv kölcsönzését tanúsítja az évvégi jelentés. 1966-ban ebből a csoportból már 2155 kötet talált gazdára. Ez azt jelenti, hogy 100 kiadott könyv közül 17 volt az ismeretterjesztő.

Mágocsi könyvtárosunk az élete végéig lelkes, agyonterhelt pedagógus prototípusa. 1964-ban például 3 iskolában tanított: az általános iskolában, a dolgozók iskolájában és a kihelyezett mezőgazdasági technikumban. Ehhez járult még az úttörőkkel való foglalkozás, az osztályfőnöki munkaközösség vezetése, a tanácstagság és a könyvtár.

Ez a hatalmas feladatkör az óriási munkabíráson, inkább lelki, mint testi erőn kívül, még egy rendkívül értékes, könyvtáros számára döntő tulajdonságot jelez: vállalkozókedvet, segíteni akarást, széles kapcsolatot az emberekkel. Ötperces utakat félóra alatt tesz meg az utcán. A gyermekek hozzászaladnak, a felnőttek köszöntik. Neki pedig mindenkire van egy kedves szava, egy híre, hogy behozták az előjegyzett könyvet, hogy az ismerősnek szakmájába vágó, hobbjával foglalkozó olvasmány érkezett.

Nincs a szakkönyveknek olyan csoportja, melyet ne ismerne és ne népszerűsítene. A kötelező olvasmányok listája osztályok szerint üveg alatt függ a könyvtár falán, a pedagógusok nem úszhatják meg, hogy a gyerekeknek való anyag kiválogatása címén, meg ne ismerkedjenek a könyvtár, szaktárgyukra vonatkozó anyagával. Egy-egy ilyen szaktanácsadás után a kiválogatott könyvek is hamarosan gazdára találnak: a tanár felhívja rájuk a gyerekek figyelmét.

Jó kapcsolatban áll könyvtárosunk a tsz-szel és tömegszervezetekkel is. Nemrégiben jelölő gyűlésre hívta meg őt a helyi Hazafias Népfőnt elnöke. Itt is mezőgazdasági szakkönyvekről tartott rövid ismertetést, előadást. Konkrét eseteket mondott el arról, milyen szakkönyvek olvasása előzte meg egy-egy családnak a közös, vagy a háztáji gazdaságban elért sikereit. A gyűlésen résztvevő agronómus néhány nap múlva megjelent a könyvtárban. Kiválogatta és mindjárt magával is vitte a legszükségesebb és legjobban megírt állattenyésztési szakkönyveket, hogy átadja azoknak a dolgozóknak, akiknek legnagyobb szükségük van rá munkájuk jobb ellátása érdekében.

Ez a szép siker nem az első Mágocson. A baromfitelep vezetője évek óta valóságos szakkönyvtárat tart kint a dolgozóknak. „*Ezekre naponta szükségünk van*” — tiltakozik, ha a könyvtáros vissza akar vinni néhányat a többi olvasó kérésére.

A kultúrotthonban nem hangzik el előadás, nem zajlik le klubrendezvény könyvkiállítás nélkül. A Pécsre, Dombóvárra járó középiskolások itt kapják meg kötelező olvasmányaikát, a községi könyvtárban találnak anyagot a házi dolgozatokhoz. Megtörtént, hogy egy távoli kollégiumból levélben kért egy kislány könyvet, mert mágocsi társnőjétől hallotta, hogy az ottani könyvtárban mindent meg lehet kapni.

Tizenhárom évi munka eredményét tükrözik az alábbi adatok: 1961-ben 810, 1966-ban pedig 2180 ismeretterjesztő és szakkönyvet olvastak el a mágocsi könyvtár tagjai.

Országosan elismert álláspont, hogy rendszeres propaganda munkát legfeljebb félfüggetlenített könyvtárosoktól követelhetünk meg. Havi 70—120 forint tiszteletdíjért köszönettel tartozunk annak, aki rendszeresen kölcsönöz, megbízhatóan adminisztrál, s ügyel az állomány épségére. Módszertani útmutatóink, helyszíni tanácsaink szerény ötletek és javaslatok azok számára, akik hajlandók a díjazott órákat társadalmi munkával jócskán megtoldani. Körükben a *szóbeli ajánlás* módszere az uralkodó, melyet a *járási könyvtár által készített egyegy tabló* egészít ki.

A külső segítség ügyes felhasználására példa az *egyházaskozári tiszteletdíjas könyvtáros* szakkönyv-népszerűsítő tevékenysége. Két helyen kölcsönöz: a gyermekeknek az iskolában, a felnőtteknek a pártklubban. Ismeretterjesztő könyvek ajánlásánál felhasználja a rádiókat, a tv-eket, a hírlapokat és folyóiratoknak nemcsak könyvismertetéseit, hanem a hírekben felvetett témákat is, amelyek szóbeszéd tárgyai a községben. Így, a napi hírek nyomán kerültek forgalomba pl. a barlangkutatókról szóló könyvek.

Az ifjúsági irodalom (Verne, Dékány, Tatay stb.) legváltozatosabb életkorú kedvelőit ő is igyekszik fokozatosan átvezetni az *útleírások*, *komolyabb történelmi könyvek* világába. Megfigyelte, hogy az idősebb olvasóknak elég egyszer ajánlani a *Medicina*-kiadványokat, s azontúl mindig elvisznek a szórakoztató könyvek mellé egyet-kettőt. Ez a könyvtárosunk is pedagógus, maga is ajánlja, kartársait is megkérte, javasolják az iskolásoknak a *Búvár*-sorozat köteteit. Ezeknek a könyveknek a használata sokszorosa a számontartottnak. A gyerekek egymás kezéből szedik ki az olvasmányosabb munkákat s előfordul, hogy mire a kölcsönző visszahozza, már öten, hatan is elolvasták.

A *mezőgazdasági könyvek* közül inkább a háztájiban hasznosítható könyvek forognak. Vidám rajzos baromfitenyésztés, sertéstenyésztés, galamb- és nyúltenyésztés, a családi ház kertje stb. Népművelési előadások, gyűlések alkalmait ő is felhasználja a szakkönyvek népszerűsítésére.

A kikölcsönzött ismeretterjesztő és szakkönyvek száma kisebb-nagyobb hullámzásokkal 1961-től 1966-ig 429-ről 687-re emelkedett. Ez a teljes forgalom 13⁰/₀-ának felel meg.

Utoljára teszünk említést az olvasóknak arról az eltűnőben lévő töredékről, amelyik „*nem akar*” ismeretterjesztő irodalmat olvasni. Ha ő könyvet vesz a kezébe, nem akar „politikáról”, „háborús borzalmakról”, de még a munkájával kapcsolatos témákról sem olvasni. Kizárólag szórakozni, kikapcsolódni kíván. Néhányukat az 50-es évek erőszakos propaganda módszerei vadították meg. A kiválasztott két könyve mellé menthetetlenül a markukba nyomott harmadik, ami az akkori könyvkiadás mellett többnyire nem is volt alkalmas az érdeklődés

A mágocsi könyvtárban

felkeltésére. Ezek az emberek ma már lassan feloldódnak. Ahogy elkezdnek odafigyelni a véleményükre, ahogy életszínvonaluk emelkedik, házat építenek, gyümölcsfát ültetnek. Ha kezdik magukat ők is megbecsültnek, szükségesnek érezni a társadalomban, lassan elsimul szájuk mellől a visszautasító, keserű vonás és egy napon megindulnak a középső polcok felé. A könyvtáros pedig a világ legtermészetesebb arckifejezésével teszi be a könyvkártyát a törzslapba és ügyel, hogy csak akkor mosolyodjon el, mikor az olvasó már elment.

Nem tudtunk és nem is akartunk szenzációs módszerekről, csillagászati eredményekről beszámolni ezeken a lapokon. Csak egy járási, egy körzeti, egy félfüggetlenített községi és egy tiszteletdíjas könyvtárost kérdeztünk meg az ismeretterjesztő és szakkönyvek kölcsönzése, propagálása körüli tapasztalatairól, gyakorlatáról.

GYERMEK A KÖNYVTÁRBAN

Valahol egyszer azt olvastam, hogy a felnőttek alapvető tévedésben vannak, amikor egyértelműen „*boldog gyermekkor*”-ról beszélnek. A gyermekkor ugyanis nem boldog, pontosabban nem olyan boldog, mint amennyire mi, — több-kevesebb évtized után visszaemlékezve, — hisszük. Ez a megállapítás így, első hallásra, kétségtelenül bizarrul hangzik, de ha valaki egy kicsit jobban odafigyel a gyermekekkel való találkozásaira és meglátja egyfelől a gyermekben felágaskodó csikóosztön, másfelől az ezt kordában tartó nevelési szándék párvialát, az igazat ad ennek a megállapításnak.

Miről is van szó? A gyermek magáraeszmélve felfedezi „én”-jét, akaratát és megteszi első, botladozó, majd egyre határozottabb lépéseit ennek érvényesítésére. S ezeket a lépéseket kezdettől fogva a konfliktusok sorozata kíséri. Ő mindig tenni akar valamit, keresi a kapcsolatot mindennel és mindenkivel, s közben sok esetben szembetalálja magát a család akaratával, az óvoda fegyelmével, az iskola szigorú kötelezettségeivel. Ezekben a találkozásokban pedig ismétlődő, apró, szükségszerű vereségek érik a nebulót. Ezek a „vereségek” veszik egy kicsit el a gyermekkor boldog ízét.

Mindez természetes és elengedhetetlen feltétele az emberréérésnek, egyetlen ponton azonban veszélyei is lehetnek. Bizonyos határon túl a kordában tartás, a sablonos nevelési módszerek túlzott gátlásokat ébreszthetnek, uniformizálhatják a gyermek intellektusát, akadályozhatják az egyéniség kifejlődését. Szükség van tehát olyan módszerekre, intézményekre is, melyek módot adnak a gyermekosztön szabadabb megnyilvánulására, a személyiség kötetlenebb kiélésére, és így a megszokottól eltérő módon, mintegy észrevétlenül fejtik ki nevelő hatásukat.

Ezen a ponton értünk el a *gyermekkönyvtárakhoz*, (mint az előbb említett intézmények egyikéhez) és a *gyermekkönyvtári foglalkozásokhoz*.

A közművelődési könyvtárakban közel egy évtizede él az a felismerés, hogy az *ifjúsággal a könyvtárakban külön is foglalkozni kell*. Ennek megfelelően az 50-es évek végétől, előbb a nagyobb városokban, majd a kisebb járási székhelyeken is sorra alakultak önálló *gyermekkönyvtárak*, illetve *gyermekrészlegek*. Ez a folyamat még jelenleg is tart. A különválasztás eredeti célja kifejezetten *könyvtári* jellegű volt, eredményei is ilyen téren mutatkoztak először. (Jobb tájékozódás az anyagban, a vegyes kölcsönzés zavaró hatásának kiküszöbölése, stb.) A könyvtári eredmények mellett csakhamar a legtöbb gyermekrészlegben

jelentkezett egy újabb igény és szándék, a *gyermekek könyvtáron belüli foglalkoztatására*, melyet a könyvtárosok rátermettségüknek és aktivitásuknak megfelelően igyekeztek kielégíteni.

A gyermekkönyvtári tevékenységet többféle elképzelés indokolja. Ezek közül talán az első és legfontosabb: *alkalmat teremteni az iskolai tanulmányok elmélyítésére*, a gyermek kulturált foglalkoztatásának biztosítására. Ennek érdekében elengedhetetlen az *iskolákkal való együttműködés* kiépítése.

Könyvtárunkban — többek között — *Mihalik Zoltán* magyar-szakos tanár vezetésével *szavalódélutánt* rendeztünk „*Szép magyar versek*”, márciusban „*Tavaszi versek*” címmel. Tervezzük *Krifaton Rózsa* rajztanár irányításával *gyermekrajzverseny* megtartását „*Vietnám*” témából. A díjnyertes rajzokat a könyvtárban kiállítjuk.

Allandó jellegű célkitűzés az *ifjú olvasók toborzása*. Közhelyszerűen igaz, hogy az olvasótábor állandó utánpótlását elsősorban a fiatalok jelentik, és ez az a kor, melyben leginkább a könyv barátjává nevelhető valaki.

Nem kevésbé fontos lehetőséget teremteni a gyermek természetes *játékigényének* kielésére, adottságaik felszínrehozására. A könyvtárba a gyermek önként jön, felszabadultabb, gátlástalanabb a kapcsolata a könyvtárral, mint az iskolával.

Alkalmasak ezek a foglalkozások arra is, hogy megtanítsuk őket a *könyvtár, a kézikönyvek használatára* és így előkészítsük a későbbi elmélyültebb szellemi munkára.

Szigetvári gyermekkönyvtár

Végül itt találunk módot a különleges érdeklődésű gyermekek, a „kis tudósok” speciális igényeinek kielégítésére is.

Ámde lássuk hogyan fest mindez a gyakorlatban! Lépünk be egy korszerűen berendezett gyermekkönyvtár ajtaján, ahol éppen — az elképzelhető számtalan foglalkozás egyikére — gyülekeznek lassan a 10—12 éves részvevők.

Vegyük szemügyre először a *környezetet*. A folyamatos áramlás biztosítására a könyvtárnak külön bejárata és kijárata van. A kettő közötti falrész előtt helyezkedik el a világosszínű kölcsönzőpult, ahol egyhelyben ülve intézheti a könyvtáros a ki- és bejövők adminisztrációját. Senki sem kerülheti el a figyelmét. A könyvtárakban nélkülözhetetlen bürokratikus kellékeket, pultba épített fiókok rejtik. A pult lapjáról folyik a vetítés, ha éppen ilyen foglalkozást tart a könyvtár. A bejáratától balra falirács, rajta akasztók. Itt lehet elhelyezni a táskákat, s itt találjuk a talált tárgyak állandó, tarka kiállítását is.

A fal mellett körbefutó polcok *szabadpolc* jellegűek. Gyermekkönyvtárban — inkább mint bárhol — ez az egyedül célravezető kölcsönzési forma. A polcok észrevehetően alacsonyabbak, mint a felnőttek könyvtáraiban, hiszen itt alacsonyabbak az olvasók és tilos a létra használata.

A polcok felett nyersszínű rács szegélyezi a falat, rajta jólsikerült *gyermekrajzok*. A könyvtár „*Képek a tavaszról*” című rajzversenyének legsikerültebb darabjai. A képzőművészeti nevelés úgy látszik polgárjogot nyert ebben a könyvtárban. Az egyik sarokban ugyanis nagyméretű táblát fedezünk fel, éppen két kislány rajzolat rajta, amolyan járda-rajzot. A nagyobbik a fejet satírozza, a kisebbik — egy puffancs — a tábla elé guggolva, kidugott nyelvvel formáztatja az alját.

A tábla közelében, külön polcon elhelyezve találjuk a *kézikönyvtár* anyagát. Lexikonok, évkönyvek, albumok adnak segítséget a felsősöknek a dolgozatíráshoz.

A terem közepén kettős sorban, műanyaglapú asztalok és kényelmes székek állnak, rajtuk újságok, játékok. Néhány ízléses kerámia a falon, pár cserép virág az ablakokban, — ennyi díszítésnek elég is.

A gyermekkönyvtárból sem hiányzik minden könyvtár jellemzője: a *katalógus*. Ez szerzők, témák és sorozatok szerint tárja fel a könyvtár anyagát. A katalógus témamegoszlását tükrözi az állomány elhelyezése is. A tájékozódás megkönnyítésére a könyvanyag következő csoportosítását találjuk:

Mesék.
Kalandos történetek.
Történelmi regények.
Életrajzok.
Lányregények.
Ifjúsági mozgalom.
A természet világa.
Művészetek, sport.

A szemlélődésnek vége, együtt van a mai foglalkozás csoportja, (Nagyjából egykorú és hasonló érdeklődésű fiatalok.) És elkezdődik a program.

A könyvtáros mindenekelőtt számokat oszt ki a 20 résztvevőnek. Aztán harci kiáltás következik vezényszóra. Először suttogva, majd egyre fokozódó hangerővel ötször kérdezik: „Mi lett veled Jelky András?” A könyvtárosnő adja meg a választ: „Széttépték 1967. február 23-án a gyermekkönyvtárban. A tettes 25,— forintja bánja az „esetet”.

Miután a hangulatot a kiabálás meghozta, nézzük meg ki, mennyire ismeri a könyvtárat, ki tud akár behunyt szemmel is tájékozódni benne. Akinek a száma ötten maradék nélkül osztható, az húz kalapból egy feladatot. Bekötik a szemét, s így kell megtalálni a kihúzott könyvet. (Természetesen nem egyes címekről, hanem csoportokról van szó. Pl.: mesekönyv, útleírás stb.) Aki leghamarább találja meg, az a győztes, s jutalma egy szelet csokoládé.

Ezután a könyvtáros levelet mutat; egy távoli városból átköltözött kispajtság érdeklődik a könyvtár iránt.

A feladat: közösen összeállítani a választ, melyben szerepel minden, amit a könyvtárról tudni kell.

A következő játék zsákbamacska. A kihúzott kérdések között ilyenek szerepelnek: Sorolj fel három történelmi tárgyú könyvet; Milyen katalógusok tájékoztatnak a könyvtár könyveiről? Nevez meg három könyvet, melyből zeneszerzők életét ismerhetjük meg; Milyen könyveket ajánlanál futballrajongó barátodnak? A legjobb válaszok jutalmat kapnak, mégis legnagyobb jutalom: a játék öröme.

A zsákbamacskát „divatbemutató” követi. A könyvtáros mikrofont vesz a kezébe, ő a bemondó (de lehet egy részvevő is). Azután felvonulnak előtte a „manókenek” kezükben könyvvel. A bemondó röviden ismerteti a felvonultatott legújabb „modelleket”, s így felhívja rájuk a figyelmet.

Befejezésül egy kis kirándulást tesznek a gyerekek a költészet birodalmában. Együtt megtanulnak egy „kérdőz” verset. A kérdést közösen mondják, a feleleteket mindig más. A versben előforduló állatokat néhányan nagyszerűen utánozzák, különösen egy fitosorrú szösz. Kész kis színész-palánta.

Kipirult arccal, vidám ricsajjal ér véget a könyvtári foglalkozás. Jó volt ott lenni!

Természetesen egészen más jellegű és tematikájú foglalkozásokat is lehet tartani. Ezt a kiragadott, megtörtént foglalkozást — hibáival együtt —, azért írtam le, hogy amennyire lehet érzékeltessem egy program sokszínűségét, hangulatát és az észrevehető nevelési célt.

A gyermekkönyvtárak hálózatának kialakítása — a tervnek megfelelően minden 10 000 lakosnál nagyobb településen —, még hosszú időt igényel. Ez helyiség és berendezés kérdése elsősorban. A már működő könyvtárakban is sok problémát jelent a megfelelő képzettségű könyvtárosok beállítása; (1958/59-ben volt először és utoljára speciális gyermekkönyvtáros képzés!) az útkeresés bizonytalansága; és valljuk be, némi konzervatív könyvtári szemlélet is. Akik azonban már részt vettek egy-két jól sikerült foglalkozáson, látták a csillogó, értelmes tekinteteket, hallották a talpraesett feleleteket, egybehangzóan állítják: érdemes fáradozni, — így lesz egyre több gyermek a könyvtárban.

A FORRADALOM KÖNYVEI

I. Próza

„Ha nem lett volna forradalom, énám legjobb esetben egy forradalom előtti közepes író szürke, egyhangú tevékenysége várt volna. Mint művész, mindezt az Októberi Forradalomtól kaptam.”

A Nagy Októberi Forradalomnak ezt a művészeteket és az irodalmat determináló kapcsolatát lényegbehatóan megvilágító jelentőségét A. Tolsztoj jegyezte föl e szavakkal a naplójába. De még számos ilyenféle vallomást iktathatnánk rövid áttekintésünk élére, melynek célja az olvasó tájékoztatása néhány kiemelkedőbb jelentőségű és tematikailag részben vagy egészben az Októberi Forradalomhoz kapcsolódó szépirodalmi műről.

Bár nagy érdeklődéssel forgattuk az Októberi Forradalommal kapcsolatos és a felszabadulás történelmi közelében megjelentetett műveket is, mint pl. Junga: *A halhatatlan cirkáló*, önálló kötetben is kiadott elbeszélését vagy Szaveljev: *Roham a Téli Palota ellen* című kisregényt, e mostani szemlénkben inkább a klasszikus értékű és a frissebb megjelenésű műveket szándékozunk felsorakoztatni. Sorrendezésünk elve nem a mű születésének dátuma, hanem inkább a történelmi események időrendje.

Gorkij két regénye kívánczik elsősül való felemlítésre: Az *Artamonovok* és a *Klim Szamgin élete*. Ezek mindegyike az Októberi Forradalom történelmi szükségyszerűségét bizonyítja.

Az első mű a győzelmes forradalom perspektívájában mutatja be egy kereskedő és gyáros család három nemzedékében a régi Oroszország életét, a kapitalizálódás kezdeteitől a szocialista forradalom győzelméig. E mű jól ismert a magyar olvasó előtt is. Ellenben a *Klim Szamgin*, az orosz életnek ez az „enciklopédiája”, mintha sem világviszonylatban, sem hazánkban még nem érte volna el a megfelelő hatást. Holott ez az írói „búcsú”-nak szánt könyv — amelyet már nem is tudott Gorkij befejezni — az évtizedes munka során a cári Oroszország négy évtizedes történetének krónikájává növekedett. A regény mintegy 2000 oldalán Gorkij „végiglámpázza az orosz világ minden zugát, hírt ad az erjedésben lévő társadalom minden ideológiai folyamatáról, s megmutatja a társadalmi harcok valódi erővonalait” — amint Kardos László írja. *Szamgin* végzetesen beléragadt egy társadalmi forma kereteibe és végigéli az individua-

lista bomlás szánalmas folyamatát, az olvasó pedig azt az izgalmas korszakot, amely megérelte a forradalmat és megmunkálta az új építés első terepeit.

A. *Tolsztojt* jól ismerik hazánkban, s a *Golgota* című trilógiájáról is köz tudott, hogy meglehetősen hosszú ideig írta: 1921-ben kezdte el az írást, s a harmadik rész befejezésének dátuma: 1941. június 22. „*Ez idő alatt én magam is sokkal érettebben, sokkal elmélyültebben kezdtem felfogni az életet, a valóságot, a mi hazánkat*” — mondotta egy nyilatkozatában.

Regényciklusa középpontjában két nővér, *Dása* és *Kátya Bulavina* igaz emberséget, igazi boldogságot sóvárgó egyénisége áll, s vonz egymás közelségébe és tart össze két férfi-sorsot, hogy a „kínok útja”-nak buktatóin és stációin át mindegyik megtalálja az egyéniségéhez szabott helyét és életcélját a már kibontakozó új társadalomban.

Horthy Magyarországon *Solohov: Csendes Donja* volt az első olyan tudósítás, amely a forradalom mélyéről jött, s amelyben a forradalom és a polgárháború borzasztóságait hit és költészet egysége világította át, s lángoló hitet sugárzott: ez a forradalom nem bukhat meg! A regénybeli események középpontjában álló *Grigorij Meljehov* tragikus ellentmondásokkal terhes egyénisége nem egyetlen személyt jellemez, hanem az egész ország népét. „*Grigorij nem a szocialista forradalom személyes hőse, hanem maga az orosz nép, a megszenvedett történelem kellős közepén*” — mondja a műről *Veres Péter*, majd a regényről alkotott értékítéletét ilyen epigrammatikus tömörséggel summázza: „*Az orosz forradalmat milliók élték át, százak és ezrek írtak róla, jót és jól írtak róla, de Solohov és Csendes Don csak egy van.*”

Örömmel említjük A. Sz. *Jakovlev: Kegyetlen éjszaka* című kisregény- és novella-válogatásának közelmúltbani kiadását. A szovjet realista próza kezdetéhez kapcsolódó alkotó munkássága ezidáig teljesen ismeretlen volt a magyar olvasó előtt.

Október című kisregényében szinte dokumentumszerű alaposággal kelti életre az *Októberi Forradalom* moszkvai eseményeit — szinte elsőül a szovjet irodalomban! —, mégpedig egyfajta sajátos és realista, elődeihez képest is új elbeszélő technikával: montázs-szerű, sokoldalú és differenciált ábrázolásmódja valósággal a történések áramába kapcsolja az olvasót.

D. *Visnyevszkij* ukrán írónak *A hetvenkettedik nap* című regénye a történelem részletmozgásának rögzítése a szovjethatalom egy rendkívüli drámai időpontjában: fennállásának 72. napján, s az események középpontjában *Leninnel*. Erénye nem annyira szépirodalmi kvalitásaiban rejlik, mint inkább történelem népszerűsítő tevékenységében, s abban a tényben, hogy az oly sokszor meghamisított történelmi anyagot valódi mivoltában tárja az olvasó elé.

Hely hiányában épp csak címe szerint említjük föl *Zalka Máté: A bolygók visszatérnek, Földes Péter: Hotel Drezda* című regényét, amelyek érintőlegesen a *Nagy Októberi Forradalom* eseményeit is megjelenítik, valamint *Pogonyi Antal: Végrendelet* című művét, amely *Ligeti Károlynak*, a hős magyar internacionalistának állít emléket.

II. Költészet

Misztikum, irrealitás és önemésztő vergődés köti gúzsba a századvégi orosz költészetet. Jelentősebb egyéniségeit, a század elején jelentkező társaikkal együtt az 1905-ös forradalom rázkódtatásai dobják földközelbe, a vaskosabb és felelősebb tartalmak világába.

V. J. Brjusov is a ködös szépségek világától haladt az élet realitásai felé; a valóság és az eszmény költői harmóniáját keresve jutott el a derengő új világ felismeréséig. A szimbolizmustól induló költészete egyre növekszik, majd az *Októberi Forradalom* eredményeképpen legszebb verseit írja meg. A *Gorkijtől* „legkultúraltabb”-nak nevezett költő számos nagylendületű, erőteljes versben énekli meg a forradalom győzelmét és nemzetközi jelentőségét.

A. A. Blok is az alig megfogható szimbólumok talajáról indult, s ezért eleinte *Gorkij* is „*Túlzottan irodalmárnak, hideglelkűnek és könyvszagúnak*” minősítette költészetét. Az 1905. év eseményei után azonban már Blok is ezt jegyzi be naplójába: „*A forradalom egyszerre fellelkesített és darabokra repesztette korábbi lelki szilárdságomat — s most röpködnek körültem régi énem talán haszontalan szilánkjai*”. A *Tizenkettő* című nagy poémája pedig már egyenesen október viharos ihletében született, mintegy szintéziseként annak a vízióknak, amely a forradalomról támadt benne. Ezt a versét Szovjetuniószerte kiplakátírozták, kórusban szavalták, s a legforróbb szeretettel ünnepelték a költőt, amiért ilyen lelkesítően szépet írt. Az élettelen szimbólumok költőjéből így lett népköltő: a legnemesebb eszmékért agitáló.

„*Sz. A. Jeszenyint... nem lehet kitörölni a szovjet valóságból... Fényes és drámai jelkép ő, jelképe a régi és az új kibékíthetetlen harcának, egymástól való elkülönülésének*” — írja róla *Gorkij*.

Ez az elkésztett romantikus, győtrődő parasztfiú a XX. század egyik legjelentősebb orosz poétája. Ami a forradalomhoz való viszonyát illeti, erről így ír önéletrajzában: „*A forradalom éveiben teljesen október mellett álltam, de mindent a magam módján fogadtam: paraszti lélekkel.*” Majd egy másik helyen: „*Szemléletem teljesen megváltozott. Már szörnyen nevetségesnek és ostobának tűnik fel az a világ, amelyben éltem. Ettől a pillanattól kezdve kiábrándultam a nyomor Oroszországból... Tudom: mint romantikus poémák szerzője, nem állok közel a kommunistákhoz. De közel állok hozzájuk az értelmemmel és remélem, lehet, hogy közel fogok kerülni hozzájuk a művészetemmel is.*” Verseiből október után már a forradalom hangja szól, s pasztellfinomságú líráját a jelszavak tömörségével ötvözi; nem titkolja azonban belső tusakodásának jegeit sem:

*Nem buktam el, nem téptek farkasok,
s elmondhatom: a szovjet oldalon
a legszebb utitárs vagyok.*

A forradalom legismertebb költője V. V. *Majakovszkij* elragadtatva fogadta a *Nagy Októberi Szocialista Forradalmat*. Önéletírásában így vall erről: „*Október. Elfogadjam vagy ne fogadjam el? Ez a kérdés nem létezett számomra. Az én forradalmam. Elmentem a Szmolnijba, dolgoztam. Mindent, amit kellett.*”

Ő az a költő, aki az örökös szolgálat lázában égve, tollal a kezében állott a vártán, tökéletesen átadva magát az ügynek: a forradalom mindenese, s verseinek a sajátosságát is ez a töretlen forradalmi hit képezte.

Néhány prózairó és költő művét idéztük: ismerteket és kevésbé ismerteket egyaránt, s e művekben egyúttal a szovjet történelem legdöntőbb eseményét, az *Októberi Forradalmat* is nyomónkövethetjük. Maradandó és klasszikus alkotások lapjai őrzik a kor sűrített történetét, s a mai olvasó elismeréssel adózik mindazoknak az alkotóművészeknek, akiknek segítségével és művésze révén megismerheti az emberi történelem nagy forradalmát.

A „KÖNYVKIADÓI TERVEK 1967”, az alábbi könyveket jelzi a *Nagy Októberi Szocialista Forradalommal* kapcsolatban:

BONCS—BRUJEVICS, V. D.

Emlékezések.

A szerző Lenin közvetlen munkatársa volt évekig.

KÉPESKÖNYV a forradalomról.

Album az Októberi Forradalom 50 éves évfordulójára.

MOSZKVA. Regélő városok.

Képek, reprodukciók, irodalmi szemelvények, mintegy 400 kép mutatja be a több milliós nagyvárost.

MAGYAR internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban és a polgárháborúban I.

A dokumentumgyűjtemény a magyar internacionalisták politikai és katonai tevékenységét mutatja be levéltári dokumentumok tükrében.

MILLEI György—JÓZSA Antal: Százezernyi szív.

A magyar internacionalisták tevékenysége a polgárháborúban.

A NAGY Forradalom krónikája.

Az Októberi Forradalom krónikáskönyve. Visszaemlékezések, dokumentumok az 1917. februári forradalomtól 1918 márciusáig, a bresti béke megkötéséig.

REED, John

Tíz nap, amely megrengette a világot.

A neves amerikai újságíró riportkönyve az Októberi Forradalomról.

REPREZENTATÍV lírai antológia.

Szocialista országok irodalmából szerkesztett antológia.

FÖLDES PÉTER

Az Októberi Szocialista Forradalom.

Krónika és dokumentumgyűjtemény.

THORNDIKE, Annelie és Andrew

Az orosz csoda.

Riportsorozat a forradalom eredményeiről: az „orosz csodá”-ról.

Új Kor nyitánya.

Irodalmi antológia Leninről és a forradalomról.

GYURKÓ László

Lenin.

Modern felfogású Lenin-esszé.

FEHÉR ISTVÁN

A NAGY OKTÓBER SZELLEMEBEN*

A második világháborúban a keleti arcvonalon a nemzetközi haladás fegyveres ereje állt szemben a nemzetközi reakció fegyveres erejével. A *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* szülte újtípusú szovjet állam népe nemcsak hazájából úzta ki a fasiszta csapatokat, hanem Délkelet-Európa államait is felszabadította a fasiszta iga alól, s megteremtette a szabad, demokratikus átalakulás lehetőségeit ezekben az országokban. Ebben a világméretű küzdelemben hazánkban s ezen belül *Baranya* megye területén folyt harcok csak kis jelenetet alkottak, de ebben is világosan tükröződik a nagy október szelleme, a világ első munkásállamának igazi internacionalizmusa, magasabbrendűsége az őt időben megelőző valamennyi más állammal szemben. Október hős fiai, bátor katonái hosszú, fáradságos, de diadalmas út után 1944 november végén *Mohácsnál* elérték *Baranya megye* területét, hogy új fejezetet nyissanak megyénk történetében is.

A huszonöt éves Horthy-fasizmus minden lehetőséget felhasznált, a propaganda minden eszközét harcba vetette, hogy a Szovjetuniót s a *Vörös Hadsereget* rémként állítsa a magyar nép elé. A közismerten hazug jelszavak a vagyon- és nőközösségről, az értelmiség kiirtásáról, a kultúra eltüntetéséről stb.-ről még jobban fokozódtak, miután megyénkben is a nyilasok vették át a hatalmat 1944 október 15-e után. Megyénk új nyilas főispánja 1944 november 24-én szigorúan bizalmas levélben utasította az alispánt, hogy a megye anyagi kiürítése mellett minden eszközzel szorgalmazni kell a személyi kiürítést is. Intézkedését így indokolta meg: „Az anyagi kiürítés mellett a további hadműveletek szükségessé teszik a teljes személyi kiürítés elrendelését is. Minthogy az eddig szerzett tapasztalatok szerint az érdekelt lakosság nagyrésze az ellenséges propaganda hatására lakóhelyét nem hajlandó elhagyni, szükségesnek tartom a lakosság közvetlen úton történő hathatósabb felvilágosítását. E cél érdekében a járás főszolgabírójának, vagy más, a lakosság előtt súllyal bíró egyénnek a községekben megbeszélésekre kell összehívnia elsősorban a férfi lakosságot és az ellenséges haderők módszereit — nevezetesen a férfiak elhurcolását, a nők megbecstelení-

* Fenti tanulmány a szerző „Haladás és reakció küzdelme Dél-Dunántúlon 1944—1948 között” című készülő kandidátusi disszertációjának egy részlete.

tését, az anyagi javak elhordását — hatásos módon ismertetni kell. Külön hangsúllyal kell rámutatni arra, hogy az orosz haderők a munkabíró magyar személyeket — nemre való tekintet nélkül — saját céljaira használja fel, s így a helyben maradó lakosság annak a veszélynek lenne kitéve, hogy a magyar hadsereg ellen folyó hadműveletekben kellene segídeznie. A visszamaradó lakosság a fent említettek mellett még esetleg a német haderő részéről is kénytelen lenne olyan rendszabályokat eltűrni, mely a harcok sikere érdekében sem személyileg, sem anyagilag nem biztosítaná a kíméletet részére.” Ennek alapján fokozódott Baranyában a Vörös Hadsereg, a Szovjetunió elleni féktelen útszéli uszítás, a községek lakóit nagyobb helységekre rendelték, s többórás kioktatást kaptak a „bolsevizmus rémtetteiről”. Azonban ez az utolsó nagy „misszió” sem hozta meg a kívánt eredményt a nyilas rémuralom megyei vezetői számára. Pedig napra, sőt órára elkészítették már a megye kiürítési tervét is. A vak, dühödtt reakció még az utolsó percekben is hetvenkedett, még haláltusájában sem adta fel a bolsevizmus elleni harcot. „Nem félünk kimondani: Pusztuljanak mindazok, akik ezzel a háborúval nem értenek egyet. Aki nincs velünk, az ellenünk van, az bolsevizmust akar, aki bolsevizmust akar, az az ellenséggel cimborál, tehát hazaáruló. A hazaárulókkal pedig könyörtelenül leszámolunk” — írta a Dunántúl 1944. október 26-i időszakában. A baranyai dolgozók többsége — kivéve az illegális kommunista párt néhány tagját s egyéb haladó és felvilágosult erőket — nem ismerte igazán a Szovjetuniót, a Vörös Hadsereget, de ismerte a német és magyar fasisztákat, tetteiket, és békére, nyugalmas biztonságra vágyott. Ezért aztán 1943 nyaratól kezdődően Baranyában ugrásszerűen megnőtt a moszkvai rádióadások hallgatóinak száma, s az itt hallott hírek jelentős segítséget adtak a helyes tájékozódás számára. 1944 folyamán különböző legális és illegális szervezetekben a haladó erők is fokozták a propagandát a német elnyomás ellen és a Szovjetunió megismertetése érdekében. Az ideiglenesen Békepárt nevet felvett illegális kommunista párt Bányász Bizottsága megindította a frontellenes propagandát, amelynek egyik alapvető célja az volt, hogy ismeresse a Szovjetunió társadalmát, kultúráját, gazdasági, politikai berendezkedéseit. „Különös jelei mutatkoztak Pécsen ennek a propagandának.” A pécsi bányászok jelentős része 1943 nyaratól egyáltalán nem hitt a németek győzelmében, s a súlyos bányászélet javulását a szovjet csapatok győzelmétől várta. Szomorú hangú levélben közli ezt a pécsbányatelepi kerületi rendőrparancsnok a megye akkori főispánjának, Nikolits Mihálynak. „... a bányamunkásság között bizalmatlanság és nyomott lehangoltság észlelhető a német győzelemmel kapcsolatban, a bányászok legnagyobb része meggyőződéssel hisz az oroszok győzelmében és ettől várja helyzetének jobbrafordulását”.

1944 folyamán a szomszédos Horvátországban egyre jobban erősödő partizánmozgalom is nagy hatással volt a szocializmus társadalmának megismertetésében, a felszabadító hadsereg erkölcsi erényeinek elterjesztésében. Baranyában is többen éltek olyan emberek, akik az első világháború orosz hadifoglyaként részt vettek a szovjet hatalom védelméért folyó harcban az intervenció háború idején. Tehát, habár a nagy néptömeg előtt ismeretlen is volt a szovjet társadalom lényege, a Vörös Hadsereg igazi célja, volt megyénkben olyan mag, olyan csoport, amely tisztán látott a legnagyobb zűrzavarban is, amely ha ellensúlyozni nem is tudta a fasiszmus propagandáját, de tompította azt.

A megye dolgozóinak döntő többsége némán és dermedten várta az eseményeket, bár a kiürítési parancsok sorozatos elszabotálása növelte a néptömeg politikai aktivitását 1944 november végén, a jövőt nem látta világosan. Annyit

tudtak, hogy elérkezett a háború vége, vége lesz a német elnyomásnak, a nyilas uralomnak, de hogy mi lesz utána, azt nem látták.

1944. november 26-án a *Vörös Hadsereg Mohács* alatt átkelt a Dunán, és rövid néhány nap alatt, november 30-ig egész *Baranya megyét* felszabadította a német elnyomás, a fasizmus igája alól. Az első megjelent falragaszok, kiáltványok azonnal ismertették a *Vörös Hadsereg* igazi célját, nyugalomra intettek, a munka felvételére hívták fel a dolgozókat. Megnyugtató érzéssel vették tudomásul megyénk dolgozói, hogy a *Vörös Hadsereg* felszabadító fegyveres erőként jött *Magyarországra és Baranyába is*, s a magyar népet nem ellenségnek, hanem barátoknak, sőt testvérnek tekinti. A *Vörös Hadsereg* katonai parancsnokai külön figyelmet fordítottak Pécs örök szép történelmi emlékműveinek védelmére. 1944 november 29-én Pécs város egyik vezetője megkérdezte N. I. *Zavjalov* ezredest, a város orosz katonai parancsnokát, hogy milyen benyomást tett rá a város. *Zavjalov* azt felelte: „Szép város, nekem nagyon tetszik és örülök, hogy nagyobb rombolások nincsenek benne. Egyébként megparancsoltam, hogy amennyire csak lehet kíméljék.” Természetesen a hadműveletek időtartamára bizonyos katonai rendszabályokat kellett foganatosítaniok (fegyverek, rádiók beszolgáltatása, közmunkák végzése, kijárási tilalom stb.), de ezek csak átmeneti intézkedések voltak. A nagy október bátor fiai hathatós segítséget nyújtottak megyénkben az új élet beindításánál. Hosszú ideig emlékeztek arra a pécsiek, hogy egy fiatal szovjet katonaoorvosnő az egyik klinikán szenzációs műtéttel mentett meg egy tízéves kislányt. Pécsen 1945 telén az élelmiszer-szállítás okozott komoly gondot a város közellátásában. A *Vörös Hadsereg* pécsi parancsnoksága több teherautót bocsátott hosszabb időre a város rendelkezésére élelmiszerszállítás céljára. Az üzemek és gyárak beindításánál, a folyamatos termelés biztosítása érdekében üzemanyagot adott a *Vörös Hadsereg*. Több métermázsa gépolajat, dinamóolajat, kompolajat, vulkánolajat adtak át a komlói bányászati üzemek számára.

A mezőgazdasági munkák beindítása érdekében a *Vörös Hadsereg* hathatós segítséget adott a megye parasztságának saját lóállományából. Bár kétségtelen, a fasizmus elleni harc megkövetelte a felszabadító harcok idején, hogy az elszántult vagy elhullott lovakat egészségesekkel pótolják, s előfordult, hogy a *Vörös Hadsereg* katonai alakulatai igénybevették a baranyai parasztságot lovaikat is, de általában ezeket kifáradt cserelovakkal pótolták. 1945 folyamán több ízben adott igáslovakat a *Vörös Hadsereg* az újonnan földhöz juttatott, de régi gazdáknak is. A lófogatok mellett nagyobb gazdaságok számára traktorokat, vontatókat adtak át, s ehhez az üzemanyagot is szolgáltatták. Több esetben az is előfordult, hogy az idősebb szegényparasztságot földjein a *Vörös Hadsereg* katonái fogták az eke szarvát és végezték el a tavaszi-nyári munkát 1945 folyamán.

A felszabadult baranyaiak érdeklődése megnőtt a *Szovjetunió* iránt. Pécsen 1945-ben öt könyvkereskedés volt nyitva, s szinte napok alatt kapkodták szét az orosz irodalom remekműveit. A könyvkereskedők panaszkodtak, hogy az utánpótlás hiánya miatt nem tudják kielégíteni az orosz és szovjet irodalom iránti egyre növekvő érdeklődést, nem is beszélve a szótárakról.

A megvert, de meg nem semmisített reakció néhány napi szünet után azonnal munkába kezdett. *Siklós és Villány* környékén 1945 telén, valószínűleg a *Dráva* jobb partján tartózkodó német haderők propaganda szerveinek segítségével provokációs röplapokat terjesztettek, amely szerint Magyarország önállóságának elvesztését, a zsidók uralmát, a magyar pénz megszűnését stb. határozta el a *Debrecenben* székelő *Ideiglenes Kormány* a *Vörös Hadsereggel* együtt. A provokatív röpirat — többek között — a következőket tartalmazta:

1. Magyarország beolvad a Szovjetunió tagállamai közé;
2. a pengő érvényét veszti, helyette a rubelt vezetjük be fizetési eszközként;
3. a nyugdíj a mai nappal megszűnik, mert aki nem dolgozik, ne is egyék;
4. az összes egyházakat a görög-keleti egyháznak rendelem alá;
5. a zsidókat az urak és parasztok terhére kárpótlom;
6. Magyarországra más nemzetiségű családokat telepíték be;
7. a hadkötelezettséget 15—40 éves korig a nőkre is kiterjesztem, s ezek kiképzésére az orosz női hadsereg kiképző táborait veszem igénybe;
8. a Szovjetunióba beolvadt Magyarországot a vörös forradalom mintá-államává teszem.

1945. január 1. Dálnoki Miklós Béla, a magyarországi szovjet kormány elnöke.

Ez a röpirat teljesen ellentmond az ideiglenes nemzeti kormány programjának, ellentmond a *Vörös Hadsereg* Magyarországon kiadott összes kiáltványának. Ma már nyilvánvaló a provokáció ténye, de 1945 januárjában nagyon sok embert félrevezettek, megtévesztettek az ilyen kiadványok. A reakció módszerében ebben az időben központi helyen szerepelt az ideiglenesség állapotának fenntartása és fokozása. Ezt a reakciós fogást még jobban alátámasztotta az 1945-ös tavaszi úgynevezett balatoni védelmi hadművelet-sorozat, amelynek szerves része volt a *harkányi csata* 1945 márciusában. A balatoni hadműveletek alapvető célját a dunántúli olajmezők védelme adta a német hadsereg részéről. E nélkül az olaj nélkül — amely egész olajkészletünk 80⁰/₀-át teszi ki — nem tudjuk folytatni a háborút — mondotta *Hitler* 1945 februárjában. Ezért az alapvető erőket — amelyeket a nyugati hadszíntérről elvontak — átdobták Magyarországra, a magyar olajlelőhelyek és olajfinomítók védelme érdekében. A hitleri vezérkar felismerte, hogy az 1945 telén kialakult hadászati helyzetben a szovjet hadsereg fő iránya *Varsó—Berlin* s ebben a fő irányban képtelen huzamosabb ideig ellenállni. Ezért volt szükség arra, hogy Magyarországon, a mellékhadszíntéren helyi túlsúlyt képezzen, a szovjet hadsereget erőelvonásra kényszerítse *Berlin* alól, amíg az angolszász csapatok meg nem érkeznek.

A fenti hadászati cél érdekében a hitleri vezérkar három csapásból álló ellentámadást készített elő 1945 tavaszára. Az első fő csapás iránya: a *Velencei tó* és a *Balaton* között *Dunaföldvár* volt. A támadást a *Székesfehérvár* körzetében csoportosult 6. SS páncélos hadseregnek kellett végrehajtania, s utána *Szekszárd* felé vonulni, hogy a 3. ukrán hadsereg hátába jusson. A második csapás kíségető csapás volt a *Balaton* és a *Dráva* közötti szakaszon *Nagybajom—Kaposvár* irányába, azzal a céllal, hogy a szovjet erőket lekötve biztosítsa a főcsapás sikerét. Ezt a 2. páncélos hadsereg hajtotta végre. A harmadik csapás a *Weichs* tábornok parancsnoksága alatt harcoló 8—10 gyaloghadosztálynyi erő hajtotta végre a *Dráva* déli partjáról *Pécs—Szekszárd* irányába. Az alapvető cél az volt, hogy a *Dráva* jobb partján rekedt jelentős erőt képviselő német csapatok *Baranya—Tolna* határán egyesüljenek a fő csapás egységeivel, és közösen semmisítsék meg a 3. ukrán front erőit. Óriási erők csaptak össze e *dél-dunántúli* harcokban. A németek 400 000 katonával és tiszttel, 6000 löveggel és aknavetővel, 877 harckocsival és rohamlöveggel, 900 páncélozott szállítójárművel és 850 repülőgéppel rendelkeztek. A szovjet csapatok ereje a következő volt: 400 000 katona és tiszt, 6889 löveg és aknavető, 400 harckocsi és rohamlöveg, 700 repülőgép.

A német támadás 1945 március 6-án kezdődött mindhárom irányból. 11 páncélos német hadosztály, a tüzérség, légierő és gyalogság egyesített támadása

sem vezetett lényegesebb eredményekre. Tíz napon át folyt éjjel-nappal a véres küzdelem. Néha 500 harcokcsi egyszerre tevékenykedett a harcmezőkön. A német ellentámadás a harmadik csapás irányában ért el némi eredményeket. A német csapatok hídfőt létesítettek a Dráva balpartján, átkeltek a Dráván és megindultak *Harkány—Pécs* irányába. Kis térségben rendkívül nagy erőt vontak össze és a Dráva balpartját biztosító *1. Bolgár Hadsereget* Harkány felé visszaszorították.

A német támadással egyidőben nagy remények csillantak fel a reakció, a fasizmus köreiben. *Komlón*, a helyi reakció már ácsoltatta a bitófákat a kommunisták számára; Pécsen is szervezkedtek. Legvérmesebbek azonban azok az elmenekült és visszatérni kívánó fasiszták voltak, akik ebben az időben *Nyugat-Magyarországon* tartózkodtak. A haladó erők elleni harcban hírhedtté vált *Hain Péter Szombathelyről* írta havi összefoglaló jelentésében a következőket: „*A jelenlegi hadihelyzet folytán olyan nagy a reménység a lakosságban, hogy egyelőre menekülésről nem is akar hallani, azt állítja, hogy legkésőbb egy hónap alatt egész Magyarországon nem lesz szovjet hatalom. A Dunántúlon folyamatba tett német—magyar hadműveletek híre örömmel tölti el az embereket.*” *Baranya megye* volt nyilas főispánja, *Ivándi Péter* és elmenekült fasiszta kiszolgálói *Nagykanizsán* és *Zalaegerszegen* összecsomagoltak már, s várták az indulás időpontját, hogy ismét visszatérjenek. Pontos terveket dolgoztak ki. Az egyik elmenekült pécsi postaalkalmazottnak azt az utasítást adták, hogy a visszahódított területeken szervezze meg a postaszolgálatot.

A baranyai haladó erőket nyugtalanította a fasizmus újbóli veszélye. Már *Pécsre* is behallatszott a német ágyúk dőreje. *Todor Popov*, a *Bolgár Hadsereg* haditudósítója nyugalomra intette a város lakosságát: „*megesküdtünk, hogy a végsőkig folytatjuk a harcot a német banditákkal szemben és ezért a célért mi az életünket is készek vagyunk feláldozni. Mi elhagytuk otthonainkat és magyar földön harcolunk a magyar nép szabadságáért.*” A szovjet hadsereg gyorsan mozgó alakulatai az *1. Bolgár Hadsereg* segítségére siettek, s március 19-én a bolgár és szovjet katonák egyesített támadása véglegesen elhallgattatta *Harkány* térségében, valamint *Harkány* és a *Dráva* közötti szakaszon a német fasizmus fegyvereit.

A nagy október hős fiai tehát 1944 őszén és 1945 tavaszán két ízben úzték ki megyénk területéről a német fasisztákat, s teremtették meg a demokratikus kibontakozás lehetőségeit, a szabad, független fejlődés előfeltételeit.

A szovjet katonákhoz hasonlóan a bolgár hadsereg katonái is komoly segítséget nyújtottak az élet megindulásában. A bolgár katonák segítettek a földek bevetésében, a malmok munkábaállításánál, hidak, kórházak újjáépítésében, a csatornák kitisztításában. A bolgár katonák meleg étellel segítették az éhező Dráva-menti lakosságot, szállást adtak a fedél nélkül maradtak számára. Hasonlóan a szovjet csapatokhoz, részt vettek az ipari üzemek nyersanyag- és energia-ellátásában. Az *1. Bolgár Hadsereg* nemcsak közvetlenül támogatta a felszabadító harcokat megyénkben, hanem segített a gazdasági élet normalizálásában is, s így hozzájárult megyénk dolgozóinak a fasizmus ellen vívott küzdelmének természetes betetőzéséhez is.

A szovjet hadsereg legfőbb parancsnoksága 1945 őszén a baranyai — s természetesen az egész ország — dolgozóinak kívánságára megindította a magyar hadifoglyok visszaszállítását *Magyarországra*. Nem volt példa még a történelem folyamán arra, hogy a békekötés lezárása előtt hazaengedték volna a hadifoglyok egy részét. A *Mohács és vidéke* című hetilap 1945 őszén költői szavakkal

vázolja a Szovjetunió eme nemes gesztusát, s a hazatért hadifoglyok ígéretet tesznek arra, hogy a társadalmi haladásért, az igazságért fognak küzdeni.

A felszabadult baranyai nép 1945 folyamán emlékművet emelt a megyékben hősi halált halt szovjet katonáknak. Sokan örömmel, lelkesedéssel adták pengőiket, filléreiket az emlékművek létesítéséhez, amelyek azóta is hirdetik a nagy október szülöttének, a *Vörös Hadseregnek* soha el nem múló küzdelmeit.

EMLEKEK SZÁSZVÁR FELSZABADULÁSÁRÓL *

Az erőszakos fasiszta propagandával nem tudtak mindenkit megtéveszteni, s itt helyben is akadtak cselekedni merő emberek, kommunisták. Tevékenységük nem épp akkor kezdődött. *Tóth József* (Meggyes) vezetésével *Kincsei Sándor* (Meggyes), *Szupáncsics Ferenc* (Várárok) hathatós szervező és felvilágosító tevékenységet fejtett ki — elsősorban a bányászság, de a lakosság minden rétege között. Több ízben vállalták az illegális kommunista párt röpcéduláinak terjesztését, ami abban az időben nem kis veszéllyel járt. Közvetlen kontaktust ugyan nem sikerült teremteniök a császtai mozgalommal, mert az időben később szerveződött csak meg, — pontosan 1944. októberében *Nemes Pál* házában, s annak vezetésével végzett minimális munkát.

Konkrét, aktív és ugyanakkor nagyszabású ellenállási tevékenységről egyik csoport esetében sem beszélünk, de tevékenységüknek köszönhető az, hogy a kiadott menekülési parancs ellen hangolták a lakosságot, a faluból így nem menekült el senki...

A menekülési paranccsal egyidőben megszűnt a közigazgatás, kereket oldottak a csendőrlaktanya urai és a bányauzem bizonytalan időre szüneteltette a termelést. Ezután csak fenntartási meg ellenőrzési munkálatok folytak. A menekülési paranccsal kapcsolatban feltétlenül említenünk kell *Nagy István* helyi plébános nevét és szerepét. A Fő téren összeverődött embereknek, akik kétségek között vergődve azon tanakodtak — menjenek vagy maradjanak, — kijelentette: „Emberek! Önök azt kérdezik tőlem, hogy megyek vagy maradok. Nos, maradok, mert nekem a parókián van a helyem. S azt hiszem, önök sem érezhetnek mást, mert nekünk mindannyiunknak maradnunk kell, bármi történjék...”

A szászvári emberek... este behúzódtak elsötétített lakásukba. Nyilvánvaló, a szovjet hadsereg közeledésén kívül nem igen adódott más beszédtema, s figyelő szemmel meredtek a rádió varázsszemébe: Moszkvát és a Kossuth-rádiót hallgatták... Így értesültünk a tényleges, valódi katonai helyzetről... Közben a naptár novemberi lapjai csodálatosan fogytak... Én november 28-án láttam már szovjetkatonát, s nem 30-án... A véletlen vezette őket utamba vagy engemet az ő útjukba. A nevezett napon a „hármasdúc” melletti Némában jártam. A cserjés szélénél egyszerre egy soha nem látott egyenruhás katona termett elém. A strandfürdő felőli sűrűből óvatoskodott elő. Mellén keresztbe a ma már jellegzetesként ismert szovjet dobos géppisztoly. Gyors kézmozdulatával nyugodt-

* Részlet a szerző „Memoár: 1944” c. írásából.

ságra int. Erre megállok, de ő újra int, — menjek! Lassan elindulok feléje, s közvetlen előtte állok meg csak, kissé zavartan. — Jó napot! — köszönéssel fogad. Szava szíves, de zavarom mégis fokozódik, mert tisztán csengő magyar köszönést hallottam. Aztán félig kérőn, félig parancsolón a sűrűbe invitál. Bent a bokrok között hárman várakoztak ránk. Fegyverzetük egységes, mindnek van géppisztolya, kézigránátja, rohamkése, tartaléktár a derékövön, egyéb szíjazat, terepszínű ruha meg más holmi.

A szovjet katona szép sorjában kérdezett erről-arról, ami csak érdekelheti a katonai felderítőket. Főleg az iránt érdeklődött, hogy: falunkban vannak-e németek? Kérdésre nem-mel feleltem, mert akkor valóban nem tartózkodtak még nálunk németek, de még idegen sem. Viszont, Nagymányokon már szovjet katonák jártak előző nap. Átvonultak csupán a kis bányászfalun, de erről se volt tudomásom. A sietős, kimerítő beszélgetés után a magas termetű megállítóm egy sárga csillogású, vastkosbed gyűrűt adott nekem, amelyen a Szovjetunió címere ékeskedett. — Most pedig, ha van nálad valamilyen igazolvány, légy-szíves és add ide nekem! — mondotta felszólítón megajándékozóm. Volt és átadtam. Ő abból bizonyos adatokat beírt kis felderítőnaplójába. Amikor végzett az írással, igazolványomat azonnal nem adta vissza kezembe. Helyette nyomatékosan figyelmeztetett, hogy találkozásunkról hallgassak. S amikor többször már igent mondtam és intettem teljesen félreérthetetlenül — akkor adta kezembe azt . . .

Ilyen előzmények tarkították 1944. november 30-a előtt községünk lakóinak életét. A nevezett napon reggel nyolc órát követően — a déli irányból — jelentős számú (kb. 200—300) német egység lepte el falunk utcáit. Kegyetlen fáradtan, tetőtől talpig nagyon sárosan, piszkosan, de lelkileg is teljesen összetörve vánszorogtak le a hegyről egyvonalas sorban, s beszivárogtak az udvarokba, házakba, az istállókba. Lerajkák szerelvényeiket, fegyverüket, s csak oda, ahol megálltak éppen remegő lábakkal. Nyolc napi harc zsigongott izmaikban, meg még egy napi menetelés, amelyet szakadatlan iramban tettek meg az előző csata színhelyétől — Szászvárig . . .

Néhány órai pihenő után valamelyest frissen, — egyikőjük-másikuk borotválkozottan — kezdtek ödöngeni egyre nagyobb körben, mind távolabb. Egy részük kefélkedett még, s aközben hangoskodtak, a többi gyakran kijárt az utcára. Végül többen jártak ott, mint amennyien bentmaradtak az elszállásolási körletben. Császtában főleg *Zag Józsefnél* (felső faluvég) telepedtek meg, de más háznál is akadt éppen elég sok „vendég”.

Törő József borbély (44. hsz.) egy hónapja érkezett haza betegen a frontról, s akkor is betegen feküdt lakásán, de a szépítkezni vágyó németek ezzel nem törődtek, s a beteg tiltakozása ellenére a *Hegyi-féle kocsmába* parancsolják, hogy őket borotválja. A mesternek nincs mit tenni, kénytelen-kelletlen elkezdi a németek „nyúzását”, mert őneki ugyan parancsolnak, de ő meg a kés élének, s az lehetne élesebb is, úgy mint máskor . . .

— Csodálatosnak tűnt a németek szemében, hogy sok férfi tartózkodik falunkban. Ennek magyarázata az, hogy a bányászok felmentést kaptak a katonai szolgálat alól. A fennálló helyzetben a németeknek nem volt szükségük szénre, ezért: gyerünk lövészárkot ásni! — hallottuk mind sűrűbben.

Akkoriban már nem jártunk dolgozni, de ennek ellenére nem volt kedvünk az ilyesfajta munkához.

A katonák erélyes fellépését, tapasztalva — a felnőtt férfiak zöme a falu határának különböző irányába vette útját, elbújt a németek elől. A *Bargyag-*

ban; Zag József, Schaup József II. kerületi lakosok és mások tartózkodtak. Ugyanebben az időben és helyen, valamint a szomszédos erdőterületen bányatelepiek meg szászváriak. Kiss János (Kossuth u.) egy más csoporttal ennél még messzebbre jutott, ahol 14 fős szovjet egységgel találkozott, akiket Magyaregregyre irányítottak, mert azok oda tartottak. Siklósi Imre órás, dr. Muha János állatorvos és Nyers Sándor bányász a Bagbúzben. A strandfürdő melletti akácokban: Springer Ferenc (Kossuth u.) Springer György (Bánya u.) Galambos Lajos (Patak u.) Holweiger István (Petőfi u.). Egy jelentősebb számú csoport a Kecskéháton át a Babinába jutott. A faluból való menekülés közben ezekre az András-gödrében lévő géppuskafészek erős tüzet nyitott. A menekülők csoportjának egyes tagjai: Endrei József (Vásártér), Patkós János (János u.), ifj. és id. Böröcz József (Bánya, ill. Dallos u.), Nagy Gyula (Kis György u.), Borsos István ;Megygyes), valamint Borsós László magyaregregyi illetőségű.

Egy teljesen bányatelepiekből (13—15 fős) álló csoport a Saskóban keresett menedéket. A Nyárádi-kunyhónál és környékén — szászváriak. A vékényiek ugyanezt cselekedték a kárásziakkal együtt, akik közül többen, mint pl. Kereszturi József tanácsstítkár, Dobos József, Sáska József fegyverrel a kézben mentek az erdőbe, a fegyverrel fenyegetőző németek elől. Ők a Partos hegyen várták a helyzet fordulatait, de egyben jó kilátásuk nyílt a Zobáki völgyre, s láthatták az országút forgalmát. Kárászon, ahol Böröcz József bíró házánál még a helyi lelkész is ügyeleti szolgálatot teljesített, s tőle, Szentés János plébánostól meg a bírótól vitte a híreket az erdőben megbújt embereknek az összekötő Papp Albert László.

A faluban maradó lakosság ugyanakkor a szőlőhegyen kezdett megbújni. Így nem csoda, ha kevés ember akadt árokásásra a németeknek. De az ásó emberek munkájában sem sok örömük volt a német katonáknak. Az árkok, lövészutak ásása nemcsak a férfiakat rettentette el, kényszerítette bujdosásra, de egyben az összlakosságot is figyelmeztette: Itt a front! A korábban kiszemelt, elkészített helyekre vonult, hogy életét, értékeit mentse...

Mi a Jáma nyugati oldalán, az ottani pincékkel szembeni horhos partján, a császtai falu felől „táboroztunk”. A sűrű ködtől nem láttunk messze, így a németek se láthattak minket. Kevés ideje tartózkodhattunk a nevezett helyen, amikor bent a horhosban neszezést hallottunk. Feszülten a mélybe lestünk, figyeltünk. Magyar katonák mentek ott előttünk fegyverkivontan; Lépésük surranó, harmadiknak egy szakaszvezető jött pisztollyal a kezében. Szó nélkül döntöttünk. Halk jelzésünkre zavartak lettek, tétováskodtak. Aztán valamennyi idő elteltével összefutottak. Ezt követően már nyugodtan felálltunk és kértük őket, hogy jöjjenek fel hozzánk, barátok vagyunk, ha lehet hát segítünk nekik. Most már ők sem késlekedtek, bíztak bennünk. Mivel nyílt szándék volt részük-ről a polgári ruhába való öltözés, ezért óvatosan elindultunk a falu széle felé. Egy ismerős házban, ahol éppen németek tanyáztak, nem kis bonyodalom árán sikerült katonáinkat civille „varázsolnuk”. A veszélyes percek után melegen búcsúztak tőlünk, s elindultak haza falujukba. S hogy sikerült-e nekik valóban hazaérniök abban a zűrzavarban, sajnos — nem tudom...

A Szászvár község védelmét irányító német parancsnokság nagyot tévedett. Jól bizonyítja ezt az, hogy kevés kivétellel — minden lövészárkot, lövészutat és teknőt, északi, illetve északkeleti irányból jövő támadás ellen építették ki. Főbb helyek: a Szalósára lejtő északi oldal, a szászvári vasúti megálló közeli környéke, valamint a vasút vonala megközelítően a császtai őrházig, az ipar-

vasút Mázától Szászvárig húzódó szakaszának déli része. A kiásott gödrök, árkok Császtára néztek.

Jáma és Kantár hegy egésze és egyéb helyek még. Nem tudom, nem tudhatom, mire alapozták tervüket, de tévedésük nyilvánvaló...

A faluban egyre kevesbedett a mozgás... Az idegesítő némaságba, mozdulatlanságba robban bele egy Bonyhád felől száguldó motoros futár gépének hangja. Artikulátlan hangon riaszt, majd még veszettebben, ámokfutóként nyargal vissza a falun, s kanyarodik a dombóvári műútra. A riasztott egységek teljes zavartságban, ugyancsak ebbe az irányba törtetnek... Megfutamodtak! Így a falu legtávolibb részén posztolók leszakadtak a zömtől, amely az első percekben tehermentesítette magát. A legkülönbélebb holmikat elszórta maga után, hogy tarkállott az országúton túli terület tőlük (hegedű, harmonika, kötöttkorsó, üvegek, kerékpár, dohány, civil holmik, de saját köpenyük, zubbonyuk, fegyver stb.). Azonban a menekülők nagyrészenek nem sikerült a faluból való megfutamodás, mert pontosan 14 óra 10 perckor felröppent a szovjet csapatok támadást jelző rakétája...

A világító rakétafény nem aludt ki, amikor éles hangon kerepelni kezdett egy géppisztoly. Ezt a főtéri mozzanatot csupán az előzte meg, hogy egy polgári ruhás, de a szovjet csapatoknál szolgálatot teljesítő katona, a Vásártér felől jöve — halk, de kategórikus hanghordozással figyelmeztette az utcán tartózkodó néhány helyi lakost; az esetlegesen bekövetkező harctól ne féljen különösebben, mert a helységet, de még inkább az emberi életet messzemenően kímélni fogják a szovjet katonák...

A szovjet egységek az alábbi hadrendben érkeztek falunk széléhez: — Elöl több tucatnyi lovas harcos, közöttük legelől a parancsnok, s jobbról segédtisztje, balról egy fehér lovon egy katonanő. A lovasok nyomában T 34-esek dübörögtek, melyeknek testén gyalogosok tapadtak a hideg páncélhoz. Ezeket követte a tömött sorokban menetelő könnyűfegyveres gyalogság, amely a falut elérve támadási harcrendbe, csatárláncba fejlődött. Végül, a lóvontatású tüzérség zárta le menetét.

A vásárteret elhagyó, benyomuló szovjeteket, az első száz méter elérése után a kezdeti heves támadás éri. A többi között a *Kiss György utca 37-es* házának padlásáról (volt burgárház) is egy „lesipuskás” SS-katona tüzelt rájuk. A szovjetek kivégzésszerűen végeztek vele. A kisebb mértékben kialakult fegyveres párbajba egymásután kapcsolódnak be az egyes, egymástól eléggé elszigetelt német, meg a szervezett szovjet tüzerök. Német tüzérszerek volt a *Kukunberg-ház* kapualja ugyancsak ebben az utcában, továbbá; a *Jáma hegy* nyugati oldalában kb. *G. Móra István* gyümölcsöse végénél, ahol egy nagy úrméretű aknavető szórta tüzeit — kivételesen — Nyugat felé. Igen erős védelmi tüzet nyújtott a menekülők részére a *Rózsadombon* állásfoglaló kilenc fős, megerősített géppuskás csoport. Különösképpen hangzik, de az országúton Vékény felől jövő, valamint a Völgységi patakban közelítő szovjet katonákat nem lőtte, annál inkább a jelenlegi piactér területén tartózkodókat és az oda érkezőket. A *II. kerületi temető* Északra tekintő lejtőjén szintén kiépített golyószórófészek volt meg egy páncélöklös raj, az előbbi közvetlen közelében. Azonban a kirobbanó küzdelemben ezek nem bírtak nagy jelentőséggel, mert beosztottjaik hamarosan otthagyták helyüket. A nagyobb ellenállási körzet az I. kerületben alakult ki. Itt a végsőkig tartották magukat a német erők, és menekülés közben sem szüntették tüzüket s kötegekben dobálták a kézigránátokat.

Így mind több könnyűfegyver avatkozott a küzdelembé. A szovjet nehézfegyverek kimondottan csak a menekülőket nógatták gyorsabb menetre. Egy üteg Vékény szélénél, az utolsó háztól (Márton József) kb. 100 méterre foglalt állást. Több ütegnyi ágyú a jelenlegi új település, az *Új Élet utca* felső részének, s még attól feljebb is elterülő területén, pontosan Nyugat—Kelet-vonalban, egészen a Vásártérbe futó horhosig terjedő szakaszon fejtette ki zavaró tüzét. Hevenyészett aknavetőállomás szórta tüzét a vasúti megálló felé a *Tóth Ferenc-féle malom* mellől, és az az 1 aknavető is, amely *Tóth István* szabó műhelye előtt állt a Kiss György utcában. Minden valószínűség szerint akkor kapott könnyűfegyver-belövést ez a ház, amikor a rózsadombi géppuska ennek megsemmisítését akarta. Kezelő személyzete láthatta a szovjet aknavetőöket és ide zúdított gyilkos golyóiktól egy azok közül elesett. Egyébként is főleg ez a géppuskafészek okozta a bevonuló egységek 4 főnyi veszteségét. Két súlyosabb sebesülés is esett, valamint könnyebb sérülést szenvedett kb. 8—10 fő.

A németek részéről 10 főnyi veszteséget számolunk. Ebből — a Bányatelepen 3, (a helyiek információja alapján) — az I. kerületben 6, a II. kerületben 1. Az utóbbit a *Rét utcában* az 1-es számú ház (Jáger József) elől lőtte le a szovjet katona.

A németek csak a II. kerületben hagytak maguk után sebesültet, annak ellenére, hogy nagyon sok sebesültjük volt, ám azokat az említett kivételével sikerült magukkal cipelniök. A harc alatt sebesülést szenvedett szovjet katonának *Endrei József* (Vásár tér) házában berendezett ideiglenes elsősegélynyújtóhelyen részesültek gondozásban. S mint ilyen, ahol szükségszerűen járnak-kelnek a katonák, főleg az egészségügyiek, a nagy óvatosság ellenére is észrevették a németek. A Rózsadombon uralkodó géppuska szintén belőtte, s a ház kisebb károkat szenvedett. A templomtorony lemezes része szintűgy. Feltehetően, ennek találatakor egy félrevágódott ágyúrepesz rongálta meg *Temesvári Lajos* ny. kéményseprő mester közelben lévő házának, (a volt vár) tetejét. A falunkban folyó harc aknatüzének egy lövedéke a nagymányoki futballpályának tribünjét, a felénk eső részén megrongálta.

Az anyagi veszteség nem számottevő. Sokkalta említésre méltóbb: *Sára Jánosné, Dorn Teréz és Vidák János* kéményseprő véletlen halála. A két előbbi Meggyesen, az utóbbi Várároknak lakott.

Egyéb jelentős sérülés, haláleset nem történt. Bátor magatartást tanúsított *Endrei Józsefné*, aki a házukban tevékenykedő katonaeorvosoknak, felcsereknek szíves és hathatós segítséget nyújtott a sebesültek ápolásában.

Kecskés Mihályné (Meggyes) ugyancsak bátor magatartást tanúsított. A dübörgő rohamok alatt — lakásukban 2 sebesültet (tenyér, ujj) gondozott.

Itt említem, hogy az Endrei házban lévő elsősegélyhely súlyosabb sebesültjeit *Kárászra, a Szünder Béla* kocsmájában működő kórházba szállították a szovjet egészségügyiek. Sajnos, ott aztán még 3 katona meghalt sérülésébe, amelyet Szászvár felszabadításában szereztek. A kárászi temetőben kerestek számukra nyughelyet, és sirjuk fölé emlékoszlopot állítottak emlékeztetőül. Valamivel később meg fenyőfát ültetett *Kereszturi József*, a falu vezető embere, jelenleg ny. közalkalmazott. Ez év tavaszán felsőbb utasításra exhumálták a három hős szovjet katona sírját, azok tetemeit Pécsre szállították.

A falunkért folyó szovjet rohamok felvonulási útja még az említetteken kívül a *Kantár hegy, Jáma hegy*, s jellegetesen illusztrálja a németek védelmi csődjét, hiszen így világosan kirajzolódik: a támadás déli-délnyugati, de főleg a nyugati irányból érte őket.

Természetesen — a fentebb említett támadási irányok mellett aztán Bonyhád irányából is érkeztek felszabadító alakulatok és így bezárult a szovjetek gyűrűje Szászvár körül. Szászváron a 14 óra 10 perckor kezdődő fegyveres küzdelem kevéssel egy óra múlva befejeződött, a maximálisan 5—600 fős német védelmi egység teljes vereségével, fejetlen megfutamodásával. A harc alatt a *Kantár hegyen* lévő *Brandt*-féle préházat szintén találat érte egyik sarkán, mert abban egy német puskás bújt meg s a Vásártérnél a folyamatosan felfejlődő szovjet katonákra szórta tüzét.

A fehér ló hátán bevonuló szovjet katonanő vezetésével kezdődött harcnak hamarosan végeszakadt. Az utcákon szovjet egységek vonultak, aztán mind többen tértek be a családokhoz. Ezekben a percekben igazolódott, a fasiszta propaganda nagyon messze vetette el a súlykot a szovjet katonák rágalmozásában, mert jóakarató, művelt, barát- és gyermekszerető emberek ajánlották fel a felénk nyújtott jobbjukat. Az első órákban még sok olyan cselekmény történt, mely kapcsolatban van a tűzharccal. A malomárokban nyöszörgő német sebesültet a hazaigyekvő *Tóth József* (Meggyes) veszi észre és visszaszalad a Lovasmalomba, ahol még vagy tízen bújtak meg a harc alatt. A sebesültet Lovasék istállójába segítik az emberek: Neve: *Daummüller Konrád*, Linz környéki kefékötő mester. Három nap nem tesz jórészt egyebet — alszik. Oroszul is tud, jól megérteti magát a malomba vetődő szovjet katonákkal. Későbbi időpontban szovjet tiszték keresik fel, s azoktól igazolást kap, hogy a hatóságok nem háborgathatják őt. 1945. júniusában távozik innen. Itt tartózkodása alatt tevékenyen segített Lovaséknak a munkában. Elbeszélése alapján tudjuk, hogy részt vett a mohácsi harcokban (8 nap), onnan vonultak Szászvárra. Itt érte comb-lövéses sebesülése.

A Szászvár felszabadítását követő nap délelőttjén kb. tíz óra táján, egy német katonai személygépkocsi száguldott a Kossuth utcán végig. (Korábban Pázsit utca.) A Kultúrháznál, ahol akkoriban még nem emelkedtek lakóépületek és szovjet katonák tartózkodtak, meglepetve vették tudomásul a robogó gépkocsit. Másodperceken belül cselekedtek. Az elfogottak nem tudták megérteni, hogyan kerültek eléjük a szovjetek. S közös nyelvet találva ezen vitatkoztak, de ez mit sem változtatott az öt német sorsán, mert nem kerülhették el a hadifogságot.

A szovjet katonai csapatok falunk felszabadítása után Kaposvár felé és irányában végeztek hadmozdulatokat. Ebben az irányban özönlött községünkön keresztül mindennemű utánpótlásuk az új csaták színhelyére. Közben állandóan állomásoztak frontra igyekvő alakulatok, de pihenőre térők is. Berendeztek egy lőszerraktárt is a jelenlegi piactér szélén álló (ma özv. Beckerné lakóháza) préházban. Az események múltán rohamosan javultak a közállapotok, újjászerveződött és megkezdte munkáját a közigazgatás. Így a község induló életében tevékenyen részt vesznek a szovjet katonák, a felelős tiszték. A bányauzem parancsnoka egy százados lett. Polgári foglalkozás: bányamérnök, akinek tanítónő felesége és három gyereke esett a németek áldozatául. A Szigeti-féle fafűrészszelő gatternál egy hadnagy a felelős parancsnok. A bajai átkelőhídhöz fűrészelik a méretezett fát és deszkát. Fiatal, sérült, mint általában az ilyen megbízatásúak. Ha éppen ideje akad, szívesen részt vesz a gyerekek játékaiban, ha akadozik a fűrész munkája, lendületesen dolgozik.

Későbbiek során a földosztás programja került előtérbe. Itt helyben kevés a felosztásra kerülő földterület, melyet az újgazdák elfoglalnak, mert nincs nagybirtokos uraság. Inkább a környező falvakban lelnek földbirtokra a helyi

földtelenek, a földigénylők. Viszont, a pécsi püspökség 602 kh. erdeje ennek kapcsán válik állami tulajdonná.

A szabaddá válás első perceitől fogva legálisan tevékenykedni kezd a Magyar Kommunista Párt helyi szervezete, amelynek első alapszervezeti titkára *Tóth József*, aki már illegalitásban is vezetője volt a pártnak. Sikeresen szervezi és vezeti a község demokratikus átalakulásának nemes és áldozatos harcát. Mint az illegalitás idején, most is később alakul a császtai pártalapszervezet, amelynek első vezetője, titkára: *Hernesz Lajos* elvtárs lesz.

De ezek a történelmi események mind-mind csak következményei lakóhelyünk 1944. november 30-i felszabadulásának, országunk szabaddá válásának, és teljesen új fejezeteket érdemelnek.

BARANYAI FALUK NEVÉRŐL

A Művelődési Tájékoztató előző számában megkezdtük a baranyai faluk neve eredetének ismertetését. E cikkben újabb helynevek eredetének magyarázatát adjuk.

Kökönyös. Ma nem önálló község, mint a múltban, hanem Komló bányaváros egy része. Neve azonos a magyar *kökényes* szóval, s jelentett kökénybokorral fedett, benőtt területet. A név a természetes táj ősi növényzetének emlékét őrizte meg tájnyelvi alakban.

Borjád. Bizonyára sokan a magyar borjú szóval hozták összefüggésbe községük nevét. Megnyugtathatom a borjádiakat, hogy nem így van. Nevük a kereszténységből ismert *Barnabás* ~ *Barlabás* személynévvel azonos. A magyarban gyakori volt e név első részének *Barla* ~ *Balla* alakja. A falu neve *Barlád* ~ *Barlyád* alakban lett falunévvé. A név végén lévő *-d* képző először kicsinyítő-, becézőképző volt, amelyből a földrajzi nevekben sűrűn való előfordulása során valószínűleg földrajzinévképző feladatot éreztek ki. Tehát a falu neve mai magyarsággal a. m. Barnabácska.

Liptód. Sokáig homály fedte e falunak a nevét, amíg *Györffy György* kitűnő Árpád-kori történészünk kiderítette, hogy a pécsváradi apátság 1220 körül készített alapítólevelének *Likitót* nevével azonos. 1292—1297 között *Lyukitót* néven említik. A név második része azonos *tót* szavunkkal, amelynek a régi magyar nyelvben nemcsak szlovák, hanem elsősorban a kiterjedtebb *szláv* jelentése volt. Eredetileg tehát itt délszláv származású lakosság élt. A *Lyuki-* első rész a magyar *lik* ~ *lyuk* szóval függ össze. Több baranyai falu nevéből ismerjük e jelzöt. Jelentése valószínűleg olyan falut jelentett, amely földbevájt lakótelepből állt. Baranyában Boda mellett létezett *Likiboda* falu, míg az elpusztult *Liki* falu Ibafa közelében állhatott.

Majs. E községnek a neve szintén személynév, mégpedig a zsidó *Mózes* névnek szláv *Mojs* alakjával azonos. Természetesen mint alanyesetben alkalmazott személynév, kétségtelenül magyar névadás eredménye. A *Mojs* > *Majs* változásban ugyanaz a nyíltabbá válás jelentkezik, mint amelyet a magyar nyelv más szavaiban is tapasztalunk. Az *u* hang először *o*-vá, majd *a*-vá alakult át. E fejlődésnek szép példája Arad város neve, amely eredetileg a magyar úr szóból Urod, majd Orod, s a mai magyarban Arad lett. De Baranyában is van ilyen példa. A már említett *Boda* község neve azonos *Buda* nevével. Csak míg utóbbi gyakori írásbeli előfordulása megőrizte eredeti alakjában, a kis baranyai

falu nevét nem védte a magánhangzók nyíltabbá válási folyamatával szemben semmi.

Felsőegerszeg. Mindannyian érezzük, hogy e hegyháti falucskának jó magyar neve van, azonban mégsem közérthető. Nevében a *Felső-* jelző jelentette a megye déli részében fekvő, hasonlóan *Egerszeg*-nek nevezett községtől való megkülönböztetést. A magyar nép egyébként az északi irányt mindig felfelé valónak mondja, míg a déli irány az alsó. A mindkét falu nevében jelentkező *eger* szó annyit jelent mint 'éger' azaz *égerfa*, vonatkozás a természeti tájban előforduló ősi növényzetre. A földrajzi nevekben gyakran szereplő *szeg* szavacska jelentése jelen esetben 'szöglet, folyóvíz alkotta kanyarulat'. A falu nevének jelentése végeredményben jelentette azt a kis vízfolyás kanyarulatot, amely ége-ekkel volt benőve, s ahol az első települők megülték a falu helyét.

Magyaregregy. Hasonlóképpen ennek a szépen fejlődő magyar falunak a neve is összefüggésben van az égerfával, vagy ahogy sokan ismerik, a berekfával. A név eredete egy 1235-re keltezett okirat alapján víznévre vezethető vissza. Ekkor ugyanis községünk még nem létezett, hanem *Egregy* néven neveztek ekkor a mai Hidasvölgyben eredő, Magyaregregy, Kárász, Szászvár irányába folyó patakot. S valóban, aki ismeri a Vízvölgyet, mert viseletéről híres népe így nevezi a Mecsek egyik legszebb völgyét, ma is láthatja, hogy az ott folyó vízmentét széptermetű égerfák szegélyezik. Az *Egregy* szó jelentése tulajdonképpen 'égeres' s hasonló képzést számost találunk a magyar nyelvben: Somogy, Nyárágy, Szilágy stb.

Kisbeszterce. A hegyháti járás e kis falujának a neve nem magyar. A név először a török megszállás után bukkan fel, *Bisztrice* alakban. Feltehető, hogy a török időkben bevándorolt, s ittmaradt délszláv lakosság névadása. A név a szláv *bystrb* 'gyors, sebes' jelentésű melléknévből alakult *-ica* képzővel. Ugyanúgy, ahogy a magyarban Sebes szóval neveznek vízfolyást, neveztek el a szlávban is a Besztercén átfolyó kis patakot, majd erről a községet. A *Kis-* jelzőt az erdélyi Beszterce várostól való megkülönböztetés miatt kapta a század elején.

Köblény. Nagyon érdekes ennek a falunak a neve, és az, ahogy a mai napig alakult. A falu eredeti magyar neve *Köbli*. A szomszédos Kárász falunak magyar népe ma is így nevezi, bizonyoságul annak, hogy évszázadok óta apáról-fiúra szállva őrizte meg e nevet. A név azonos a magyar *köböl* 'egy úrmérték' szóval. Ma talán különös lenne, ha valakit kilónak, vagy liternek neveznének, de régen, amikor egyelemű nevek járták, gyakran foglalkozási eszközből származtak a személynévek. Így ismerünk cseber azaz csöbör elnevezésű személyt is, amely szintén régi úrmérték. A *Köböl* nevű ember tulajdonát régen „*Köböli*” névvel illették, úgy ahogy van Apáti 'apáté', Jánosi 'Jánosé' stb. A *Köböli* falu nevét azután a szó és nyelvhasználat *Köbli*-re rövidítette. Ugyanúgy, ahogy a Püspöki 'püspöké' nevet ma *Püski*-nek, *Piski*-nek ejtik. Ezzel megmagyaráztuk, hogy honnan van *Köbli* község régi neve. Adósak vagyunk azonban a mai magyar névvel, hogy lett a *Köbli*-ből *Köblény*? Nagyon érdekesen. A török kiverése után a megyében nagyon sok helyen görögkeleti vallású pásztornép, a rácok telepedtek meg. Amíg a török itt volt, állataikkal bekóborogtak nagy területeket, legelőket keresve. A török kiverése után, az újra meginduló földművelés nem tűrhette a nyájaikkal vándorló rácokat, hanem letelepedésre kényszerítették őket. Jórészüik nem tudta ezt megszokni, ezek visszavándoroltak a Balkán hegyeibe, ahonnan jöttek, míg kisebb részük, mintegy 70 faluban, letelepedett. Ilyen rác falu volt *Köblény* is, ahonnan azonban német telepések hamar kiszorították őket. Az idegenajkú lakosság volt az, amely a magyar falunév helyhatározóragos alakjából alkotta meg falujának új nevét. Vagyis *Köbli* + *n* helyha-

tározórag adta név *Köblin*. E név úgy keletkezett, hogy az új, a magyar nyelvet alig ismerő lakosok a falu nevének legtöbbször helyhatározóragos alakját hallozták. Hol lakik? *Köblin*. Hol a földje? *Köblin*. Ez természetesen nem elszigetelt jelenség. A Duna mentén fekvő nagyközség neve így lett Apáti-ból Apatin, az Újvidék mellett fekvő Kölpöi községet ma Kölpény néven ismerjük, s a bácskai Temerin község is régen csak Temeri volt.

A névmagyarozatból nagyon szépen látjuk, hogy ez egyúttal szorosan összefügg a község történetével.

Mágocs. Egy híres magyar nemzetségnek a *Szente—Mágocs* családnak emléket őrzi falunk neve. A név második tagja adta a falu nevét is. A falunév első szótagja a magyar *mag* szócskával azonos, a *-cs* betű kicsinyítőképző, mint már más névnel említettem. A név tulajdonképpen *Magcs* lehetett, azonban a magyar nyelv ismert ellenszenve a mássalhangzótorlódással szemben, ugyanúgy mint az említett Márk > Márok fejlődésnél, itt is egy *o* betűvel enyhítette a kiejtés nehézségét. A név értelme a becéző anyai gyöngédséget mutatja, amikor gyermekét *Magocska* néven nevezte el. Jól ismerjük a mai nyelvből az *édes magzatom* megszólítását a kis gyermeknek. Ugyanezt fejezi ki a régi magyar *Mágocs* név is.

Magyarhertelend. A falu *Hertelend* neve személynévi eredetű. Ma is gyakran halljuk: „be hörtelen ember”, azaz *hirtelen*, gyors felindulású ember. Ebből a személyi tulajdonságból eredt a régi magyar *Hertelen* személynév, a mai községnév végén a *-d* betű becézőképző (esetleg helynévképző).

Magyarszék. E falunak a nevében szereplő *szék* szó ma már csak egyes nyelvjárásokban ismert. Azelőtt általános jelentése *‘mocsár’* volt, azonban e szláv jövevényszó jóformán teljesen kiszorította. Jelentette tehát azt a nedves, vizenyős, mocsaras területet, amely mellett a falu megtelepült.

Mecsekjános. Ismertetésem általános bevezetőjében részletesen elmondtam a magyarságnak azt a helységnévadó készségét, hogy személynéveket alanyesetben földrajzi nevekként használ. Európai tartózkodása alatt ért hatások során elhagyta e szokást, s a helybeli, elsősorban szláv népek szokása szerint a magyarság is birtokos esetben lévő személynévvel (köznévvél) kezdte a névadást gyakorolni. Így keletkezett *János* falu neve is, amely a régi magyar *Jánosé* elnevezést őrizte meg. Hasonló elnevezés Apáti *‘apáté’*, amely valamely apátság tulajdonára vonatkozott, vagy például Baranyában Drávaszék neve, amely a régi *Püspöké ~ Püspöki > Püski ~ Piski* névsoron keresztül alakult ki. Nagyon érdekes, hogy ez a névadás nem sokáig tartott, hamar nyomaveszett. Ízelítőül a névkutatás tudományából bemutatom, hogy miként lehetett ezt megállapítani, korban elhatárolni. Megfigyelték a kutatók, hogy ez a birtokrag (*-é ~ -i*) népnevekkel is előfordul. Van tehát Tóti, Horváti, Németi, Csehi, Olaszi. Ezzel szemben nincsen egyetlen *Oláhi*, *Besenyői*, *Kuni* helységnévünk. Ugyanígy nem találunk pogánykori magyar személynévből képezve, tehát nincsen *Árpádi*, *Szabolcsi*, *Tasi* stb. Ez tehát azt jelenti, hogy a XI. század közepéig beköltözött népek nevéből nem alakult (besenyők, böszörmények, kálizok stb.), hanem ezek nevéből Böszörmény, Kalász, Besenyő helységnévek keletkeztek. A XIII. század határán túl már divatjátmulta e névadás, amit bizonyít az, hogy a XIII. század határán túl már divatjátmulta e névadás, amit bizonyít az, hogy a románság beköltözése egyes pontokra legkorábban a XIII. századra tehető. Megerősíti ezt az is, hogy a XIII. század derekától virágzó *-falu*, *-falva*, *-telek*, *-háza* stb. névadásban már megjelenik *Oláhtelke* (első adat 1283-ból Oláhteluk Bihar megyében) és *Oláhfalu*. Ugyanígy nem alakult a kúnok nevéből sem, holott ezekről biztosan tudjuk, hogy a XIII. század közepén már Magyarországra jöttek.

Ebből a törvényszerűségből volt tehát megállapítható, hogy *Mecsekjánosi* község névadója, egy *János* nevű ember — annak ellenére, hogy meglétére semmiféle írásbeli adatot nem ismerünk — 1000 és 1300 között élt, s róla nevezték el a falut. S valóban az első írásbeli nyomát 1254-ben *terra Janus* néven találjuk egy latinnyelvű oklevélben.

Dunaszekcső és Szökéd. Bizonyára meglepetéssel olvassák e két falu nevét egymás mellett. Hogyan kerülhet össze e két, ma egymástól annyira eltérő név? Röviden elmondom. Első történetírónk, az ismeretlenség ködébe burkolózó Anonymus írja a következőket: „Árpád vezér nem csekély ajándékokat adott; azonkívül Ödnek, Ete fiának a Duna mellett földet számtalan néppel együtt. S azon a helyen Őd a vidék népét meghódítván várat épített, melyet közönségesen *Zecuseu*-nek nevezett azért, mert ott magának széket és állandó lakot állított.” (Pais Dezső fordítása). Ezt a régies írású *Zecuseu*-t Pais Dezső magyarázata nyomán *Szeküsei*-nek kell olvasni. Így már ismerősebb, s egy pár elolvasás után fülünkben cseng a mai magyar nyelv „szököső” azaz „szökődöső” gyakorító ige alakja, amely nyilván „ugráló, ugrándozó” gyermeket jelentett. Megvan ez a mai magyar nyelvben is! Említettem Illocska névfejtésénél, hogy a magyarban a *kcs* hangkapcsolatot *csk*-nak oldja fel a nyelvünk, hangátvetéssel. Így történt itt is. Szököső > Szökső > Szökcső > Szöcske az alakulás sora. A mai magyar nyelvben megvan a szöcske szó, ami ugyan a rovarnévül szolgál, de nagyon jellemző elnevezése ennek a nagyokat ugró rovarnak.

Ugyanígy vagyunk *Szökéd* falu nevével is. A lakossága ma is rövid *ö*-vel ejti, és ez a helyes. Nevünknek nincs semmi köze — a népdalokból, megszólításokból jól ismert *szöke* szóhoz. Hanem szintén a szökik igének származéka, azaz *szökő igenév* + *-d* képző, amelyről már többször volt szó.

Szöke. Ellentétben az előző községnevekkel, e kis falunak neve valóban a sokszor emlegetett *szöke* szavunkat őrizte meg, feltehetően személynévi származású névadás eredményeként.

Ibafa és Ipacsfa. Ismét két községnev, amelynek lakói bizonyára nem gondolják, hogy azonos nevű emberek neveit viseli szülőfalujuk. A régi magyar személynévanyagban gyakran felbukkan egy név, az *Iba*, amelynek egyelőre értelmét nem tudjuk (1086-ban Koppány mellett említik Iba hídját, 1237-ben Iba erdővót, 1234-ben Iba lovászt nevezik meg). Ezt az *Iba* nevet őrizte meg *Ibafalva* neve, amelyet ma *Ibafa* néven ismerünk. Ennek az *Iba* névnek — olvasóim most már bizonyára rájönnek — *-cs* becézőképzővel alakult származéka az *Ibacs* > *Ipacs* személynév, ahonnan a mai *Ipacsfalva*, azaz a mai *Ipacsfa* nevet kapta.

Egy régebbi — ma már túlhaladott névfejtés nyomán — eléggé elterjedt az a nézet, hogy név *Iba* része a német *Eibe* „tiszafa” szóval azonos, s a falunév értelme tulajdonképpen *Tiszafa* lenne. Ez természetesen téves megoldás, hiszen a falu eredetileg *Ibafalva* volt, az első tagnak feltétlenül személynévnek kellett lennie. Egyébként is honnan került volna elő ilyen fele német — fele magyar névadás ezen a területen — amelyen, elárulhatom, hogy a legújabb történeti kutatás a tatárjárás előltről székelyeket mutat ki.

Szebény. Nagyon érdekes, és a magyar földrajzi névadás történetében tanulságos szerepet játszik ennek a magyar falunak a neve. A falu eredeti neve *Szebegény*. Itt volt a régi híres szebegényi apátság, amelynek sajnos még romjait sem láthatjuk. Az apátság nevét ma egy Hont megyei község, *Zebegény* őrzi. Hogy került e hasonló nevű község a visegrádi várral szemközi Dunapartra? Megint a magyar földrajzi névadásra jellemző módon. A Duna parti falunak eredeti neve *Almás* volt, s mint ilyen a baranyai *Szebegény* monostor tulajdona volt. Ugyanúgy, ahogy az előzőkben rámutattam a személynév (birtokos) és bir-

tok nevének azonosságára, hasonlóan fogták fel a szebegényi monostort is őseink, s birtokát egyszerűen *Szebegény*-nek nevezték. Lassan az *Almás* név elfelejtődött, s ma így őrzi a Duna partján egy község a baranyai szebegényi apát-ság emlékét. A *Szebény* < *Szebegény* név fejlődése ugyanolyan magyar nyelvi alakulás mint pl. a tavnok > tárnok, Püspöki > Piski, a baranyai Bános falu neve a régi Bálványosból stb. Még csak annyit fűzök e névhez, hogy szintén személynévi eredetű, s a mai lengyel személynévhasználatban kedvelt *Zbigniew* keresztnévvel azonos. A Duna menti *Zebegény* nevét tévesen ejtik Z-vel, helyesen azt is Sz-szel kellene ejteni. Ennek oka helyesírásunk módosulásában keresendő. A régi magyar helyesírásban volt egy korszak, amikor az sz betűt z-vel írták. Később áttértek az sz betűs jelölésre, azonban egyes földrajzi nevekben archaikus írásmóddal megmaradt az Sz betű Z-vel való írása. Sokan ezt nem tudva, ma már Z-ként ejtik. Így vagyunk Zala megye nevével is, helyesen Szala a kiejtése. Bizonyítja az a sok magyar család, aki Szalay-nak azaz 'zalai'-nak nevezi magát. De maradjunk Baranyában, itt is előfordul ez. Ma mindenki Zobákpuszta néven ismeri a Mecsek hegység legmagasabban fekvő településének nevét. De az öreg hosszúhetényi magyarok — helyesen — Szobák-nak ejtik, pedig bizonyára nem tudják, hogy benne a Szoboszló név egy szláv kicsinyítőképzős alakját őrizték meg. A régi magyarban a Szoboszló személynév a szláv Sobieslaw-nak felel meg, innen származik a gyógyfürdőjéről híres Hajdúszoboszló város névadójának (birtokosának) a neve.

A SZIGETVÁRI TÖRÖK HÓDOLTSÁGKORI ÉPÜLET

Szigetvár belterületén, a város délkeleti részén, a *Bástya utcában*, keskeny, hosszú telkek, s apró házak közé ékelődött kisméretű, vakolat nélküli omladozó ház már az első tekintetre elárulta, hogy nem mostanában építették. A komor téglafalak, s apró ablakainak kőkeretébe mesterien illeszkedő kovácsoltvas rácsok még fokozták az épület furcsa hangulatát. A bejárat mellett, az 1938-ban elhelyezett táblán ez olvasható: „*Műemlék. Épült a török hódoltság alatt.*”

Valóban, a *Bástya u. 3. sz.* alatti kétszintes kis épületen a hódoltság korának építészeti sajátosságai jól megfigyelhetők.

Az alig 80 m² alapterületű, téglalap alaprajzú kis ház falát lapos, keskeny, jól kiégetett téglából vastag mészhabarcs fugákkal készítették. Az alsó szintre két kisméretű számarhátíves, az emeleti részre szögletes, kőkeretes, vasrácsos ablakot helyeztek.

A főhomlokzat felől léphetünk be a pincészerű, egyetlen helyiségből álló alsó szintre. Az emeletre a főhomlokzathoz falazott, néhány évtizeddel ezelőtt épített téglalépcsőn jutunk. A nagyobb ablakokkal megvilágított, egyetlen helyiségből álló emeleti részt teknőboltozat zárja le.

A minden díszítést nélkülöző, komor jellegű kis épületről egykorú leírás, rajz, vagy más írásos dokumentum nem maradt fenn, sem építési idejéről, sem rendeltetéséről. Az építészeti jegyek alapján azonban kora mégsem vitatható, annál inkább problematikus volt egykori rendeltetése.

Ahány műemléki ismertetés, annyiféle elképzelés olvasható eredeti használatáról. Az egyik leírásban ezt találjuk: „*Szigetvár, Bástya utca 3. Korániskola, úgynevezett várospince. Régebben circumcisiórumnak gondolták, vagy rituális mecsetnek, valójában szent könyvet tanultak itt a török diákok.*”

A népi hagyomány török pincének, börtönnek tartja.

Első hiteles ábrázolása 1689-ből való. *Leandro Anguissola* olasz hadmérnök, császári műszaki tiszt, aki részt vett a visszafoglalási hadműveletekben, Szigetvár ostromzáráról készített pontos helyszínrajzában alaprajzban megörökítette a török külvárosban épített kis emeletes épületet. A fennmaradt helyszínrajz segítségével a kis ház rendeltetését már könnyebben meghatározhatjuk. Ennek viszont előfeltétele volt az épület műemléki és régészeti megkutatása. A *Baranya megyei Múzeumigazgatóság* szorgalmazására Baranya megye anyagi támogatása folytán ezt a munkát 1965-ben elvégeztük.

A kutatómunka során az épület egykori formája teljesen kibontakozott. Megállapítottuk, hogy egykor az alsó helyiség padozata a külső járószínttel egy-magasságú volt, tehát eredetileg nem pincének, hanem földszintnek épült. A külső talajszintnek az évszázadok folyamán történt feltöltődése következtében a kis épület egyre inkább betemetődött. A földszinti helyiségben a kutatáskor a három oldalfalon minden szimmetriát nélkülöző elhelyezésben egy-egy számárhátíves kis ablak eredeti formáját feltártuk. A falkutatás során a bejárati kőkeretes ajtó nyoma jól kirajzolódott. A padozatot négyszögletes formájú téglákkal borították, s hasonló téglákból épített járda húzódott a ház körül is. A helyiség födémgerendáit faoszlopok tarthatták, amelyeknek nyomát sajnos már nem vehettük vizsgálat alá, eltűntek nyomtalanul.

Egykor az emeletre nyitott falépcső vezetett. A főomlokzati pillérnél észlelt fagerenda nyomok segítségével a feljárati falépcső szerkezete, felépítése pontosan meghatározható volt. Egykor a feljárati lépcső felső végénél lévő fatornácra keresztül juthattak be a földszintihez hasonló egyetlen helyiségbe.

Itt a még viszonylag épen megmaradt két ablakon kívül egy harmadik, szintén kőkeretes, vasrácsos kis ablak nyomát állapíthattuk meg. Az emeleti ablakokat fatáblákkal zárták el. Ennek felerősítési helyeit még észlelhettük.

Az emeleten a legújabbkori vakolat leverése után 9, kisméretű, részben profilált számárhátíves falifülke bontakozott ki. A fal megtisztításakor előtűnt az egykori török vakolat: rózsaszín gipszalapon fehér vastag mészréteg. A kettős párkánnyal ellátott belső falkiképzés nagy része megmaradt.

Az emeleti rész padozatát hajópadlóval fedték. Az épület körül, az egykori

A helyreállított épület

tetőt borító sok kúpcserép törmelékéből az eredeti kúpcseréppel fedett tetőzetet rekonstruálhattuk.

A kutatás után az épület egykori rendeltetésének lehetőségeit átgondoltuk, s arra a következtetésre jutottunk, hogy a kis török ház típusát a Magyarországon ismert török hódoltságkori épületek sorában nem kereshetjük.

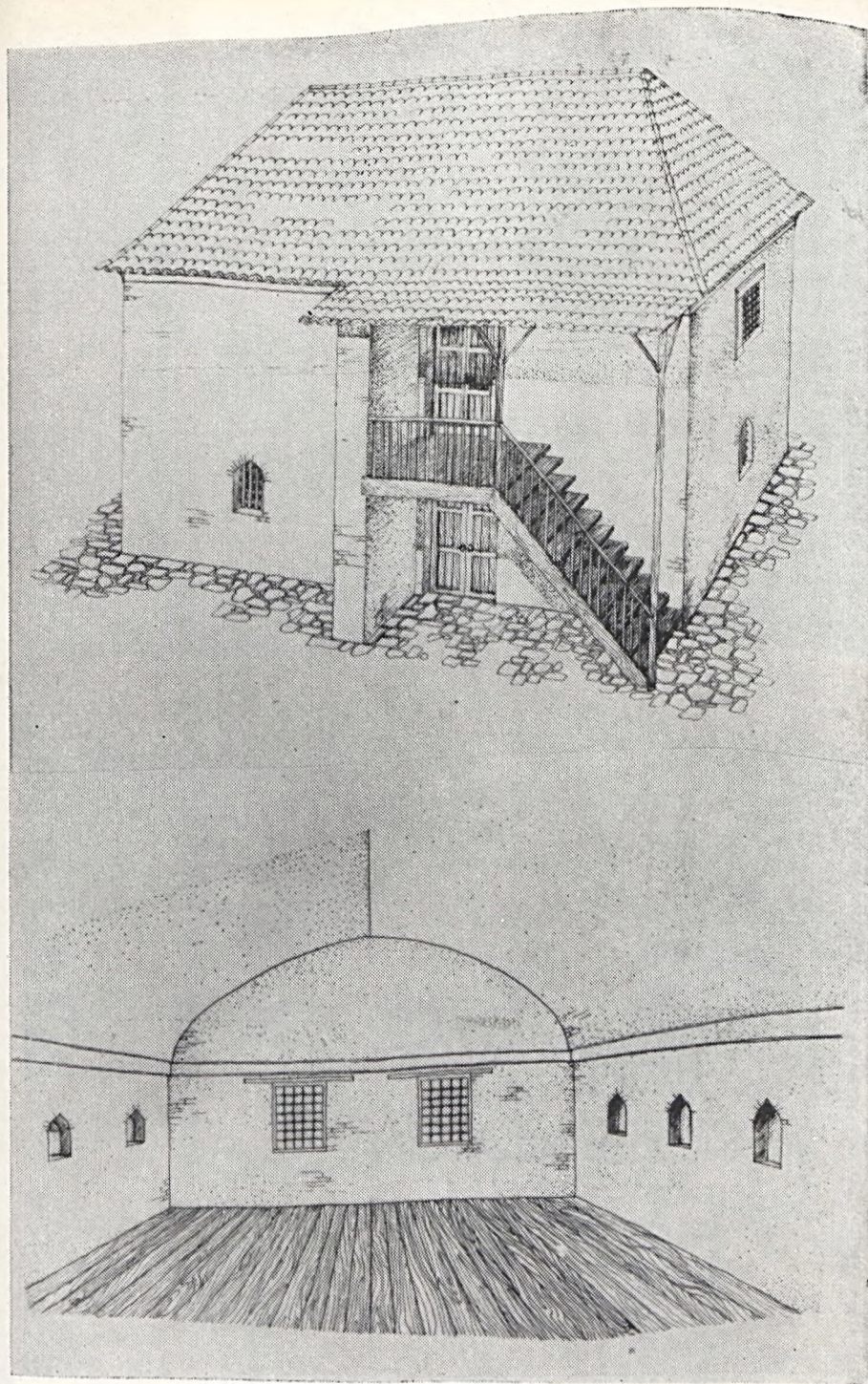
Ha sorra vesszük a hazánkban ismert, fennmaradt török műemlékeket, akkor eleve ki kell zárunk a mecsetet, dzsámít és a fürdőt. Tudjuk, hogy a mohamedán vallás előírása szerint a dzsámi, vagyis olyan mohamedán templom, amelyben a pénteki imádságot tartják, egészen más típusú. A szigetvári török épületnek kétszintes volta, a dzsámiktól, mecsetektől eltérő formája ellentmond ennek.

Meg kell említenünk, a kis épület egyik furcsa elnevezését, mely az idők folyamán közhasználatúvá vált, s végül a szakirodalom is átvette. Ez a kifejezés a „*rituális mecset*”. Mecset magyarul annyit jelent, mint imaház, tehát vallásos célokat szolgáló helyiség. Nincs *rituális* és *profán* mecset, azaz vallási célokat és nem vallási célokat szolgáló mecset, mint ahogy nincs — keresztény viszonyokra alkalmazva a helytelen kifejezést — vallási célokra és nem vallási célokra épített templom vagy kápolna. Tehát felesleges az azonos tartalmat jelentő „*rituális*” jelző használata a mecset szó előtt. Arra vonatkozóan, hogy Szigetváron hány mecset volt a török hódoltság alatt, pontos választ nem adhatunk, bár *Evlia Cselebi*, a törökök nagy mesélő utazója, 1664. évi szigetvári utazásainak leírásában elmondja, hogy 10 imahely van a városban, s hétben a pénteki imádságot is végzik. Ha figyelembe vesszük *Evlia Cselebi* rendkívül túlzó adatait, s ezt összevetjük a török állapotokat rögzítő 1689-ből való helyszínrajzzal, akkor csak három dzsámít találunk, s nem hetet, s a három mecset helyét a császári hadmérnök nem jelezte. Lehetséges, hogy valóban voltak, de az is feltehető, hogy *Evlia Cselebi* hasonlóan más városok leírásához, túlzó adatokat közölt. Mindenesetre azt megállapíthatjuk, hogy a szóbanforgó kis török épület sem mecset, sem dzsámi nem volt.

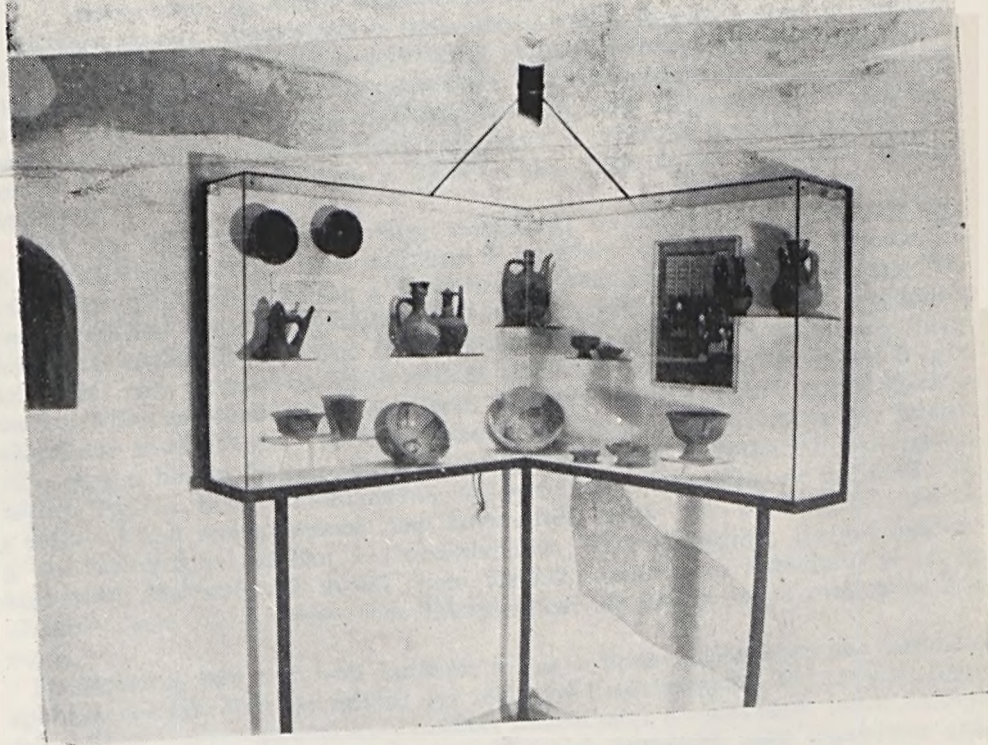
A térkép tanúsága szerint a Bástya utcai kis épület a török külvárosban helyezkedett el. A török város határát bizonyítottan kell tekintenünk, nemcsak *Anguissola* térképe alapján, hanem a Szigetváron az elmúlt évek során végzett földmunkák alkalmával tett megfigyeléseinkkel is pontosan körül tudjuk határolni. A jelenlegi terepalakulatok, a török időkből fennmaradt utcahálózat, valamint a szigetvári leletmentések együttesen meghatározták a török időszak településhelyeit. Az egykori utakat igazolják a mocsaras utak járhatóságát biztosító földgerendák, amelyek segítségével az úthálózatról pontos felvilágosítást kapunk. A fával történő úterősítés, valamint az alapozás nyomait a mai napig jól megfigyelhetjük Szigetvár belső térségében, az egykori török város területén, az útjavító, vízvezetékszerelő munkálatok során. Így pontosan felmérhettük a hódoltságkori főbb útvonalakat s megállapíthatjuk, hogy azok megegyeznek Szigetvár jelenlegi úthálózatával. Ezekkel az adatokkal is igazolni lehet szinte méternyi pontossággal Szigetvár egyes városrészeinek a határát.

E bizonyítások alapján nyilvánvaló, hogy a kis török épület a külvárosban állott. Mint külvárosi épület, lehetett volna fürdő is, de szerkezeti megoldásai ellentmondanak ennek. Ehhez figyelembe vehetjük azt is, hogy *Anguissola* térképe jelöl valóban egy fürdőt, de az a város északi végében volt.

A legáltalánosabb elnevezés a „*Korán iskola*” sem állja meg a helyét. Ismert, hogy a mohamedán vallás elterjedési területén a XII—XIII. században szinte a dzsámi volt az egyetlen hely, ahol állami és vallási funkciókat gyakoroltak. Az imádságok elmondásán kívül a bíraskodás, a tanítás is ebben az épü-

A Bástya utcai épület és az emeleti helyiség rekonstrukciója

Török pipák és hódoltság-kori török kerámiák

letben folyt. A későbbi időkben a XV—XVI. század folyamán már külön bírósági épületeket emeltek, de az oktatás nagy részét még ekkor is a dzsámiban tartották, bár a magasabb szinten folyó ismeretek elsajátítói számára medressét, vagyis Korán iskolákat építettek, de ezeket az épületeket mindig a dzsámik mellé helyezték, vagy azoknak közvetlen szomszédságába. *Evlija Cselebi* a város leírásánál megemlíti, hogy Szigetvárnak két medresséje van. Az feltehetően megegyezik az egykori valóságos szigetvári állapottal, ugyanis a mai napig is fennmaradt Ali pasa dzsámijához, amely Szigetvár főterén áll, s a volt Ferences templom helyén épült, s a XVIII. század folyamán lebontott dzsámihoz csatlakoztatott egy-egy kis medresse. Ezt nem jelzi Anguissola Szigetvár térképén, de ez azzal is magyarázható, hogy a térképre csak a kőből vagy téglából épített épületeket rajzolta fel, a fából építetteket nem. Viszont tudjuk, hogy Szigetváron is, hasonlóan a többi hódoltságkori városhoz, a török település faházakból állott, ezt még a török birodalom felsőbbrendűségét propagáló, sok tűzással és nagyítással író *Evlija Cselebi* is kénytelen elismerni.

A szigetvári Bástya utcai kis török ház magányosan áll, mellette nem található dzsáminak nyoma sem. Ezt a már említett térkép világosan igazolja. Ezért kizártnak kell tekintenünk, hogy az ismeretlen rendeltetésű kis épület Korán iskola lehetett volna valamikor. Nyilvánvalóan a hagyományos török építészeti megoldásoktól, a hagyományos települési szokásoktól Szigetvár esetében sem tértek el, mint ahogy más városoknál is azt tapasztaljuk, hogy a szokásos török építkezési mód vált uralkodóvá, s saját keleti elképzeléseik szerint rendezték be az elfoglalt városokat, s alakították át a saját szükségleteiknek megfelelően.

A Bástya utcai kis épület *circumcisorum* sem lehetett. A keleti vallásoknál e szokásos rituális cselekmény a mohamedán vallás ideológiájában is lényeges helyet foglal el. Jelentőségét a keresztény vallások keresztelőjéhez hasonlítják a nyugati források a XVI—XVII. században. A *circumcisorum* szertartását rendszerint a mecset vagy dzsámi mellékepületében vagy előtértségében végezték, s nem egy különálló házban. Nyilvánvaló, hogy e szokástól Szigetváron sem tértek el. S így el kell ejtenünk a Bástya utcai török épület e módon való elnevezését.

Az sem állja meg a helyét, hogy az említett kis török épület *magánház* volt. A török lakosság Szigetváron magában a városban telepedett le. A városon kívül, a keleti külvárosrészben, a Balkánról betelepített keresztény lakosság városnegyedében nehezen képzelhetünk el egy rendkívül masszívan megépített kétszintes téglaeépületet. Csak igen jómódú ember engedhette volna meg, hogy lakóházát nem a szokásos fából, hanem tartósabb építőanyagból építse. S igen valószínűtlennek tűnik, hogy egy ilyen költséges építőanyagból épített házat a városfalon kívül, az első esetleges támadásnak kitéve, épített volna fel. Az sem állja meg a helyét, hogy a török lakosság keveredett a Balkánról betelepítettekkel. Tudjuk, hogy a mohamedán vallás szerint a keresztények tisztátalanok, s ezért a hithű mohamedánok nem keveredtek velük, más városrészben laktak a keresztények, s másban a mohamedánok. Viszont tudjuk, hogy Szigetvár külvárosát keresztények lakták, nem törökök, tehát nem fogadható el az az álláspont sem, hogy a szigetvári Bástya utcai kis épület török magánház lett volna.

Épületünket, bár nem volt lakóház, mégis e típusú építményekhez közelálló épületek sorában kell keresnünk. Az 1689. évi helyszínrajzról leolvasható, hogy a kis török ház az egykori külvárosban közvetlenül a töröklakta város mellett húzódó, Szigetvárt Péccsel, valamint Siklóssal összekötő utak közelében állt.

Az épület fekvése, a török lakóházakhoz hasonlatos kétszintes megosztása, felépítése, valamint az emeleti részen lévő, világítóeszközök elhelyezésére szolgáló falifülkék arra engednek következtetni, hogy e kis török épület az itt megforduló idegenek szálláshelye, vagyis *karavánszeráj* lehetett. Az épülethez tartozó faépítmények nyoma már teljesen elveszett a különböző terepátalakítások következtében. Az épület felső része volt a szállóhely, ahol az idegenek málhájukat fejük alá helyezve kétsorban aludtak, s a fejük fölött, az épület falába vájt fülkékbe helyezték a világítómécsest. A földszinti rész lehetett a vendégfogadó. A házhoz nagyobb kert tartozhatott, itatókúttal, s a kocsikat, lovakat s egyéb járműveket és málhát befogadó fából épített színek csatlakozhattak egykor a Bástya utcai épülethez. A török hódoltság korában karavánszerájt építeni kegyes cselekedet volt, s ezért a szultánok, a főbb basák, előljárók kedvenc tartózkodási helyeiken karavánszeráj építésével kedveskedtek a lakosság-nak.

Hazánkban a szigetvári Bástya utcai épületen kívül más ilyen típusú épület nem maradt fenn, de Jugoszláviában, Bulgáriában mai napig is nagy számmal található épületünkhöz hasonló hódoltsági kegyes alapítványok.

Az épület helyreállítását a Baranya megyei múzeumigazgatóság 1966-ban befejezte. Sajnos, az egykori földszinti részt mind ez ideig még nem állt módunkban teljesen kibontani, ugyanis a magas talajvíz miatt az épület körül a földet nem mélyíthettük le, erre a csatornázásig várunk kell. Remélhetően a későbbi évek folyamán sor kerül a Bástya u. környékének tereprendezésére, az épületünk mellett lévő kis házak lebontására, s ekkor a Bástya utca 3. sz. alatti kis török épület eredeti formájában mutatkozhat meg.

Addig is, míg a végleges tereprendezés megvalósul, a magyarországi hódoltságkori épületek közül ezt az egyedülálló kis építészeti emléket a nagyközönség számára hozzáférhetővé kívántuk tenni, ezért műemlék jellegének meghagyásával falai között 1966-ban állandó kiállítást rendeztünk.

ADATOK A PÉCSI SZŐLŐMŰVELÉS TÖRTÉNETÉHEZ

Pécs kialakulása a magyar várostörténet legérdekesebb fejezetei közé tartozik. A síkság és a hegyvidék találkozásánál fekvő települést földrajzi helyzete mediterrán jellegű klímával ajándékozta meg, ami hamarosan ide vonzotta az embert is.

Baranyában már a rómaiak is foglalkoztak szőlőműveléssel, mert a „*Monostortól Sepséig és Bodolyáig elterülő hegyláncolatot az ott termett jeles borból mons aureusnak nevezték*”. Bizonyítja ezt a szőlőfürtökkel ékesített római oltárkő is a II. századból, vagy legalább nem sok idővel utána, midőn Probus császár 276 körül „*Sirmium vidékét szőlővel ültette be.*” Valószínűnek látszik, hogy a Mecsek hegység lankás domb- és hegyoldalait a város környékét földbirtokosok, gazdag kereskedők és kiszolgált katonák villagazdaságai borították. Ezek körül terültek el a rabszolgák művelte parcellák, szőlők, gyümölcsösök. A város környékének képe művelt kultúrtáj benyomását kelthette, és valószínűleg hasonlított a mai szőlővel és gyümölcsösökkel borított domb- és hegyoldalaihoz.

A népvándorlás nem kedvezett a földművelésnek, s vele együtt természetesen a szőlőtermesztésnek sem, hisz az egész éven keresztül időigényes munkát a bizonytalan háborús viszonyok között nem végezheték. A IX. században mégis okleveles bizonyíték áll rendelkezésre a szőlőkultúra folyamatos továbbélésére. Kiss Attila tanulmányában újabb adatokkal bizonyította a VIII–IX. századi Kárpát-medencében folyó szőlőkultúrát. Az idézett *Suides-lexikonban* szereplő görög nyelvű forrás szerint, amikor a bolgárok az itt élő avarokat meghódították, *Krum kán* törvényt hozott az itteni szőlők kiirtására, mivel az avar birodalom bukásának egyik okát az avarok mértéktelen borfogyasztásában, az iszákosságban látta. Kiténik ez *Ditmar* salzburgi érseknek, *Arnulf* királytól kapott privilégiumából is: „... Pécsen adót és vámot szedhet, minél több szőlőt ültethet s e birtokában megerősítettik”.

A pécsi szőlőművelés *Árpád-kori* adataiból néhányat kiragadva képet nyerhetünk a vidék sajátos mezőgazdasági kultúrájáról. *Bertalan pécsi püspök* alapította az egyetlen magyar eredetű szerzetesrend, a pálosok kolostorát a Mecsek erdőségeiben szétszórtan élő remeték számára a Jakabhegyen. A monostort alapító püspök 1220-ban Ürög faluban (a Jakabhegy lábánál) három márkáért egy malmot vásárolt telekkel együtt, és ugyanannyiért két szőlőt a pécsi határban. A *Pál pécsi püspök* (1279–1302) által elrendelt körmenet leírásában említik a

Krisztus teste egyháza, „ahová a vár mögötti dombról a Boldogságos Szűz szőljétől vonulnak le.” Magyar nevű pécsi polgárok Ürögön birtokolnak malmot 1297-ben és Patacson szőlőt 1332-ben. A kútfők 1324-ben a baranyai esperes udvarházát említik, mely a ma is álló préposti ház és az Aranyoskút mellől dél felé kiinduló két utca között, a valkai esperes udvarháza mellett feküdt, kópincével, gyümölcsös kerttel és épületekkel együtt.

Élénk szőlőművelésre utal az a körülmény is, hogy a királyi udvar borát Pécsről szerezte be a török előtti évtizedekben. Pécs ekkor fajbortermelést űzött, hisz „... a pécsi harmincados által három timella Malvasiri és három timella Pynol bort rendelt.” (Istvánffy szerint Pécs Pannónia első városai közé számítható, amely a borból bőséges jövedelmet merít, mert „a Mecechus vagy Merse-tum déli oldalát többnyire szőlők, egyéb szelíd gyümölcsfák, tetejét és napnyugati oldalát gazdag makkos erdők fedik.”

Oláh Miklós pécsi püspöksége alatt maga is tapasztalta, hogy egy-egy jobb termésű szüret alkalmával nem volt elegendő hordó, így minden edényt fel kellett használni a bor tárolására. A kölcsönként üres hordó használati díjául anynyi bort kértek, amennyi belefért.

Pécs törökori gazdasági életéről képet alkotva figyelembe kell venni azt a tényt, hogy olyan mezővárossal állunk szemben már a hódoltság előtt, melynek termelése az iparon, kereskedelmen és főleg a szőlőtermelésen, továbbá a borértékesítésen alapult. Pécs gazdasági helyzete a szerkezetéből adódó városiasabb jellegét a török alatt is megőrizte. Lakói a hódoltság korában is iparból, kereskedelemből és szőlőművelésből éltek. *Evlia Cselebi* török világutazó keleti túlzással ír a pécsi szőlőhegyek mézédés borairól. Pécssett jártakor úgy értesül a város kethudájától, hogy itt 6160 szőlőskertet vettek jegyzékbe. Ezért mondják erről a városról — írja *Evlia* — „Pecsevi i Szirem, mánend beg-i Irem”. (Szerémnek Péce hasonlít Irem kertjéhez) Másutt azt mondja, hogy Pécssett minden házban szőlők, kertek, vízmedencék és szökőkutak vannak. A szőlőskertek koszorúja az 1680-as években így fonta körül a várost:

az ürögi-hegyen	2527 kapás
a kaposvári-hegyen	955 kapás
a Tettyén	209 kapás
a Meszes-hegyen	73 kapás
a Szenes-hegyen	20 kapás
Ujhegyen	16 kapás
Összesen:	3810 kapás szőlő.
(Egy kapás = 100 négyszögöl terület.)	

Chazi Girai kán 1603—1604 telén Pécssett állomásozott hadaival, és itt írta meg *A kává és a bor versenye* című költeményét, melyben a pécsi bor nagyszerű minőségét kénytelen elismerni, egyben fölényét a feketekávéval szemben.

Az intenzív szőlőművelést bizonyítják a pécsi pasák birtokösszeírásai is: *Karbassa 9, Oszman 9, Fasztyl 9, Huszain 10, Bulogh 4, Ali 6, Masztay 6, Haszkam 16, Tót Sezelie 16, Jusztra 14, Kara 10, Ibrahim 6, Mehmet 19, Pultar 20, Hamza 20, Veli 10 kapás szőlővel szerepel.*

A bégek közül *Ehem bég 4, Dervis bég 26, Ali 29, Berkel 10 kapás szőlő birtokosa* volt a pécsi hegyen.

A bégek helyettesei közül *Huszain kihaja 9, Omer kihaja 4, egy másik kihaja ugyancsak 4, egy csausz 4 kapás szőlőt* mondhatott magáénak.

A magyarok ebben az időben a pécsi szőlővidék keleti részére szorultak,

mert a legjobb szőlőket a hódítók birtokolták. Azt, hogy a pécsi szőlőterület és bortermelés a Mohács előtti időkhöz viszonyítva mekkorát változott, adatok hiányában ma már bajos lenne megállapítani, annyi azonban kétségtelenül bizonyos, hogy keleti szőlőfajták is meghonosodtak Pécsen a hódoltság alatt. Több vörösbort adó fajta is a török révén került ebben az időben hazánkba. Ekkor honosodott meg a pécsi szőlőkertekben és terjedt innen is tovább a *kadarka*, amely nevében elferdítve őrzi származási helyét. Sztambul kis-ázsiai városrészét, *Úszküdart*, horvátul *Skadart*. Ugyancsak ekkor került hozzánk a *gohér*, melyet a Dunántúlon *bajnárnak* hívnak. A neve is elárulja, hogy szintén török földről vándorolt be.

A keresztény magyar lakosság élete és vagyona nagyon bizonytalan a török alatt. Az 1565. július 28-tól 1566. július 17-ig terjedő fejadójegyzékben már csak 200 keresztény ház szerepel. A tíz évvel azelőtt készült összeírásban még 275.

Pécs szétrombolt falai közé 1686. október 21-én vonult be *Bádeni Lajos* felmentő serege. Pécs és a környék nagymérvű pusztulása sokáig maradandó nyomot hagyott a város életében. *Christian Vincens*, a Pécsre első ízben kiküldött kamarai megbízott 1687. július 1-i jelentésében azt mondja: egyetlen polgárt sem talált, a város háromszáz háza állt ugyan, de katonaság lakott bennük. Az 1698-as összeírás azonban 159 családról tudósít, akik már a török alóli felszabadításkor is Pécsen laktak, tehát kereken 480 ember, ami ugyancsak közel jár *Vincens* jelentéséhez, ha nem is mondható a város teljesen néptelennek. A *Vincens* készítette összeírás felsorolja a pécsi ingatlanokat, s ezek legszámottevőbb mértékben a szőlőbirtokokból kerültek ki. Az összeírás a város szőlőhegyein 3334 kapás szőlőt összegezett. Mindez 382 tulajdonos között oszlott meg. *Csanaky* és *Szigeti* 1695-i összeírása szerint Pécsen a szőlőbirtokok 1622 kapásnyi területet foglaltak csak el. A több mint felére csökkent szőlő okát abban találjuk meg, hogy a dezertált tulajdonosok nem tértek vissza, az újabban betelepült polgárok pedig nem létesítettek szőlőt.

A szőlőterület zöme ebben az időben a *Makár hegyen* volt, s ez még ma is egyik legjobb szőlőterületnek számít a Makár, a Nyugati-Mecsek déli lejtőjén. Ezt a hegyet ekkor még *Aranyhegynek*, latinosan *Mons aureusnak* hívták. A hódoltság végét jelentő felszabadító harcokban magát különösen kitüntető *Makár János*, Kapronca végvárának kapitányáról nevezték el az egész hegyet Makárnak. Ő volt az első, aki derék huszárjai élén, nem messze a székesegyházhoz először tört át a falakon. Tettéért házat kapott a belvárosban, továbbá a Basamalmot és a róla elnevezett szőlőhegyet. A város egyéb szőlőterületei — a török idők összeírásával majdnem megegyezően — a *Meszes-hegyen*, a *Budai kapu előtt*, *Újhegyen*, a *Szenes-hegyen*, a *Munkádon*, a *Tettyén* és a *Kakasvári-hegyen* feküdtek.

A szőlőterület alakulását a XVIII. század folyamán sajnos, nem lehet követni, részben az összeírások ez irányú hiánya, másrészt pontatlansága miatt.

A felszabadult Pécs városa egyelőre nem került vissza régi földesura, a püspök birtokába, hanem az osztrák katonai kormányzat, majd kamarális kezelésbe. *Lipót* 1701. április 9-én kelt diplomájával elrendelte, hogy a felszabadult egyházi javakat a „*szent célok szolgálataira vissza kell adni*”. A neoaquistica comissio előtt azonban sem a pécsi püspök, sem a káptalan nem tudott elégséges okmányokat felmutatni, birtokjogainak igazolására, így aztán csak *ex gratia* kapták vissza. Az adománylevél 1702. szeptember 5-én kelt, s így Pécs ismét püspöki és káptalani város (*episcopalis et capitularis civitas*). A püspök és a város viszonya azonban mind jobban romlik. A feszült viszony életre-halálra me-

nő ádáz küzdelemmé fajul, hisz Pécs városa nehezen viselte a földesúri terheket, nem igen bírta a járandóságokat beszolgáltatni polgárainak szegénysége miatt. A küzdelembe komoly súllyal szól bele a szőlő, a bor; a borkimérési jog, a kocsmáltatás révén.

Pécsett boreladási jogot gyakorolt a püspök-földesúr, a káptalan, a papnövelde, a székesegyház, továbbá a hódoltság után a városba települt és birtokhoz jutott szerzetesrendek. Pécs polgárainak, akik borárutermelésbe kezdtek, borukat eladni igyekeztek, elsőrendű érdekükben állt megszabadulni a kellemetlen vetélytársaktól. A püspök is ugyanezre törekedett. A harcban a szerzetesrendek húzták a rövidebbet, mert a borkimérés jogát csakhamar megvonták tőlük. „Így aztán a bor helyi piacáért folyó küzdelemben Pécs lakossága végül is csak a püspökkel, mint a város földesurával és a káptalannal, mint Pécs határában birtokos földesúrral állott szemben.” Pécsett tehát a bortermelésnek akkora jelentősége volt, hogy a legtöbb viszály alattvaló és földesúr között a borkérdés következtében keletkezett. A király a panaszok orvoslására több ízben resolútiót bocsátott ki, mely a borkérdést, főképpen a kocsmáltatást igyekezett szabályozni. Így már az 1717. szeptember 2-án kelt resolúció is részletesen foglalkozott vele. E szerint a város határában termelt borát minden pécsi polgár Szent Mihály naptól Szent György napig szabadon mérhette ki. Ugyanezt tehette a földesúr és a káptalan is. Szent György napjától, Szent Mihályig csak a földesúri és a városi közösség borát volt szabad mérni.

Az első sikert a pécsi polgárok 1721-ben érték el. Ekkor ugyanis királyi döntés mondta ki, hogy nyáron a püspöki és a káptalani borkimérés mellett egyetlen helyen a város és egy helyen a püspök-földesúr gyakorolhatja a borkimérési jogot. Később a polgárságnak sikerült még kedvezőbb helyzetet teremteni, borainak árusítására. A földesúri Pécs helyzetének 1747. évi rendezése értelmében ugyanis télen a püspöknek és a káptalannak a borkimérése mellett a város már nem egy, hanem három helyen mérhette borait. Ugyanakkor a püspöki és káptalani bormérés a téli félévben megszűnt. Ez a küzdelem, melyet a borpiac birtoklásáért a püspökkel és a káptalannal folytatott a város, hozzájárult ahhoz, hogy teljes erővel törekedjék kivívni a felszabadulást a földesúri jogviszony alól.

A város 1747-ben növelni tudta szőlőterületét a káptalan kárára, ugyanis a *Dájdol-dűlőt* teljes egészében a városhoz csatolta. Időközben azonban a földesúr sem tétlenkedett, mert csakhamar tizenöt kocsmában mérték borait a városban. A városi tanács erre elhatározta, hogy ő is hasonló arányban nyit kocsmákat. Így aztán minden 14—15. házra egy-egy kocsmát jutott.

A kocsmák jelentőségét különösen értékelni kell ebben az időben. (A város számítása szerint egy kocsmát évi haszna mintegy ötezer forint volt.) A kocsmák jövedelmének hangsúlyozása a földesúr joghatósága alóli küzdelemben igen nyomós ok volt. A városi tanács szerint, ha a földesuraság kocsmái a város tulajdonába mennének át a felszabadulás révén, haszna roppantul megnövekedne. Ezért Pécs a szabad királyi városi rang elnyerésének reményében hatalmas összegű váltságdíjat ajánlott meg a kamarának, kincstári részesedés és földesúri kárpótlás címén.

A város és a földesúr között felmerült viszály elintézésére kiküldött bizottság javaslatára Mária Terézia 1747. április 13-án újabb resolútiót küld a városnak és a püspöknek, melyben csupán három kocsmát engedélyez a városnak. A földesúr és a káptalan ugyanekkor 38 kocsmájában méri borait, tehát ezzel sem rendeződött a helyzet, s a város teljes erejével küzd tovább felsza-

badításáért. A városi tanács a szabad királyi jog elnyerése érdekében 1767-ben kérelmet terjesztett elő Mária Teréziának, eredménytelenül.

1780. január 21-e végre pontot tett a háromnegyedszázados harc végére. Pécs, a püspöki város ekkor nyerte el a szabad királyi városi rangot. Címerébe a szőlőhegy is belekerült.

A bortermelés tekintetében jelentős fordulat következett be, mert a városban működő összes kocsmá mind a város tulajdonába került, ezek tiszta jövedelme a várost és vele együtt a városi polgárságot gazdagította. A kocsmákat nyílt árverésen adták árendába általában három esztendőre.

A város számára életbevágó volt, hogy határa, különösen a legfontosabb termékét, áruját adó szőlőterülete növekedjék. Ezért 1780-ban felvetették azt a kérdést, hogy az *Ürögi hegy* nem Ürög faluhoz — mely káptalani birtok volt — hanem Pécs városhoz tartozik. Nevével is indokolták, hisz Pécs ezt a hegyet *Csurgónak* mondják. A város vezetői tehát megindították a harcot, hogy a szőlőterület nyugati felén *Dájdol* után a másik kitűnő részt, *Csurgót* is megszerezzék. Pör keletkezett emiatt a város és a káptalan között, végre a helytartótanács a káptalant 1785- és 1786-ban határpörre utasította, de még így is a város járt jobban, mert ő maradt birtokon belül. Az ürögiek földjeit a városi tanács a hegyen elvette és polgárai között kiosztotta, akik oda nyomban szőlőt telepítettek.

A területileg nagy és minőségileg fejlődő bortermelés volt a XIX. században a város gazdasági életének alapja. Pécsen a szőlők területe az 1840-es években 1680 katasztrális holdra rúgott. Egy hold szőlőben átlagosan 40 akó bortermett. A város tehát évenként hozzávetőleges számítás szerint 67 200 akó bor fölött rendelkezett. A rossz közlekedési viszonyok miatt azonban ezt csak féláron, akónként egy forintért tudták értékesíteni. Így is évi 67 200 forintot jövedelmezett a bor a város lakosságának.

A borból és az import kereskedelemről összegyűlt tőke megpróbálkozott átmenni az iparba és életre hívta az 1840-es években Pécsen a manufaktúrákat. Amikor a pécsi manufaktúrák az osztrák örökös tartományokkal folytatott versenyben hamarosan elpusztultak, kiderült, hogy a város legfőbb áruja a XIX. század derekán még mindig a bor. A vasúti hálózat kiépítése meghozta a pécsi piac kiszélesítését, és ezzel az áruforgalom nagymérvű növekedését.

Azok a kereskedők, akik Pécsen a kapitalizmus korában ipari vállalkozásokba kezdtek, bortermelést és gyakran borkereskedést is folytattak. Ezt a pécsi szőlőbirtokosok 1884. és 1885. évi névsora szemléltetően mutatja:

A vállalkozó neve	Szőlőbirtok kat. h.	foglalkozás	Alap. üzem
Krausz Ábrahám	3		malom
Maléter Rudolf	5		malom
Weidinger Ferenc	3		malom
Lauber Gábor	4		téglagyár
Engel Adolf	10	borkereskedő	parkettgyár
Jankovics Hugó	—	borkereskedő	szappangyár
Justus Lipót	4		olajgyár
ifj. Ssholtz Antal	3	borkereskedő	sörgyár
Zsolnay Vilmos	3	borker. is fogl.	kerámiagyár
Littke Lőrinc	3	borkereskedő	pezsngőgyár
Erreth Antal	3		bőrgyár
Erreth János és Lajos	3		bőrgyár
Hamerli János	6	borkereskedő	kesztyűgyár

A pécsi kereskedelem cikkeiben első helyet foglalt el a bor, amely a szomszéd megyékbe, főleg Bácskába, de Horvátországba, Stájerországba, Karintiába, Alsó- és Felső-Ausztriába és Németországba is eljutott. Természetesen nemcsak Pécs városában, hanem egész Baranyában virágzott a borkereskedelem.

A pécsi és baranyai szőlőkultúra virágzása azonban elakadt a XIX. század utolsó évtizedében a filoxeravész következtében. Már 1887. május 29-én meghúzták a vészharangot a Pécsi Hírlap hasábjain: „A szőlősgazdák réme, a szőlő esküdt ellensége, a *phylloxera* betette lábát a mi szőlőterületeinkre is.” Pécs neves szakismerője, *Horváth Antal* ügyvéd vette észre először a szőlőskertjével közös *Göppel Márton* hentes szőlőjében. A filoxera-bizottság a városi vegyészekkel meg is állapította, hogy a *Göppel-szőlő* legnagyobb részét ellepte a filoxera. A szomszéd szőlők védelmére egyúttal a „rendőrőrmester vezetése alatt négy fegyveres rendőr is kiküldetett, akik szigorú őrizet alatt tartották az inficiált területeken kívül *Vasváry, Toldy Béla és Beer Mihályné szőlőskertjeit.*” A hivatalos kiküldötteken kívül más nem jelenhetett meg a megfigyelés alatt tartott szőlőkben. A vész ellen azonban ez mitsem használt. Augusztus 14-én már a *Makártető, Szókó, Csoronika, Felső-Havi, Bálics, Bánom és Csurgó* is fertőzött.

Az 1887. szeptember 10-én megjelent helyi lap összegezi: „negyven helyen van *phylloxera*s, összesen 2 hold 1319,3 négyszögölnyi, azaz 16 203,7 négyzetméternyi területen”. Ekkor említik először a szénkéneggel való védekezést. Számszerűleg ugyan nem nagy a fertőzött terület, annál súlyosabb azonban, hogy negyven különböző helyen ütötte fel a fejét a filoxera.

A *Pécsi Szőlősgazdák Egyesülete*, mely 1879-ben alakult, korábbi igen termékeny munkaprogramján túlmenően a filoxera-veszéllyel kapcsolatban fontos feladatok megoldását is célul tűzte ki. A vészt elhárítani azonban nem tudta.

1889. nyarán már a messze földön híres *szentmiklósi bor* jövője is veszélyben forgott: a káptalan legnagyobb és legféltettebb birtokán, a *Szentmiklósi-dűlő*ben is nagyon terjedt a filoxera. A *Szentmiklóson* elültetett amerikai szőlők viszont igen szépen fejlődnek — írja a helyi lap tudósítója —, hiszi, hogy ezáltal meg lehet menteni a jeles *szentmiklósi bor* jóhírét.

1889. őszére már nyilvánvalóvá vált, hogy menthetetlenek a pécsi szőlők, de baranyai, sőt országos méretben is hasonló a helyzet. Ekkor hangzott el a felhívás: „Fogjon össze minden járás és létesítsen a legalkalmasabb helyen több holdnyi kiterjedésű szőlőiskolát, ahol a veszedelemnek jobban ellenálló amerikai fajokat szaporítanak, hogy ezekkel kiveszni induló szőlőinket újra betelepíthessük és ezekre eddigi jobb fajú szőlőinket ráolthassuk.”

Eközben a *Pécsi Szőlősgazdák Egyesületében* olyan kívánságokat kezdtek hangoztatni, hogy tekintettel a szőlők elpusztulására, az egyesületet föl kell osztlatni. A választmányi ülés azonban éppen a szőlők elpusztulására való tekintettel a fennmaradás mellett szavazott és határozott. Igen helyes — írja a lap — mert éppen ilyenkor legszükségesebb az útbaigazítás és tanítás. Az egyesület ekkor célul tűzte ki a szőlőtelepítések szemmel tartását és a szőlőmunkások képzését, mert amint igen helyesen megállapítja, képzett munkások nélkül nem lehet eredményt elérni. Az amerikai szőlőtelepet kezelő bizottság javaslatot terjesztett elő a városi tanácsnak, vincellérképző intézet felállítása iránt. Az iskola szervezése a tanács feladata, ehhez „az állam évi 3600 forinttal járul.” A terv szerint 1893. október elsején kellett volna megnyílnia, ez azonban csak három év múlva következett be. A hosszas húzavonárról az iskola ügyét szívéen viselő Pécsi Figyelő tájékoztat, egyben megismertet az iskolaépület beosztásával, az intézet szervezetével, bizonyítványának hatályával, benépesítésének nehézségei-

vel. A pécsi vincellériskola 1896. őszén nyitotta meg kapuit és 1907-ig minden tanévben működött.

A filoxéra, helyesebben a nyomában járó szőlőpusztulás és a szőlők rekonstruálásának nem nagyon kedvező kormánypolitika az idegen borok beáramlását, valamint a sör és a pálinkafogyasztás előre törését is segítette.

A pécsi szőlők rekonstrukciója a gazdasági helyzet függvényeként csak nagyon lassan következett be a XX. század első évtizedeiben. A régi, nagy jelentőségű és országos hatósugarú bortermelés a lassú javulás ellenére sem állt lábra a pécsi és a Pécs környéki szőlőkben. A szőlőkultúra jelentősége véglegesen háttérbe szorult a város gazdasági életében.

BARACS JÓZSEF

TALAJVÉDELMI ÉS VÍZRENDEZÉSI MUNKÁK A BARANYA-CSATORNA VÍZGYŰJTŐJÉBEN

Hegy- és dombvidéken gazdálkodó termelőszövetkezeteink előtt mind kényeszerűbb követelményként jelentkezik, hogy minél gyorsabban elhárítsák, vagy részben megszüntessék azokat az akadályokat, amelyek költségesebbé teszik gazdálkodásukat, növelik önköltségeiket. Néhány évvel ezelőtt az erodált hegyvidéki területeken voltak a leggyengébb termelőszövetkezeteink, pedig a tagok itt is igyekeztek; a traktorosok itt keresték a legkevesebbet, pedig nehezebb körülmények között művelték a földet, több volt az 1 kh-ra eső üzemanyagfogyasztás, javítási költség. Itt volt a legtöbb tsz, ahol az egy szántóegységre jutó gazdálkodási eredmény 1000 Ft alatt volt, és sok tag 1 főre eső jövedelme nem érte el még a 70 000 forintot sem.

E vidéken az évi csapadék meghaladja a 700 mm-t, azonban annak 50—60 százaléka a lejtőkön lefolyt, és a nagyobb nyári aszályok idején szomjúságban szenvedtek a növények. A földek minősége nem rossz ezeken a területeken, vízgazdálkodásuk is jó, jellemzőjük az agyagbemosódásos csernozjom felé hajló talajok, melyek 5—10 m-es löszön alakultak ki. Az erózió hatására azonban felületi, vagy kisebb-nagyobb barázdás lemosódások keletkeztek, a víz sok helyen elhordta a termőtalajt, helyenként eltűnt az A szint, sőt a meredekebb részekben a B és C szint is, és már csak az anyakőzet látszik. Az így lehordott talajban több növényi tápanyag volt, mint amennyit a trágyával pótolni tudtak. Az elhordott földet a lankákon és a völgyben a meglassuló víz lerakta — részben a kultúrnövényeket, részben a réteket beiszapolta, a legfinomabb szemcséket pedig a víz az árkokba hordta, ahol leülledtek és megindult a meder feltöltődése. A meder ebben az állapotban már a közepes esőzések vizét sem tudta levezetni. A patakvölgyek termelésre alkalmatlanná váltak, elszaporodott a sás, káka, nád és a vizet kedvelő és jól bíró, többnyire értéktelen gyomnövény.

Amíg kisparaszti parcellák húzódtak a lejtő irányába, a talajvédelem megoldhatatlannak látszott, hiszen nem volt keresztülvihető a legegyszerűbb módszerek alkalmazása sem, mint pl. a keresztben történő talajművelés, vetés de még kevésbé egy átfogó talajvédelmi terv komplex megvalósítása. Nem véletlenül volt a hegyháti járás termésátlagaival a megyében az utolsó. Az országban csak három járásban vannak alacsonyabbra értékelt földek, a sásdi járás 5,2 aranykoronás földjeinél.

Forrásfoglalás, csőlehelyezés Felsőszentmártonban

Ároknyitás traktorokkal Felsőszentmártonban

Az említett problémák súlyosságát a Földművelésügyi Minisztérium is megértette s kiemelte a Baranya csatorna vízgyűjtőjét 50 000 holdon, 35 000 kh szántóval; 13 termelészövetkezet 42 községét és elkészítette az Országos Mezőgazdasági Minőségvizsgáló Intézet e terület talajvédelmi iránytervét, és azóta már minden tsz kiviteli tervét.

A kiemelt területen 1964-ben megindultak a munkák a teljesen újszerű probléma minden gondjával, bajával. Nem szükségszerűen, hanem a nem megfelelő felkészülés, a szakértelem hiányai miatt az első évben döcögött a talajvédelem. Hiányosságok voltak a vízrendezéseknél, lemaradtak a műszaki munkák, meg kellett küzdeni a legtöbb termelészövetkezeti vezető pesszimista szemléletével, de mégis megkezdődött a munka és az azóta eltelt három év alatt már sokkal jobban folyt. Magam sem vagyok e téren elfogult optimista, és nem tartom egyedül üdvözítőnek az itt folyó talajvédelmi munkákat, de biztos vagyok abban, hogy az egyéb tényezők fejlődése mellett, a Baranya csatorna vízgyűjtőjében folyó komplex talajvédelmi munkák is kedvezően és megállapíthatóan hatottak a sásdi járás terméseredményeire, és az egész járás fejlődésére. Nem volt elpazarolt az a 31 millió forint, amit az állam dotációként biztosított e területek megjavítására. Ezt bizonyítják a számok is. A talajvédelem 1965—66-ban már hatott, ezért a fejlődést a megelőző két évhez viszonyítva értékelem öt fő növényre vonatkoztatva:

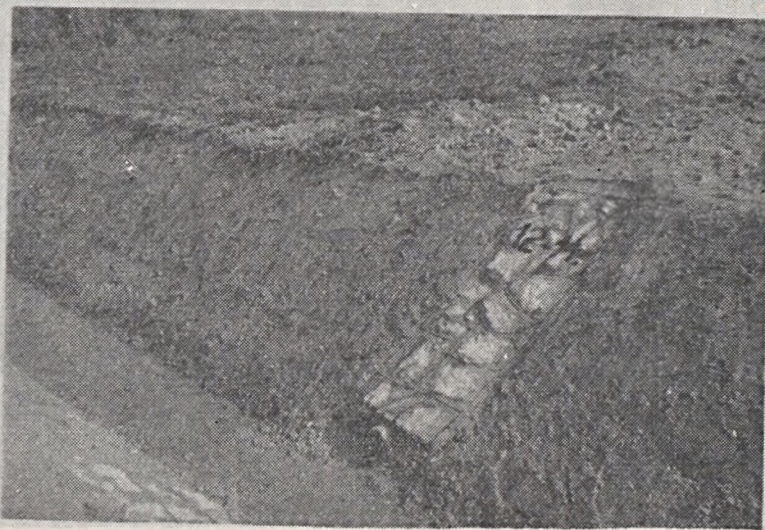
	Búza	Ő.árpa	Kukorica	Burgonya	C.-répa	Össz. növ.
Baranya m. 1963—64. á. q/kh.	9,6	10,3	17,1	45,7	151,6	—
Sásdi j. 1963—64. á. q/kh.	9,1	8,6	15,8	39	138	—
Baranya m. 1965—66. q/kh.	12,5	12	18,4	56,1	175	—
Sásdi j. 1965—66. q/kh.	12	12,5	18,6	59,4	188	—
A megye % ₀ -os fejlődése 2 év alatt	30	16	7	22	15	18
Sásdi j. % ₀ -os fejlődése 2 év alatt:	32	45	18	52	27	38

Tehát a sásdi járás átlagainak emelkedése az öt fő növényből több mint kétszerese volt a megye fejlődésének, de a járások között is a legmagasabb volt, pedig 5,2 aranykoronások itt a földek a megyei 10,5 aranykoronával szemben, vagy a mohácsi járás 16 aranykoronás földjeivel összehasonlítva. Amíg terméseredményeivel a járás 1963—64-ben — a cukorrépat kivéve — mindig az utolsó volt, az utóbbi két évben a megye járásai között a harmadik helyet foglalja el.

A sásdi járás nagyobb arányú fejlődését az egy szántóegységre eső bruttó jövedelem alakulása is bizonyítja. 1964-hez viszonyítva az utolsó két évben megyei szinten az emelkedés 35 százalékos volt, a sásdi járás elérte a 48 százalékos emelkedést. Ebben is az utolsó helyről a harmadik helyre jött fel a járás.

- A Baranya csatorna komplex talajvédelmére fordított 31 millió forintból
- 6,5% tervezésre,
- 22,5% altalajlazításra,
- 23,0% kémiai talajjavításra,
- 11,0% a kiegészítő műszaki munkákra (utak, gátak, bukók, forrásfoglalások stb.)
- 37,0% vízrendezésre lett felhasználva.

A kiemelt területen 11 500 kat. holdon történt mélylazítás. Bebizonyosodott, hogy az altalajlazított táblákon, a vízátnemeresztő réteget áttörve, szemmel láthatóan kisebb a lemosódás, javult a víz- és levegőforgalom, a gyökérzet ked-

1. *Vízmosás megkötése (Gödrekeresztúr)*
2. *Ároknyitó eke munkában (Felsőmindszent)*
3. *Vízmosás megkötése (Gödrekeresztúr)*
4. *Forrástalalás (Felsőmindszent)*

vezőbb körülmények közé került, intenzívebb a mikroorganizmusok élettevékenysége. Azt is tapasztaltuk, hogy a legjobb munkát a háromkéses hidraulikára szerelt lazítók végzik, és ennek legmegfelelőbb ideje július, augusztus hónap. Az a helyes, ha az üzemek e két hónapra ütemezik az altalajlazítás teljes elvégzését. Igen jó munkát végeztek e téren a Talajjavító Vállalat Sz—100-as gépei.

A *felsőmindszenti Ady Endre* tsz-ben, amely a megye egyik legerodáltabb területe, kukoricájuk kétharmada, mélylazított földbe került, 25,2 q/kh-kénti gazdasági átlagot értek el. Ez a járásban a legjobb, a megyében is a hetedik kukoricatermelési eredmény. Cukorrépájuk 213 q volt holdanként. Igen jó volt a Fe 293-as búza a *magyarhertelendi tsz* egyik 100 holdas mélylazított területén 21 q-ás, és egy 25 holdas táblán a burgonya 160 q-ás átlagterméssel. A *mánfai tsz*-nek olyan mélylazított, 20—25 százalékos lejtésű tábláján, ahol azelőtt 15 q-ás kukoricatermés is igen jónak számított, 24 q-ás átlagot értek el.

2950 holdon történt részben *mélyforgatásos kezeléssel*, részben *meszezéssel* talajjavítás. Kétségtelen, igen hatásos enyhébb lejtésű területen a mély aláforgatás, a meredekebb lejtőkön azonban ez igen kockázatosnak bizonyult. A 60—70 cm-re megforgatott földbe egy nagy intenzitású eső erősen belemar, és sok helyen a forgatás mélységéig történik lemosódás, sőt árkos erózió is. A tapasztalat az, hogy a tőzeget, vagy lápiföldet istállótrágyával kiegészítve elég egy mélyszántással aláforgatni. A talaj nincs 70 cm-re átfordítva, így nagy esőzés esetén is biztonságosabb. Ezt egy altalajlazítással lehet kombinálni. Ez esetben gyorsabb az üllepedés, gyorsabban kivitelezhető és olcsóbb is a munka. A *sásdi tsz*-nél az e módszerrel javított területen egy 60 holdas táblán 28,5 q-ás kukorica átlagot értek el, míg e tábla 9 holdas kontroll részén 15 q-át. Igen hatékony

Vizfolyásban bukó Felsőmindszenten

Aknás erózió Gerényesen

volt a *gödrekeresztúri tsz*-nél a lúpiföldes kezelés. A javított területen 230 q-ás cukorrépa termést értek el, a nem javított rész 180 q-ás átlagával szemben.

Ezekhez a munkákhoz járult hozzá a *műszaki tevékenység*, amely az erózió további pusztítását igyekszik meggátolni. Jelentősek azoknak a *hordalékfogó rőzse- és kőgátaknak* építése, a *vízmosásfej megkötések*, *bukók* létesítése, amelyek a már meglévő árkokban, szakadékokban kötik meg a talajt, és megakadályozzák a további pusztítást. Természetesen minden esetben mérlegelni kell, hogy a műszaki létesítmények költsége egyenes arányban legyen a terület gazdasági hozamával.

Igen jelentősek azok a munkák, melyeket a kivitelezők az *új utak* kialakítása érdekében végeznek. Így olyan területeken is lehet nagyüzemi munkagépeket üzemeltetni, ahova a keskeny, szurdokos utakon nagyobb gépet fel sem lehetett vontatni.

Közel 400 000 köbméter nagyságrendben került sor *vízrendezésre*, amellyel az eddig használhatatlan rétek, legelők állaga javult és alakult át, vagy éppen mintalegelővé vált, mint pl. *Gerényesen és Kaposszekcsőn*. Nem tagadható az sem, hogy e munkák végzése közben hiányosság is mutatkozott. Több esetben az árkokat nem a tervezett mélységre képezték ki, nem tudott gravitációs úton a befogadó árkokba folyni.

Hiányosként lehet azt is megemlíteni, hogy a *táblásítás* nem követi egyidejűleg az egyéb talajvédelmi munkákat. Az e téren mutatkozó lemaradásnak fő oka a szakemberhiány. Az e területre alakult *sádsi Vizgazdálkodási és Talaj-*

védelmi Társulat igyekszik segítséget adni az érdekelt tsz-eknek, geodétát állít be, és 1967-ben e munka is meg fog gyorsulni.

A kiemelt körzetben mindinkább tért hódít a színvonalas talajmunka, mint alapvető talajvédelmi feladat, aminek sajnos, sok esetben gátjává válik, hogy nincs elég megfelelő talajvédelmi gép, gátoló kapa, speciális gyűrűs henger stb.

Az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a talajvédelem szubjektív feltételei is jelentősek. Szakembereinknek ismerniök kell a talajvédelem szabályait és akarniök kell talajvédelmi gazdálkodást folytatni. Az üzemszervezést a helyi viszonyokhoz kell alakítaniök. „Csak” a talajvédelmet, az erózió elleni küzdelmet nem lehet elvonatkoztatni a gazdálkodás összességétől, együttesen kell az agrotechnikai-biológiai és műszaki fejlesztési tervüket elkészíteniök. Csak így érhetjük el, hogy a talajerózióknak gátat szabjunk, és a lejtős területeket teljes értékkel vonjuk be a jövedelmező gazdálkodásba.

VASS BÉLA

BARANYA MEGYEI MESTERSÉGES TAVAK

A mesterséges tavak hasznosítás szempontjából mindig többcélúak. Bármilyen volt is az építés főcélja, másodlagos hasznosítási lehetőségekkel is számolni lehet az üzemeltetés során. Nézzük meg a hasznosítás fő lehetőségeit azért, hogy a Baranya megyei tavak ismertetése során érthetőbbé váljanak a beruházási fő- és mellékcélok!

Napjainkban nemcsak nálunk, de az egész Földön egyre nagyobb problémát jelent a lakosság és az ipar részére szükséges, mennyiségileg és minőségileg megfelelő víz előállítása, kitermelése. Az elmúlt év szeptemberében az Egyesült Államokban egy hetes nemzetközi kongresszust tartottak a Föld minden részéről összegyűlt tudósok, és ismertették tapasztalataikat arról, hogyan lehet tengervízből a lakosság és az ipar részére hasznosítható édesvizet készíteni. A probléma megoldása azért nehéz, mert előfeltétele a gazdaságosság.

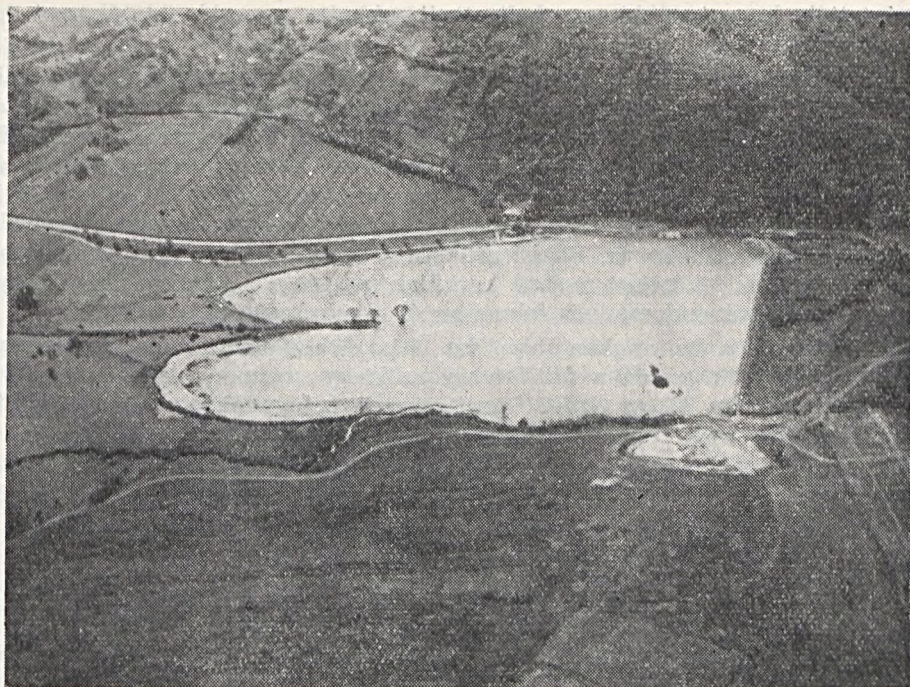
Az Egyesült Államokon kívül több ország is van, ahol a rendelkezésre álló és minőségileg megfelelő vizeket már annyira igénybe vették, hogy amennyiben a tengervíz gazdaságos átalakításának problémáját 10 éven belül meg nem oldják, vízellátási katasztrófákkal kell számolni.

A fentiek alapján világossá válik, hogy mennyire fontos a vízgazdálkodás. Minden tó, illetve mesterséges tározó létesítésének fő célja egy bizonyos mennyiségű víznek a biztosítása, mellyel tetszés szerint lehet gazdálkodni. A tavak hasznossága még világosabbá válik, ha elgondoljuk, hogy a tó tulajdonképpen azokat a vizeket gyűjti össze és tárolja, amelyek nagyobb esők, vagy hóolvadások alkalmával árvízszerűen lefolyódnak.

A tavak tehát felfogják a nagyobb vizeket, vagy legalább lassítják azok lefolyását, így megakadályozva a vízfolyások alsóbb szakaszain az árvizeket. A tó adta lehetőségekkel tudatosan gazdálkodom akkor, amikor télire részben vagy egészben leeresztem a tó vizét, azért, hogy helyet biztosítsak a tavaszi hóolvadás nagy vízmennyiségeinek és elejét vegyem az árvízveszélynek.

A tóban tározott vizet sokféleképpen hasznosíthatjuk. Sok lehetőség nyílik erre a mezőgazdaságban, de ezen kívül nagyméretű tározókból tápláljuk a vízierőműveket, a vízigényes ipartelepeket, a nagy városok vízellátó berendezéseit, stb.

Bármilyen céllal építették ki a tavat vagy tározót, egy-két kivételes esettől eltekintve, ma minden esetben gondolnak azok idegenforgalmi hasznosítására is. A hétvégi pihenés és az éves szabadság alatti üdülés biztosítása érdekében a

Az orfűi Kistó

nagyvárosok közelében ki kell alakítani az ún. hétvégi pihenőt, illetve az arra alkalmas, a városoktól távolabb eső helyeken a nagy üdülő központokat.

Megyénk székhelye, az egyre rohamosabban fejlődő ipari nagyváros, Pécs esetében városközelben lévő vízzel nem nagyon dicsekedhettünk; néha még ivóvizünk is kevés volt. A Pécs környéki üdülőkörzet kiépítésének első feltétele tehát az volt, hogy az arra alkalmas helyeken tavakat kellett létesíteni. A környezetet és az egyéb lehetőségeket is mérlegelve így esett a választás a *Pécsvárad melletti „Dombay” völgyre, Abaligetre és Orfűre*. A tavak csak alapját képezik a hétvégi üdülőkörzet központjainak, melyet az igényeknek megfelelő vendég látási lehetőségek, közlekedés közművek megfelelő kiépítése után lehet korszerű üdülőhelynek tekinteni. Nézzük meg a következőkben egyenként a már meglévő tavakat, illetve hétvégi üdülőközpontokat!

A *Pécsvárad melletti Dombay tó* csónakázási, horgászati és fürdési célokkal létesült szép környezetben. A község által tervezett turistaszállás megépítésével a fejlesztés befejezettnek mondható. Vonzási körzete a Pécshez tartozó *Vasas* környéki bányavidék lakóira és *Pécsváradra* terjed ki, így inkább helyi jelentőségű, s ezért Pécsvárad község kezelésébe került.

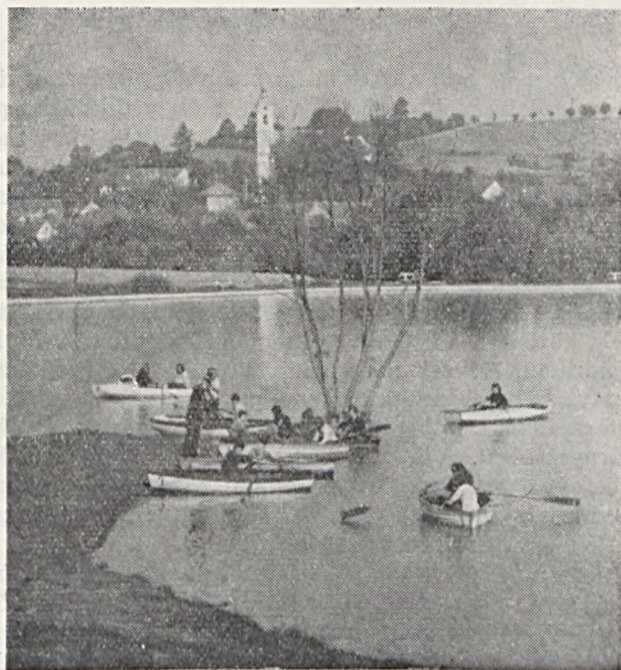
A nyugati Mecsek jó levegőjű szép környezetében fekszik *Abaliget*. A község Pécs felőli oldalán, a völgyben épült Pécs első hétvégi üdülőközpontja. Ez az építkezés kísérleti jellegű volt, de már az első szakasz teljes kiépítettsége előtt beigazolódott, hogy ez az üdülőközpont nem képes kielégíteni az igényeket. A magánközlekedési járművek egyre növekvő száma, az igényeknek megfelelően bővülő autóbuszforgalom olyan csúcsforgalmakat produkált, melyek vilá-

gossá tették, hogy további, az *abaliget*nél sokkalta nagyobb üdülőkörzet építésére lesz szükség.

Ma *Abaligeten* 150 főt befogadó nemzetközi camping, turisztaszálló, valamint 300 fős étterem működik, a barlang idegenforgalmi kiépítettsége befejezést nyert, külön fürdőző és csónakázó tó áll a hétvégi üdülők rendelkezésére. Ezzel az építés első szakasza befejezettnek mondható. Ezt még ki fogja egészíteni légzőszervi szanatórium és vízmű építése. Az abaligeti barlang levegője gyógyító hatású a légzőszervi megbetegedésekre, hatásának mértéke azonban orvosilag a mai napig nincs feltárva. Ehhez szükséges a szanatórium építése, melyben rendszeres orvosi felügyelet mellett kerülnek kezelés alá a betegek, így a gyógyítási lehetőségek tudományos felmérése és alkalmazása lehetővé válik.

A két tavat a barlangban folyó víz látja el a szükséges vízutánpótlással, illetve leeresztésük esetén a feltöltéshez szükséges vízmennyiséggel. A tavak nagysága arányban áll az egyéb létesítmények befogadóképességével, így további tóépítésre csak fejlesztés esetében lesz esetleg szükség. A fürdőző tó 1500 m²-es szakaszon beton fenékburkolatot kapott: ezzel és a tóparton épített vállfás öltözővel a kulturált fürdőzési lehetőségek biztosítottak. A két tó vízbefogadóképessége biztosíték arra is, hogy megfelelő vízgazdálkodás mellett a környező területeken árvíz veszélyes helyzet nem alakulhat ki.

A tavakba telepített növényevő fehér amur halak megakadályozzák a sekély tavakban oly gyakori elsásosodást. Ezek a halak tapasztalatunk szerint lehetetlenné teszik, hogy bármi féle vízinövény (nád, hínár, stb.) káros mértékben elszaporodjék.

Abaliget

A tavak környékének parkosítása, partjainak esztétikailag is megfelelő kiépítése, melyet a Pécsi Kertészeti Vállalat a környezetbe illően oldott meg, sokat emelt az üdülőközpont szépségén.

A további fejlesztések irányvonalát a gyógyászati eredmények fogják megszabni. Amennyiben a szanatóriumban a gyógyászat szempontjából jelentős eredmények fognak jelentkezni, valószínűleg a továbbfejlesztés is indokolttá válik.

Az abaligeti hétfégi üdülőközpontban időnként jelentkező zsúfoltság, amint azt már érintettem, egy új, az abaligetnél nagyobb üdülőközpont kiépítését sürgette. Az illetékesek a lehetőségeket, a kívánalmakat és a gazdaságosságot mérlegelve úgy döntöttek, hogy a második üdülőközpont az abaligetihez mintegy csatlakozva, annak közelében, az orfúi völgyben valósuljon meg. A két terület közlekedési, vendéglátási és igazgatási, sőt később esetleg közmű problémái is közösen oldhatók meg és ez igen gazdaságos. Azért is helyeselhető ez a döntés, mert az *orfúi* völgyben olyan lehetőségek vannak, melyek a távlati fejlesztési igények kielégítését is messze biztosítják, tehát újabb igények esetén nem kell nagy költséggel más területeket feltárni.

A beruházás első szakaszának első ütemében itt létesült tavak kereken *hússzor* akkorák mint az abaligetiek; a létesítmények kivitelezésére rendelkezésre álló terület harmincszor akkora mint Abaligeten. A már üzemelő két tó együttes felülete kerek 150 kataszteri hold; a nagy tó legnagyobb hossza meghaladja a 2 km-t, tehát itt a fürdőzésen és horgászaton kívül vízisportolásra (csónakázás és vitorlázás) is van lehetőség. A tavak vízgazdálkodási lehetőségei olyan nagyok, hogy árvízvédelmi hatásuk még Godisa vasútállomáson is érez-

A Pécsi tavat tápláló Vízfő-forrás

hető lesz. Az óriási méretbeli különbségek természetesen magukkal hozzák azt is, hogy az első szakasz kiépítettsége sokkal lassabban érhető el, mint Abaligeten.

Jelenleg már befejeződött a két tó teljes kiépítése és folyamatban van az úthálózat megépítése. Még ebben az ötéves tervben, előreláthatólag két éven belül, közforgalmi út létesül a nagy tó (Pécsi tó) aljáig, jelenleg *Mecsekrákos* községig készült el. Még az elmúlt évben elkészült egy egynyomsávú út a Pécsi tó nyugati oldalán a tervezett vállalati üdülők helyéig, abból a célból, hogy azok építése mielőbb megkezdődhessék. Az érdeklődésre jellemző, hogy eddig az orfűi völgyben kereken 150 üdülőtelek került az OTP-n keresztül eladásra; a második ütemben árusított 60 telek 3 nap alatt fogyott el.

Az orfűi hétvégi üdülőközpont építési munkáinak első szakasza még nem fejeződött be, hiszen amint azt már említettem, ez a munka sokkal nagyobb, mint az abaligeti volt, de a folyamatos munka a jelentkező igényekkel lépést tart.

Mint lehetőséget és érdekességet meg kell még említenem, hogy a jelek szerint meg van a lehetőség itt melegvíz feltárássra is. Ez a munka azonban — mivel kockázat azért van benne, és meglehetősen költséges — előreláthatóan csak az építkezés, illetve a fejlesztés második szakaszában valósulhat meg.

Az eddig felsorolt nagyobb tavakon kívül *Sikondán* létesült még egy kisebb mesterséges tó, amely a melegvízes fürdő mellett horgászási és csónakázási célokat szolgál Komló város vonzási körzetében.

Amint ismeretes, a Baranya megyei mesterséges tavak létesítésében és építési munkáiban a megye és Pécs város lakossága jelentős részt vállalt, önként és áldozatos munkával segített a tervezéstől kezdve a kivitelezésig. Amint említettem, a munkák még nem nyertek teljes befejezést. Úgy érzem, nem tévedek, amikor az eddigi eredmények alapján remélem, hogy a további szükséges segítséget is meg fogjuk kapni a megye és Pécs város lakosságától.

A BÓLYI ARBORETUM

Baranya déli részén, ott, ahol a dombok a Dráva és a Duna felé elsimulnak, gazdag földek terülnek el, amelyeket csak kisebb patakok barázdálnak. A jól megművelhető, bő termést adó földek az ország legelső urainak vagyonát növelték. Hazánk történelméből ismert családoknak voltak itt uradalmaik. Ezek közé tartozott a Batthyány-család, amelynek tagjai közül többen éppen haladó gondolkodásukkal tűntek ki koruk földesurai közül. A Batthyány-családé volt itt az egyik legszebb és legnagyobb birtokrész, a bolyi uradalom is, amelynek kastélyát hatalmas, még ma is jelentős arboretum veszi körül.

A falu neve régen Németbóly volt. Az uradalom 1700-tól a törökverő Batthyány Ádámé. A mostani kastély — amelyet helyén egy vadászkastély előzött meg — az 1800-as évek legelején épült, enyhén klasszicizáló stílusban. A parkot 1809-ben készítették. A Batthyány-családot — 1848-ban játszott szerepe miatt — megfosztották vagyonától, így a bolyi uradalom 1852-ben a Montenuovo hercegi család kezébe került. A második világháború alatt német, a felszabadulás után magyar katonaság állomásozott a kastélyban. 1956 óta gyermekotthon.

A park területe eredetileg 36 kh volt, jelenleg 27 kh. Az első benyomások nagyon kedvezőek a kastélyról, illetve az arboretumról. Ahogy a falu széles utcájáról a műemlékjellegű kastély felé fordulunk, az úttestről hosszan elnyúló fasoron keresztül jutunk a járdához. A járda mögött alacsony mellvéddel szegélyezett kövesárok húzódik, tökéletes kerítést alkotva, de meg nem bontva a kilátást bentről az utca felé. A kép olyan, mintha az arboretumnak nem lenne lezárása, hanem addig folytatódna az utca fasorában, a túlsó oldal fáiban, amíg a szem ellát. A kovácsoltvas kaput hatalmas kapubálványok tartják. Ülőfülkéiben kényelmesen elfértek a kapuőrök, ha oda behúzódtak az eső elől.

A kapun belül az út nagy ívvel kanyarodik mindkét oldalon a kastély feljőrához. Ezen a térségen nagyon kevés maradt meg az eredeti francia-kertből. Buxusok nyírott sorai, rózsák díszíthették, bizonyára sok örökzölddel. Díszlik azonban itt egy olyan virág is, amelyet nagyon kevés helyen lehet megtalálni a parkokban: az *üstökös jukka* (*Yucca recurvifolia*). Minden virágkedvelő ismeri a *pálmaliliomot* (*Yucca filamentosa*), amelynek levele szélén fehér foszlányokat láthatunk, nincsen törzse, és minden évben virágzik. Az *üstökös jukkának* törzse ellenben megnőhet akár 1 m magasra is. Levelének széle finoman fűrészes, inkább érdes, és csak ritkább alkalmakkor virágzik, olyankor, amikor az előző

A klasszicizáló stílusú kastély

év időjárása is megfelelő volt. Ilyenkor hatalmas bugát fejleszt, amely teli van majdnem liliom nagyságú virágokkal. Az egész növény magassága eléri a 2 m-t. Igazán szép látvány! (A bólyi temetőben is sok szép tövét lehet látni.) Egyetlen hibája ennek a pompás virágnak, hogy kissé fagyérzékeny, így a hosszú ideig tartó hidegben elfagy, akárcsak a szőlő, a füge. Többől kihajt ugyan, de jó pár év kell teljes kifejlődéséhez. Virágozni egyébként is csak 6—8 éves korában kezd, így soká kell várni virágára.

A kastély mögött, ahol az előkerthez hasonló francia-kert lehetett, most — sajnos — a gyermekgondozó veteményes kertje terpeszkedik. Nem ide illő létesítmény! A katonaság hosszú ideig tartó itteni állomásozása miatt nyilván elpusztult minden azon a területen, de a francia-kert aránylag könnyen pótolható. Kár volt így elrontani az eredeti kedvező hatást, hiszen megművelhető föld bizonyára akadt volna — nem messze — másik is. Egyébként itt kezdődik a tulajdonképpeni arboretum, amely az előkertben mindössze a szegélyezés szerepét töltötte be. Jellemzők a hatalmas fákból álló csoportokkal tarkított, megszakított terjedelmes füves térségek, amelyeket ugyancsak hatalmas fákból álló erdőszerű szegély övez kifelé lezárásként. Az itteni szabad területek szabálytalan foltjai teljesen a szabad természet hatását keltik a szemlélőben, hiszen akkorák a fák méretei, amilyeneket — főleg a belterjes erdőművelés miatt — erdőben nem is lehet látni. El sem merjük képzelni, hogy ezeket a lenyűgöző ligeteket, erdőfoltokat, tisztásokat az ember tervezte. — Sajnos, hamar a valóságba zökkent vissza bennünket néhány olyan tény, amely a tervező emberről ad nem kedvező képet. Ebben a dendrológiai kertben, ahol szabadon érvényesülnek a

fák, a cserjék, ezek csoportjainak természetes, nem korlátozott és formált szépségei, ahol nem lehet egyetlen egyenest látni, hiszen az alig akad a természetben, itt a szabad formájú térségeket új, egyenes utak metszik keresztül egyenes sorokba ültetett fiatal amerikai juharokkal. Sem az egyenesek, sem ezek a juharok nem illenek ide. Rontja még a képet a labdarúgó-pálya is. Szerencsére alacsony a kerítése, a nagy fűből alig látszik ki, s nem nagyon feltűnő. A tenispályák vörös salakja jobban zavarja az összhatást, de ez meg szerencsére eléggé eldugott helyen van. A gondosan megtervezett rálátások, nyiladékok, csoportok, tisztások képét így ezek az utólagos, kellően meg nem gondolt munkálatok alaposan megzavarták. Nagy kár érte!

A hatalmas méretű fákat többször említettük. Sajnos, nem tudjuk, hogy az elsőnek ismert vadászkastély pontosan hol létesült. Mivel vadászkastély volt, nagyon valószínű, hogy erdőben, legalábbis annak szélén. Ezzel könnyen megmagyarázható lenne az itt díszlő *ezüsthárs* (*Tilia argentea*) hatalmas mérete. A fa törzskörmérete 500 cm. Ennél nagyobb törzskörméretű ezüsthárs — az irodalom adatai szerint — csupán kétfő van hazánkban. (A legnagyobb Boldogkőváralján 550 cm, a másik Dombóvár határában 510 cm. Az ittenivel megegyező méretűt láthatunk még Bakócán, a Majláth-féle kastély arboretumában.) Korát pontosan megmondani nem lehet, de méretét tekintve legalább 200 éves. A képről is láthatjuk, hogy termete nem szabályos. Az ezüsthárs ugyanis sudaras növény, ennek következtében kúpos termetű. Ez a fa pedig alacsonyan szétágazó, rövidtörzsű, széles koronájú. Lombozata sok helyen a földig ér, ami szintén szokatlan a hársaknál. Nagyságából azonban ez semmit sem von le. — Szabad térségen terpeszkedik, nagysága így még jobban érvényesül.

Közéleben találjuk az arboretum legnagyobb fáját, a *mocsári tölgyet* (*Quercus robur*). Ennek törzskörmérete 580 cm. Az irodalmi adatok szerint ezzel a nagysággal csak a 9. helyet foglalja el a legnagyobb hazai mocsári tölgyek sorában, de valószínű, hogy ennél is lejjebb áll a ranglistán, mert ebből az erdei fából mocsaras helyeken még lehetnek jelentős méretűek. (Akad egy a bátai erdőben, a Duna töltésén belül, 620 cm törzskörmérettel.) Itt az arboretumban is van még néhány igen nagyméretű mocsári tölgy, de ez a példány magasra kiemelkedő, sötét lombozatú, komor fenszerű fa. Egy nagyobb facsoport szélén áll, messziről felhívja a figyelmet rendkívüli méreteire. Nagyságát tekintve nehezen képzelhető el, hogy legfeljebb 200 éves legyen.

Ennek a nagy térségnek másik oldalán az előbbihez hasonló hatalmas fák emelkednek környezetük egyéb fái fölé. *Fehérnyárok* ezek (*Populus alba*), amelyek közül a legnagyobbinak a törzsmérete 500 cm. Messziről figyelve ezt, az előbbi tölgyhöz hasonlónak tűnik óriás termetével, de közelebről jól látszanak a különbségek. A vihar jobban megtépázta, hatalmas oduk sötétlenek az elszáradt ágak helyén, öreg fa benyomását kelti. Vannak itt fiatalabb koruk ellenére is előregedett fák, hiszen tudjuk, hogy a lazább szerkezetű puhafák, amilyen a nyár is, nem érnek meg olyan kort, mint a keményfák, amilyen a tölgy. Az ekkora példányok már ritkának számítanak, mert a törzs erősebb korhadása után — ami természetszerű ebben a korban — a meggyengült fát könnyen kitöri egy erősebb vihar. (A legnagyobb hazai fehérnyár Tápén, Vetyeháton él, 980 cm törzskörmérettel.)

Ugyanennek a térségnek másik oldalát díszíti egy csomó *feketenyár* (*Populus nigra*). A legnagyobb közülük 460 cm törzskörméretű. Ennél nagyobbak is ismertek. (Az irodalom adatai szerint a legnagyobb Magyaróváron él és 685 cm körméretű.) Mint afféle puhafa, mérete alapján ez is már a jelentősebbek közé

tartozik. Nagy csoportjuk igen mutatós, bár a fehérynár — a hófehér levélfonák csillogásával — sokkal mutatósabb. Emaz jóval komorabb hatású.

A nyárákat képviseli itt még a *jegenyenyár* is (*Populus nigra* var. *italica*) egy kivételesen nagyméretű példánnyal ($\varnothing = 315$ cm). Ebben a változatban ez igen tekintélyes nagyság.

Az előbbi nyárák közelében *diófákat* találunk (*Juglans regia*, *Juglans nigra*, *Juglans* sp.?). A könnyebben meghatározhatókon kívül akadnak itt olyan más fajok is, amelyek a magyar dendrológiai irodalomban nem szerepelnek. Nem is akármilyen méretűek, mert találunk közöttük 260, 275 cm törzsméretűeket is. Az utóbbi — előttünk egyelőre ismeretlen fajú — diók termése ehető, jóízű.

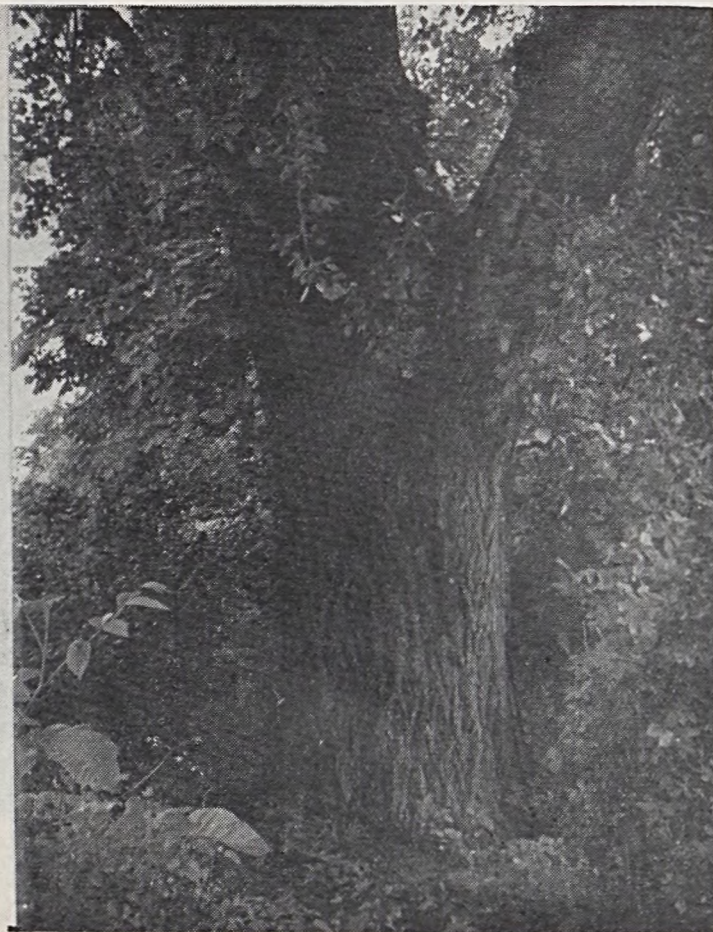
Az erdei fák közül jelentősebb méretű a *mezei szil* egyik példánya, $\varnothing = 375$ cm. Sajnos, ilyen nagy példányok is mind ritkábban találhatók, mert az előző évtizedben Európaszerte fellépett szilfavész válogatás nélkül pusztította, sőt pusztítja ma is a szilfákat. Áldozatul esik a betegségnek kicsi és nagy egyaránt. A *mezei szil* (*Ulmus carpinifolia*) több évtized alatt nő meg ekkorára. A hazai

Montenuovo Mauzóleum

Nagy tölgyfa, óriás ezüsthárs

Az öreg nyárfa és az oltott, keskeny levelű lepényfa

legnagyobb példány Széplakpusztán (Somogy megye) található, $\varnothing = 1000$ cm, míg a leghíresebb Balatonkenesén, a Rákóczi szilfa, $\varnothing = 750$ cm. Utóbbi hirtelen kezdett öregedni az utóbbi években, de egy erőteljesebb kertészeti beavatkozás, — amellyel a természetes környezetet igyekeztek visszaállítani — talán még jóidőre megmenti.

A gesztenyéből (*Castanea sativa*) is találunk itt egy szép példányt. Nem olyan nagy ($\varnothing = 300$ cm), hogy az irodalomban ekkorákat emlegessenek, de az ilyen, majdnem alföldi jellegű területen, ahol a talaj kellő savanyúsága is hiányzik, nem megvetendő nagyság. A leghatalmasabb gesztenye Kószegen élt, $\varnothing = 1080$ cm, de pár éve elpusztult. A mai legnagyobb Velemben (Vas megye) található ($\varnothing = 915$ cm), amelytől nem sokkal maradnak el a Mecsek hatalmas példányai sem, 800—900 cm közötti méretükkel. A pécsbányatelepi 1000 cm törzskörméretű ugyan, de az eredeti törzs kikorhadt, s inkább csak sarjai élnek. A bólyi és az említett méretek közötti nagyságút számtalant találni az országban, de még a megyében is. Az ilyen ifjakat, mint a miénk is, a maga talán 100 évével, a gyermekkorba tartozók között emlegetik, a legidősebb hazai példányok ugyanis sokszáz évesek.

Nincs arra lehetőség, hogy az arborétum 125 fa és cserje fajával és fajtájával foglalkozzunk, csupán néhányukat emeltük ki eddig, főleg a hazai fajok közül, azok közül is azokat, amelyeknek a legnagyobb a törzsmérete. Bár ezek közül is lehetne néhányat még említeni, mint a cseresznyefát (*Cerasus avium*), amelynek egyik itteni példánya éppen 2 m törzskörméretű. Mindezek a nagy méretek azt igazolják, hogy a fák közül sok lehet olyan, amely vagy az itteni előző erdő meghagyott fája — amire bőven van példa —, vagy a legelső telepítésekéből kellett hogy megmaradjon, mert jóval több mint 100 éves.

A hazai fajokon kívül nagyszámú idegenföldi cserjét, fát is találunk itt. Természetesen arra sem vállalkozhatunk, hogy azok mindegyikéről írjunk. Néhányat emelünk ki csupán, amelyek legjobban megérdemlik a figyelmet. Ezek közül legfeltűnőbb a keskenylevelű lepényfa (*Gleditsia triacanthos* „*Elegantissima*”). Nagyon kevés helyen él hazánkban. Bólyon kívül Iregszemcsén (Tolna megye), Vajtán (Fejér megye) és Alcsuton (Fejér megye) látni, igaz, jóval nagyobb példányait. Az itteni, mint a fényképen látható, oltott. Levélkéi egészen keskenyek, erre céloz a neve. Éppen keskenységük miatt nagyon érdekes fény- és színhatást váltanak ki. Olyan, mintha a fát hatalmas, lenge fátyol borítaná, és a fátyol egészen finom, halványzöld színű. A levelek keskenysége miatt a lombzatnak úgyszólván nincs árnyéka, majdnem átsüt rajta a nap. Ezért is olyan szokatlan hatásúak itt a fényviszonyok. Gyakran jelentős mennyiségű termést érlel, ami azt mutatja, hogy az itteni körülményekhez jól hozzászokott.

Nagyon kevés a parkban az örökzöld. Feltehetően a nagyon hosszú ideig itt állomásozó különböző katonai alakulatok díszítő tevékenységének estek áldozatul, ugyanis mindig kéznél lévő, az év minden szakában egyaránt szép lombzatuk lehetett pusztulásuk, kipusztításuk oka. Ugyancsak feltűnően kevés a fenyőféle. Hiányukat részben hasonló okokkal lehetne magyarázni, ha nem tudnánk, hogy akkor, amikor a község kezelésbe vette a parkot, a kastély körül, az arborétum területén szerteszéjjel rengetek tüzelésre előkészített fa hevert, összesen 126 m³. Alig képzelhető el, milyen mennyiségűt tüzeltek el itt éppen a fenyőfélékből, mint a legkönnyebben égő fából. Érdekes, hogy az arborétum összképén ennek a hatalmas mennyiségű fának a hiánya nem látszik, csupán a fajok számának nyilvánvaló csökkenéséből érezhetjük a veszteséget. — A katonaság hosszú itteni tartózkodásának csúnya emlékei a park területén még most is megtalálható lövészárók-maradványok.

Az arborétum jelentős részét a községi tanács szépen gondozza. Kár, hogy a nagyobb változtatások előtt a szakemberek tanácsát nem igényelték. A terület kisebb részén az erdészet, a bölcsőde, az óvoda, és a már említett gyermekotthon osztozkodik. Az együttes kezelés szempontjából ez bizony nem előnyös!

Jó lenne, ha legalább a mostani faállomány jelenlegi állapotában megmaradna, ha nagyobb változtatásokkal nem másítanák meg a park eredeti képét. Ezzel lehetőség nyílnék arra, hogy talán évek múlva, egy egységes elképzelés szerint az eredeti stílusba állítanák vissza ezt a hatalmas arborétumot, amely még így is, megcsonkított formájában is, kora és hatalmas méretű fái miatt Baranyának egyik ékessége.

VÁRNAI FERENC

KODÁLY ZOLTÁN BARANYÁBAN

A magyar művelődéstörténet nagy alakja távozott el mindörökkre 1967. március 6-án. *Kodály Zoltán* halálhíre futótűzként terjedt el, s ország- és világszerte mély megrendülést okozott.

Népünk szegényebb lett a magyar zeneművészet és a világ zenekultúrája kimagasló alkotójának halálával.

Kodály Zoltán több mint hat évtizedes, sokirányú életműve összeforrott a XX. századi magyar művelődéstörténettel. Mestere volt a ma már nemzetközi rangú magyar ének-pedagógusoknak, zenetudósoknak és zeneszerzőknek. Ének-kari műveivel nemzedékeket nevelt a magyar dal szeretetére. Az *éneklő Magyarország* eszméjének megvalósításával életünk szebbé és jobbá tételéhez járult hathatósan hozzá. Mindenütt ott volt, ahol népünk felemelkedéséért tehetett valamit.

Szűkebb hazánkban, *Baranyában* is gyakran járt. Két együttessel szorosabb kapcsolatot tartott fenn. Az egyik a *Komló Belvárosi Általános Iskola énekkara*, a másik a nevét viselő *mágocsi vegyeskar* volt.

Kodály Zoltán Komlón

Komlón 1958. májusában járt először Kodály Zoltán. A Pécsi Tanárképző Főiskola tízéves fennállása alkalmával rendezett ünnepségre jött le Pécsre. A pécsi hangverseny délelőttjén Komlóra látogatott el, és meghallgatta a „Zenélő május” című hangverseny-sorozatnak azt az előadását, amelyen a belvárosi általános iskola énekkara is fellépett. A komlói gyerekek éneke, a vendéglátás őszinte hangulata meghatotta. Azokra a szavakra, hogy „nagymúltú nemzet vagyunk s gazdag múltunkat a művészet eszközeivel is az utókor birtokába kell adni”, azt válaszolta: *Hiszem és vallom, népünkre nem az a legjellemzőbb, hogy nagymúltú, hanem nagyjövőjű nép.* Kodály szívébe zárta a munkások és a bányászok városát. Ez a látogatás alapozta meg és indította el az ének-zenei tagozatos osztályok életrehívását Komlón.

1961 őszén járt másodszer Komlón Kodály. A debreceni nemzetközi kórusversenyen III. helyezést ért el komlói gyerekeket jött meglátogatni. *Köszöntöm a győzőket — mondta — és büszke vagyok rátok, kik megmutattátok az ország-
nak, sőt Európának, hogy fiatal bányászvárosban is magasra lehet emelni a kórusművészetet.* Ennek a komlói látogatásnak új Kodály-mű lett az eredménye. Hamarosan megérkezett az új kórusmű kottája, a múlt századi szövegű népdalra írt „Harasztosi legénynek”.

1962. tavaszán Tóth Ferenc, az iskola énektanárának, agilis énekkarvezetőjének vezényletével megszólalt a mű a Mester jelenlétében. Ez alkalommal sokat mesélt a gyerekeknek a zene embernevelő erejéről és általában a zenéről, mely a jószág és béke hordozója.

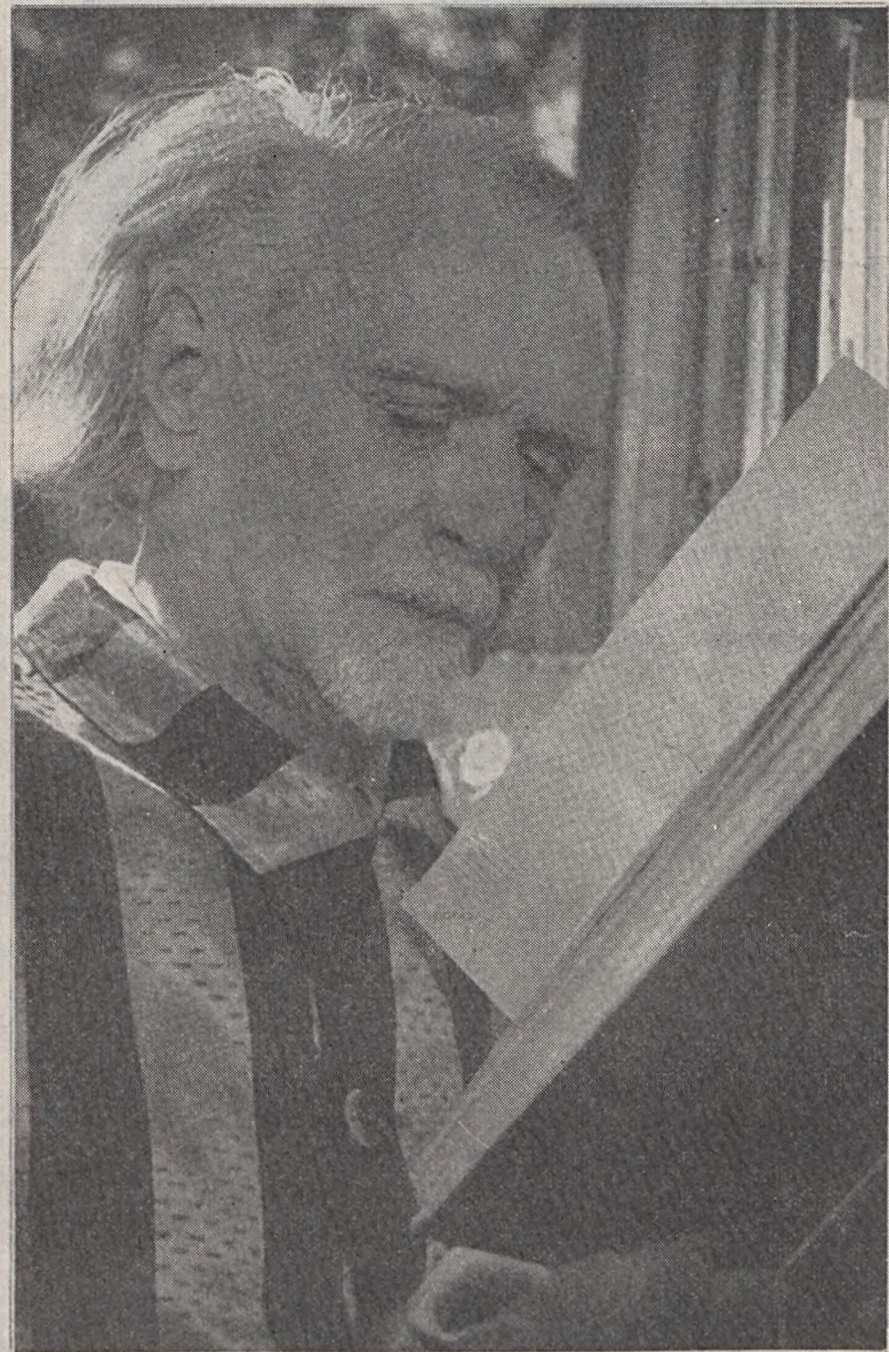
A Komlón tett látogatásokra emlékezve egyszer megkérdezték Kodálytól: A zenei készség szempontjából a falusi vagy a városi gyermek a jobb tanulóanyag? *A tanuló egyformán tehetséges, akármilyen származású — hangzott a válasz. — A komlói bányászgyerekek — akárcsak régen a Wesselényi utcai proletárfiúk — semmiben sem maradnak a városi értelmiségiek mögött, ha jól vezetik őket. Újra bebizonyult, hogy az iskolai ének tanításának egyetlen problémája a tanító.*

A Mester és a komlói gyerekek között a kapcsolat később sem szakadt meg. Szívesen és boldogan hallgatta éneküket (szerenádjukat) budapesti lakásán és a pécsi Péczely-villa kertjében.

A mágocsi földművesszövetkezet vegyeskara 1959-ben kereste fel levélben Kodály Zoltánt és kérte hozzájárulását nevének felvételéhez.

A névadásra 1960. november 12-én került sor. Kodály Zoltán és felesége a jelzett idő előtt másfél órával érkezett meg, hogy „a várakozással járó feszült hangulat minél előbb feloldódjék.” A hangversenyen több mint nyolcszázan szorongtak. Kicsinek bizonyult a művelődési ház. A környékből is összesereglettek a galántai járásból való felvidékiek. A nagysikerű névadó ünnepi hangverseny második felének kezdete előtt Kodály beszédet mondott. Beszédének következő mondatára, mely dermesztő csendet teremtett, sokan emlékeznek még: *Mindig aggodalommal mentem kisebb városokba és falvakba hangversenyekre és énekkarok meghallgatására, mert igen sok csalódás ért; itt is csalódtam, de nagyon kellemesen.*

A hangverseny után hosszan elbeszélgetett a kórus tagjaival, vezetőivel, Balatoni Mátyás karnaggyal, a közreműködő mohácsi zenekar akkori vezetőjével, Tar Imrével, a „régí ismerőssel” és a mágocsi gyermekkar vezetőjével, Radványi Józseffel.

Egyik alkalommal, életének kedves emlékeit idézve a következőket mondta Kodály: *Egyik legszebb emlékem egy baranyai faluhoz fűződik, ahol az elmúlt évben az ottani kórus névadó ünnepélyén vettem részt és szép produkciókat hallottam.*

Kodály Zoltán szeretettel beszélt és emlékezett meg megyénkről.

Baranya megye kegyelettel megőrzi emlékét és a költő szavaival mondja:

„S maradj velünk, hogy általad
szeresse meg e nép a sorsát;
hogy nem vezett el, megmaradt
a dalban-élő Magyarország!”

MÉSZÁROS BÁLINT

SZOVJET FILMCSOKOR

I.

Klasszikus alkotások filmen

Fehér éjszakák

Dosztojevszkij regényének színes, magyarul beszélő szovjet filmváltozata.

Egy álmodozó fiatalember sétál Pétervár utcáin. Találkozik egy bájos, fiatal lánykával, aki elmondja bánatát. Nagymamájával él. Egy évvel ezelőtt volt egy lakójuk. Megszerették egymást és a fiatalember megígérte, hogy elveszi feleségül, de előbb el kell utaznia egy évre. Most már letelt egy év, a fiatalember Pétervárott van, és még nem jött el a menyasszonyához. Az álmodozó vigasztalja a lányt, és életében először boldog, mert szereti a kis *Nasztjenkát*. De nem sokáig tart a boldogsága, mert az ötödik éjszakán megérkezik a lány szerelme, és az álmodozó ismét egyedül marad álmaival, amelyek most már nem tudják pótolni a valóságos életet.

A félkegyelmű

Színes, magyarul beszélő szovjet film *Dosztojevszkij* világhírű regényéből.

A szolid és jóságos *Miskin* herceg Pétervárra érkezésének első óráiban ismerkedik meg a szépséges *Nasztaszja Filippovnával*. Az asszony egy ismert föld-birtokos kitartottja, aki most már arra kéri szeretőjét, hogy egy felajánlott öszszegért hagyja el. Ő pedig feleségül veszi *Jepancsics* tábornok leányát nagy hozománnyal. *Nasztaszját* szívesen elvenné a kapzsi, pénzsóvár *Gánya Ivolgin*. *Miskint* megdöbbeníti és kétségbeejti ez a nagyfokú aljasság és embervásár. De a pénz hatalmában sínylődő emebereknél ez megszokott dolog. A színen hamarosan megjelenik *Rogozsin* kereskedő, aki 100 ezer rubelt ígér az asszonynak, ha vele megy. S *Nasztaszja Filippovna* elfogadja ajánlatát, de mielőtt távozna, tűzbe hajítja a gyűlöletes bankjegyeköteget.

Feltámadás I., II.

Tolsztoj regényének kétrészes, magyarul beszélő szovjet filmváltozata.

Nyehljudov herceg, mint esküdt részt vesz egy bírósági tárgyaláson. Három embert vádolnak azzal, hogy gyilkosságot követett el. Az egyik vádlott *Katyevrina Maszlova* prostituált. A herceg elhűlve ismeri fel benne *Katyusa Maszlovát*, akit ő sok évvel ezelőtt elcsábított és elhagyott.

Ráébred arra, hogy milyen nagyot vétett a nő ellen, és elhatározza, hogy gyökeresen megváltoztatja eddigi haszontalan életét, jóváteszi bűnét, elveszi *Maszlovát* feleségül. *Katyusa* azonban, bár mélyre süllyedt, nem fogadja el ezt az ajánlatot. *Nyehljudov* megismerkedik az élet árnyoldalaival, a fegyház lakóival, az uralkodó rend igazságtalanságával, embertelenségével, megismerkedik a forradalmárokkal és mély megbecsülés hatja át az önfeláldozó emberek iránt. *Katyusát* is megváltoztatja *Nyehljudov* embersége és a forradalmárok hősiességének küzdelme. A herceg elkíséri *Maszlovát* Szibériába, a száműzetésbe. Ott azonban *Katyusa* férjhez megy az egyik forradalmárhoz, *Szimonsonhoz*. Búcsúzáskor *Nyehljudov* megérti, hogy *Katyusa* azért utasította vissza, mert túlságosan szereti és nem akarja elfogadni tőle ezt az áldozatot.

Hamlet I., II.

Shakespeare drámájának magyarul beszélő, kétrészes, szélesvásznú szovjet filmváltozata.

A külföldi egyetemen tanuló dán királyfit szomorú hírek szólítják haza az ősi várba, Helsingörbe. Atyja, a közszeretnek örvendő öreg király váratlanul meghalt és a néhai király öccse, az alattomos *Claudius* foglalja el a trónt, és nagy hirtelen nőül vette *Hamlet* anyját, *Gertrud* királynét. *Hamletben* sötét gyanú ébred. Ezt megerősíti a halott király szelleme is, aki éjszakánként megjelenik a bástyafalon. *Hamlet* megborzadva hallja a szellemtől, hogy *Claudius* gyilkosság árán került a trónra. Az apa azt követeli fiától, hogy álljon bosszút érte. A herceg bizonyítékokat szerez apja erőszakos haláláról, majd hozzákezd bosszúja véghezviteléhez. *Claudius* elleni gyűlölete fokozódik. Tévedésből — *Claudius* helyett — megöli *Poloniust*. Ekkor a király Angliába küldi *Ophélia*, *Hamlet* szerelmese az őt ért csapásokba belehal. *Hamlet* *Ophélia* halálára tér vissza Helsingörbe. *Claudius* meg akarja mérgezni *Hamletet*, de a méregpoharat a királyné hajtja fel. *Hamlet* párbajban megöli *Leartest* — *Ophélia* bátyját —, miközben halálos sebet kap ő is, de végső erejével megöli a királyt.

A kapitány lánya

Puskin novellájából készült magyarul beszélő szovjet film.

Grinyev, a fiatal tiszt, a belogorszkajai erődben katonáskodik. Itt beleszeret a kapitány gyönyörű lányába, *Masába*, aki viszonozza érzelmeit. Ebben az időben, 1773-ban nagy parasztfelkelés rázza meg Oroszországot. A kisemmitettek vezetője, *Pugacsov*, doni kozák, aki seregével éppen a belogorszkajai erődöt ostromolja. *Pugacsov* állati kegyetlenséggel támad az erőd parancsnokára, s felakasztatja. *Grinyevnek* megkegyelmez, mert felfedezi benne hajdani jótevőjét. *Grinyev* menyasszonyával szüleihez utazik, de hamarosan letartóztatják azzal a

váddal, hogy *Pugacsov* szolgálatában állt. Menyasszonya menti meg a száműzéstől, mert a cárnő előtt felfedi az igazságot *Svabrin* áruló tisztről. *Pugacsovot* azonban halálra ítélik, de a zsarnokság elleni harcot már nem lehet többé elfojtani.

A kutyás hölgy

Csehov novellájának magyarul beszélő szovjet filmváltozata.

Dimitrij Dimitrics Gurov Jaltában, az elegáns fürdőhelyen ismeri meg *Anna Szergejevna*t, akit addig barátaival maguk között a kutyás hölgynek neveztek, mert egy kis fehér kutyával szokott sétálni a tengerparton. *Gurov* és *Anna* között könnyű kis nyári kaland szövődik, s azzal búcsúznak el egymástól, hogy többé sohasem találkoznak. Már eljön a tél is, s a könnyű kalandokhoz szokott férfi még mindig nem tudja elfelejteni *Annát*. Rádöbben, hogy most először életében, öszülő fejjel, két gyermek apjaként, szerelmes. És nem tud tovább ellenállni a vágyakozásnak, felkeresi *Annát* Szaratovban, ahol az asszony férjével él. *Anna* a szerelmes nő boldogságával örül a ne mremélt találkozásnak, ám retteg tőle, hogy valaki felfedi titkát. Ezentúl ő utazik Moszkvába *Gurovhoz*, de mindketten gyötrődnek, hogy csak titokban, lopva találkozhatnak. Egyre keresik a megoldást, hogy kiszabadulhassanak elviselhetetlen kényszerhelyzetükből, hogy együtt, új, boldog életet élhessenek.

Otello

Monumentális, színes szovjet filmalkotás *Shakespeare* halhatatlan remekművéből.

Velencében, *Brabantio* szenátor egyetlen leányát, *Desdemonát* megszőkteti *Otello*, a bátorságáról és vitézségéről ismert mór, a velencei köztársaság híres generálisa. A szenátusban *Brabantio* kívánságára felelősségre vonják tettéért, de mivel *Desdemona* vallomásában hitet tesz a szerelem és *Otello* mellett, a mórnak nem esik bántódása. A török flotta támadással fenyegeti Ciprus szigetét. A szenátus *Otello*t bízza meg a sziget védelmével. A mór fiatal feleségét egyik tisztjére, *Jágóra* bízza, hogy majd utána kísérje Ciprusra. *Jágó* titokban haragszik *Otello*ra, és bosszút forral vezére ellen. A féltékenység magvát hinti el a tisztaszívű mór lelkében. Azt hiteti el *Otello*val, hogy *Desdemona* megcsalja őt *Cassió*val, a fiatal hadnaggyal. *Jágó* úgy rendezi a dolgokat, hogy *Otello* előtt bizonyosnak tűnjék fel *Desdemona* hűtlensége. Úgyes fondorlattal megszerzi *Desdemona* és *Otello* jegykendőjét, szerelmük zálogát és *Cassió*nak adja. *Otello* szíve megtelik keserűséggel, haraggal és ágyában megfojtja imádott asszonyát. *Jágó* feleségének, *Emiliának* segítségével kiderül *Desdemona* ártatlansága és *Jágó* ármánykodása, de már késő. *Otello* nagy bánatában, szerelmese holtteste mellett törével megöli magát.

Vízkereszt, vagy amit akartok

Shakespeare vígjátékából készült nagysikerű, színes, szovjet film.

A mesés Illiria partjai közelében hajótörést szenved egy hajó, két ikertestvér, *Viola* és *Sebastian* megmenekül, de mindketten halottnak hiszik a másikat.

Viola beleszeret *Orsinó* hercegbe, és fiúruhában a szolgálatába áll. A herceg azonban a szép és hideg *Olivia* hercegnőt szereti. Az álrühás *Viola* lánggra gyújtja *Olivia* szívét és számos mulatságos bonyodalom után a herceg nőül veszi *Violát*, *Sebastian Olivia* hercegnőt, még a nagyevő *Böffen Tóbiás* is a házasság révébe evez a tűzrölpattant szobalánnyal.

II.

A nagy honvédő háború

Ballada a katonáról

A költői szépségű, a legmagasabb művészi fokon megalkotott film egy fiatal katona hat napjának történetét mondja el. Hőstettéért szabadságot kap, hogy hazamehessen özvegy édesanyjához. Útközben barátokra lel, megismeri a szerelmet, segít a bajbajutottakon, és végül csak néhány perce marad, hogy megölelhesse anyját, indulnia kell vissza. Elment, és soha többé nem tért haza, életét adta annyi más fiatal élettel együtt. A film a legnemesebb emberi érzéseket tárja fel olyan eszközökkel, amelyek maradandó élménnyé avatják.

A béke első napja

A győzelem napján találkozott *Olja*, a kis egészségügyi nővér *Platonov* hadnaggyal. Eddig nem ismert, csodálatos érzés ébred fel a lányban, amikor a fiatal tiszttel, terveket szőve barangol a német városka romos utcáin. Mindketten frissen fakadt szerelmükre gondoltak. Most, a háború után *Olja* szeretett volna tovább tanulni, *Mihail* pedig tanítani. mint ezelőtt a leningrádi egyetem katedráján. Másnap *Mihailnak* elmondotta egy régi barátja: szereti *Olját*, s úgy érzi, a lány is vonzódik hozzá. *Mihail* keserű csalódással hagyta el a várost, de egy bújkáló fasiszta golyója halálra sebezte. A fiatal tiszt, a béke első napján, szerelmese karjában búcsúzott el az élettől, vágyaitól, reményeitől.

Békét az érkezőnek

1945. május 8-án három szovjet katona azt a parancsot kapja, hogy teherautón vigyen a front mögé egy német asszonyt, aki rövidesen szülni fog. Egy nap, egy éjjel tart az út, amely alatt mindnyájan átélik a háború borzalmait. A kis csoport vezetője egy alhadnagy, aki sietve jött a hátsországból, hogy még részt vehessen a háborúban. *Rukavicin*, a sofőr, aki a legnehezebb éveket a volán mellett töltötte, megjárta a front sok halálhozó útját, de életkedvét nem vesztette el. A harmadik a süket és néma *Jamscsikov*, akinek egész családját elpusztították, s akit csak a bosszú tüze fűt. S végül ott utazik velük a német asszony, aki retteg a szovjet katonáktól, gyűlöli és szándékosan rossz útra vezeti őket, pedig azok az életüket kockáztatják leendő gyermekéért. Útközben többször találkoznak bújkáló németekkel, többször kerülnek tűzharcba, *Jamscsikov* megsebesül, *Rukavicin* pedig az életét áldozza. De a parancsot teljesítik. A német asszony még idejében kórházba kerül, s a kicsi már békében, május 9-én látja meg a napvilágot.

Emberi sors

Egy férfi sorsát mondja el a film, aki végigjárta a megpróbáltatások poklát. A háborúban elveszti családját, hadifogságba kerül, embertelen szenvedéseken megy keresztül. Magányosan, kiégett lélekkel próbál ismét beleilleszkedni az életbe. Fiává fogad egy árva fiúcskát, akivel együtt élve újból van célja: nem magányos többé.

Élők és holtak I—II.

Ivan Szincov, a katonai újság munkatársa, a háború kitörésének hírére elindult a frontra. *Szerpilin* hadtestébe kerül és hosszú hónapokon át küzdenek azért, hogy kitörjenek a fasiszta gyűrűből. Végre eljutnak az övéikhez, de a személyi kultusz bizalmatlan légkörében a fasiszta hátországból kitört hadtestet lefegyverzik és kivizsgálásra küldik a parancsnokságra. A betört fasiszta tankok halomra lövik a fegyvertelen katonákat. *Szincovnak* ezúttal is sikerül megmenekülnie. Ismét bújkálni kénytelen az ellenség által elfoglalt területen. Megsebesül és társa elindul segítségért, de előzőleg elássa *Szincov* párttagsági könyvét és tiszti igazolványát. Elszakadnak egymástól. A felgyógyult *Szincov* újból a csapatához indul, de gyanakvás és bizalmatlanság fogadja. Moszkvába megy és egy népfelkelő századba kerül. Emberségével és katonai tudásával kivívja bajtársai szeretetét, megbecsülését. Egy napon találkozik *Szerpilinnel*, aki ismét annak az egységnek a parancsnoka lesz, amelyben *Szincov* indul nyugat felé.

Iván gyermekkorra

A tizenkét éves *Iván* életébe kegyetlen kézzel nyúlt a háború: apja, aki háttőr volt, a legelső napon elesett, anyját pedig a szeme előtt lötték agyon. A fiú, olthatatlan gyűlölettel a fasiszták iránt, csatlakozik a partizánokhoz. Nem sokára azonban beteszik egy gyermekotthonba, de innen megszökik, hogy a szovjet parancsnokság felderítőnek küldje a Dnyeper másik partjára, ahol az ellenség áll. Hallani sem akar arról, hogy iskolába menjen, a hátországba. Felőtteket megszégyenítő bátorsággal hajtja végre a veszélyes feladatokat: átúszik a megáradt folyón övéihez, amikor elfogják az érte küldött két katonát. Egy alkalommal fontos és nehéz megbízást kap: koldusnak öltözve kell átmennie az ellenséghez, hogy adatokat szerezzen a németek állásáról. Erről az útról *Iván* nem tér vissza többé, a fasiszták elfogják és kivégzik a hős gyermeket.

A katona apja

Az idős *Georgij Maharasvili* levelet kapott sebesült fiától. Elhatározta, elindul a messzi grúz falucskából, felkeresi a katonakórházban gyermekét. Ám későn érkezik, a fiatal tankista már gyógyultán távozott a frontra. Az apa nem tud hazamenni anélkül, hogy szép, erős fiát, büszkeségét ne lássa. Elhatározza, felkutatja, bármi áron. S ebben sokan sietnek segítségére. Először egy bőbeszédű közlegény, aki kijuttatja a tűzvonalba. Aztán a katonák, kiknek kérésére *Georgij*, magas kora ellenére, a Vörös Hadseregbe léphet. Fiával azonban csak

Berlinben sikerül találkoznia. Éppen egy nagy házat tisztítanak meg a németektől, amikor a szovjet parancsnokság kétórás tűzszünetet rendel el. Felszólítják a fasisztákat, hogy ez alatt adják meg magukat. S a csendben a vén harcos az épület harmadik emeletén meghallja fia hangját. Sokáig beszélgetnek egymással, de csak három emelet távolságból.

Újra megszólalnak a fegyverek. A győzelem után *Maharaszvili* csak holtan ölelheti magához fiát. Az öreg hazafelé menetel a katonákkal. Az egyik hídon megpillantja gyermeke nevét, aki elsőként haladt át harckocsizóival ezen az útvonalon.

Szállnak a darvak

Veronika és *Borisz* még alig ízelelték meg az igazi szerelmet, amikor közbeszól a háború. *Borisz* önként jelentkezik katonának, s *Veronika* születésnapjának reggelén bevonul. A lány egyre izgatottabban vár, de *Boriszról* semmi hír. Egy nap a fasiszta bombázók földig lerombolják *Veronikáék* házát, és szülei a romok alatt lelik halálukat. A meggyötört lány egy idegtépő légitámadás alatt, félig öntudatlanul, enged *Borisz* mostohaivére, *Márk* ostromának, és a férfi kérésére feleségül megy hozzá. *Borisz* a fronton elesik, és végvívódásában is egyre *Veronikát* látja. Az asszony rájön, hogy férje jellemtelen, hitvány, s elfordul tőle. Megtudja *Borisz* halálhírét, de nem tudja elhinni. Bizik egészen addig, amíg a győztesek visszatérnek, és *Borisz* nincs köztük.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

AZ V. BARANYAI NÉPRAJZI GYŰJTŐPÁLYÁZAT

meghirdetésével megyénk hagyományos kultúrájának további értékeit kívánjuk megmenteni. Pályázni lehet eredeti (helyszíni) gyűjtést tartalmazó leírásokkal, s még kiadatlan, levéltári jellegű anyagot tartalmazó dolgozatokkal. A pályázatok beadásának határideje: 1967. augusztus 31.

A pályázatokat két példányban a Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztályára (Pécs, Rákóczi út 15.) kell eljuttatni, a pályázni kívánók ugyanide fordulhatnak felvilágosításért, tanácsért.

Az ajánlott pályatételek jegyzékei és gyűjtési útmutatók mellett az idén lehetőség van arra is, hogy a múzeum által összeállított kérdőívek alapján gyűjtött anyaggal szerepeljenek a pályázók — mindezeket a fenti címen vehetik át.

Különös fontosságúnak tartjuk a gyűjtéseket három témakörben: Baranya Néprajzi Atlasza, a baranyai községek házassági kapcsolatai, Baranya községeinek földrajzi nevei. E három témához okvetlenül kérjenek a pályázni kívánók gyűjtési útmutatót!

A pályázatok elbírálása után 1967 októberében, a Múzeumi Hónap alkalmával lesz eredményhirdetés és díjkiosztás.

Díjaink:

- I. díj: 1000,— Ft.
- II. díj: 700,— Ft.
- III. díj: 500,— Ft.
- IV. díj: 300,— Ft.
- V. díj: 200,— Ft.

Az egyes díjfokozatokat többször is kiadjuk, s ezeken kívül pénz- és könyvjutalmak is kiosztásra kerülnek.

Baranya megye Tanácsa VB
Művelődésügyi Osztálya

Janus Pannonius Múzeum
Néprajzi Osztálya

Fokozott mértékben kerül előtérbe ebben a tanévben a hazafias és honvédelmi nevelés a pécsi járásban. Ennek érdekében bonyolítják le szervezett kirándulásait az iskolák és úttörőcsapatok. Rendszeresen foglalkoznak a hazafias nevelés kérdéseivel az osztályfőnöki órákon, kisdobos és úttörő foglalkozásokon. Rendszeres olvasói a magyar nyelven megjelenő szovjet lapoknak, melyek cikkeiből vitákat szerveznek. A honvédelmi nevelés szolgálatában rendezett az elmúlt hetekben katoná- és úttörőtalálkozót az egerági és hosszúhetényi általános iskola úttörőcsapata. A szülőföld megismertetésének, megszerettetésének érdekében Bogádon, Átán, Pécsudvardon, Baksán, Szentlőrincen, Mecseknádasdon, Bükksődön, Újpetrén, Hirden, Olaszon helytörténeti és néprajzi gyűjtésbe kapcsolják be a tanulókat.

Matematika, kémia és orosz nyelvből befejeződött az általános iskolások tanulmányi versenye a pécsi járásban. A három tárgyból rendezett versenyen mintegy 320 tanuló vett részt.

A Mohács városi Úttörő Elnökség és a Mohács város Tanácsa VB Művelődésügyi Osztálya közösen hirdette meg a tanulmányi versenyeket. Március 8-án az orosz nyelvi, április 2-án a kémiai, április 6-án a számtani és május 5-én a magyar verseny zajlott le.

A felnőttoktatás keretében Monyoródon 11 fő vizsgázott eredményesen az ált. isk. VIII. osztályának anyagából. A községben az elmúlt években is rendszeres felnőttoktatás folyt. Az esti órákban tartott ellenőrzések azt bizonyították, hogy a hallgatók a foglalkozásokon rendszeresen résztvettek. Az eredmények Hetényi Adolf pedagógus jó munkáját dicsérik. Véménden 12 fő végezte el eredményesen az alapismereti tanfolyamot.

450 tanuló részvételével zajlott csi járásban az úttörő kulturális szemle körzeti bemutatója. A körzeti szemlék legjobbjai résztvesznek a járási úttörő-bemutatón.

A sásdi óvoda idén Köfa és felújítási hitelekkel felújításra és bővítésre kerül. A tervek, költségvetések időben elkészültek, és az építkezés 1967. március 1-ével megkezdődött. A régi épület felújításával korszerű konyhát és ehhez szükséges mellékhelyiséget létesítenek, pl. előkészítő, raktár, öltöző, fürdő stb. A nevelők részére korszerű nevelői szobát alakítanak ki. A bővítés során egy korszerű, 3 térből álló óvodát létesítenek, és ezzel a férőhelyek számát 75-re növelik. A bővítéssel egyidejűleg megoldódik az óvodáskorúak 100 %-os felvétele. Gödreszentmártonban befejezik az 1 tantermes ált. iskola építését.

Megkezdtek a nagypeterdi körzeti négy tantermes általános iskola építését. A szülők az egész körzetből társadalmi munkában segítettek az építkezésnél.

A mohácsi járási Gyermek- és Ifjúságvédelmi Munkaértekezletet helyszíni szemlével egybekötve április 20-án Szederkényben tartották meg.

A sásdi járás 5 tsz-ében 4 előadásból álló műszaki előadásorozatot szerveztek. Céljuk a termelő üzemek műszaki propagandájának növelése, ezen belül a termelékenység és az erőgépek kihasználásának fokozása. Az előadások a sásdi, gödrekeresztúri, felsőmindszenti, egyházaskozári és kaposszekcsői tsz-ekben hangzottak el.

Május 1-én került átadásra a felújított szentlőrinci művelődési otthon. Az ünnepi műsorban a helyi színjátszó-csoport és irodalmi színpad mellett fel-

léptek a járás legjobb művészeti csoportjai is.

Nagy Ferenc művelődési otthon-igazgató rendezésében mutatta be a berkesdi színjátszócsoporthoz április 17-én nagy sikerrel Tóth Miklós Jegygyűrű a mellényzsebben c. vígjátékát. Műsorukat bemutatták a körzet és a járás községeiben is.

Közös fenntartásba vette a helyi, valamint a körzeti művelődési otthonait és könyvtárait a szabadszentkirályi községi tanács, termelőszövetkezet, FMSZ és Szakmaközi Bizottság. A közös fenntartásba vétel óta a népművelési intézmények megfelelő fenntartási költséggel rendelkeznek.

Mohács város népművelési ügyvezetői hasznos tapasztalatcserét tartottak április 9-én a sárosi mezőgazdasági szakkörben, melyet Temesvári János népművelési ügyvezető vezet. A szakkör megvalósítja fő célkitűzését: a sárosi háztáji gazdaságok termelékenységének emelését.

Királyegyházán szerepelt nagy sikerrel a bükkösi gyermekotthon szimfonikus zenekara és kamarakórusa Hegedüs Kálmán vezetésével. A műsor előtt a gyermekotthon növendékeit a királyegyházi úttörők családi körben látták vendégül.

A pécsi járás bemutatóján 11 táncscoporthoz vett részt. Közülük az átai, mecsek-nádasdi és a nagykozári FMSZ táncscoporthoz aranyérmet nyert.

A Jancsi és Juliska c. mesejátékkal mutatkozott be a helyi közönségnek a hidasi bábcsoport. Műsorukkal az MMH programban is szerepelnek.

A színjátszó csoport és irodalmi színpad vezetői részére továbbképzést rendezett április 9-én a Pécsi Járási Tanács VB Művelődésügyi Osztálya. Megvitatták az ez évben sorra kerülő társadalmi és családi ünnepek feladatait, melyhez konkrét műsorjavaslatot, útmutatót kaptak.

A kozármislenyi művelődési otthonban április 22-én rendezte a Gyarmati Ifjúság Napját a Pécsi Járási KISZ-Bizottság, és a helyi művelődési otthon. A műsorban

fellépett a szentlőrinci irodalmi színpad és a hosszúhetényi tánczenekar.

Április 18-án ünnepelte Mohács városa „Költészet Napját”, melyen Keres Emil színművész és Székely Júlia zongoraművész szerepelt. A Bartók Béla Művelődési Ház nagytermét teljesen megtöltötték a költészetet és zenét szerető érdeklődők.

35 fő részvételével befejeződött a hosszúhetényi szabó-varró tanfolyam. A hallgatók munkájából egy hetes kiállítást rendezett a művelődési otthon.

64 felnőtt résztvevője van az egerági könyvtár-klubnak. A klub tagjai részére minden pénteken biztosít kötött programot.

A díszítőművészeti szakkörvezetők részére rendezett továbbképzést a pécsi járási Nőtanács és a pécsváradai járási Művelődési Ház. A batikolásról szóló előadást Cser Ferencné megyei szakreferens tartotta, melyet gyakorlati bemutató követte.

33 cigány analfabétát kutatott fel a községben Györkö Ernő dinnyeberki nevelő az elmúlt években. Irányításával közülük 28 fő elvégezte az alapismereti I—II. tanfolyamot. A jó munkát elsősorban az tükrözi, hogy az alapismereti tanfolyamot végzettek közül 14 fő eddig az általános iskola 5—6, és 12 fő 7.-es közül 4 tanuló jó rendű eredményt ért el.

Gyakorlati bemutatóval egybekötött szakmai tanácsadást tartott április 10-én Bükkösdön a berkesdi és szilágyi díszítőművészeti szakkör.

A felsőszenzmártoni művelődési otthon tapasztalatcserén látta vendégül április 10-én a berkesdi és szilágyi díszítőművészeti szakkör vezetőit és a művelődési otthon igazgatóit. A tanácskozáson elbeszélgettek a felsőszenzmártoni szakkör tagjaival, és kölcsönösen bemutatták rögtönzött kiállítással a szakkörök elmúlt évi munkáit.

A művelődési otthonok igazgatói és az anyakönyvvezetők részére tapasztalatcse-

re volt Sásdon és Siklóson a családi és társadalmi ünnepek rendezéséről.

A Pécs-Baranyai Népművelési Tanácsadó rendezésében a pécsi és megyei bábcsoportvezetők Siklóson tartották bemutatóval egybekötött továbbképzésüket. A siklósi bábcsoportvezető irányításával a Menyhért, a csősz c. bábjátékot mutatta be nagy sikerrel.

A szigetvári járási könyvtár „Könyvek a nevelésről” c. bibliográfiát jelentetett meg, amely főleg a községi pedagógusok tájékozódását segíti.

A Költészet Napját megyénk számos könyvtárában szavalóversenyekkel, könyvkiállításokkal ünnepelték meg. Ezek közül a legsikerültebb a pécsvárad körzeti könyvtár irodalmi estje volt, melyen az irodalmi színpad tagjai is közreműködtek.

Az Írók Barányában sorozat keretében március végén három napig Berkesi András járt a megyében, április végén pedig Csanádi Imre költő és felesége Rab Zsuzsa, a szovjet irodalom mesteri tolmácsolója. A találkozókat Magyarszéken, Újpetrén, Pécsváradon és Pécsen az Orvostudományi Egyetem KISZ-klubjában rendezték meg. A Csanádi házaspár felkereste ezenkívül a Jókai utcai óvodát is, ahol Csanádi kedves gyermekversei és Rab Zsuzsa mesefordítása került műsorra.

A megyei, városi és járási főhivatású könyvtárosok 25 főnyi csoportja május 8–9-én kétnapos tapasztalatsere-látogatást tett Kaposvárott és Fonyódon, ahol a korszerű megyei és járási könyvtár munkáját tanulmányozták.

Görcsönyben a régi gyógyszerház tágas, világos helyiségeit könyvtárrá átalakítva, április 25-én adta át a tanács a község lakóinak. Berendezéséről a Megyei Könyvtár gondoskodott.

A Megyei Könyvtár sikeresen befejezte 6 éven át tartó tankönyvtári működését. Április 11–13-a között az utolsó éves hallgatók 20 főnyi csoportja tett képesítő

vizsgát, és ezzel több mint 80 hallgató nyert középfokú szakképesítést.

A Megyei Könyvtár megkezdte a mohácsi zsinagóga könyvtárrá való átalakítása tervdokumentációjának elkészítését. A szigetvári járási könyvtárhoz hasonló kulturális központ előreláthatólag 1968-ban nyitja meg kapuit a Duna-parti város népes olvasótáborá előtt.

A Janus Pannonius Múzeum Harkányban, a fürdő területén, az abaligetiehez hasonló, hatmezős szabadtéri vitrinkiállítást állít fel. A kiállítás rövid falutörténet után a harkányi gyógyfürdő kialakulásával, geológiai viszonyaival foglalkozik.

A siklósi várban a siklósi várfesztivál alkalmából megnyíló Modern magyar kerámia című állandó kiállítás iránt igen nagy az érdeklődés. A kiállítás méltán válik Siklós legértékesebb látnivalói egyikevé.

A déldunántúli skanzen Orfűn valósul meg, első objektumai az otlévő malom és molnárház lesznek.

A Janus Pannonius Múzeum Régészeti Osztályán érdekes kiállítás nyílt a múzeum nemzetközi kapcsolatairól. A kiállítás főleg a 10 éve folyamatosan megjelenő, egyre nagyobb tekintélyt kivívó múzeumi évkönyv nemzetközi visszhangjára, a cserepartner egyetemek, múzeumok, tudományos intézmények, könyvtárak kiadványaira mutat rá.

1968-ban a Janus Pannonius Múzeum jelenlegi régészeti kiállítását, az elmúlt 15 év ásatásainak anyagát, eredményeit is magában foglaló nagyszabású kiállítással újítják fel. A kiállítás forgatókönyvét dr. Bándi Gábor, dr. Fülep Ferenc és dr. Kiss Attila írják. A kiállítás kivitelezését a Múzeumi Ismeretterjesztő Központ végzi.

A Janus Pannonius Múzeum Káptalan utca 2. sz. alatti időszakos kiállítási termei megszűntek. A múzeumi anyag hatalmas növekedése és biztonságos, az állagot megóvó raktározása új raktárhelyiségek kialakítását tette szükségessé. A két kis kiállítási teremből festményraktár létesült.

Megindultak a Janus Pannonius Múzeum ásatásai. Kováts Valéria Hirden, dr. Bándi Gábor Páprádon kezdte el a feltárást. Hamarosan megindul dr. Kiss Attila majsi, valamint dr. Bándi Gábor és dr. Kiss Attila közös pécsváradi ásatása is. Dr. Papp László ny. megyei múzeumigazgató vezetésével pedig a mohácsi csatateri ásatás újabb szakasza veszi hamarosan kezdetét.

A szigetvári várkiállítás látogatóinak csak igen kis hányada jut el a városka maga nemében egyedülálló érdekességébe, a helyreállított és kiállítással ellátott karavánszerájba. Minden Szigetvárra látogató iskolai csoportnak és egyéni látogatónak felhívjuk a figyelmét a szeráj megtekintésére.

A sellyei kiállítás bővítése és ezzel kapcsolatosan önálló múzeummá szervezése megkezdődött. A sellyei községi tanács jelentős anyagi áldozatával az elmúlt évben megnyitott kiállítás bővül, és az egész épület átadásával lehetőség nyílik önálló múzeum szervezésére. Ezzel a község és környék régi óhaja teljesül.

A tormási falumúzeum új helyre, a régi iskola épületébe költözik.

Az egerági helyi gyűjtemény kiállításán való elhelyezése és bemutatása, illetőleg a helyi gyűjtemény kiállításának megnyitása az 1967. évi Múzeumi Hónap egyik jelentős eseménye lesz.

Az 1967. évi Múzeumi Hónapra a pécsváradi várban lévő kiállítást felújítják és környezetét is alkalmassá teszik a látogatók fogadására.

Pécsváradon az 1967. évi Múzeumi Hónap, egyben az október 16-án sorra kerülő Pécsváradi Leányvásár alkalmára állandó Gyenes Tamás-emlékkiállítás készül.

A siklósi modern magyar kerámia-kiállításához fényképes vezető készül. A szövegrészt dr. Katona Imre, a Magyar Nemzeti Múzeum Iparművészeti Múzeum osztályvezetője írta.

Siklóson megkezdődtek a kőtári előmunkálatok, Sz. Czeglédi Ilona régész és Ferenczy Károly építész készítik a terveket és a forgatókönyvet.

TARTALOM

AMIRE BÜSZKÉK VAGYUNK

Mohács város: Fejlődő város — korszerű kultúra, szocialista hazaszeretet —	3
Mohácsi járás: A nevelők nevelői — — — — —	4
Pécsi járás: A cigánylakosság művelődéséért — — — — —	5
Komló város: Egy iskola harca a bukások ellen — — — — —	7
Sásdi járás: Általános iskolai diákotthonunk — — — — —	8
Szigetvár város: Műszaki Hét — — — — —	9

ISKOLA ÉS NEVELÉS

Kovács Lajos: Az igazgatói látogatások tervezése — — — — —	10
Péntek Károlyné: Osztályfőnöki munkám tervezése az 1966/67-es tanévre —	14
Vastagh Zoltán: Az úttörőszervezet növekvő szerepe a korszerűen tervezett nevelés folyamatában — — — — —	18
Kisbalázs György: A gyermekközösségek struktúrájáról — — — — —	23
Lőrincz Józsefné: Az iskola és a szülői ház kapcsolata — — — — —	27
Dr. Kincses György: Fiatal Nevelők Ankétja a pécsi járásban — — —	32
Bernáth József: A kezdő nevelők segítése — — — — —	39
Szabó Mihályné: Az 5. osztály magyar tv-óráiról — — — — —	42
Lóczy László: A tanulók értékelése — — — — —	45
Dr. Varsányi László: Hallgatók és tantárgyak viszonya a felnőttoktatásban	48

NÉPMŰVELESI TANÁCSADÓ

Auth András: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójára készülődnek — — — — —	53
Irodalmi összeállítások november 7-re — — — — —	58
Antal Gyula: Tervek és gondok a népművelési évad küszöbén — — —	61
Molnár Károly: Korszerűsítési kísérlet a gerényesi népművelési körzetben	69
Bándi Gáborné: A szabadidő mint a népművelés alapfeltétele — — —	73
Dr. Földessy Dénes: Máriakémeti tanulságok — — — — —	78

KÖNYVESPOLC

Földvári Jánosné: Mezőgazdasági Könyvhónap 1967 — — — — —	82
Kemenes Inez—Vajda Józsefné: Miért keresik a szakkönyveket a sásdi, szászvári, mágocsi és egyházaskozári könyvtárakban — — — — —	85
Dr. Mednyánszky Sándor: Gyermek a könyvtárban — — — — —	92
Dr. Szász Leventéné: A forradalom könyvei — — — — —	96

Fehér István: A Nagy Október szellemében — — — — —	100
Nyers József: Emlékek Szászvár felszabadulásáról — — — — —	106
Reuter Camilló: Baranyai faluk nevééről — — — — —	113
Kováts Valéria: A szigetvári török hódoltságkori épület — — — — —	118
Dr. Kovács András: Adatok a pécsi szőlőművelés történetéhez — — — — —	123
Baracs József: Talajvédelmi és vízrendezési munkák a Baranya-csatorna vízgyűjtőjében — — — — —	130
Vass Béla: Baranya megyei mesterséges tavak — — — — —	136
Dr. Vöröss László Zsigmond: A bőlyi arborétum — — — — —	141
Várnai Ferenc: Kodály Zoltán Baranyában — — — — —	147

FILM—SZÍNHÁZ

Mészáros Bálint: Szovjet filmcsokor — — — — —	150
---	-----

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS — — — — —	156
------------------------------	-----

HÍREK — — — — —	157
-----------------	-----

Készült 900 példányban

67-1780 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Melles Rezső